

การศึกษาในนครมะขาม

ทรงสั่งให้ทรงสดับว่าพระเจ้

Doc do want

၁။ ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်း
 ကံကောင်း ကံဆိုး
 နှစ်ပါး နှစ်ပါး
 ကံကောင်း ကံဆိုး

1+
11/1/97
စာမျက်နှာ
ပေးသော ၁၀၀
လက်မှတ် ထည့်ပါ

[illegible]

11/1/64
 11/1/64
 11/1/64
 11/1/64

၂၀၁၈ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၁၀ ရက်
 နံနက် ၈ နာရီ -
 နံနက် ၈ နာရီ ၁၀ မိနစ် -
 နံနက် ၈ နာရီ ၂၀ မိနစ် -
 နံနက် ၈ နာရီ ၃၀ မိနစ် -

ഗവണ്
 ഫസ്റ്റ്, റ്റു
 തു മൂന്നാം
 റിപ്പോർട്ടുകൾ.



การศึกษาในทรศนะข้าพเจ้า

สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดย โครงการ Open School Thailand



สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง

๘/๒๓ ซอยบ้านช่างหล่อ ถนนพรานนก กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร. ๔๑๑-๓๗๖๔

การศึกษาในทรสณะข้าพเจ้า

ป่วย อังภากรณ์

พิมพ์ครั้งแรก กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ราคา ๔๘ บาท

จัดจำหน่าย

สายส่งตีพิมพ์ บริษัทเกล็ดไทย จำกัด



เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

การศึกษาในวรรณปะจำพเจ้า

ป้วย อังภากรณั



มูลนิธิโกมลคีมทอง

คณะกรรมการ

พระคุษฎี เมธงกุโร พิกพ ธงไชย

วิติมา คุณศิริานนท์ สมถวิล วิริยะสมน

มูลนิธิโกลดกิมทอง

กระทรวงศึกษาธิการ ออกใบอนุญาตให้

เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๑๔

เลขที่อนุญาตที่ ต. ๑๔๔/๒๕๑๔

กระทรวงมหาดไทย ออกใบอนุญาตให้

เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๖

เลขทะเบียนลำดับที่ ๗๖๓

คณะกรรมการ

๑. นายอุดม เป็นฤดี	ประธาน
๒. นายป๋วย อึ๊งภากรณ์	รองประธาน
๓. ม.ร.ว.พัฒนาไชย ไชยันต์	เหรัญญิก
๔. นายเฉลิม ทองศรีพวงศ์	ที่ปรึกษากฎหมาย
๕. นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	ผู้จัดการ
๖. นายพิภพ ธงไชย	ผู้ช่วยผู้จัดการ
๗. นายกรุณา กุศลาสัย	
๘. นายชาญวิทย์ อร่ามฤทธิ	
๙. นายแพทย์ประเวศ วะสี	
๑๐. นายประกอบ กุปรัตน์	
๑๑. นายนิศ ชัยสูตร	
๑๒. นายสรรพสิทธิ์ กุมภ์ประพันธ์	
๑๓. นายอุทัย ดุลยเกษม	
๑๔. นางสาวรสนา โตสิตระกูล	เลขานุการ
๑๕. นางสาวอรศรี งามวิทยาพงศ์	ผู้ช่วยเลขานุการ

ปณิธานของอาจารย์ป่วย

กิดคุณ^๕นอก^๕โอ^๕
ก่อเกิด^๕เกอ^๕กายา
อำนวย^๕สุข^๕ศึกษา
คุณ^๕ท่าน^๕คณิต^๕เพยง

เกิดมา^๕สอง^๕รอบ^๕แล้ว
ป่วย^๕เอ๋ย^๕จง^๕ตั้ง^๕ม^๕น^๕ต์
ป^๕ริ^๕ส^๕ะ^๕ย^๕าว^๕อ^๕ต^๕-
ว^๕าย^๕เม^๕แล้ว^๕ให้

กุ^๕ษา^๕ย^๕ชา^๕ญ^๕ชา^๕ติ^๕เช^๕อ
กุ^๕เกิด^๕มา^๕ก็^๕ที่
กุ^๕กา^๕ด^๕ก^๕่อน^๕สน^๕ช^๕-
กุ^๕จ^๕ัก^๕ไ^๕ว^๕ลาย^๕เว^๕ย

แม่^๕จำ
ช^๕บ^๕เล^๕ย^๕ง
ป^๕ระ^๕ส^๕เ^๕ริ^๕ฐ^๕ ย^๕ิง^๕เฮ^๕ย
โล^๕ก^๕ถ^๕้น^๕ก^๕ณ^๕นา
น^๕ัก^๕ษ^๕ัต^๕ร
แน^๕ไ^๕ว^๕
ถ^๕ัส^๕ส^๕ัน^๕ป^๕-ป^๕ทา^๕เฮ^๕ย
ระ^๕ล^๕ิก^๕น^๕อ^๕ม^๕ป^๕ณ^๕ิ^๕ธาน

ชา^๕ต^๕ร^๕
ห^๕น^๕ึง^๕เฮ^๕ย^๕
ว^๕า^๕อา^๕ต^๕ม^๕
โล^๕ก^๕ให้^๕แล^๕เห^๕็น

ป่วย^๕ อ^๕ิง^๕ภา^๕กร^๕ณ^๕

๕ มี^๕ค^๕. ๑๕๔๐

ในช่วงปี ๒๕๒๕ ถึง ๒๕๒๖ ระหว่างที่ผมกำลังรวบรวมผลงานของอาจารย์อยู่นั้น ก็บังเอิญพบโคลง ๓ บทนี้อยู่ในหน้าแรกของหนังสือ A Study on the Production อันเป็นสมบัติของอาจารย์เอง มาตั้งแต่ครั้งยังเรียนอยู่ที่อังกฤษ วันเดือนปีที่อาจารย์เขียนกำกับเอาไว้ ก็บอกว่าเป็นวันที่อาจารย์มีอายุครบ ๒๔ ปีเต็มในวันนั้น จึงเป็นปณิธานของชายชาตรีคนหนึ่งที่กำลังย่างขึ้นสู่วัยเบญจเพส

ผมไม่เข้าใจโคลงบทที่ ๒ โดยเฉพาะบาทที่สามและสี่ แต่ไม่ช้าก็พบคำอธิบายในบทความเรื่อง "Labor Omnia Vincit" โดย "อัสสัมชNIK ๗๐๓๖" (นามปากกาของอาจารย์) พิมพ์ซ้ำใน *สันติประชาธรรม* (มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๘ หน้า ๑๗๕-๑๗๙) อาจารย์บอกว่า Labor Omnia Vincit เป็นภาษาละติน แปลว่า "สิ่งทั้งปวงเอาชนะได้ด้วยอุตสาหกรรม" อีกตอนหนึ่งว่า ภาษาบาลีที่ใกล้เคียงกับ Labor Omnia Vincit เห็นจะเป็น "วายเม เถว ปุริโส ยาวอตุตสส นิปปทา" ซึ่งแปลได้ความว่า "เป็นบุรุษพึงพยายามไปจนกว่าจะสำเร็จประโยชน์"

นี่คือปณิธานที่อาจารย์ "ตั้งมันต์ แน่ไว้" อย่างซ้ากเมื่ออายุครบ ๒ รอบ จึงไม่น่าประหลาดใจที่อาจารย์พยายามเอาชนะสิ่งทั้งปวงด้วยอุตสาหกรรม พยายามไปจนกว่าจะสำเร็จประโยชน์ ผมไม่คิดมาก่อนว่าจะเขียนคำนำลงในหนังสือเล่มนี้ แต่เมื่อนึกถึง

ปณิธานของอาจารย์ฉันมาได้ จึงนำมาเล่าสู่กันฟัง

บางที บางท่านหรือหลายท่านอาจอยากทราบว่ แล้ว
ปณิธานของอาจารย์เกี่ยวกับการศึกษาของชาติมีอย่างไรบ้าง ผมก็
ขอลอกความตอนหนึ่งของอาจารย์เองจาก “คุณภาพแห่งชีวิต :
ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ดังนี้

ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวหรือน้องสาวผมก็ต้องการไป
โรงเรียน จะได้มีความรู้หากินได้ และจะได้รู้คุณธรรมแห่ง
ชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูงๆขึ้นไป ก็ให้มีโอกาส
เรียนได้ ไม่ว่าพ่อแม่ผมจะรวยหรือจน จะอยู่ในเมืองหรือ
ชนบทแร้นแค้น

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพ ที่มีความ
หมาย ทำให้ได้รับความพอใจว่าตนได้ทำงานเป็นประโยชน์
แก่สังคม

เรียบง่าย สั้นๆ กระชับรัด และชัดเจนดีแล้วใช่ไหมครับ
ขอให้เราร่วมกัน “ตั้งมโนะ แน่ใจ” ว่าจะทำให้ปณิธานนี้สมจริง
ดังที่เป็นจริงมาแล้วกับอาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ เจ้าของปณิธาน

ทวี ห่มนนิกร

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

คำชี้แจงของผู้รวบรวม

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมบทความและคำบรรยายของ
อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เท่าที่มีต้นฉบับปรากฏอยู่เข้าด้วยกัน โดย
มุ่งหมายจะให้ผู้ที่สนใจได้ทราบทรรศนะของอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์
เกี่ยวกับการศึกษาให้ครบถ้วนที่สุด

ในภาคแรกว่าด้วย ปัญหาและแนวทางปฏิรูปการ-
ศึกษา ประกอบด้วยคำบรรยายและข้อเขียน ๔ ชิ้น คือ การ
(จัดการ) ศึกษา (๒๕๐๘) การ (ปรับปรุง) การศึกษา (๒๕๑๐)
การพัฒนาการศึกษา (๒๕๑๐) และ การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม
(๒๕๑๘) มีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวคิดในการแก้ไข
เมื่อ ๑ ทศวรรษมาแล้ว แม้ข้อมูลบางอย่างจะล้าสมัยและสภาพการณ์
จะเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว แต่ข้อเสนอบางประเด็นของท่านก็ยัง

นำพิจารณาใช้ได้ ยิ่งกว่านั้นยังช่วยให้เราเห็นวิธีคิดและวิธีทำงาน
ของท่านในฐานะนักบริหารอีกด้วย

ในภาคที่สองว่าด้วย การอุดมศึกษา ประกอบด้วยคำ
บรรยายและข้อเขียน ๖ ชิ้น คือ การบริหารมหาวิทยาลัย
(๒๕๑๐) ความชอบธรรมในมหาวิทยาลัย (๒๕๑๑) การพัฒนา
มหาวิทยาลัย (๒๕๑๒) บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัย
(๒๕๑๓) ข้อคิดเรื่องอุดมศึกษา (๒๕๑๔) และ มหาวิทยาลัย
กับสังคมไทย (๒๕๑๖)

ในภาคที่สามว่าด้วย ข้อคิดเสริมการศึกษา มี ๒ ชิ้น ชิ้น
แรกเป็นงานแปลความเรียงของอีเมอร์สัน เรื่อง จรรยานักเรียน
(๒๕๐๗) ซึ่งมีสาระและความงามในทางภาษาอย่างยิ่ง อีกชิ้นหนึ่ง
เป็นคำบรรยายเรื่อง ห้องสมุดในทรงสนะของข้าพเจ้า (๒๕๑๑)

อนึ่ง ในภาคนี้ที่จริงควรจะได้รวม ข้อคิดจากประสบ-
การณ์ทางการศึกษา เข้าไว้ด้วย อันได้แก่ เศรษฐศาสตร์บัณฑิต
อันพึงปรารถนา (๒๕๐๖) นักเรียนเศรษฐศาสตร์ไปเรียนอะไร
มา ใช้อะไรได้ (๒๕๑๔) เรียนเพื่อสอบหรือสอบเพื่อเรียน
หรือ เรียนเพื่อเรียน (๒๕๑๐) เรียนให้เก่ง (๒๕๑๐) ศักดิ์-
ศรีของมหาวิทยาลัย (๒๕๑๑) เศรษฐศาสตร์จึงเจริญ (๒๕๑๑)
คณะเศรษฐศาสตร์ในปีการศึกษา ๒๕๑๑ และ ๒๕๑๓ ดึกใหม่
เศรษฐศาสตร์ (๒๕๑๕) รวมทั้ง เสียหายโอกาส (๒๕๐๕)

Labor Omnia Vincit (๒๕๑๑) และ พังไม่ได้ศัพท์ จับเอามา
กระเดียด (๒๕๑๒) แต่โดยที่สองชั้นแรกตีพิมพ์แล้วในหนังสือ
เศรษฐกิจกรรม ของป่วย อิงภากรณ์ ที่เหลือนั้น ทางมูลนิธิฯ ได้
รวมพิมพ์ไว้ใน สันติประชาธรรม ภาคที่ว่าด้วยการศึกษาแล้ว จึง
มิได้นำมาพิมพ์ซ้ำในที่นี้ ผู้สนใจพึงหาหนังสือทั้ง ๒ เล่มนั้นอ่าน
ประกอบได้ ซึ่งจะได้ทราบบทบาทและทรรศนะทางเศรษฐกิจและ
การเมืองของท่านด้วย

ในภาคผนวก ประกอบด้วยสุนทรพจน์และบทสัมภาษณ์
๓ ชิ้น คือ การประถมศึกษาในประเทศไทย (๒๕๐๘) การ
มัธยมศึกษาในประเทศไทย (๒๕๐๘) และ สนทนากับ ดร.ป่วย
เรื่องปัญหาอุดมศึกษา (๒๕๑๔) ซึ่งมีเนื้อความบางส่วนซ้ำและ
ใกล้เคียงกับที่ปรากฏในภาคหนึ่งและสอง ทั้งนี้เพื่อเป็นการรวบรวม
ต้นฉบับอันเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมดของท่านไว้มิให้สูญไป
(อนึ่ง การสนทนาเรื่องปัญหาอุดมศึกษา ยังมีสืบเนื่องต่อมาถึงเรื่อง
ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ จึงได้นำ สนทนากับดร. ป่วย เรื่อง
ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ มารวมพิมพ์ไว้ให้ครบชุด) อย่างไรก็ดี
ในภาคนี้ก็มีเนื้อความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์อยู่ในตัวเองด้วย
เช่นกัน

พระคชภักดิ์ เมธะกุลโร

สารบัญ

ภาคหนึ่ง : ปัญหาและแนวทางปฏิรูปการศึกษา

การศึกษา	๓
ปาฐกถาเรื่องการศึกษา	๓๓
ปาฐกถาเรื่องการพัฒนาการศึกษา	๕๕
การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม	๗๖

ภาคสอง : การอุดมศึกษา

การบริหารมหาวิทยาลัย	๕๗
ความชอบธรรมในมหาวิทยาลัย	๑๑๘
การพัฒนามหาวิทยาลัย	๑๒๙
บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัย	๑๔๒
ข้อคิดเรื่องอุดมศึกษา	๑๔๙
มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย	๑๖๗

ภาคสาม : ข้อคิดเสริมการศึกษา

จรรยานักเรียน

๑๘๙

ห้องสมุดในพระราชวังเจ้า

๒๐๒

ภาคผนวก

การประถมศึกษาในประเทศไทย

๒๑๕

การมัธยมศึกษาในประเทศไทย

๒๒๔

สนทนาเรื่อง “ปัญหาอุดมศึกษา”

๒๓๔

สนทนาเรื่อง “ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ”

๒๗๘

ภาคหนึ่ง

ปัญหาและแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

การศึกษา

จุดมุ่งหมาย

การศึกษาคควรมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

๑. เพื่อที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีความ
สัตย์สุจริต มีศีลธรรม เป็นพลเมืองดี มีความคิดชอบ ทำชอบ
ประพฤติชอบ

๒. ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัย
ให้รู้จักใช้ความคิด รู้จักบำรุงสติปัญญาให้เจียบแหลม เพื่อธำรง
วิชาการให้แตกฉานและลึกซึ้ง นำมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนและ
แก่ประชาคม

หมายเหตุ : การบรรยายทางวิชาการ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่าง
วันที่ ๑๕ กรกฎาคม-๑๐ สิงหาคม ๒๕๐๘

๓. ผู้คนนักเรียนให้สามารถมีความรู้สำหรับใช้ประกอบสัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตของตนและครอบครัวได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

การศึกษาอบรมดังกล่าวไม่ได้กระทำอยู่แต่เฉพาะในโรงเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น เฉพาะอย่างยิ่งการอบรมในหัวข้อที่ ๑ ควรจะได้มีการอบรมในทางบ้าน ข้อนี้มีความสำคัญมาก แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ทุกคนอาจจะบอกว่าเป็นเรื่องที่รู้ๆ กันอยู่แล้ว แต่เนื่องด้วยในสมัยปัจจุบันนี้ ผู้ปกครองบิดามารดามักจะโยนความรับผิดชอบไปให้แก่ครูบาอาจารย์หรือรัฐบาล ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ เพราะฉะนั้นจึงขอเน้นว่า การศึกษาอบรมควรมีทั้งทางบ้านและทางสถานศึกษา สถานศึกษาก็แยกออกได้เป็นวัดตามแบบโบราณหรือโรงเรียน หรือวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ สถานศึกษาดังกล่าวมีความสำคัญมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งเท่าที่เกี่ยวกับวิชาการและวิชาชีพ ตามข้อ ๒ และข้อ ๓ ผู้ใดได้รับการศึกษาในระดับต่ำก็ต้องได้รับประโยชน์น้อย แต่ยิ่งศึกษาสูงขึ้นไปก็ยิ่งควรจะได้รับประโยชน์เพิ่มพูนขึ้น แต่ถ้าผู้ใดมีสันทานเลวและบกพร่องในข้อ ๑ คือปราศจากความซื่อสัตย์สุจริตและศีลธรรม คุณประโยชน์ที่จะได้รับจากข้อ ๒ และข้อ ๓ ย่อมกลายเป็นโทษและในบางกรณีย่อมกลายเป็นโทษอย่างมหันต์

หลักการข้างต้นย่อมแผ่ลงไปในด้านบุคคล คือตัวของนักเรียนเอง เพราะเชื่อมั่นว่า มนุษย์แต่ละคนมีคุณค่าและศักดิ์-

ตรีอยู่ในตนเอง ไม่ว่าจะเกิดมาจากตระกูลใดหรือจากสถานที่ใด
 จากสิ่งแวดล้อมต่ำหรือสูง มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีอยู่ใน
 ตนเอง เรามักจะได้ฟังเสมอว่า ควรจะทำอย่างนั้นอย่างนี้เพื่อการ
 ศึกษา เพื่อชาติ ผมใคร่จะเน้นว่าการศึกษาต้องเริ่มต้นด้วยความ
 สำคัญของนักเรียน และจบลงด้วยความสำคัญ of นักเรียน นัก-
 เรียนไม่จำเป็นต้องเล่าเรียนเพื่อเห็นแก่ครูหรือแก่โรงเรียน ไม่ใช่หมั่น
 เรียนเพื่อชาติหรือแม้แต่เพื่อความรุ่งเรืองของวิชาการ วิชาการ
 นั้นปล่อยให้ไปไปตามยถากรรมได้ ถ้านักเรียนสนใจในวิชาการ
 เพื่อตนเองแล้ว วิชาการย่อมเจริญรุ่งเรืองได้เอง โดยมีนักเรียน
 เป็นผู้สืบสายวิชาการ เราควรจะให้การศึกษามิใช่เพื่อเพียงแต่ให้
 ได้ชื่อว่าประเทศไทยมีคนรู้หนังสือ ๘๐-๙๐% แล้ว หรือนัก
 เศรษฐศาสตร์ที่อ้างเสมอว่า เราจะต้องวางแผนพัฒนาการศึกษา
 ให้ประสานเข้ารอยเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ผมก็รู้สึกว่
 พุดเกือบทุกแต่ยังไม่ถูกทีเดียว ที่ว่าพุดถูกนั้นก็คือ แผนพัฒนา
 เศรษฐกิจต้องการคนมีวิชาประเภทต่าง ๆ ระดับต่าง ๆ มาทำงาน
 ผู้ที่จะหางานทำได้และเลี้ยงชีวิตได้ด้วยสัมมาอาชีพะ ก็ควรจะ
 พยายามศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
 เพราะจะได้รับเงินเดือนมากจึงจะสำเร็จประโยชน์ แต่ที่ผม
 กล่าวถึงนักเศรษฐศาสตร์ที่อ้างถึงเรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
 แผนการศึกษาโดยไม่คำนึงถึงนักเรียนว่ายังเข้าใจผิดอยู่นั้น ก็

เพราะเขามีได้เฟื่องถึงถึงคุณธรรมและศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่เป็นนักเรียนแต่ละคน อาจจะหลงคำนึงบูชาแผนพัฒนาเศรษฐกิจว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ไปก็ได้

ระบบการศึกษาที่ดีจะต้องพยายามให้นำไปสู่จุดหมายข้างต้น ในเมื่อประโยชน์ส่วนตัวของนักเรียนตรงกันกับประโยชน์ส่วนรวม เช่นในเรื่องการศึกษานี้ ถ้าเราเฟื่องถึงถึงตัวนักเรียน ประโยชน์แก่ประชาคมก็ไม่ถูกทอดทิ้ง แต่เมื่อใดเราหลงผิด เฟื่องถึงถึงประโยชน์ของประชาคมเป็นจุดเริ่มแรก เราอาจจะดำเนินนโยบายผิดไปได้ และยิ่งนักการเมืองพยายามประกาศให้ดำเนินการศึกษาไปอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองหรือแม้แต่เพื่อประโยชน์ของหมู่คณะในส่วนแคบ เช่น เจ้าหน้าที่การศึกษาหรือครู ผลก็อาจจะกลับกลายเป็นโทษไปได้

ฉะนั้น ในประชาคมที่วิเศษยอดเยี่ยม เป็นอุดมคติ การอำนวยความสะดวกจึงควรจะทำให้ทั่วถึงกัน ก็ควรจะให้นักเรียนแต่ละคนสามารถรับการฝึกฝนอบรมดังกล่าวข้างต้นจนสุดความสามารถ คำว่า “สุดความสามารถ” ในที่นี้ ควรที่จะเป็นความสามารถที่มีใช้ความสามารถในทางการเงินของแต่ละคน ผู้ที่เรียนได้เก่งแต่ยากจนก็ควรได้รับการกำจุนทางการเงิน ผู้ที่เรียนเก่งมีสติปัญญาหลักแหลมแต่อยู่ในท้องถิ่นชนบทกันดาร ก็ควรจะได้ออกาสให้ได้รับการศึกษาสูงที่สุดไม่ยิ่งหย่อนกว่าผู้ที่อยู่ในพระ-

นคร เปรียบเสมือนเพชรที่อยู่ในตมต้องงมขึ้นมาให้มีค่าให้ได้
 ความสามารถที่กล่าวนี้หมายถึงความสามารถและความถนัดทาง
 ธรรมชาติ บางคนเกิดมามีสมองดีและสติปัญญามาก บางคน
 ก็มีสติปัญญาน้อยต่าง ๆ กัน แม้ว่าสิ่งแวดล้อมและการฝึกฝน
 อบรมจะช่วยได้บ้าง ก็ช่วยได้แต่ในขอบเขตจำกัด จะให้ช่วยได้
 เสมอกันหาได้ไม่ บางคนถนัดทางการฝีมือ บางคนถนัดทางคิด
 บางคนชอบศิลปะ บางคนชอบวิทยาศาสตร์ บางคนมีสติปัญญา
 ในทางใช้มือมากกว่าใช้สมอง เป็นต้น ล้วนแต่ต่างกัน ความจริง
 ที่ธรรมชาติสร้างสรรค์มาอย่างนี้ไม่ใช่ว่าจะไม่ดี เป็นของดี ถ้า
 หากว่าพวกเราเหมือนกันเสียหมด โลกเราย่อมดูลึกลับ จะเยียบเหงา
 ไม่สนุก เหมือนเข้าไปดูหนัง ดูทีวีก็ดูเรื่องเดียวกันทุกที การ
 อำนวยการศึกษา ก็จำเป็นจะต้องลดหลั่นกันไป แล้วแต่แต่ละคน
 เป็นธรรมดา แต่ถ้าจะให้ถึงอุดมคติ ทุกคนควรจะได้รับการศึกษา
 ตามแต่ความถนัดของตนจนสุดความสามารถของแต่ละคน

ลักษณะการศึกษาในประเทศไทย ปัญหาและวิธแก้ไข ปัญหา

เมื่อได้พูดถึงประเทศไทย เราจะกล่าวถึงประเทศไทยว่าเป็น
 ประเทศที่มีอุดมคติที่เป็นสภาพ ideal ถึงขั้นต้นนั้น ท่านคงจะพูด
 ไม่ได้ ในขั้นนี้ควรจะพิจารณาว่าสภาพของการศึกษาของไทยเรา

ห่างไกลจากอุดมคติเพียงใด ผมใคร่จะขอเสนอให้ท่านได้โปรดดู
ภาพที่ได้เตรียมไว้ท้ายบทนี้

ภาพที่ ๑ แสดงถึงจำนวนนักเรียนในระดับต่างๆ ของการ
ศึกษาในปี ๒๕๐๗ และได้แยกให้เห็นเป็นหมวดประถมตอนต้น
ประถมตอนปลาย มัธยมศึกษาต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและ
อุดมศึกษา

ในการบรรยายนี้จะได้แยกกล่าวถึงการประถมศึกษา แล้ว
จึงจะกล่าวถึงมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาต่อไป

๑. ประถมศึกษา

เด็กทุกคนแทบทั่วราชอาณาจักรต้องบังคับให้เรียนหนังสือ
ชั้นประถมปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๔ ตั้งแต่อายุย่างเข้าปีที่ ๘ จนถึงย่างเข้า
ปีที่ ๑๕ จึงจะพ้นเกณฑ์ ท้องที่ที่รัฐบาลได้เริ่มประกาศขยายการ
บังคับให้เรียนถึงชั้นประถมปีที่ ๗ แล้วนั้นมีเพียงไม่กี่แห่ง กระ-
ทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายที่จะขยายการศึกษาบังคับถึงชั้นประถม
ปีที่ ๗ ให้ทั่วพระราชอาณาจักรภายในระยะเวลา ๒๐ ปี สืบจาก
การประชุมเรื่องการศึกษาที่การาจีเมื่อปี ๒๕๐๓ ซึ่งที่ประชุมการาจี
นี้ได้เสนอไว้ว่า ควรจะบังคับให้เรียนอย่างน้อยถึงชั้นประถมปีที่ ๗
ภายในเวลา ๒๐ ปี

ในทางปฏิบัติ นักเรียนเป็นจำนวนมากออกจากโรงเรียน
ไปเด็ดขาดเมื่ออายุพ้นเกณฑ์ หรือเมื่อสำเร็จชั้นประถมปีที่ ๔ แล้ว
ขอได้โปรดดูภาพว่าจำนวนนักเรียนระหว่างประถมปีที่ ๔ กับประ-

ฅมปีที ๕ ลดลงต่างกันมากเพียงไร ในจำนวนเด็กทีเริ่มเข้าเรียน
 ชั้นประถมปีที ๑ ใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ๑๐๐ คนมีเหลือเพียง ๔๕ คน
 ทีเรียนสำเร็จชั้นประถมปีที ๔ ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ และอีก ๑๐ คน
 เท่านั้นทีเรียนต่อในชั้นประถมปีที ๕ หมายความว่าในระหว่าง
 ประถมปีที ๑ ถึงประถมปีที ๔ หายไป ๕๕ ใน ๑๐๐ และระหว่าง
 ประถมปีที ๔ กับประถมปีที ๕ หายไปอีก ๓๕ ใน ๑๐๐ จำนวน
 นักเรียนทีออกชั้นประถมและมัธยมปรากฏอยู่ในตารางหมายเลข ๒
 ทางขวาของคานหน้า ท่านจะเห็นได้ว่าในปี ๒๕๐๔ นักเรียนชั้น
 ประถมปีที ๑ ถึงประถมปีที ๔ รวมทั้งประถมปีที ๔ ด้วย ออกไป
 เป็นจำนวนถึง ๕ แสนคนเศษ ทั้งในปี ๒๕๐๗ ก็ยังมีจำนวน
 เกือบ ๕ แสน ๕ หมื่นคน ผู้ทีเรียนต่อในชั้นประถมปีที ๕ ส่วน
 มากมักจะพยายามเรียนเรื่อยไปอีก ๖ ปี จนจบชั้น ม.ศ. ๓ (ม. ๖
 เดิม) ในชั้นนี้ก็มีเด็กออกจากโรงเรียนเป็นจำนวนมากอีกครั้งหนึ่ง
 เหลือทีต่อไปถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที ๕ (ม. ๘ เดิม) เพียงส่วนน้อย
 แต่ความจริงก็เป็นจำนวนหลายหมื่น ต่อไปภายหน้าเมื่อได้มีการ
 ขยายการศึกษาบังคับไปจนถึงชั้นประถมปีที ๗ ทัวหรือเกือบทัว
 ราชอาณาจักรแล้ว คาดได้ว่าเด็กจะออกจากโรงเรียนน้อยลงเมื่อ
 สิ้นปีที ๔ และคงจะไปออกมาก ๆ ในตอนประถมปีที ๗ แต่ใน
 สภาพปัจจุบันยังเป็นดังภาพทีแสดงไว้

การบังคับให้เด็กไปเข้าเรียนนั้น ถ้าบิดามารดาผู้ปกครอง

เด็กที่อยู่ในเกณฑ์บังคับ ไม่นำเด็กเข้าโรงเรียนมีโทษปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท ถ้ายังกระทำผิดซ้ำต่อไปอีกก็อาจจะรับโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ สำหรับกรณีที่รัฐบาลหรือเทศบาลหรือองค์การบริหารท้องถิ่นไม่สามารถจัดหาโรงเรียนให้พอกับจำนวนเด็กแล้ว กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ว่ากระไรเลย นับได้ว่าที่เรียกว่า “บังคับ” นั้น เป็นการบังคับฝ่ายเดียว และมีบางคนในพวกเราที่เคยเห็นไปว่าไม่สู้จะยุติธรรมนัก ข้อที่ร้ายก็คือ เด็กในเกณฑ์เกิดมีจำนวนมากกว่าจำนวนที่จะพอลาโรงเรียนเข้าได้ พวกเราชาวไทยเมื่อจะเปรียบกับชาติอื่นๆ ในเรื่องลูกมากแล้ว พวกเราไม่แพ้ใคร เฉพาะอย่างยิ่งในท้องไร่ท้องนา และเมื่อที่เรียนเกิดขึ้นไม่ทันกับจำนวนเด็ก การบังคับก็ไร้ผล ในพระนครผู้ปกครองมักจะกระตือรือร้นที่จะให้การศึกษาแก่เด็ก เทศบาลบางที่ก็พยายามจัดให้มีการเรียนสองผลัด แต่ในบางแห่งก็เกิดใช้วิธี national sport คือใช้วิธีแบบกีฬาเสียงไซค์ จับสลากเด็ก ก็ปรากฏว่าเด็กบางคนสามารถจับสลากได้ทุกปี พ้นการศึกษาไปได้ ไม่ต้องเข้าเรียนติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี

ท่านทั้งหลาย เมื่อพิจารณาตัวเลขในภาพหมายเลข ๑ จะเห็นได้ว่าในชั้นประถมตอนต้นนั้น มีนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนถึง ๔ ล้านคนเศษในปีการศึกษา ๒๕๐๗ และเมื่อเทียบกับจำนวน

เด็กอายุ ๗ ถึง ๑๐ ขวบจะเห็นได้ว่า นักเรียนนั้นมีมากกว่าจำนวนประชากรในเกณฑ์อายุนี้ ที่ผมพูดเมื่อ^{๕๕}กันไม่ขัดกับตัวเลข^{๕๕}เพราะเหตุว่านักเรียนในประถมต้นนั้น เป็นนักเรียนที่อายุมากกว่า ๑๐ ขวบ เรียนตกซ้ำชั้นบ้าง มาเข้าโรงเรียนที่หลังบ้างก็มีเป็นอันมาก แท้จริงนั้นเด็กอายุ ๗ ขวบไปเข้าโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระนครและธนบุรีแล้วไม่สามารถเข้าได้มีเป็นจำนวนพันๆ ปราภฏการณ์ที่เคยทราบมาแน่ชัดก็คือว่ามีผู้ปกครองเด็กไปขอให้อำเภอหรือเทศบาล ช่วยจัดการให้เด็กเข้าโรงเรียนให้ได้เพราะมิฉะนั้นจะถูกปรับ เทศบาลบอกว่าไม่เป็นไรหรอก ๗ ขวบนะไม่มีใครเข้าได้หรอก รอไปอีกปีค่อยมาสมัครใหม่ อย่างนี้เป็นต้น

✧ เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนได้แล้ว เด็กก็ยังเสี่ยงโชคอีกคือ อาจจะไปได้ครูที่มีคุณวุฒิ หรือครูที่ไม่มีคุณวุฒิ ตามชนบทนั้นมักจะพบแต่ครูที่ไร้วุฒิ ตามบ้านนอกโรงเรียนมักจะไม่มีการสอนหรือการเรียน หรือบางที่มีแต่ไม่พอ สมุดหนังสือก็แพงเกินไปกำลังผู้ปกครอง อาหารกลางวันก็ยากไร้ เครื่องแบบก็เป็นเรื่องที่ต้องผิน^{๕๕}ชื้อ และระยะทางระหว่างโรงเรียนกับบ้านบางทีก็เป็นอุปสรรคสำคัญ ในพระนครและเมืองอื่นๆ โรงเรียนอาจจะมีอุปกรณ์ดีกว่า และผู้ปกครองก็อาจจะยินดีเสียสละให้เด็กได้รับการศึกษาดี แต่นักเรียนที่สมัครใจเรียนนั้นก็ยังมีจำนวนมากที่จับสลา^{๕๕}ไม่ได้

✧ อุปสรรคใหญ่สำหรับเด็กในชนบทได้แก่การขาดเรียน

เด็ก ๆ ปกติชอบวิ่งเล่นอยู่ในที่แจ้ง ไม่ชอบเข้าห้องเรียนอยู่เป็น
 ธรรมดา ผู้ปกครองบางคนสมัครที่จะให้บุตรของตนเลี้ยงควายมาก
 กว่าไปโรงเรียน ฝนตกขึ้นเมื่อใดก็เป็นเหตุพอที่จะให้ย่อท้อต่อการ
 เดินไปโรงเรียนเที่ยวละหนึ่งกิโลเมตร เป็นต้น การตรวจตราสอด
 ส่องให้เด็กไปโรงเรียนนั้นบางทีก็หย่อนไป บางทีก็ไม่มีเอาเสียเลย
 ตามกฎที่ใช้บังคับอยู่ เด็กคนใดที่ขาดเรียนจนเข้าห้องเรียนไม่ถึง
 ๖๐ ใน ๑๐๐ ของจำนวนชั่วโมงที่กำหนดให้เรียน จะถูกห้ามไม่
 ให้เข้าสอบ และผู้ที่สอบตกด้วยเหตุนี้หรือเหตุอื่น จะต้องเรียน
 ซ้ำชั้นในการศึกษาปีต่อไป เด็กที่ซ้ำชั้นก็มักจะเกเรไม่ยอมเรียน
 ร่วมกับเด็กใหม่เพราะถือว่าต่ำกว่า และไม่ยอมอ่อนน้อมต่อข้อบัง
 กัดซึ่งเป็นประวัติก่อนและซึ่งทำให้ตนขายหน้า ฉะนั้น จะเห็น
 ได้ว่ามีเด็กตกชั้นประถมปีที่ ๑ มากผิดปกติ ผมไม่ได้นำตัวเลข
 มาแสดงในที่นี้แต่ว่าเป็นจริงตามนี้ สำหรับในปีหลัง ๆ นี้ผมใคร่
 จะเรียนว่า มีเด็กตกชั้นน้อยกว่าปีก่อน ๆ ก็จริงแต่ยังเป็นจำนวน
 มาก ผู้ใหญ่น่าจะถามตนเองว่าการลงโทษเด็กแบบนี้ชอบธรรม
 แล้วหรือ

✱ ในบางโรงเรียนในชนบท ครูทั้งที่มีวุฒิและไม่มี ต้องสอน
 พร้อม ๆ กันคนละหลายชั้น เพราะมีครูไม่พอ เงินเดือนแต่ละคน
 อาจไม่เกิน ๕๐๐ บาท ในลักษณะการเช่นนี้จะพุดถึงสมรรถภาพ
 หรือความเสียสละหรือความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ย่อมปราศจากความ

หมาย เฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเป็นที่แน่ใจว่าไม่คอยจะมีใครมาตรวจ
ตราว่ากล่าว*

การที่เด็กเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ร้อยคน เรียนต่อประถม
ปีที่ ๕ เพียงประมาณสิบคนเท่านั้น แสดงว่าความพยายามจัดการ
ศึกษานั้นปราศจากผลเสียเป็นอันมาก เพราะจะหวังให้เด็กเหล่านี้รู้
หนังสือเป็นการถาวรย่อมเป็นไปได้

ถ้าจะพยายามแก้ปัญหาประถมศึกษา ข้อที่เห็นได้ชัดก็คือ
เราขาดแคลนโรงเรียน ขาดอุปกรณ์ ขาดครูและขาดครูวุฒิ ผู้
ปกครองและนักเรียนในถิ่นที่ยากแค้นต้องการความช่วยเหลือใน
ด้านสมุดหนังสือ ดินสอ เสื้อผ้า และในบางกรณีก็น่าจะช่วยให้
ถึงอาหารกลางวันและการขนส่ง ทั้งหมดนี้แสดงว่ารัฐบาลจำเป็น
ที่จะต้องทุ่มเทเงินเพื่อการประถมศึกษาอีกมาก แต่การจ่ายเงินโดย
ขาดสติและความรอบรู้ย่อมเป็นการจ่ายสูญ ถ้าขาดการวางแผน
การตรวจตรา การบังคับให้เด็กไปเรียนจริงๆ แล้ว เงินก็สูญเปล่า
ผมมีความเห็นว่าระบบประถมศึกษาบังคับ ๔ ปีนี้ น่าจะปรับปรุง
ให้ดีขึ้นให้รัดกุมเสียก่อน ก่อนที่เราจะก้าวไปขยายระบบบังคับไปถึง
๗ ปี แต่แน่ละ เราจะต้องพยายามให้ได้ใช้ระบบบังคับ ๗ ปี โดย
เร็วที่สุดที่จะเร็วได้ตามกำลังเงิน เช่นพยายามเริ่มขยายงานใน ๕ ปี
เป็นต้น ในระหว่างนี้ เราจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้เด็กไปเข้า
โรงเรียน วิธีลงโทษให้เข้าชั้นนี้น่าจะพิจารณาว่าควรจะเลิกไหม

เพราะเหตุว่าเด็กก็ต่าง ๆ กัน บางคนก็เติบโตด้วยสติปัญญาเร็วกว่า
 คนอื่น แต่บางคนก็เติบโตช้า ถ้าหากว่าเราลงโทษให้เข้าชั้นแล้วแก
 อาย แล้วแกไม่มาโรงเรียน หนีโรงเรียนไป ก็เท่ากับว่าเราสามารถ
 ให้แกมาโรงเรียนเพียง ๑ ปี ถ้าหากว่าเรายอมให้แกชั้นชั้นไปบ้าง
 ผ่อนผันค่อย ๆ ปราณี่ปราศรัยไปแล้ว แกก็ไม่มี ความละอายในการ
 ที่แกต้องตกชั้น ผมพูดถึงเด็กอายุ ๗ ขวบถึง ๑๐ ขวบ ถ้าเช่นนั้น
 ละก็ยังมีหวังว่าแกอาจจะอยู่ในโรงเรียนได้ถึง ๔ ปี อย่างนี้จะไม่ตี
 กว่าหรือ ผมเข้าใจว่าจะถูกหลักจิตวิทยาเด็กมากกว่า ผมเสนออีก
 ข้อหนึ่งว่าควรจะมีเจ้าหน้าที่คอยช่วยสนับสนุนให้ครูต่าง ๆ ทำการ
 สอนจริง ๆ จัง ๆ และสนับสนุนให้ผู้ปกครองดูแลส่งเด็กของตนไป
 โรงเรียนโดยสม่ำเสมอ เงินเดือนครูก็น่าจะได้พิจารณากันให้ดีและ
 ควรจะมีวิธีการอันแยบคาย ส่งเสริมให้ครูพยายามหาความรู้เพิ่ม
 ขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในชนบท ในระหว่างที่เรายังไม่สามารถขยาย
 การประถมศึกษาบังคับออกไปเป็น ๗ ปีเช่นนั้น เมื่อเด็กมาอยู่ครบ
 ๔ ปี สำเร็จประถมปีที่ ๔ ไปแล้ว น่าจะชักจูงโดยเจ้าหน้าที่การ
 ศึกษาท้องถิ่นให้มีการชุมนุมกันอ่านหนังสือ ให้มีห้องสมุดขึ้น ให้
 มีการชุมนุมในเวลาว่างงาน สำหรับฟื้นฟูหนังสือที่แกกำลังจะลืม
 ไป อย่างนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จำต้องออกจากโรงเรียนไป
 เพียงชั้นประถมปีที่ ๔

๒. มัธยมศึกษา

มัธยมศึกษาแบ่งออกเป็นสองสายคือ สายสามัญและสายอาชีพ มัธยมศึกษาสายสามัญแยกออกเป็น ตอนต้น ๓ ปี (คือ ม.ศ. ๑-๓) และตอนปลาย ๒ ปี (คือ ม.ศ. ๔-๕) มัธยมศึกษาสายอาชีพก็แยกออกเป็นตอนต้น ๓ ปีเหมือนกัน แต่ตอนปลายมี ๓ ปี ผู้ที่สำเร็จชั้น ม.ศ. ๖ สายอาชีพ จะได้ประกาศนียบัตรอาชีวะชั้นสูง มัธยมศึกษาสายอาชีพตอนต้นนั้นปรากฏว่าไม่เป็นที่ยอมรับและไม่ได้ผลสมความมุ่งหมาย มีผู้เรียนแต่จำนวนน้อยขอได้โปรดดูภาพที่ ๓ ในชั้น ม.ศ. ๑, ๒ และ ๓ ส่วนที่มีกาไว้เป็นจำนวนน้อยเหลือเกิน รัฐบาลในปัจจุบันนี้เท่าที่ทราบมีนโยบายที่จะเลิกเสีย โดยจะให้มีการสอนมัธยมศึกษาตอนต้นเฉพาะสายสามัญเท่านั้น ฉะนั้นนักเรียนที่สำเร็จชั้น ม.ศ. ๓ ก็อาจจะเลือกเรียนต่อ (ถ้ามีโรงเรียนรับและได้รับคัดเลือกให้เรียนต่อได้) ๔ ทางด้วยกัน คือ

ก. เรียนต่อสายสามัญ ๒ ปี ได้ประกาศนียบัตรมัธยมบริบูรณ์ และถ้าจะเรียนต่อไปก็สอบเข้ามหาวิทยาลัยหรือเข้าโรงเรียนเทคนิคหรือโรงเรียนฝึกหัดครู

ข. เรียนต่อสายอาชีพ ๓ ปี เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรอาชีวะชั้นสูง และถ้าจะเรียนต่อไปก็เรียนอีก ๒ ปี เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

ก. เข้าโรงเรียนฝึกหัดครู เรียนอีก ๒ ปีได้ ป.ก.ศ. อีก ๒ ปีได้ ป.ก.ศ. สูง และอีก ๒ ปีได้ปริญญาทางการศึกษา

ง. เข้าโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวะ เรียน ๓ ปี ได้ประกาศนียบัตรครูอาชีวะ อีก ๓ ปี ได้ประกาศนียบัตรชั้นสูง เป็นต้น

จำนวนนักเรียน

ในชั้นนี้ ใครเสนอให้พิจารณาปริมาณนักเรียนในโรงเรียนเทียบกับจำนวนประชากรตามหมวดอายุ ตามภาพหมายเลขที่ ๑

เมื่อเทียบกับจำนวนเด็กในหมวดอายุที่ควรจะตรงกับชั้นการศึกษาของเด็กที่อยู่ในโรงเรียนแล้ว จะเห็นได้ว่ารุ่น ๑๑ ถึง ๑๓ ขวบ มีประชากรถึง ๒,๒๕๐,๐๐๐ คน แต่มีคนที่อยู่ในโรงเรียนในชั้นประถมปลายเพียง ๔๐๐,๐๐๐ เศษ อาจจะอยู่ในชั้นประถมต้นอยู่บ้างเป็นจำนวนมากก็จริง แต่ก็คาดว่าอย่างน้อยคงจะมี ๑ ล้านคน ที่ไม่ไปโรงเรียน รุ่น ๑๔ ถึง ๑๖ ขวบคงจะมีประมาณ ๑ ล้าน ๕ แสนคน ที่ไม่ได้เล่าเรียน โดยใช้วิธีลบทั้งที่ได้เสนอไว้ สำหรับเด็กอายุ ๑๑ ถึง ๑๓ และรุ่น ๑๗ ถึง ๑๘ ขวบประมาณอีก ๑ ล้านคน รวมตั้งแต่อายุ ๑๑ ถึง ๑๘ ขวบ ใน พ.ศ. ๒๕๐๗ มีเด็กและคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่ไม่ได้เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนถึง ๓ ล้าน ๕ แสนคน ในจำนวนนี้คงจะมีเป็นอันมากที่ทำ

งานเป็นอาชีพ เช่น ทำนา ทำสวน รับจ้างต่างๆ แต่คงจะมีจำนวนไม่น้อยใน ๓ ล้าน ๕ แสนคนนี้ที่หางานทำไม่ได้ และเมื่อเด็กวัยรุ่นไม่ได้เรียนหนังสือและไม่ได้ทำงาน ช่องทางที่จะเกิดปัญหาเยาวชน หรือปัญหาอันธพาลวัยรุ่นก็ย่อมมีมาก น่ากลัวอันตรายเป็นปัญหาทางสังคม

ที่พูดมานี้ไม่ได้หมายความว่าเด็กที่ไปโรงเรียนหรือไปเข้ามหาวิทยาลัย หรือแม้แต่ในคณะเศรษฐศาสตร์นี้แล้วจะเป็นอันธพาลไม่ได้ อาจจะมีเหมือนกันในที่นี้ แต่ว่ามีช่องทางน้อยกว่าเด็กที่ไม่สามารถที่จะเข้าโรงเรียนได้และไม่มีความรู้ เพราะฉะนั้นที่เราบ่นๆ กันว่าปัญหาวัยรุ่นและอันธพาลมีมากในประเทศไทยนั้นเมื่อหวนคิดกลับไปแล้วก็จะรู้สึกว่าเป็นที่น่าอัศจรรย์มากที่เด็กว่างงานอยู่เยาะเย้ยและไม่สามารถไปเข้าโรงเรียนได้ แล้วมีอันธพาลเพียงเท่านั้นเท่านั้น น่าจะมีมากกว่านี้

พิจารณาจากแง่ของตัวเอง เราต้องการให้เด็กของเราเป็นพลเมืองดี มีความคิด เป็นคนดีทั้งในครอบครัวและในหมู่คณะ ถ้าเราเชื่อว่าการศึกษาก็จะส่งเสริมให้เป็นคนดีได้แล้ว ก็น่าเสียใจยิ่งนักที่มีเด็กวัยรุ่นอายุ ๑๑ ถึง ๑๖ ปี จำนวนถึง ๒ ล้าน ๕ แสนคน ไม่ได้รับการศึกษาถึงขนาด ผลเสียหายในเรื่องนี้มีมาก เช่น การส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ก็น่าคิดว่าเราวางรัฐธรรมนูญกันจะได้ผลเพียงใด ถ้าประชากรของเรายังขาดการศึกษาอยู่

มากเช่นนั้น และการที่เราจะอวดอ้างกับใครว่าคนไทยรู้หนังสือกันมากถึง ๖๐-๗๐-๘๐% นั้น จะมีมูลแห่งความจริงเพียงใด

ถ้าพิจารณาจากแง่เศรษฐกิจประชาคม ความจริงก็มีอยู่ว่า คนที่มีการศึกษาดีย่อมทำงานได้เจตียวฉลาดและได้ผลดีกว่าคนที่ไร้การศึกษา ถ้าข้อนี้เป็นความจริง การเพิ่มผลผลิตของชาติไทยย่อมจะประสบผลสำเร็จไม่ได้ ในเมื่อคนของเรายังรู้หนังสือแบบงูๆ ปลาๆ ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาได้วางเป้าหมายไว้สำหรับประเทศต่างๆ ในเอเชียว่า ถ้ามีเด็กนักเรียนชั้นประถมอยู่ ๑๐๐ คน ก็ควรจะมึ้นักเรียนชั้นมัธยมประมาณ ๒๖ คน ในประเทศในเอเชียนี้ประเทศญี่ปุ่นเขาสามารถทำการได้ดีกว่าเป้าหมายแล้ว คือไปได้ถึงอัตราส่วน ๑๐๐ ต่อ ๒๙ ประเทศไทยเราแม้จะรวม ป. ๕-๖-๗ ไว้ในชั้นมัธยมจนถึง ม.ศ. ๕ ก็ยังได้อัตราส่วนเพียง ๑๐๐ ต่อ ๒๐ ถ้าตัด ป. ๕-๗ ออกถือเป็นชั้นประถม อัตราส่วนจะเหลือเพียง ๑๐๐ ต่อ ๘ ซึ่งนับว่าต่ำกว่าเป้าหมาย ๒๖ ของเอเชียอย่างไกลมาก

ข้อเท็จจริงทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลและประชาชนของเรามีหน้าที่ด่วนและสำคัญที่สุดอยู่ข้อหนึ่งคือ พยายามสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาให้เด็กของเราได้เรียนมากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไป เราต้องการทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนเทศบาลและโรงเรียนส่วนท้องถิ่น เฉพาะอย่างยิ่ง เราต้องการครูสำหรับโรงเรียนมัธยมอีกมากมายหลายเท่าของจำนวนที่เรามีอยู่ในเวลานี้

ถ้าจะมีปัญหาถามว่าประเทศเราจนอยู่อย่างนี้ จะสามารถเจียดเงินมาเพื่อการศึกษาได้พอเพียงหรือ หรือถ้าจะถามว่า Can we afford it ? คำตอบที่เป็นภาษาอังกฤษก็ควรจะเป็นว่า We cannot afford not to do it หมายความว่าถ้าเราไม่สามารถเจียดเงินมาเพื่อการศึกษา ก็ไม่น่าจะสามารถเจียดเงินไปสำหรับเรื่องอื่น เพราะปัญหาอื่น ๆ เช่น ภัยคอมมิวนิสต์ อันธพาล อาชญากรรม ภัยรุม การปกครองประชาธิปไตย หรือแม้แต่ปัญหาการเศรษฐกิจและการผลิตต่ำ ปัญหาเหล่านี้จะป้องกันแก้ไขไม่ได้ ถ้าเราไม่ยอมลงทุนในสิ่งที่ประเสริฐที่สุดคือ คน

ถ้าเป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศไทยทั้งรัฐบาลและประชาชน จะต้องใช้กำลังเงินและกำลังคนลงทุนเพื่อการศึกษาให้มากจริง ๆ แล้ว หลักการที่ควบคุมก็คือถ้าจะต้องใช้เงินมาก จะต้องพยายามใช้กำลังเงินและกำลังคนนั้นให้ได้ผล ให้มีสมรรถภาพดีจริง ๆ ถ้าเป็นเช่นนั้นคำว่า “ประหยัด” ในความหมายแท้จริงก็ต้องเป็นคำขวัญ เช่น ก่อนจะสร้างโรงเรียนโตให้มีความสวยงามเป็นพิเศษ หรือมีหอประชุมอันหรูหรา จะต้องคำนึงถึงปริมาณโรงเรียนที่ควรจะออกเงยจากการอดกลั้นที่จะไม่สร้างหอประชุมนั้น เจ้าหน้าที่ในเรื่องนี้จะต้องวางแผนการและโครงการ ระยะยาวให้รอบคอบ เพื่อมิให้เกิดการรวลเผลอ การเหลวไหล และเพื่อให้สนับสนุนการลงทุนแก้ปัญหาให้ถูกต้อง ตามลำดับความสำคัญของงานแต่ละด้าน

ในชั้นมัธยมศึกษาชั้นนั้น กวรวจะสังเกตได้ว่าเด็กของเรามักจะออกจากโรงเรียนไปเป็นจำนวนมากระหว่าง ม.ศ. ๓ กับ ม.ศ. ๔ (ดูตารางหมายเลข ๒) ม.ศ. ๓ ออกไป ๓ หมื่นเศษทั้ง ๒ ปี ทั้ง ๒๕๐๔ และ ๒๕๐๗ และ ม.ศ. ๔ ก็ออกไปมากถึงหมื่นห้า และ ๙ พันเศษใน ๒ ปีนั้น และอีกชั้นหนึ่งออกไปเมื่อจบ ม.ศ. ๕ เด็กที่ออกไปทั้งสองประเภทนี้เมื่อออกไปเข้าโรงเรียนไม่ได้ ถ้าตอบก็จะต้องทำงาน เมื่อจะต้องทำงานก็จะต้องมีวิชาชีพจึงจะได้ทำงานได้ มิใช่จะเรียนรู้แต่ในวิชา “หนังสือ” เท่านั้น จะเห็นได้ว่าเด็กที่สำเร็จ ม.ศ. ๓ หรือ ม.ศ. ๕ สายสามัญนั้นหางานทำได้ยาก แม้แต่ราชการก็ไม่ใคร่อยากรับ ชอบรับพวกสำเร็จพาณิชยการมากกว่า แม้จะเสียเงินเดือนมากกว่า มองจากแง่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจส่วนรวมก็จะต้องการใช้ผู้มีฝีมือทางการช่างสำหรับทำถนน ก่อสร้าง รั้ววัด ขุดคลอง ทำการอุตสาหกรรม และต้องการผู้มีความรู้เบื้องต้นในด้านเกษตรกรรม การป่าไม้ เป็นต้นมาก เมื่องานเหล่านี้เป็นงานที่มีผู้ต้องการหาคนมาทำงาน ในด้านผู้หางานก็ควรจะได้แสวงหาวิชาที่มีผู้ต้องการนี้ จะได้ประโยชน์ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม ฉะนั้นจึงเห็นว่าการศึกษาสายอาชีพใน ม.ศ. ต้นก็เป็นสิ่งสำคัญไม่ใช่น้อย สังเกตดูจากภาพที่ ๓ (ท้ายบท) จะเห็นว่า ในชั้นนี้มีผู้เรียนอาชีวศึกษาน้อยเต็มทีและรัฐบาลดำริจะเลิกเสีย ถ้าเป็นเช่นนั้นก็น่าเสียดาย เพราะ

การที่โรงเรียนอาชีวะชั้น ม.ศ. ต้นในประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่ในอดีตและปัจจุบันไม่ได้ผลนั้น ก็เป็นเพราะเหตุหลายประการซึ่งควรจะแก้ไขได้ พวกเราที่เป็นผู้ใหญ่แล้วคงจำได้ว่าที่รัฐบาลตั้งโรงเรียนในครั้งนั้น ท่านตั้งด้วยการ โบกมือ คือหมายความว่า ครั้งหนึ่งต้องการโรงเรียนอาชีวะทุกจังหวัด ท่านโบกมือที่หนึ่งโรงเรียนข้างไม้ก็เกิดขึ้นพริบ ๗๐ จังหวัด ครุกก็ไม่มีหรือไม่มีวุฒิ นักเรียนที่เรียนไปแล้วก็สู้อยู่ที่ฝึกอยู่ที่ร้านข้าง ๆ บ้านไม่ได้ และก็น่าประหลาดเหลือเกินที่โรงเรียนข้างไม้มีถึง ๗๐ โรงเรียน แต่โรงเรียนเกษตรในชั้น ม.ศ. ต้นมีไม่ถึง ๑๐ โรงเรียน และความจริงแม้โรงเรียนเกษตรก็ไม่ได้ผล เพราะเหตุว่าเราไม่ได้จูงใจเด็กและจูงใจผู้ปกครองให้มุ่งหน้าเรียนในค้ำนเกษตร หรือมุ่งหน้าเพื่อทำงานค้ำนเกษตร หรือมุ่งหน้าเรียนทางการช่าง เราใช้แบบเจียบ ๆ เรียนที่ไหนไม่ได้แล้วก็เชิญมาเรียนที่นี้ก็แล้วกัน โอกาสหน้าอาจกลับเข้ามัธยมสามัญได้อีก อาจกลับเข้ามหาวิทยาลัยชั้นสวรรคได้อีก เป็นต้น ทำอย่างนี้ก็โกหกกันไม่ได้นาน เพราะโรงเรียนก็ไม่มีใครเข้าเรียน ขอบกพร่องเหล่านี้พอจะช่วยแก้ไขได้ และถ้าเริ่มต้นกันใหม่ก็คงมีทางสำเร็จ แต่ไม่ใช่ใช้วิธี โบกมือสร้างโรงเรียน ฉะนั้น จึงไม่ควรเลิก แต่ควรขยายออกให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้หมดไป เฉพาะอย่างยิ่งในค้ำนฝึกหัดนักเรียนให้รู้จักใช้มือและเครื่องมือจริง ๆ

โดยไม่ให้ความหวังที่ผิด ๆ ว่า เข้ามาเรียนแล้วจะสามารถต่อมหาวิทยาลัยได้

ขณะนี้ใครจะเสนอตัวอย่างของโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการและสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้ร่วมกันพิจารณาโครงการที่ ๑ เพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษาขั้นมัธยมได้แก่ โครงการปรับปรุงอาชีวศึกษาในชั้นไปต่อมัธยมศึกษาตอนปลาย โครงการนี้กำลังเจรจากับธนาคารโลก จะเป็นโครงการ ๓ ปี มีการปรับปรุงและขยายโรงเรียนการช่างอุตสาหกรรม ๑๔ โรงเรียน รับนักเรียนได้ทั้งหมด ๗,๐๐๐ คน ผลิตได้ปีละ ๒,๑๐๐ คน ก็ปรับปรุงและขยายโรงเรียนเกษตรกรรมชั้น ม.ศ. ปลายอีก ๙ โรงเรียน รับนักเรียนได้ ๓,๘๐๐ คน ผลิตได้ปีละ ๑,๑๕๐ คน ในโครงการนี้จะมีการปรับปรุงการฝึกหัดครูทั้งทางช่างและทางเกษตร โครงการนี้รวมทั้งการจัดซื้อเครื่องอุปกรณ์การสอนและการฝึก จะต้องใช้เงินประมาณ ๔๔๐ ล้านบาท

อีกโครงการหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้สามารถเรียนวิชาชีพด้วย เพื่อเตรียมไว้ออกทำงานเมื่อจบ ม.ศ.๓ โดยจะให้เรียนปนไปกับเด็กในชั้นสายสามัญ เรียกว่าโรงเรียนผสม (Comprehensive school) ตามโครงการนี้จะพยายามปรับปรุงขยายโรงเรียนปัจจุบัน ๑๙ โรงเรียน และสร้างใหม่ ๑ โรงเรียนในท้องที่ต่าง ๆ กระจายทั่วราชอาณาจักร นักเรียนอาจจะเลือกสายอาชีพ

ได้ในเมื่อจบ ม.ศ. ๑ แล้ว และเมื่อจบ ม.ศ. ๓ ก็จะมีวิชาชีพซึ่งได้เรียนมาแล้ว ๒ ปี คาดว่าโครงการนี้จะใช้เงินรวมทั้งสิ้นประมาณ ๓๒๐ ล้านบาท เป็นโครงการ ๕ ปี

โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่คืบหน้าสนับสนุน แต่ท่านทั้งหลายจะเห็นได้ว่า เราพูดถึง ๔๐๐ ล้าน ๓๐๐ ล้าน ซึ่งเป็นจำนวนเงินมากมาย แต่มาถึงจำนวนคนที่จะผลิตออกมาได้เพียง ๒,๐๐๐ คน หรือ ๑,๐๐๐ คน ทั้ง ๆ ที่ปัญหาในกระต๊อบนี้พูดถึงเป็นเรือนแสน น่าเสียดายที่เราเผชิญกับปัญหาและจำเป็นต้องใช้เงินมากสำหรับที่จะได้คนน้อย แต่ผมคิดว่าถึงอย่างไรก็ดีเป็นเรื่องแรกเป็นตอนต้น ถ้าเราออกไปเรื่องจะใหญ่ขึ้น จึงน่าจะสนับสนุนและน่าจะพยายามให้เป็นไปได้ตามที่ต้องการ และนอกจากนั้น โครงการของกระทรวงศึกษาธิการที่ไม่เกี่ยวกับการกู้เงิน จะต้องใช้เงินงบประมาณมากนั้น ก็ควรจะได้รับการพิจารณาร่วมกับสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อที่จะได้สามารถดำเนินการไปได้โดยรวดเร็ว ในระหว่างนี้ เมื่อเราไม่สามารถแก้ปัญหาให้ได้ทั่ว ผมก็เสนอว่าควรที่จะมี mobile unit ก็ออกไปช่วยสอนวิชาชีพแก่เด็กในชนบท ควรจะมีโรงเรียนกลางคืนในที่ต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร เพื่อที่จะได้สามารถทำให้การสอนโดยปกติเมื่อทำไม่ได้ก็สอนพิเศษขึ้นเพื่อให้ได้ผลดี

คุณภาพการศึกษา

การศึกษาก็เช่นเดียวกับเรื่องอื่น ๆ จะคำนึงถึงแต่เฉพาะเรื่องปริมาณมิได้ จะต้องพิจารณาถึงคุณภาพเป็นเรื่องสำคัญ เท่าที่สังเกตและศึกษาดูจะเห็นได้ว่า วิธีการสอนและวิธีการเรียนของเรา ยังบกพร่องอยู่บ้าง ข้อที่ควรจะปรับปรุงใคร่จะเสนอ ดังนี้

๑) ควรฝึกฝนให้นักเรียนมีนิสัยในการอ่านและเขียนหนังสือ เมื่อผมเป็นนักเรียนมีสุภาษิตอยู่ว่า *สุ จิ ปุ ลิ* เท่าที่สังเกตดูเวลานี้แม้แต่ในมหาวิทยาลัยก็ยังเรียนถึง *สุ* คือฟังเท่านั้น ฟังเล็กเซอร์ *จิ* จินตนาการ การที่จะที่จะคิดไม่ค่อยจะมี *ปุ* ไม่กล้าถาม *ลิ* ไม่กล้าเขียน ออกข้อสอบไปในชั้นมหาวิทยาลัยแม้แต่ในคณะเศรษฐศาสตร์ ให้แสดงเหตุผล แสดงได้ครึ่งหน้า ไม่มีเหตุผล เป็นต้น หากว่านักศึกษาไม่ได้เริ่มมีนิสัยในการอ่านการเขียนหนังสือเสียแต่แรกแล้ว เอาแต่ฟัง ท่องจำ หมดเวลาเรียนแล้วเป็นเวลาดูหนัง นับไม่ได้ว่าเป็นการศึกษาที่แท้จริง เพราะฉะนั้นการสร้างห้องสมุดและการบังคับให้เด็กได้เรียนได้อ่านหนังสือในห้องสมุดด้วยตนเอง จึงเป็นของที่สำคัญอย่างยิ่ง

๒) นักเรียนวิทยาศาสตร์ ควรจะได้รับการฝึกฝนทางทดลองปฏิบัติ เครื่องมือทดลองปฏิบัติเหล่านี้จะต้องลงทุนซื้อ และเมื่อซื้อมาแล้วก็ไม่เก็บไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ ไม่กลัวจะเสีย สำนักงบประมาณก็ต้องให้ค่าพัสดุให้มากขึ้นเพื่อทดลองได้ดี เช่นนี้จึงจะ

ใช้เครื่องมือเป็นทาส ไม่ใช่เป็นทาสของเครื่องมือ

๓) นักเรียนอาชีพะทางการช่างและทางการเกษตรก็เช่นเดียวกัน ต้องฝึกหัดใช้เครื่องมือเป็นและใช้จนเคยชิน เท่าที่เคยทราบมา นักเรียนบางคนที่ยื่นจะออกมาเป็นครู บางคนยังไม่เคยจับต้องเครื่องมือด้วยซ้ำ จริ่งอยู่เครื่องมือและวัสดุการปฏิบัติงานนั้นแพง แต่เชื่อว่าตัดรายการสร้างตึกอาคารหรรุๆ ออก เอาเงินมาใช้สำหรับเครื่องมือจะดีกว่าแน่

๔) ทราบใดที่รัฐบาลยังไม่สามารถสร้างโรงเรียนให้พอเพียง ก็จำเป็นที่จะต้องสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์ให้ดีขึ้น การสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์นี้ น่าจะเป็นหัวข้อยืดยาวที่ผมจะได้นำมาเสนอได้ แต่ว่าใครจะกล่าวสั้น ๆ ว่ารัฐบาลควรจะสนับสนุนและควบคุมให้คุณภาพของโรงเรียนราษฎร์เป็นไปโดยดี ให้มีมากขึ้น เช่นที่ใดมีโรงเรียนราษฎร์อยู่แล้ว ก็ไม่มีการตั้งโรงเรียนรัฐบาลไปแข่งขันกับเขา ทำให้โรงเรียนราษฎร์ล้มไปหมด แต่การควบคุมคุณภาพของโรงเรียนราษฎร์ขึ้นอยู่กับค่าเล่าเรียน และเงินสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่

๕) การตรวจตราควบคุมและแนะแนวแก่ครูตามโรงเรียนต่าง ๆ ควรจะได้ทำเป็นประจำ เฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่ไกลออกไป เพราะนอกจากจะเป็นการกระตุ้นเตือนให้ครูทำงานโดย

เข้มแข็งแล้ว ยังจะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ได้รวดเร็ว
ทันใจด้วย

๖) กระทรวงศึกษาธิการควรจะขอความเห็นและขอคำ
ปรึกษาจากนักอุตสาหกรรม พ่อค้า เกษตรกร และบุคคลที่จะ
เป็นนายจ้างของนักเรียนเหล่านี้ ชักจูงให้นักเรียนของตนได้รับ
ความสนใจจากท่านเหล่านี้ ในการจัดหลักสูตรการศึกษาสายอาชีพ
สำหรับสายสามัญผมคิดว่า เจ้าหน้าที่วิชาการของมหาวิทยาลัยที่จะ
รับนักเรียนไปต่อหน้านั้นน่าจะเป็นที่ปรึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
ในชั้นมัธยมได้

๓. การฝึกหัดครู

การฝึกหัดครูเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการศึกษา สำคัญยิ่งกว่า
เงิน เพราะถ้าเราขาดเงินเรายังพอจะหยิบยืมเพื่อนฝูงได้ แต่ถ้า
เราขาดครู เราจะยืมครูฝรั่ง ครูแขก ครูจีนมาก็ไม่สู้จะถนัดนัก
และยืมชนิดพูดไทยกับเด็กได้ก็มีน้อย (ส่วนเงินนั้นพูดได้ทุกภาษา)
ฉะนั้นการขยายการศึกษาจะกระทำได้เมื่อใด จะต้องพยายาม
ขยายการฝึกหัดครูก่อน จึงจะเริ่มได้มีผลจริงจัง

การฝึกหัดครูมีอยู่หลายชนิด ครูบางคนเรียนเก่งมีวิชามาก
แต่สอนไม่เป็น ชนิดนี้ต้องพยายามอบรมให้รู้วิธีสอน แต่บางคน
ในประเภทนี้ก็อบรมไม่ได้เพราะนิสัยไม่ให้ ถ้าเช่นนั้นก็เป็น
การจำกัดทางธรรมชาติน่าเสียดายช่วยไม่ได้ แต่บางที่เราฝึกหัดครูกัน

จนเพลิน ถือว่าวิชาครูเป็นกุญแจพิเศษดอกเดียวในโลก สอนวิชา
ครูกันเพลินไปจนสอนเก่ง แต่วิชาที่จะสอนถ่ายทอดกันนั้นเพิกเฉย
เสีย สอนเก่งแต่สอนอะไรไม่ได้ เมื่อปีกลาย รัฐบาลฝอเรียใน
สหรัฐอเมริกาถึงกับบอกศาลาเลกจังก์จัมพวกสองนี้ ในประเทศ
ไทยเราก็ปรากฏว่ามีครูจำพวกนี้อยู่บ้าง น่าจะพยายามสร้างอัตรา
ส่วนให้เหมาะสม

การฝึกหัดครูในระยะที่ขาดแคลนครูดังนี้ ควรจะกระทำ
เป็นหลักสูตรสั้น ๆ มากกว่าหลักสูตรยาว หลักสูตรยาวจำเป็นต้อง
ทำ แต่ว่าหลักสูตรสั้นนั้นควรจะระดมเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
ให้สามารถผลิตครูออกไปทำงานได้จริง ๆ โดยเร็ว

ปัญหาสำคัญอยู่ที่การจูงใจให้ครูเป็นครูอยู่ได้นาน ๆ ไม่ใช่
ถืออาชีพครูเป็นเรือจ้าง เพราะครูอาจจะมีเกียรติ ไม่ใคร่จะมีศักดิ์
ไม่เหมือนข้าราชการบางกรมที่มีรถหลวงขี่กันตั้งแต่ชั้นโทขึ้นไป
ฉะนั้นครูบางประเภทที่เราอึดอัดจริง ๆ ควรจะได้รับเงินเดือนใน
อัตราพิเศษเป็นสิ่งที่จูงใจ และเป็นการทดแทนให้เกิดความยุติ
ธรรมในสังคมยิ่งขึ้น ที่กล่าวมานี้หมายถึงครูทุกระดับ คือประถม
มัธยมสามัญ มัธยมอาชีวะและอุดมศึกษา

๔. การอุดมศึกษา

ทุกวันนี้ทั้งรัฐบาลและเอกชนยังคงถือคติว่า เด็กทุกคน
ควรจะเข้ามหาวิทยาลัยได้หมด ข้อนี้ใครจะเสนอว่าเป็นมิจนาภิภู

คือเป็นความยึดมั่นในสิ่งที่ไม่ชอบธรรม การศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยเปรียบได้กับโรงพยาบาลบ้า คนต้องบ้าจึงเข้าโรงพยาบาลบ้าได้ จึงจะเหมาะสม คนดี ๆ จะไปเข้าโรงพยาบาลบ้าย่อมไม่ได้ คนที่จะเข้ามหาวิทยาลัยได้ ต้องเป็นคนที่เหมาะกับการเรียนวิชาในชั้นอุดมศึกษา ถ้าจะรับกันพร่ำเพรื่อก็จะทำให้ระดับมาตรฐานของการศึกษาชั้นอุดมต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

อย่างไรก็ดี จำนวนคนที่ควรที่จะเข้ามหาวิทยาลัยในประเทศเรานับว่ายังน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ผู้เชี่ยวชาญของ UNESCO ดังที่ได้อ้างมา ได้พิจารณาทางเกณฑ์ไว้ว่า อัตราส่วนของนักเรียนมหาวิทยาลัยเทียบกับนักเรียนชั้นประถมสำหรับเอเชีย ควรจะเป็น ๒ ต่อ ๑๐๐ คือหมายความว่าชั้นประถมมี ๑๐๐ ชั้นอุดมควรมี ๒ อัตราส่วนนี้สำหรับประเทศญี่ปุ่นเท่ากับ ๗ ต่อ ๑๐๐ (สหรัฐอเมริกา ๒๐ ต่อ ๑๐๐ แคนาดา ๑๓ ต่อ ๑๐๐ ฝรั่งเศส ๘ ต่อ ๑๐๐ อังกฤษ ๕ ต่อ ๑๐๐) ของไทยเรา ๐.๙ ต่อ ๑๐๐ ปัญหาสำหรับเมืองไทยในเรื่องนี้มีอยู่ ๒ สถาน คือมหาวิทยาลัยมีน้อยควรเพิ่มมหาวิทยาลัยขึ้น แต่ปัญหาที่สำคัญคือคนที่เข้ามหาวิทยาลัยได้คือนักเรียนมัธยมนั้น ยังมีมาตรฐานการศึกษาต่ำเกินไป ฉะนั้นต้องแก้ปัญหาร่องมาตรฐานชั้นนี้ด้วย ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในมหาวิทยาลัยบางแห่ง (ไม่ต้องกล่าวชื่อ) ยังมีอาจารย์พิเศษคืออาจารย์ที่ไม่ประจำ ไปขอให้เขามาช่วยสอนอยู่มาก ต้อง

ของอ้อเขาอยู่มาก (อย่างคณะเศรษฐศาสตร์ของบางมหาวิทยาลัย)
ในกรณีเช่นนี้ ต้องแก้ปัญหาด้วยการหาอาจารย์ประจำมาให้ได้มาก
ในมหาวิทยาลัยนั้น นอกจากนี้จะแก้ได้ด้วยเรื่องเงินเดือนอีก ข้อ
นี้ประกอบกับปัญหาอื่น ๆ ทำให้คิดในทำนองที่ว่า มหาวิทยาลัย
ไม่ควรเลยที่จะอยู่ในระบบราชการ เพราะเหตุว่าการแต่งตั้ง การ
ถอดถอน การตั้ง การพิจารณาอะไรทำได้ลำบากเต็มที่ รัฐบาล
ควรจะให้เงินแต่ไม่ควรจะบังคับให้อยู่ในราชการ ควรที่จะปลด
ปล่อยมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้หลุดพ้นออกไปจากระบบราชการเสีย
การแก้ปัญหาเฉพาะตั้งระบบพิเศษขึ้น เช่นระบบ ก.ม.* เอาไว้ล่อ
ใจนั้น ปรากฏว่าไม่ได้ผลเลย

มีประชาชนเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้ามหาวิทยาลัยได้
แต่อยากเรียนวิชาพิเศษขั้นอุดม ข้อนี้ น่าจะส่งเสริมให้เขาเรียน
อย่างที่เราเคยได้พูดถึงถึงเรื่องบริหารศาสตร์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมี
คำว่าคณะอยู่ข้างหน้า เราน่าจะสนับสนุนแต่ควรจะจัดให้เป็นการ
ทั่วไป เป็น Technical school, Technical colleges และควรจะ
ใจแข็งไม่ประสาทปริญญา เพราะเหตุว่าถ้าประสาทปริญญาแล้ว
คำปริญญาก็พำร่าเพรือ น่าจะสามารถอุทิศวิชาให้เขาโดยให้ประ-
กาศนิยบัตร ก็เป็นการสมควรแล้ว

* ระบบข้าราชการมหาวิทยาลัย (ก.ม.) แยกไปจากระบบข้าราชการพลเรือน
โดยปกติ (ก.พ.)

ปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับการศึกษาชั้นอุดมศึกษา ได้แก่ การขาดแคลนผู้ฝีมือด้านวิศวกรรม แพทย์ และเกษตร เพราะฉะนั้นรัฐบาลควรสนับสนุนโครงการพัฒนาสำหรับประเภทนี้ขึ้นมาเป็นพิเศษ ซึ่งคงจะปรากฏเป็นรูปโครงการกู้เงินในไม่ช้า

คุณภาพทั่ว ๆ ไปของการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยต้องยอมรับว่า ยังเป็นเรื่องที่โอ้อวดกับต่างประเทศมิได้ เรื่องนี้จะต้องแก้ไขทั้งในด้านผู้ดำเนินการคือ ชั้นคณบดี ชั้นคณาจารย์และชั้นนักศึกษา เฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาควรหาเวลาศึกษาด้วยตนเองมากกว่าฟังคำบรรยาย เวลาว่างจากการบรรยายนั้นต้องใช้อ่านหนังสือหรือปฏิบัติทดลอง ห้องสมุดก็ควรจะมีไว้ นักศึกษาจะต้องถืออยู่เสมอว่าบิดามารดาจ้างให้มาเรียน โดยให้เงินเดือนสำหรับมาเรียน ไม่ใช่ว่าวันหนึ่งมาเรียน ๓ ชั่วโมงเสร็จแล้วไม่ต้องเรียน นักเรียนควรถือว่าต้องทำงานเต็มเวลา ต้องถืออีกอย่างหนึ่งว่าการเรียนก็เหมือนการผลิตอย่างอื่น เอาแรงใส่ไปเท่าใดก็จะนำผลกลับมาได้เท่านั้น ถ้าลงแรงน้อยก็ได้น้อย ลงแรงมากก็ได้มาก เพราะฉะนั้นนักศึกษาต้องอ่านหนังสือให้มาก

การอำนวยการศึกษา

เมื่อเห็นการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เราจะเพิกเฉยได้ง่าย เราก็ต้องพยายามเจียดเงินมาใช้จ่ายด้านนี้ให้มาก

รัฐบาลไทยได้ลงมติรับรองว่าจะตั้งงบประมาณสำหรับการศึกษาให้มากขึ้นปีละ ๑๐% ทุกปี ตั้งแต่ปี ๒๕๐๘ เป็นต้นไป คือให้แต่ละปีเพิ่มขึ้นกว่าปีก่อน ๑๐% ทุกปี เช่นนี้ก็หมายความว่าภายใน ๗-๘ ปีอาจจะเพิ่มขึ้นเท่าตัว ทั้งนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ชอบ แต่เมื่อต้องใช้เงินมากก็ต้องพยายามใช้แบบประหยัด คือต้องวางโครงการระยะเวลายาว การการณ์ไกลและรอบคอบ ต้องระวังการรวบไหลเหลวไหล และที่สำคัญที่สุดต้องอำนวยความสะดวกให้ดี

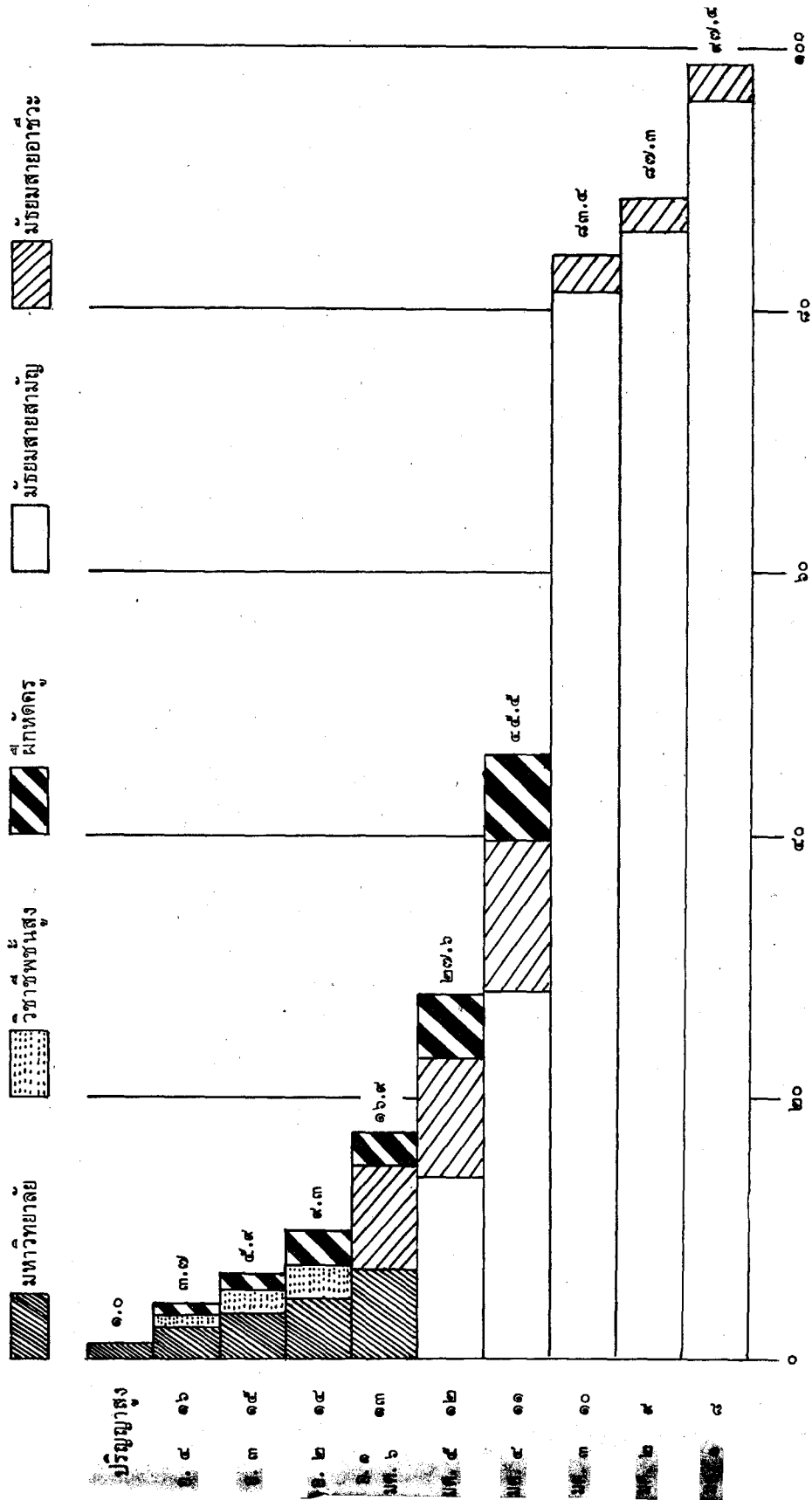
การศึกษาชั้นต่าง ๆ นั้น ควรจะแยกออกตามความสามารถของนักเรียน ไม่ใช่แยกออกตามความสะดวกและตามอำนาจที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลอยากจะได้ นโยบายการศึกษาทุกชั้นตั้งแต่ประถมถึงอุดม ต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เราจะประกอบท้อโดยใช้วิธีแยกให้คนหนึ่งทำท้อช่วงแรก อีกคนหนึ่งทำช่วงสอง อีกคนทำช่วงสาม ทำไม่ได้แน่ ไม่ใช่พ่ายเรือกันคนละที ฉะนั้นควรอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงเดียวกัน ทั้งประถม มัธยม และอุดม ในประเทศไทยรู้สึกว่ในปัจจุบันจะพยายามแยกกันมากกว่า ในเวลานี้เป็นความรับผิดชอบของ ๓ กระทรวง มหาตไทยศึกษาและสำนักนายก ฯ ผลเสียจะมีมากกว่าได้ เฉพาะอย่างยิ่งในยุคพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ควรจะพิจารณาแยกเรื่องการดำเนินการศึกษากับการควบคุมวางแผนนโยบายและวิชาการในการศึกษาออก

จากกัน ผู้ดำเนินการกำนจัดการโรงเรียนและมหาวิทยาลัยมีหน้าที่
 อย่างหนึ่ง ผิดกับผู้ที่ควรจะดำเนินการกำนควบคุม กำนพัฒนา
 และกำนวิชาการ สภาการศึกษาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการ
 ๒ แห่งนี้ ควรจะร่วมกันเป็นผู้ควบคุมนโยบายการศึกษาตลอด
 แดว ตั้งแต่ประถมจนถึงอุดม ผักหักครูและอาชีวะ ถ้าองค์การ
 บริหารส่วนท้องถิ่นสามารถดูแลตนเองได้ ปกครองตนเองได้ โดย
 มีราษฎรท้องถิ่นเข้าดำเนินการปกครองตนเองอย่างแท้จริง ไม่ใช่
 เจ้าเมืองไปนั่งแทนเมื่อใด เมื่อนั้นก็ควรรับโรงเรียนชั้นประถม
 และมีธยมรวมทั้งโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนเทคนิคพิเศษไป
 ดำเนินการด้วย โรงเรียนของเอกชนก็ควรให้ดำเนินการต่อไป
 และควรขยายการส่งเสริมให้กว้างขวางทั้งปริมาณและคุณภาพ
 ส่วนมหาวิทยาลัยควรเป็นรูปแบบมูลนิธิอิสระออกจากราชการ และ
 ถ้าเอกชนจะคิดตั้งมหาวิทยาลัยโดยมีครูอาจารย์ที่มีคุณวุฒิหลักสูตร
 และมาตรฐานพอเพียงก็ควรอนุญาต แต่ทั้งนี้ ภายใต้ความควบคุม
 ดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้า
 หน้าที่สอดส่องควบคุมแนะนำแต่หน่วยเดียว ถ้ากระทำได้เช่นนั้น
 ก็คงจะใกล้อุดมคติที่ได้กล่าวมาข้างต้นยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๓

จำนวนนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๖ (เรือนพัน)



ปาฐกถา เรื่องการศึกษา

ท่านผู้เป็นประธาน ท่านสุภาพสตรี และท่านสุภาพบุรุษที่เคารพ

ก่อนอื่น ผมใคร่จะขอบคุณชมรมการศึกษาที่ให้เกียรติแก่ผมให้มาพูดในวันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพูดในครั้งนี้ เป็นการพูดต่อจากท่านรัฐมนตรีศึกษาธิการที่ได้มาพูดไว้แล้ว ผมรู้สึกว่าการเดินทางมรอยท่านผู้ใหญ่นี้คงจะไม่ใช่เป็นบาปนัก ข้อต่อไปคือผมรู้สึกเป็นเกียรติและขอบพระคุณอาจารย์ขอบ ประพันธ์เนติวุฒิ ที่ได้กล่าวถึงประวัติของผม และในตอนสุดท้ายท่านยังให้ศีลให้พรให้มีความร่ำรวยชอบและภาระต่อไป แต่ใคร่จะขอกราบเรียนความในใจว่า ตำแหน่งหน้าที่และความร่ำรวยชอบใด ๆ นั้นผมรับ

หมายเหตุ : ปาฐกถาแสดง ณ โรงแรมแมเจสติก วันจันทร์ที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๑๐

ได้ทั้งสิ้น เว้นแต่ตำแหน่งการเมือง ซึ่งผมไม่ชอบรับจนกว่าจะอีกสัก ๑๐ ปี ให้ลูกโตสักหน่อย จะรับอะไรก็เห็นจะไม่เป็นไร แต่ว่าได้สาบานเอาไว้ว่าไม่ชอบรับตำแหน่งการเมือง จนกว่าผมจะครบเกษียณอายุในราชการ เรื่องที่ผมได้พยายามเลือกมาเรียนท่านสมาชิกและท่านแขกผู้มีเกียรติของชุมนุมการศึกษาในวันนี้ แบ่งได้ออกเป็น ๒ เรื่องด้วยกัน คือ

เรื่องที่ ๑ ผมใคร่เล่าเรื่องราวเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ในปี ๒๕๑๐ คือเดือนที่แล้วมานั้น ผมได้รับเชิญไปประชุมเรื่องการศึกษานานาชาติ ที่สหรัฐอเมริกา และผลของการประชุมนั้นเป็นอย่างไบบ้าง ผมใคร่จะนำมาเรียนในที่นี้ เรื่องที่ไปประชุมนั้นยังไม่ปรากฏในหนังสือพิมพ์มากมายนัก แม้แต่ในหนังสือพิมพ์ของสหรัฐอเมริกาก็ให้ความสนใจแต่เพียงเล็กน้อย แต่ผมรู้สึกว่าจะเป็นประโยชน์อย่างมาก และแท้จริง ผมตั้งใจว่าจะทำรายงานเสนอต่อสภาการศึกษาแห่งชาติ และทำรายงานเสนอต่อท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แต่ยังหาเวลาเขียนไม่ได้ ก็จึงได้แต่เฉพาะเค้าโครงมาเรียนในวันนี้ และเมื่อผมได้เล่าเรื่องนี้จบไปแล้ว ก็คิดว่าจะเสนอข้อคิดบางประการที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจของโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทย ซึ่งคงจะไม่เป็นเรื่องที่ผาดโผนจนเกินไปนัก แต่ว่าคงจะแสดงทัศนะของนักเศรษฐกิจอยู่บ้าง เท่าที่เกี่ยวกับเรื่องโรงเรียนราษฎร์

การประชุมนานาชาติว่าด้วยการศึกษา ในวันที่ ๑๕-๑๘
 กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ นั้น มีอนุสนธิ์เนื่องมาจากครูเก่าคนหนึ่ง คือ
 ประธานาธิบดีจอห์นสัน แห่งสหรัฐอเมริกา เกิดความคิดว่าการ
 ช่วยเหลือเศรษฐกิจทั่วโลก การช่วยเหลือทางทหารทั่วโลกนั้น
 ไม่เหมือนการช่วยเหลือการศึกษาทั่วโลก ซึ่งสหรัฐอเมริกาอาจจะ
 กระทำได้ เพราะเหตุว่าเรื่องเศรษฐกิจกับเรื่องการทหารหรือเรื่อง
 อื่นๆ นั้น เป็นเรื่อง que เมื่อเสร็จแล้วก็เสร็จไป แต่การช่วยเหลือ
 การศึกษาและการสาธารณสุขนั้น จะเป็นผลให้เกิดมีผลดียืน
 นาน ฉะนั้น ท่านทั้งหลายคงจะจำได้ว่าประธานาธิบดีจอห์นสัน
 ได้พูดไว้หลายครั้งที่ในสหรัฐอเมริกาและที่อื่น จนกระทั่งเมื่อ
 ประมาณเดือนตุลาคมหรือเดือนพฤศจิกายนที่แล้วที่ประธานาธิบดี
 จอห์นสันมาเยี่ยมในประเทศไทย ก็ได้ลงนามในกฎหมายว่าด้วย
 การศึกษานานาชาติ (International Education) ที่จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย คำพูดของประธานาธิบดีจอห์นสันนั้น มีอยู่หลายแห่ง
 ด้วยกัน ที่ผมจะนำมาเล่าโดยสังเขปนั้น ก็จะเล่าจากสำเนา
 ที่ส่งไปยังรัฐสภาของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ได้เสนอร่างพระราช-
 บัญญัติฉบับที่ได้ลงนามที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนันั้นระบุ
 ความมุ่งหมายของประธานาธิบดีจอห์นสันไว้ ๔ ประการด้วยกันคือ
 ความมุ่งหมายประการที่ ๑ สหรัฐอเมริกาต้องการที่จะ
 ทำให้ความสามารถของสหรัฐอเมริกาในการร่วมมือทางการศึกษา

กับต่างประเทศ มีสมรรถภาพดียิ่งขึ้น ความสามารถในการที่ร่วมมือในทางการศึกษากับต่างประเทศข้อนี้หมายถึงความพยายามที่จะให้คนอเมริกันตลอดจนโรงเรียนและนักศึกษาอเมริกัน เข้าใจในปัญหาทางการศึกษาและเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาของทั่วโลก

ความมุ่งหมายประการที่ ๒ ได้แก่ความพยายามที่จะให้มีการแลกเปลี่ยนทั้งนักเรียนและครู ระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศอื่น ๆ ข้อนี้ผมคิดว่าแจ่มแจ้งดีพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องขยายความ

ส่วนความมุ่งหมายประการที่ ๓ และประการที่ ๔ นั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศจริง ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับประเทศด้อยการศึกษาอย่างเรา

ความมุ่งหมายประการที่ ๓ ได้แก่ความพยายามที่จะช่วยให้ประเทศที่ด้อยพัฒนาสามารถก้าวหน้าในทางการศึกษาได้ ข้อนี้ประธานาธิบดีจอห์นสันแยกออกมาเป็น ๕ หัวข้อคือ

(๑) พยายามที่จะช่วยเหลือ ให้เงินและให้วัสดุทางการศึกษาแก่ประเทศที่ด้อยพัฒนามากยิ่งขึ้น

(๒) พยายามที่จะหาวิธีการใหม่(New Technique)สำหรับที่จะให้ประเทศต่าง ๆ ได้รับความช่วยเหลือในการที่จะส่งเสริมให้คนอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในด้านพื้นฐาน

(๓) โครงการที่จะให้มี Summer Teacher Corps คือ หมายความว่า มีครูในสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะเป็นอาสาสมัคร ออกมาช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ

(๔) ได้แก่การที่จะช่วยเหลือ ให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก สามารถเรียนภาษาอังกฤษได้ดียิ่งขึ้น

(๕) พยายามที่จะตั้งมูลนิธิร่วมกันกับประเทศต่าง ๆ เพื่อที่จะส่งเสริมการศึกษา

นี้เป็น ๕ หัวข้อซึ่งอยู่ภายใต้ความมุ่งหมายประการที่ ๓ คือ การช่วยเหลือทางด้านการศึกษาระหว่างประเทศที่ด้อยพัฒนาทั้งหลาย

ความมุ่งหมายประการที่ ๔ ประธานาธิบดีจอห์นสันเห็นว่า โครงการที่จะสร้างสะพานใหม่สำหรับให้มีความเข้าใจกันได้ดียิ่งขึ้น ระหว่างประเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ หัวข้อ

(๑) พยายามที่จะให้มีการประชุมระหว่างผู้นำและผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับการศึกษาต่าง ๆ ระหว่างประเทศ

(๒) ได้แก่พยายามให้มีการนำเอาหนังสือและอุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ ระบายจากที่ที่มีความมั่งคั่งไปสู่ประเทศที่ไม่มั่งคั่ง

(๓) พยายามที่จะสนับสนุนให้โรงเรียนและวิทยาลัย ซึ่งอเมริกันไปตั้งในต่างประเทศนั้นให้มีคุณภาพดีขึ้น

(๔) พยายามที่จะส่งเสริมให้ผู้นำทางด้านการศึกษาของประเทศต่าง ๆ มีโอกาสที่จะไปศึกษาเป็นพิเศษ (Special Program)

ในสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรก

นี่เป็นข้อที่ประธานาธิบดีจอห์นสันเสนอ เกี่ยวกับความมุ่งหมายของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และนโยบายในการที่จะทำให้เกิดการศึกษาระหว่างประเทศ ทำให้เกิดความเจริญระหว่างประเทศในเรื่องการศึกษาขึ้น

เมื่อประธานาธิบดีเสนอร่างพระราชบัญญัติไปแล้ว ก็ได้ส่งบุคคล ๒ ท่านให้จัดการดำเนินงาน ความจริงคำสั่งนั้นมีอยู่หลายคำสั่งด้วยกัน แต่เท่าที่เกี่ยวกับเรื่องที่ผมเล่าให้ฟังนี้ คือ สั่งให้รัฐมนตรีว่าการสาธารณสุข การศึกษาและสวัสดิภาพ คือ Health, Education and Welfare แห่งสหรัฐอเมริกา จัดการให้มีการประชุมระหว่างประเทศเกี่ยวกับการศึกษาในเดือนตุลาคม ๒๕๑๐ นี้ ณะเนว่าจะเชิญบุคคลที่เป็นชั้นกักกับการศึกษาทั่วโลกระหว่าง ๒๐๐ ถึง ๒๕๐ คนไปประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของการศึกษาดังที่ผมได้เรียนเมื่อก่อนแล้ว นอกจากนั้นประธานาธิบดียังได้สั่งให้อธิการบดีของมหาวิทยาลัยคอร์เนล คือ Dr. James Perkins จัดการวางแผนสำหรับการประชุมครั้งใหญ่ในเดือนตุลาคม ให้มีระเบียบวาระและมีเอกสารสำหรับที่จะพิจารณาหาเนื้อเรื่อง วางแผน หาเค้าโครงที่จะเจรจากันในเดือนตุลาคมนี้ อธิการบดี เพอกินส์ แห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล ก็ได้เป็นผู้รับผิดชอบ โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้เป็นรายบุคคล ประมาณ ๓๐

คนทั่วโลกไปประชุมที่วิลเลียมสเบอร์ก เวอร์จิเนีย กำหนดไว้วันที่ ๑๕-๑๘ กุมภาพันธ์ที่แล้วมา การเชิญนั้นได้เชิญถึง ๓๐ คน และเชิญตลอดไปจนถึงผู้เชี่ยวชาญการศึกษาของโซเวียตด้วย แต่เผอิญโซเวียตไม่ได้ไป ที่ไปจริง ๆ มีอยู่ประมาณ ๒๘ คน ที่ผมเรียกว่าประมาณเพราะเหตุว่าบางคนก็เข้า ๆ ออก ๆ แต่ว่าสรุปแล้วก็มีระหว่าง ๒๖-๒๘ คน เป็นผู้นำในการศึกษาซึ่งรู้จักรัฐมนตรีและรู้จักปลัดกระทรวงของเราหลายท่านด้วยกัน เป็นชนชาติสหรัฐอเมริกา ๑๒ คน นอกนั้นเป็นชาติอื่น ๆ ยุโรปมี-อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน มีแอฟริกาไป ๒ ท่าน คืออธิการบดีของมหาวิทยาลัยกานาและอธิการบดีของ University College ของไนโรบี สำหรับในเอเชียันั้นได้รับเชิญไป ๕ คน แต่มีไปเพียง ๔ คือโปรเฟสเซอร์ชูเรก เป็นศาสตราจารย์อาวุโสทางประวัติศาสตร์ของเลบานอน ดร. โคทารี ชาวอินเดีย ซึ่งเป็นประธานของยูนิเวอร์ซิตีกรานต์ คอมมิตีและป็นนักวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตราจารย์สอนวิทยาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเคลี ศาสตราจารย์ลี ชง มิน ซึ่งเป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยจีนในฮ่องกง และผม (ดร. บัว อึ้ง-ภากรณ์) ได้รับเชิญในฐานะเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การประชุมก็อย่างที่เรารู้ ๆ กัน ถ้าฝรั่งเขาจัดแล้วเขาจ่ายเงินค่าเดินทาง ค่าเบี้ยเลี้ยง อะไรต่าง ๆ รวมทั้งเลี้ยงหลายมื้อ

หลายยามด้วยกัน มีทั้งกลางวันและกลางคืน และแม้แต่จัดอาหารเข้าก็ยังให้มีการประชุมกันเป็นกลุ่มๆ แต่ที่จริงถ้าหากไม่ทำเช่นนั้นก็ทำไม่สำเร็จ เพราะมีเวลาเพียง ๓ วันเท่านั้น เริ่มที่เดี๋ยวกี่ ๓ ที่เมื่อวันที่ ๑๕ ไปจบเอาตอนรับประทานอาหารกลางวันวันที่ ๑๘ แล้วออกเดินทางกลับ

เรื่องที่เราได้พูดกันเมื่อเวลาไปเริ่มที่เดี๋ยวนั้นกับบอกว่า นี่ประธานาธิบดีจอห์นสันให้เราเตรียมสำหรับที่จะจัดระเบียบวาระสำหรับการประชุมของผู้ใหญ่ทีเดียวในเดือนตุลาคมปีนี้ เราจะทำอย่างไรกันบ้าง เราต่างก็พูดกันเป็นคนละอย่างสองอย่าง แต่ผลสุดท้าย สำเร็จรูปออกมาก็รู้สึกว่าได้เป็น theme เป็นหัวเรื่องมาก่อนข้างจะถูกต้องที่ทุกคนเห็นชอบด้วย หัวเรื่องที่ปรากฏออกมาจากการประชุมเพื่อจัดระเบียบวาระคราวนี้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า

(๑) ความวิกฤตหรือความวิบัติในการศึกษาของโลก (World Crisis in Education)

(๒) สมรรถภาพในการลงทุนเพื่อการศึกษา (Education as an efficient investment)

ท่านทั้งหลายอาจจะจำได้ว่าเมื่อไม่กี่ปีมาแล้ว เรามีการประชุมกันในเรื่องการศึกษานั้น ก็เกิดความคิดขึ้นมาใหม่ว่าการศึกษาที่เราจะเน้นไปทำนองที่ว่า การศึกษาเป็นการลงทุน ไม่ใช่การศึกษาเพื่อการศึกษาแต่อย่างเดียว เป็นการลงทุนซึ่งคาบ

เกี่ยวไปกับเศรษฐกิจและการสังคมโดยทั่ว ๆ ไป

เพราะฉะนั้น เมื่อครั้งนั้น Motto ที่เขาให้ไว้ก็คือ Education as an investment แต่คราวนี้ Investment เฉยๆ ไม่พอง ต้องเป็น Efficient คือต้องลงทุนให้มีสมรรถภาพด้วย ผมจะขยายความในหัวข้อที่กล่าวนี้ ซึ่งต่อไปในเดือนตุลาคม เป็นที่คาดว่าจะมีเอกสารเพื่อที่จะเตรียมไว้สำหรับการประชุม

ทำไมเราจึงเรียกกันว่า “เกิดความวิบัติหรือเกิดความวิกฤตในการศึกษาของโลก”

ตั้งแต่ประเทศที่มีการศึกษาดี เช่น รัสเซีย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ลงมาจนกระทั่งแอฟริกา ต่างคนต่างก็บอกว่ามันเกิด Crisis ขึ้นจริงๆ แล้วทำไมจึงเรียกว่าวิบัติ ทำไมจึงเรียกว่าวิกฤต คำตอบก็คือเพราะเหตุว่าความคาดหวังที่เราอยากได้จากการศึกษานั้นมีอยู่อย่างหนึ่ง แต่ความเป็นจริงที่การศึกษาสัมฤทธิ์ผลออกมานั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง และความคาดหวังกับความเป็นจริงนั้นห่างกันไกล และยิ่งที่ก็ยิ่งห่างไกลไปทุกปี (ผมจะขยายความข้อนี้ต่อไป) แต่นอกจากนี้ก็มีเหตุว่า เหมือนกับทางด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของประเทศที่รวย เมื่อรวยแล้วก็ยิ่งรวยใหญ่ เศรษฐกิจของประเทศที่จน เมื่อจนเริ่มด้วยจนยิ่งจนใหญ่ ความแตกต่างระหว่างประเทศที่รวยกับประเทศที่จนนั้นยิ่งห่างออกไปทุกที สำหรับการศึกษาที่เช่นเดียวกัน ประเทศใดที่มีความก้าวหน้า

ทางด้านการศึกษาแล้ว ก็ก้าวต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ยังไม่สมกับความคาดหวังที่เราต้องการ แต่ส่วนประเทศไคที่เกิตต้อยการศึกษาที่ยังต้อย ทั้งหมดนี้เป็นเพราะเหตุใด เรามีความหวังเกี่ยวกับการศึกษาว่าจะช่วยให้ได้ผลดีขึ้น จะช่วยให้บ้านเมืองการสังคมดีขึ้น การพัฒนาดีขึ้น ให้มีการปรับปรุงการพัฒนาคนแต่ละคน เราหมายถึงเราต้องการให้การศึกษาเหล่านั้นสามารถช่วยเราพัฒนาประเทศได้ แต่แท้จริงมีความขัดข้องอยู่มาก และสาเหตุของการขัดข้องเกี่ยวกับการศึกษานั้นมี ๒ ประการใหญ่ ๆ

ประการที่ ๑ คือ รัฐบาลและประเทศต่างๆ ยังไม่กล้าที่จะลงทุนในการศึกษาให้เต็มที่ หรืออีกนัยหนึ่ง คิดไม่ถึงว่าจำเป็นที่จะต้องหาเงินทองมาลงทุนให้มันพอเพียง การลงทุนนั้นยังไม่พอ และ

ประการที่ ๒ ถึงแม้ว่าจะมีการลงทุนมากในบางแห่งก็ตาม การลงทุนนั้นยังไม่มีสมรรถภาพที่ดีพอ

เพราะเหตุใดจึงเรียกว่าไม่มีสมรรถภาพ ที่ประชุมขยายความเป็นหัวข้อที่สองว่า ทุกวันนี้ระบบการศึกษานั้น ควรที่จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในประเทศ ผมขอเรียนย้ำอีกที่ว่า “ระบบการศึกษาไม่ว่าระดับใดทุก ๆ ระดับ จำเป็นที่จะต้องมีการประสานกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วประเทศ”

เวลาเขาพูดกันมาอย่างนี้ ผมไปนั่งประชุมอยู่ก็อดนึกขึ้นมา

ไม่ได้ว่าประเทศไทยเราเนี่ย เรามี ๔ กระทรวงหรือ ๓ กระทรวงที่จะทำให้ระบบการศึกษาของเราเป็น “ไม่อันหนึ่งอันเดียวกัน”

และนอกจากเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในประเทศแล้ว ระบบการศึกษาในปัจจุบัน จำเป็นที่จะต้องมีการประสานกันระหว่างประเทศด้วย และจำเป็นที่จะต้องประสานงานกันทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนราษฎร์ หรือโรงเรียนเทคนิค หรือโรงเรียนอย่างใดอย่างหนึ่ง จำเป็นจะต้องพิจารณาร่วมนโยบายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนั้น การศึกษาทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ยังไม่มีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Totality) ด้วย ข้อขัดข้องยังมีอีกประการหนึ่ง การศึกษาซึ่งจำเป็นจะต้องให้บริการแก่สังคมนั้นหมุนเปลี่ยนแปลงไม่ทันสังคม ระบบสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นี่เป็นคำของ เซอร์เฮอร์ริก แอชบี ผู้กำลังจะเป็นอธิการบดีของเคมบริดจ์ซึ่งไปประชุมด้วยได้กล่าวไว้ว่า Wave Length ของสังคมนั้นสั้นกว่า Wave Length ของการศึกษา คือหมายความว่าสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ระบบการศึกษากว่าจะเปลี่ยนกันไปทีละรุ่น ๆ เปลี่ยนแปลงหลักสูตรอะไรต่าง ๆ นี้ต้องกินเวลานานและไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นี่แหละเป็นข้อที่ทำให้เกิดวิกฤตหรือวิกฤตขึ้นแม้แต่ในประเทศที่เจริญ เขาขยายความไว้อย่างนี้ว่า เวลาที่บ้านเมืองสังคมเจริญขึ้นนั้น แทนที่จะส่งผล

สะท้อนกลับไปสู่การศึกษาหรืออย่างที่เราเรียกกันว่า Feed Back ผลสะท้อนนั้นไม่ได้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ไม่ได้ตามที่ควร นี่เซอร์ เอริก แอชบี แยกตัวอย่างขึ้นมาดังนี้ ประเทศอังกฤษนั้นได้มีผู้คิดค้นเรื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องคิดเลข เครื่องคำนวณ Electronic Computer แล้วก็ได้นำเอามาใช้ในสังคมแล้ว วิทยาศาสตร์ได้ก้าวหน้าไปมาก แต่แทนที่การศึกษาหลักสูตรในมหาวิทยาลัยในอังกฤษ จะได้นำเอาเรื่องคอมพิวเตอร์เข้ามาในหลักสูตร ทุกวันนี้ได้เพิกเฉยเสีย Programing Technique ซึ่งจำเป็นเหลือเกินที่จะใช้ในสังคมปัจจุบัน ทางด้านอังกฤษยังบกพร่องอยู่ แต่ด้านสหรัฐอเมริกา Porgraming Technique เอาคอมพิวเตอร์ไปใช้ในโรงเรียน ไปสอนนักเรียน ไม่แต่ชั้นมหาวิทยาลัยเท่านั้น ชั้นวิทยาลัยและชั้นมัธยมก็ได้มีหลักสูตรนี้อยู่ด้วย แสดงให้เห็นว่า ผลสะท้อนทางวิทยาศาสตร์จากสังคมกลับไปสู่การศึกษานั้นไม่ทันทั่วทั้ง

อีกข้อหนึ่งที่เป็นข้อขัดข้อง ก็คือว่าพวกเราที่ไปประชุมกันนั้น มีนักการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ก็มานึกถึงตนเองว่า พวกนักศึกษานี้มีความผิเคอะโฉบ้างไหม เขาก็มาสารภาพกันว่า รู้สึกในข้อเท็จจริงอยู่ข้อหนึ่งว่าพวกครูนั้น สอนนักเรียนสอนง่าย แต่สอนครูกันเองนั้นสอนยาก ยากกว่าที่จะไปสอนนักเรียน และอีกประการหนึ่ง ลักษณะของนักการศึกษาในทั่วโลกก็มักจะคำนึงถึง

ทว่า สบายแล้ว เช่นคนที่เป็นคนปกติ หรือเป็น Fellow ของมหาวิทยาลัยใดวิทยาลัยหนึ่งก็สบายแล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องขวนขวายหาทางที่จะขยับขยายต่อไป นี่แหละอาจจะเกิดมาจากลักษณะเนื่องมาจากครู และของอาจารย์และนักการศึกษาเองก็เป็นได้ นี่เป็นข้อที่เขาลงความเห็นว่า เป็นความเฉื่อยของระบบการศึกษา

ข้อต่อไปเขาก็ปรึกษาหารือกันว่าถ้าเช่นนั้นเราท่านจะควรทำอย่างไรกันบ้าง จะตั้งหัวข้อให้ที่ประชุมใหญ่ในเดือนตุลาคมนี้ได้พูดอย่างใดกันบ้างในทางที่จะเป็นทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ขึ้นก็ลงความเห็นกันว่าจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปในการศึกษา การปฏิรูปนี้จำเป็นที่จะต้องให้ผู้ที่มิอำนาจทั้งในด้านการเงินและในด้านการปกครอง เล็งเห็นว่าการศึกษานั้นเป็นการลงทุน เป็นการจำเป็นที่จะต้องลงทุนให้มีประสิทธิภาพ ให้มีสมรรถภาพดียิ่งขึ้น แยกออกมาเป็น ๖ หัวข้อด้วยกัน คือ

(๑) จำเป็นที่จะต้องเพิ่มผลผลิตในการศึกษา เซอร์ เอริก แอชบี อีกนั่นแหละที่มาจากอังกฤษที่อ้างว่า ในอังกฤษนั้นในระยะหลังสงคราม ผลผลิตในทางด้านเกษตรต่อคนเพิ่มขึ้นประมาณ ๓๐ ในร้อย ก่อนสงครามผลิตได้ ๑๐๐ หลังสงครามผลิตได้ ๑๓๐ แต่ถ้าวัดผลของการผลิตนักเรียนในมหาวิทยาลัยอังกฤษแล้ว เห็นได้ว่าอาจารย์แต่ละคนนั้นผลิตเทียบกับเมื่อก่อนสงครามโดยเอาคุณภาพมาค่านึงด้วย เมื่อก่อนสงครามกับหลังสงคราม

สมัยนี้ลดลง ๑๕% นี่เป็นข้อที่ซาบซึ้งมาก ทุกคนบอกว่าเห็นจะจริงในประเทศของตนเหมือนกัน ข้อนี้ก็หมายความว่า จะต้องเพิ่มผลผลิตของการศึกษาทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ

(๒) จำเป็นที่จะต้องปรับปรุงคุณภาพระหว่างประเภทต่าง ๆ ของการศึกษา กล่าวคือ จำเป็นที่จะต้องให้มีการศึกษาเพื่อจะลงทุนในบุคคลเพื่อเข้าระบบสังคมได้ กับการศึกษาเพื่อการศึกษาเป็นเป้าหมายเพื่อที่จะทำให้วิชาความรู้กว้างขวางออกไป คุณภาพของความมุ่งหมาย ๒ ประเภทนี้ จำเป็นที่จะต้องให้มีหนักยิ่งขึ้น

(๓) เห็นกันว่าควรจะยกหัวข้อเกี่ยวกับการปรับปรุง Management คือ การดำเนินงาน แต่การดำเนินงานที่กล่าวนี้ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการจัดการแต่ละโรงเรียน หมายถึงการดำเนินงานซึ่งเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในกระทรวงทบวงกรม ศึกษาธิการ และกระทรวงที่รับผิดชอบในการศึกษาด้วย จำเป็นที่จะต้องมีการกระจายอำนาจในท้องถิ่นอย่างแท้จริง เพื่อที่จะทำให้การอำนวยการศึกษาเป็นไปโดยราบรื่น ผมขอย้ำคำว่า “กระจายอำนาจแก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง”

(๔) จำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงวิธีการที่เราจะวิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษาภายในประเทศหรือภายในท้องถิ่นหลายๆ ประเทศ ที่เขายกตัวอย่างให้ฟังว่าในประเทศที่เป็นเครือของสมา-

คม OECD คือ อเมริกา คานาดา แล้วยุโรปตะวันตกไปจนถึง
กรีซ ดูเหมือนจะมีญี่ปุ่นด้วย เขามีองค์การหนึ่งซึ่งตั้งสถาบัน
ขึ้นไว้ เพื่อที่แต่ละประเทศจะไปศึกษาระบบการศึกษาของประเทศ
อื่นซึ่งเป็นสมาชิกด้วยกัน แล้วมีการวิพากษ์วิจารณ์ มีการแลกเปลี่ยน
ความรู้ซึ่งกันและกันว่าจะไรบกพร่องและอะไรไม่บกพร่อง
และอะไรควรจะจดจำนำไปเป็นประโยชน์สำหรับประเทศอื่นด้วย
นี่เป็นข้อเสนอแนะว่าจะพิจารณาข้อนั้นในเวลาที่ประชุมในเดือน
ตุลาคมนี้

(๕) ในการปฏิรูปนั้นสมควรที่จะพุ่งเล็งในเรื่องการปรับปรุง
การฝึกหัดครู มีผู้เสนอในที่ประชุมว่า การฝึกหัดครูนั้นควร
จะทำเหมือนกับหนังสือเดินทาง หนังสือเดินทางนั้นมีกำหนดอายุ
๒ ปี แล้วถ้าเราต้องการเดินทางอีกเราจะต้องไปต่ออายุ ประกาศ-
นียบัตรครูก็เช่นเดียวกัน ควรจะมีกำหนดอายุไม่เกิน ๑๐ ปี เมื่อ
ได้ประกาศนียบัตรสำหรับที่จะไปสอนใครเขาแล้วก็ต้องกลับมาทบท-
สอบใหม่ เพื่อจะให้ครูทันสมัยอยู่เสมอ นี่เกี่ยวกับการฝึกหัดครู
ทั้งใหม่และทั้งเก่า และนอกจากนั้นข้อสุดท้ายเกี่ยวกับข้อเสนอใน
การปฏิรูปในการลงทุนให้การศึกษาเป็นไปโดยสมรรถภาพดียิ่งขึ้น
ก็คือ เสนอให้มีการวิจัยทั้งภายในและภายนอกระบบการศึกษา
โดยมีการวางแผนการศึกษาให้เป็นไปตามทำนองเดียวกับที่วางแผน
เศรษฐกิจด้วย คือ ดำเนินการเรื่องสำรวจ และดำเนินการใช้

เทคนิค เช่นเกี่ยวกับการวางแผนในเรื่องเศรษฐกิจ

(๖) ความสมดุลระหว่างระบบการศึกษากับสังคมนั้น เป็นเรื่องที่สุดข่มละเอียดยิ่งนัก แต่ปัญหาก็คือการปฏิรูปในด้านการศึกษานี้จะเกิดขึ้นจากสังคม หรือควรจะเกิดจากนักการศึกษาเอง กล่าวคือที่อาจจะเกิดขึ้นจากสังคมนั้น จะเกิดขึ้นได้อย่างไร ก็เกิดขึ้นได้โดยรัฐบาลเป็นผู้ที่มีการวิพากษ์วิจารณ์โรงเรียนต่างๆ ควบคุมโรงเรียนต่างๆ ที่ประชุมส่วนมากเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งไม่เหมือนกับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเรา คือเป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นอิสระ เปรียบได้กับท่านทั้งหลายที่เป็นโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งเป็นอิสระไม่ต้องขึ้นตรงหรือเกี่ยวข้องด้านการเงินกับรัฐบาลนัก ที่ประชุมก็บอกว่าถ้าหากว่ารัฐบาลเป็นผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์กับมหาวิทยาลัยต่างๆ นั้นก็ควรจะรับฟัง แต่ว่าถ้ารัฐบาลจะบอกว่า มหาวิทยาลัยควรจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ละก้อ นั้นจะเป็นของไม่ดี กล่าวคือว่ารัฐบาลมีสิทธิที่จะบอกวามหาวิทยาลัยบกพร่องอย่างไร นั้นมหาวิทยาลัยควรจะรับฟัง แต่การแก้ไขวิธีการของมหาวิทยาลัย และของวิทยาลัยที่เป็นอิสระนั้นควรจะกระทำโดยนักการศึกษาเอง มติมหาชนก็เช่นเดียวกัน เป็นเรื่องที่น่ารับฟัง การปฏิรูปนี้เป็นเรื่องที่จะเกิดขึ้นได้ทางสังคมโดยการแข่งขันซึ่งกันและกัน โรงเรียนหนึ่งแข่งขันกับโรงเรียนหนึ่ง โรงเรียนประเภทหนึ่งแข่งขันกับโรงเรียนอีกประเภทหนึ่ง เป็นต้น ส่วนการปฏิรูปที่แท้จริงนั้น

จะเกิดขึ้นได้ก็จากนักการศึกษาเอง กล่าวคือ สมาคมครู ครูสภา
ความร่วมมือระหว่างประเทศของนักการศึกษา และความร่วมมือ
ประสานงานของนักการศึกษา ซึ่งรวมถึงศิลปิน และคณะสงฆ์
ด้วย

นี่เป็นเรื่องที่ผมจะเรียบเรียงเป็นรายงานเสนอต่อไปให้ท่าน
รัฐมนตรีศึกษาและรัฐบาลทราบ ผมเองหาเวลาที่จะเขียนเป็นราย
ละเอียดไม่ได้ แต่เคราะห์ดีที่วันนี้ได้ข่าวว่าทางชมรมได้บันทึก
เสียงเอาไว้ ใครจะขอร้องเพื่อที่จะช่วยให้ผมเขียนรายงานนั้นได้
ก็จะเป็นคุณยิ่ง

ความรู้สึกของผมที่เกี่ยวกับการประชุมครั้งที่แล้ว มีอยู่
๒-๓ ประการคือ

(๑) รู้สึกว่าผู้ที่เขาเชิญไปนั้น ส่วนมากถ้าพูดถึงเรื่อง
ประเทศแล้วก็รู้สึกทั่วถึงกันดี แต่ส่วนมากเขาเชิญผู้ที่เป็น
อาจารย์ในมหาวิทยาลัยหรือผู้ที่รับผิดชอบในทางมหาวิทยาลัย ถ้า
พูดถึงประเทศอย่างไทยเราเห็นได้ว่าเรื่องที่เขาพูดกันนั้น เรื่อง
ที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัย บางทีเอามาใช้กับเราไม่ค่อยได้ แต่ถึง
กระนั้นก็ตาม ที่ผมคัดมานั้นรู้สึกว่ามันทั่วๆ ครอบคลุมไป แต่เขา
มักจะพุ่งเล็งไปถึงระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งเผอิญพวกเราชาวเอเชียก็
ได้พูดไว้หลายประการว่าเรื่องของมหาวิทยาลัยนั้นเป็นเรื่องสำคัญ
ก็จริง แต่เป็นเรื่องเล็กน้อยเมื่อเขาพิจารณาอัตราส่วนของคนที่ได้รับ

การศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยในประเทศที่ด้อยพัฒนาอย่างเรา

(๒) ข้อคิดเห็นอีกข้อหนึ่งก็คือว่า ผมมารู้สึกว่าการประชุมในเดือนตุลาคมนั้น สมมุติว่าเขาจะเชิญท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการก็ดี หรือเชิญท่านอธิบดี ปลัดกระทรวงในกระทรวงศึกษาธิการก็ดี ก็คงจะเอาเรื่องที่ท่านหนักใจอยู่ในขณะนี้ไปพูดซ้ำอยู่ที่นั่น ผมเองถ้าจะแนะนำเขาก็ตั้งใจจะให้เขาเชิญผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณไป อาจจะได้ผลในประเทศไทยเรามากกว่า แล้วก็ถ้าอย่างไรมาก็ตามอาจจะเชิญนักการศึกษาไปด้วย ๑ ท่าน เพื่อที่จะไปผสมกัน คนหนึ่งนั้นไปปรับทุกข์ให้เขาฟัง อีกคนหนึ่งไปรับเอาทุกข์กลับมา เพื่อที่จะทำให้การเงินในเรื่องการศึกษาและการลงทุนของเราดีขึ้น และมีสมรรถภาพดีขึ้น

ท่านทั้งหลาย ผมมีเวลาเหลืออีกนิดหน่อยสำหรับที่จะกล่าวถึงเรื่องที่เราควรจะกล่าวอย่างมาก คือเรื่องเศรษฐกิจของโรงเรียนราษฎร์ แต่ก็ดีไปอย่างหนึ่งที่มีเวลาน้อย เพราะเหตุว่าความจริงเมื่อวานนี้ผมพยายามเตรียมเรื่องที่จะมาพูด ก็ปรากฏว่าเรื่องราวละเอียดต่าง ๆ นั้นผมไม่ค่อยรู้เลย ในเวลานี้รัฐบาลเราได้ให้เงินอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ด้วยวิธีอย่างใดบ้าง และรัฐบาลควบคุมโรงเรียนราษฎร์อย่างไร ความรู้ส่วนใหญ่ของผมได้มาจากท่านที่นั่งอยู่ทางซ้ายมือ คืออนันตพันธุ์พิณพ์

เรื่องที่โด่งดังที่สุด คือเรื่องแป๊ะเจี๊ยะและเรื่องเต็กไม่มีที่เข้า

เล่าเรียน ถ้าหากโรงเรียนราษฎร์โรงเรียนไหนเกิดมีการอะไรขึ้น
 แม้แต่ครูกับครูทะเลาะกันก็ปรากฏเป็นเรื่องที่สำคัญขึ้นมาในหน้า
 หนังสือพิมพ์ ซึ่งก็เป็นของธรรมดาอยู่ ผมเองมาคิดดูแล้วรู้สึก
 ว่ารายละเอียดต่าง ๆ นั้นผมไม่ค่อยจะทราบ แต่ทราบอยู่อย่างหนึ่ง
 เมื่อเป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ก็รู้ว่ารัฐบาลได้มีการอุด-
 หนุนโรงเรียนราษฎร์อยู่บ้าง ซึ่งได้รับคำร้องทุกข้ออยู่เสมอว่าไม่พอ
 แต่อย่างไรก็ตามผมใคร่จะเสนอข้อคิดเห็นไว้ในที่นี้ และถ้าหากว่า
 ท่านทั้งหลายจะกรุณาเพิ่มเติม หรือตั้งคำถาม หรือแนะนำ หรือ
 ให้ข้อเท็จจริงกับผมได้ก็จะเป็นพระคุณยิ่ง ข้อคิดข้อแรกเกี่ยวกับ
 โรงเรียนราษฎร์ก็คือ ถ้าเราเห็นว่าการศึกษาคควรจะเป็นระบบ
 อันหนึ่งอันเดียวกัน กิจกรรมของโรงเรียนราษฎร์นั้น ควรจะเป็น
 ส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาของประเทศซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียว
 กัน ทุกวันนี้เวลาเราวางแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ เรามักจะ
 ไม่สามารถที่จะกล่าวถึงโรงเรียนราษฎร์ว่าจะมีสักกี่โรงเรียน หรือ
 เราพยายามจะมีกี่โรงเรียนและจะให้สอนไปในทำนองใด ทางท่าน
 อธิบดีกรมวิสามัญศึกษาท่านอาจจะมึนนโยบายหรือมีข้อเท็จจริงอย่าง
 ไรก็ตาม แต่เวลาไปปรากฏขึ้นในแผนพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวกับ
 สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจนั้น ก็รู้สึกว่าเรื่องการวางแผนเรื่องกิจ-
 การโรงเรียนราษฎร์ซึ่งควรจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษา
 ของเรานั้น ได้ถูกเพิกเฉย

ข้อนี้ไม่ใช่เฉพาะแต่เรื่องโรงเรียนราษฎร์อย่างเดียว แผนพัฒนาเศรษฐกิจของเราในปัจจุบันนี้และที่แล้วๆมาส่วนมาก เช่น เรื่องการลงทุนในทางเศรษฐกิจนั้นก็มักจะไม่ได้พูดถึงเอกชน มักจะพูดถึงว่ารัฐบาลควรจะลงทุนเท่านั้นเท่านั้น ไปในรูปแบบนั้น เป็นเรื่องที่เราเรียกกันว่า Public Sector คือทำทางด้านรัฐบาลอย่างเดียว เพิ่งจะมาจับเรื่องภาคเอกชนในเร็วๆนี้ กำลังจะตั้งกรรมการขึ้นพิจารณา นี่พูดถึงเรื่องเศรษฐกิจ ในด้านการศึกษาก็เช่นเดียวกัน การวางแผนพัฒนาการศึกษานั้นจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงโรงเรียนราษฎร์ และในกรณีเช่นนี้นั้น สมาคมของท่าน ที่ชุมนุมของท่าน สมาคมทั้งสามของท่าน อาจจะเป็นประโยชน์ในการที่จะแนะนำให้สภาพัฒนา สภาการศึกษา ออกความเห็นให้นำเอาเรื่องกิจการของโรงเรียนราษฎร์ และแผนการลงทุนของโรงเรียนราษฎร์ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาประเทศ

ความคิดเห็นกระท่อนกระแท่นของผมนี้บางทีอาจจะไม่ติดต่อกัน แต่ด้วยความรู้สึกเล่นในข้อต่อไปว่า การศึกษานั้นไม่ว่าจะเป็นของรัฐบาล หรือเป็นเรื่องของโรงเรียนราษฎร์ก็ตาม ไม่ใช่เป็นการลงทุนเพื่อหวังผลทางการเงิน มีข้อครหานินทาซึ่งบางแห่งอาจจะเป็นจริง (ผมเข้าใจว่า ส่วนใหญ่คงจะไม่เป็นจริง) ว่า โรงเรียนราษฎร์นั้นมักจะตั้งขึ้นเพื่อหากำไร และกับบอกว่าตุษิกคนหนึ่งคนนั้นทำไม่ได้กำไรเยอะเยอะ แล้วก็ไม่วางใจใส่เรื่องนักเรียน

ไม่เอาใจใส่ว่านักเรียนจะดีหรือไม่ดี ส่วนมากเท่าที่เราได้อ่านหรือได้ฟังกัน มักจะเข้าไปในทำนองที่ไม่เป็นมงคล โรงเรียนราษฎร์มักจะถูกกล่าวหาว่าต้องการหาเงินอย่างเดียว ผมมาคิดว่าถ้าเป็นเช่นนั้น เพื่อจะป้องกันไม่ให้เกิดกรณีพิพาทได้ จะไม่เป็นการดีหรือที่โรงเรียนราษฎร์นั้นจะตั้งขึ้นมาเป็นมูลนิธิให้มันแน่นอนไปที่เดียวว่า นี่แหละไม่ได้ตั้งเพื่อเงินกำไรเท่านั้น ไม่ได้เอาเข้ากระเป๋า แต่ละคนทำขึ้นมาก็เพื่อการศึกษา

แต่แต่ละ การจะตั้งเป็นมูลนิธินั้นไม่ได้หมายความว่าอาจารย์ใหญ่หรือผู้จัดการจะไม่มีเงินเดือนนะครับ ต้องมีเงินเดือนแน่ และเงินเดือนนั้นก็ต้องให้คุ้มกับความเหนื่อยยาก แต่ผมคิดว่าสำหรับการตั้งออกมาเป็นมูลนิธิ บางทีอาจจะเป็นประโยชน์ เพราะเหตุว่าการศึกษากับการเศรษฐกิจแตกต่างกันตรงนี้ ที่ทางบ้านเศรษฐกิจนั้นผมสอนนักเรียนอยู่เสมอว่า เวลาที่เราจะพิจารณาต้นทุนกำไร หรือต้นทุนกับรายขายนั้น เราจำเป็นที่จะต้อง Maximize profit คือหมายความว่าต้องหวังผลได้กำไรมากที่สุดที่จะทำได้ แต่การศึกษาไม่ควรจะเป็นเช่นนั้น

ข้อคิดเช่นนี้ เป็นข้อคิดที่ผมและเพื่อนกรรมการบริหารสภาการศึกษากำลังคิดอยู่ ที่เกี่ยวกับวิทยาลัยเอกชน มารู้อีกว่าวิธีที่จะแก้ปัญหาต่างๆ นี้ เรื่องวิทยาลัยเอกชนนี้ก็น่าจะส่งเสริมให้วิทยาลัยเอกชนเป็นมูลนิธิ มากกว่าที่จะปล่อยให้เป็นที่กรณีพิพาท

ไม่ให้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการค้ากำไร

ข้อคิดข้อต่อไป ควรจะเป็นเรื่องที่ท่านทั้งหลายทราบดีกว่า ผม คือลักษณะของโรงเรียนที่ดีนั้นไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาล หรือโรงเรียนราษฎร์ จำเป็นที่จะต้องมีการที่ดี มีอาคารดีพอสมควร มีอุปกรณ์ที่ดี และมีการจัดการที่ดี ทำให้นึกถึงว่า ทุกวันนี้ ครูของโรงเรียนราษฎร์ที่พอ ๆ กับที่จะแข่งขันกับโรงเรียนรัฐบาล หรือไม่ ผมอยากเสนอข้อสังเกตว่า ถ้าหากว่าครูโรงเรียนรัฐบาล ท่านหนึ่งกับครูของโรงเรียนราษฎร์ท่านหนึ่ง มาเปรียบเทียบกับ แล้วเงินเดือนตามคุณวุฒินั้น ๆ เท่า ๆ กัน ผมรู้สึกว่า ครูโรงเรียนราษฎร์นั้นดีกว่าครูโรงเรียนรัฐบาล เพราะว่าครูโรงเรียนรัฐบาล เป็นข้าราชการ มีความอ่อนหนาฝาคั่ง มีบริการ มีอะไรต่าง ๆ มี Fringe Benefit มีหวังที่จะเป็นอธิบดี รองอธิบดีมากกว่า มาคิดถึงว่าถ้าเป็นเช่นนั้น เราไม่จำเป็นต้องสนับสนุนให้โรงเรียนราษฎร์มีช่องทางที่จะมีครูดีพอสมควร โดยไม่ต้องขาดทุน ข้อนั้นเป็นข้อที่น่าคิด

เมื่อ^{๕๕}กัน พลิกดูตามประวัติก็ดูเหมือนเขาลงว่าผมเคยเป็น ครูโรงเรียนอัสสัมชัญมา ก็ทวนคิดไปว่าระบบของการจ่ายเงินให้กับครูในครั้งนั้นผิดกับระบบในปัจจุบันนี้ คือพูดกันทำไมมี ในโรงเรียนอัสสัมชัญเมื่อครั้งที่ผมสอนอยู่นั้น รู้สึกว่าเขาขบเลี้ยงครู เก่า ๆ แบบเดียวกับพ่อเลี้ยงลูก ยิ่งเมื่อผมเข้าไปเป็นครูสอนโรงเรียน

ใหม่ ๆ ได้สอนมัธยม ๒ พอปีต่อมาให้สอนมัธยม ๕ แต่มาเทียบเงินเดือนกันแล้วก็น่างอน ครูที่สอนชั้นประถม ๑ ซึ่งในสมัยนั้นผมจำได้ เคยถามผมว่าเดินจากโรงเรียนอัสสัมชัญไปพระบรมรูปทรงม้าไปทางไหนดี ท่านไม่มีความรู้ในเรื่องความรู้รอบตัวดี แต่ว่าสอนเก่งเหลือเกิน สอนให้เด็กอ่านหนังสือได้ เงินเดือนของผมเมื่อเริ่มเข้า ๔๐ บาทต่อเดือน ปีต่อมาสอนมัธยม ๕ ได้เพิ่มเป็น ๕๐ บาทต่อเดือน แต่ลองไปตามดู ครูสอนชั้น ป. ๑ ท่านได้ ๒๐๐ บาทต่อเดือน ครั้นนั้นผมฉงนใจว่าอย่างนั้นก็ไม่มีคุณธรรมชึ แต่มารู้สึกตัวในสมัยนั้นว่าไม่ใช่หรอก นั่นเขาซุบเสียงผิดกัน และครูนั้นต้องได้รับความอบอุ่นในการที่จะมีความช่วยเหลือให้ดี แต่ผมเสนอมานั้นผมใคร่จะเสนอรวมไปอีกชื่อว่า ผมเป็นห่วงว่าอยากจะรู้ข้อเท็จจริงว่าโรงเรียนราษฎร์นั้นสามารถที่จะจ่ายเงินเดือนให้แก่ครู ที่จะหาครูผู้ที่มีใจซื่อสัตย์ต่ออาชีพครูที่จะให้อยู่ตลอดไปหรือไม่ ถ้าหากมีข้อบกพร่องอย่างไร น่าจะหาทางที่จะแก้ไข เพราะเหตุว่า ถ้าเราถือว่าโรงเรียนราษฎร์เป็นโรงเรียนที่ช่วยโรงเรียนรัฐบาล เพื่อที่จะทำให้การศึกษาดีขึ้น ก็จำเป็นที่จะต้องสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์ให้มีครูที่จะสามารถดำเนินการไปได้เช่นเดียวกัน

ข้อสุดท้าย เรื่องแปะเจี๊ยะกับค่าเล่าเรียนที่โรงเรียนราษฎร์ ถูกครหานินทาอยู่มาจนนั้น ผมรู้สึกว่าเป็นเรื่องใหญ่ และ

เป็นเรื่องที่เป็นปัญหา มากทีเดียวอย่างซื่อๆ อย่างผมนี่คือมารู้สึกว่า ถ้าโรงเรียนราชฏำรนั้นนอยากจะมีครูดี แล้วก็รัฐบาลห้ามเก็บค่าเล่าเรียนเกินเท่านั้นเท่านั้น ปัญหาที่มีอยู่ว่าเขาจะไปหาครูดีได้อย่างไร ถ้าเขาไม่เรียกค่าแปะเจี๊ยะ โรงเรียนนั้นก็ไม่สามารถจะชูปเลียงครูได้ที ครั้นจะขึ้นค่าเล่าเรียน หมายความว่ารัฐบาลไม่คุมค่าเล่าเรียนเท่าไร หนังสือพิมพ์ต้องครหานินทาแน่ เพราะว่าทำความเดือดร้อน ถ้าขึ้นค่าเล่าเรียนอนุญาตให้ขึ้นค่าเล่าเรียน ก็หมายความว่าโรงเรียนราชฏำรนั้นคงจะหาครูดีได้หรอก แต่ว่านักเรียนต้องเป็นลูกคนมั่งมีเท่านั้น ลูกคนจนเข้าโรงเรียนราชฏำรไม่ได้

ทั้งหมดนี้ ผมคิดไปคิดมาแล้วคิดไม่ออก เป็นปัญหา ผมคิดว่าน่าที่เราจะพยายามอย่าเอาเรื่องนี้มาพูดให้มันอ้อฉาว และอย่ามาพากันว่ารัฐบาลคุมไม่ดี หรือว่าโรงเรียนราชฏำรประพฤติไม่ดี

ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าจะมีผู้สนใจมาคิดแก้ปัญหา รัฐบาลควรจะตั้งใครคนใดคนหนึ่งเพื่อพิจารณาเรื่องนี้ให้เป็นที่เรียบร้อย ให้มีข้อเสนอว่าจะทำอย่างไรในการที่จะแก้ไขสถานการณ์เกี่ยวกับการคุมโรงเรียนราชฏำร คือไม่ใช่คุมแต่เฉพาะในทางบิบบังคับหรือในทางที่ห้ามไม่ให้กินแปะเจี๊ยะอย่างเดียว เราควรจะเปิดโอกาสให้โรงเรียนราชฏำร และสนับสนุนให้โรงเรียนราชฏำรดีขึ้น แต่การที่จะสนับสนุนนั้นมันก็ต้องเสียหายนแก่คนนั้นคนนั้น เป็นปัญหาเรื่องค่าเล่าเรียน ผู้ปกครองและครู เราจำเป็นที่จะต้องหา

วิถีทางที่จะให้ดีขึ้นด้วยประการทั้งปวง

การที่จะให้ออกมาเป็นเรื่องเสียงชาวบ้าน เสียงหนังสือพิมพ์ ไปสัมภาษณ์อธิบดีหรือท่านรัฐมนตรี แล้วก็ออกมาเป็นเรื่องอันนั้น อันนี้ ผมรู้สึกไม่เป็นทางที่จะไปสู่การแก้ปัญหา น่าจะนั่งให้เงียบๆ และก็มาว่ากันสัก ๔-๕ คนว่าจะทำอย่างไรดีที่จะให้โรงเรียนราษฎร์มีคุณภาพดี โดยเศรษฐกิจดีพอสมควร โดยไม่เอาค่าไรจนเกินไปนักและรับใช้ประเทศได้ ผมคิดว่าไปๆ มาๆ ก็ไม่พ้นภาระของรัฐบาล การแก้ปัญหาข้อหนึ่งซึ่งผมได้คิดไว้คือว่ารัฐบาลและท้องถิ่นจำเป็นที่จะต้องทำหลายอย่าง อย่างหนึ่งคือเงินอุดหนุนที่เห็นจะเลี้ยงไม่ได้ และอีกอย่างหนึ่งคือเราควรให้ทุนเล่าเรียนแก่เด็กที่ดีๆ เวลาที่เรามักจะให้ทุนแก่นักเรียนที่เข้าโรงเรียนแล้วหรือมหาวิทยาลัยแล้ว แต่การให้ทุนแก่เด็กที่กำลังจะเข้ามหาวิทยาลัยนั้นมักจะไม่มี อย่างสมมุติว่าเด็กดีเหลือเกินอยู่ลพบุรี อยากจะมาเข้าโรงเรียนที่ในกรุงเทพฯ นี้ ทางเทศบาลลพบุรีมีไหมที่จะให้ทุนแก่เด็กคนนี้ เพื่อที่จะทำให้เขาสามารถเข้าโรงเรียนในกรุงเทพฯ ได้ อะไรเหล่านี้แหละครับ เป็นเรื่องที่ผมรู้สึกว่าผมไม่สามารถที่จะชี้แจงให้ท่านได้ นอกจากจะชี้ให้เห็นว่าความคิดของผมเมื่อคิดวุ่นๆ ไป ก็รู้สึกว่าน่าจะออกมาในทำนองนี้

ข้อแรกควรที่จะมีการร่วมมือระหว่างผู้ที่เอาใจใส่ในเรื่องนี้ทั้งสภาการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์

สภาวิจัยแห่งชาติ มาร่วมกันคิดว่าเราควรจะทำอย่างไรกับ
โรงเรียนราษฎร์ เพื่อที่จะป้องกันเรื่องแป๊ะเจี๊ยะ ป้องกันเรื่องค่า
เล่าเรียน ป้องกันมิให้สมรรถภาพของครูในโรงเรียนราษฎร์นั้น
เสื่อมไป

และข้อสุดท้ายก็คือไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม จำเป็นเหลือ
เกินที่รัฐบาลจะต้องพิจารณาเพิ่มเงินอุดหนุนและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้
เทศบาลหรือรัฐบาลเพิ่มเงินอุดหนุนค่าเล่าเรียนแก่นักเรียนที่เรียน
ดีแต่ขัดสน

ขอบพระคุณครับที่อุตสาหะฟัง

ปาฐกถา เรื่องการพัฒนาการศึกษา

ท่านรัฐมนตรี ท่านนายกสมาคม ท่านสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ
ที่เคารพทั้งหลาย

เรื่องที่ผมจะขอพูดในวันนี้คือ ทรรศนะบางประการของ
ผมเองเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย เมื่อ^{๕๕}กัน^{๕๕}ได้ฟัง
ท่านนายกสมาคมกล่าวถึงตัวผมมากจนกระทั่งรู้สึก^{๕๕}ว่า เรื่องที่
ผมเตรียมมาจะพูดนั้น คงค่อนข้างจะซ้ำกับที่ท่านนายกสมาคมได้
พูด ถ้าหากว่าซ้ำก็ขอได้โปรดให้อภัยด้วย เพราะเหตุว่าได้เตรียม
มาอย่าง^{๕๕}นี้ อีกอย่างหนึ่ง เดิมทีเคยผมเข้าใจว่าการมาพูด^{๕๕}นี้คงจะ
พูดกันอยู่ในวงแคบ คือจะพูดเอาเรื่องเพื่อที่จะให้มีการถกและ

หมายเหตุ : ปาฐกถาแสดง ณ โรงแรมเอเชีย วันพุธที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๑๐

อภิปรายกัน สำหรับเป็นประโยชน์ในการที่จะนำข้อคิดไปดำเนินงานต่อไป แต่ถ้าพูดเช่นนั้น ก็จำเป็นที่จะต้องมีการพูดกันหลายฝ่าย คือผมพูดเพียงสั้น ๆ แล้วท่านทั้งหลายก็เข้ามาร่วมในการอภิปรายด้วย เดียวนี้มาเข้าใจว่าเวลาตามที่จัดในวันนี้คงจะไม่เหมาะที่จะทำเช่นนั้นได้เพียงพอ เพราะฉะนั้นเห็นจะต้องเปลี่ยนโปรแกรม คือผมเห็นจะต้องเป็นผู้พูดฝ่ายเดียวมากกว่า ทั้งนี้หวังว่าคงจะมีท่านทั้งหลายได้ช่วยคิดและช่วยอภิปราย ไม่ในที่ประชุมนี้กันนอกที่ประชุมต่อไป อีกประการหนึ่ง เดิมผมคาดคะเนไว้ว่าคงจะมีสมาชิกเป็นจำนวนน้อย แล้วก็พูดกันอย่างกันเอง จึงได้เตรียมหัวข้อและผลความไว้อย่างหนึ่ง แต่เมื่อต้องมาพูดต่อหน้าโทรทัศน์และต่อหน้านักหนังสือพิมพ์ (ไม่ได้หมายความว่าถึงท่านผู้รับผิดชอบในวารสารที่เกี่ยวกับการศึกษาโดยเฉพาะ) ก็จำเป็นอยู่เองที่จะต้องพูดอย่างไม่อันตามที่ได้เตรียมมาหาได้ไม่ เพราะเตรียมมาอย่างไม่มีห้ามล้อ (brake) คิดอย่างไรก็จะพูดอย่างนั้น จึงต้องเปลี่ยนวิธีพูดอีก เพราะเกรงว่าจะถูกเข้าใจผิดถือเป็นเรื่องเกรี้ยวกราว (sensational) เรื่องที่จะพูดนี้เป็นเรื่องที่ต้องคิดอ่านกันอย่างสุขุม ไม่สมควรจะมาพูดกันเล่นๆ เป็นเรื่องเกรี้ยวกราวอีกทีก็ด้วยเหตุนี้ ผมจึงจำต้องห้ามล้อมากสักหน่อย

ข้อข้อใจในการพิจารณางบประมาณการศึกษา

ผมขอย้อนกลับไปประมาณ ๕ หรือ ๖ ปีจากปัจจุบันนี้

และขอให้ท่านทั้งหลายตั้งตัวเป็นผู้อำนวยความสะดวกสำนักรบประมาณ
 พิจารณางบประมาณแผ่นดินหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งงบประมาณของ
 กระทรวงศึกษาธิการและงบประมาณของมหาวิทยาลัย ท่านทั้ง
 หลายคงจะมีความข้องใจอยู่หลายประการ ข้อข้องใจข้อหนึ่งก็คือ
 ว่า ทำอย่างไรหนอจึงจะหาเงินมาและหาคนมาเพื่อที่จะสนองความ
 ต้องการของประชาชนในค้ำอันอำนวยความสะดวก ให้เป็นไปตาม
 นโยบายของรัฐบาลหรือให้เป็นไปตามที่ควรที่ชอบ เฉพาะอย่างยิ่ง
 ทำอย่างไรจึงจะสามารถที่จะทำให้มีการอ่านออกเขียนได้ และรู้
 หนังสือพอสมควรทั่วราชอาณาจักรในเร็ววัน ท่านที่เป็นผู้อำนวย
 การสำนักรบประมาณคงจะได้รับคำตอบจากเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยของ
 ท่านว่า ไม่มีหวัง ไม่มีหวัง ใน ๔-๕ ปีข้างหน้าและไม่มีหวัง
 ใน ๑๐ ปีข้างหน้า ที่จะทำให้ Literacy ในประเทศไทยลุล่วงถึง
 ร้อยเปอร์เซ็นต์ ท่านจะรู้สึกอึดอัดมากทีเดียว เพราะเหตุปัญหา
 เรื่องเงินก็เป็นปัญหาใหญ่ (ในเมื่อ ๕-๖ ปีที่แล้วมานั้น ปัญหา
 เรื่องการเงินมีมากกว่าปัจจุบันนี้ รายได้ของรัฐบาลยังไม่ออกเงย
 เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ และการเงินระหว่างประเทศยังไม่ดีเท่า
 ที่เป็นอยู่ทุกวันนี้) แต่ปัญหาไม่ใช่อยู่ที่เรื่องเงินอย่างเดียว อยู่ที่
 เรื่องครู และเรื่องการจัดการด้วย เมื่อประสบปัญหาเช่นนี้จึงเกิด
 ความคิดขึ้นมาว่า ถ้าเงินมีน้อยครูก็มีน้อย มีนาหรือที่รัฐบาลไทย
 จะพยายามระดมเงินที่เจียดได้สำหรับการศึกษานั้น จ่ายเพื่อประ-

ถมศึกษาให้มากที่สุด เพราะการศึกษาชั้นประถมนั้นเป็นการศึกษา
ที่กฎหมายบังคับให้ราษฎรส่งบุตรเข้าเรียน รัฐบาลก็มีหน้าที่
จะอำนวยความสะดวกให้สนองได้กับการบังคับนั้น รัฐบาลมีหน้าที่ที่จะ
สนับสนุนและปล่อยให้เอกชนทำสิ่งที่รัฐบาลไม่ได้ถูกบังคับให้ทำ
กล่าวคือ ตั้งโรงเรียนราษฎรเพื่อที่จะได้ช่วยรัฐบาล คือหมาย-
ความว่าแทนที่เราจะใช้เงินสำหรับโรงเรียนมัธยม ซึ่งโรงเรียน
ราษฎรอาจจะทำได้ และรัฐบาลไม่ได้บังคับให้ใครเขามาเรียน
เราเอาเงินทุ่มเทไปในชั้นประถมศึกษาจะมีดีหรือ ก็ได้คำตอบมา
อีกว่า การที่จะหวังพึ่งโรงเรียนราษฎรนั้นย่อมเป็นไปได้
เพราะเหตุว่าโรงเรียนราษฎรมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่เหมาะสม
และต้นทุนทำมาหากำไรมากกว่าที่จะอำนวยความสะดวก ผู้ที่อธิบาย
ให้ฟังก็ไม่ได้อธิบายว่า เป็นเรื่องของโรงเรียนราษฎรทุกแห่ง
เพียงแต่ว่าลักษณะของโรงเรียนราษฎรนั้นมีความโน้มเอียงไปใน
ทำนองนั้น

ข้อหนึ่งอีกประการหนึ่งของท่านทั้งหลายที่เป็นผู้อำนวย
การสำนักงบประมาณเมื่อ ๖ ปีก่อนนี้ก็คือ ท่านคงจะเฉลียวใจว่า
ถ้าหากเราทุ่มเทเงินแต่เฉพาะสำหรับการประถมศึกษาแล้ว แผน
พัฒนาเศรษฐกิจใหญ่ ๆ ที่เราตั้งใจจะทำนั้น คงจะขาดแรงงาน
สำหรับปฏิบัติให้โครงการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปโดยดี เช่น ขาดคน
ทำถนน ขาดผู้มีฝีมือที่จะไปทำไร่ ทำนา ให้ได้ผลิตผลสูงขึ้น

เป็นต้น ถ้าเราทุ่มเทเงินไปในด้านการศึกษาชั้นประถมแล้ว ย่อมทำให้การศึกษาชั้นมัธยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีวศึกษาต้องลงไปเป็นการเสื่อมเสียแก่แผนพัฒนาเศรษฐกิจ อีกประการหนึ่ง แม้จะระดมเงินไปเข้าสนับสนุนประถมศึกษาแต่ด้านเดียว ก็ต้องคำนึงถึงครู จะเพิกเฉยการศึกษาชั้นฝึกหัดครูเสียมิได้ นี่แหละครับ นึกไปนึกมา ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณนั้น ไม่ว่าจะ

ทีนี้สมมุติอีกข้อหนึ่งว่า ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณนั้น เป็นกรรมการบริหารของสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติด้วย ในเวลาพิจารณาแผนพัฒนา ๖ ปีแรกของประเทศไทยนั้น สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้วางแผนไว้เรียบร้อยพอสมควร สำหรับภาครัฐบาล ด้านเศรษฐกิจและการสังคม เช่น สาธารณสุขก็มีแผน มีโครงการ ส่วนทางด้านถนน อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม เกษตรก็มีโครงการครบถ้วน แต่มาถึงบทที่ว่าด้วยโครงการการศึกษา มีแต่กระดาษเปล่าทั้งเอาไว้ มีแต่ตัวเลขยอดใหญ่ไม่มีรายละเอียดก็เกิดถามกันขึ้น เกิดมีการอภิปรายกันในกรรมการบริหารว่า เหตุใดจึงมีกระดาษเปล่ามีแต่ตัวเลขใหญ่ ๆ เอาไว้ คำตอบก็คือว่าเนื่องจากสภาพัฒนาชื่อสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ส่วนสภาการศึกษานั้นก็มีอีกสภาหนึ่ง เพราะฉะนั้น เจ้าหน้าที่ของสภาพัฒนานั้นเขาคาดว่าสภาการศึกษาจะต้องเป็นผู้ทำโครงการ

พัฒนาการศึกษามาเสริมด้วยกัน สภาพพัฒนาไม่ควรและไม่สามารถ
ก้าวภายในเรื่องโครงการการศึกษาได้ แต่แท้จริง เหตุการณ์
ปรากฏว่าสภาการศึกษาที่เข้าใจว่าสภาพพัฒนาจะทำโครงการการ
ศึกษา สภาพพัฒนาก็เข้าใจว่าสภาการศึกษาจะทำโครงการ
การศึกษา เข้าใจกันไปเข้าใจกันมา เลยทำโครงการการศึกษา
ไม่มีตัวตน พิจารณากันไม่ทัน ต้องออกตุลุดและรีบเร่งทำกันเป็น
จุลกลุณ ผมคิดว่าถ้าท่านกลับไปดูแผนพัฒนาที่ ๑ ท่านจะเห็นว่า
บทที่เกี่ยวกับการศึกษานั้นไม่ค่อยจะได้เรื่อง บทอื่นๆ ก็มีบทพร่อง
เหมือนกันครับ แต่ว่าบทที่ว่าด้วยการศึกษารู้สึกว่าได้เรื่องน้อยกว่า
บทอื่น ๆ

ข้อข้องใจอีกข้อหนึ่งในการพิจารณางบประมาณการศึกษา
คือ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณสมัยนั้นจะรู้สึกว่างบประมาณ
ที่เสนอมมาจากกระทรวงศึกษาธิการก็ดี หรือจากมหาวิทยาลัยก็ดี
ไม่มีการประสานกัน (Coordination) และไม่มีผลสอดคล้องซึ่ง
กันและกัน (Consistency) กล่าวคือ กรมหนึ่งต้องการเงินเท่าไร
เพื่อซื้อโต๊ะเท่าไร จ้างครูเท่าไร ก็ว่ากันไป อีกกรมหนึ่งจะว่า
อย่างไรเท่าไรก็ว่ากันไปตามเพลง นี่เป็นทรรศนะที่ผู้อำนวยการ
สำนักงานงบประมาณจะเห็นได้ มองจากโต๊ะผู้อำนวยการสำนักงาน
ประมาณ ซึ่งอาจจะผิดจากความจริงก็ได้ แต่เป็นข้อตรงใจที่เกิด
ขึ้นจากการพิจารณางบประมาณนั้น รู้สึกว่ามีแต่รายละเอียดเกี่ยว

กับตัว เกี่ยวกับโต๊ะ เกี่ยวกับคน เกี่ยวกับคำพาดหั้นคำว้สุมากกว่า
 ไม่รู้แน่นอนว่าที่แต่ละกรมแต่ละมหาวิทยาลัยจะไปทำกันเช่นนั้น
 ประสานกันอย่างไร เช่นจะผลิตครูออกมาเท่านี้ จะต้องผลิต
 สำหรับโรงเรียนมัธยมเท่าไร ประเภทใด และจะผลิตสำหรับโรง-
 เรียนประถมเท่าใด ประเภทใด และที่ผลิตนั้นจะพอเพียงกับ
 ความต้องการหรือยังขาดตกบกพร่องอยู่เท่าใด ไม่คำนึง ดูแผน
 งานของแต่ละกรมในกระทรวงศึกษาธิการหรือแต่ละมหาวิทยาลัย
 แล้ว ไม่เห็นร่องรอยแห่งความกลมกลืนสอดคล้องกันเป็นแผนงาน
 งานเดียวกัน (unified plan) และอีกประการหนึ่ง ผู้ที่เป็นผู้อำ-
 นวยการสำนักงบประมาณนั้นก็ต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตัด คือ
 หมายความว่า จะต้องตัดงบประมาณเป็นของธรรมดาอยู่ แต่ถ้าตัด
 แล้วก็ต้องรู้ว่าอะไรควรตัดอะไรไม่ควรตัด และที่จ้ะรู้ว่าอะไรควร
 ตัดได้ดี่ที่สุด ก็ต้องอาศัยเจ้าของโครงการเขาบอกเราเองว่าอะไร
 สำคัญกว่าอะไร เช่น อย่าไปตัดเบอร์หนึ่ง ถ้าจะตัดก็ตัดเบอร์สิบ
 ไปเถอะ ให้เหลือแก่โครงการ อย่างนี้ก็ได้ แต่ผู้อำนวยการสำนัก-
 งบประมาณขณะนั้นไม่สามารถจะทราบถึงลำดับความสำคัญของแต่
 ละเรื่องพอที่จะเป็น guide-line ได้ กรันปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่
 ที่ชั้นผู้ใหญ่ในฝ่ายการศึกษา ก็รู้สึกว้ไม่ได้รับคำแนะนำอย่างเป็น
 กลาง ไม่สามารถจะวินิจฉัยได้ คือแต่ละอธิบดี เลขาธิการ มหา-
 วิทยาลัยแต่ละแห่งต่างก็จ้ะบอกว่า จะตัดก็ไปตัดของคนอื่นเถิด

ของข้าพเจ้าอย่าคัด ไม่มีใครที่จะช่วยบอกให้ว่า ถ้าจำเป็นจะต้อง
ตัดขอให้ตัดอย่างนั้นๆ เถอะ จะเป็นเรื่องของใครก็แล้วแต่

สรุปข้อข้องใจของผู้อำนวยการสำนักงบประมาณเมื่อ ๖ ปี
ที่แล้วมา เกี่ยวกับการศึกษามิดังนี้.—

(๑) การตั้งงบประมาณและการวางแผนในขณะนั้น ไม่
สามารถสนองความต้องการในด้านการศึกษาของประชากร ซึ่ง
กำลังเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ จะแก้ปัญหา Literacy โดยเร็วก็ไม่สามารถ
ที่จะแก้ไขได้ จะแก้ปัญหาในด้านทางมัธยมศึกษาสายสามัญหรือ
อาชีวศึกษา ก็แก้ยากเต็มที

(๒) แผนงานการศึกษาต่างๆ นั้น ไม่มีการประสานกัน
และไม่มีการแสดงลำดับความสำคัญ

(๓) การพัฒนาการศึกษานั้น ไม่สอดคล้องประสานกับ
การพัฒนาเศรษฐกิจ

ความพยายามขจัดข้อข้องใจ

ที่นี้ท่านทั้งหลายเมื่อเกิดข้องใจแล้วเผอิญอรนทนไม่ได้
อยากจะแก้ข้อข้องใจนั้นให้หายไป คือเห็นปัญหาแล้วก็อยากแก้
แต่ก่อนจะแก้ต้องศึกษาให้รู้แจ้งเห็นจริงเสียก่อน ถึงแม้ว่าท่านจะ
พ้นจากตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงบประมาณไปแล้วก็ดี ท่านก็
ยังมีโต๊ะ เขาจัดไว้ให้ที่สำนักงบประมาณ ท่านก็จงึกคิดว่า เราลอง
ตั้งตัวของเราเองเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการหรือเป็นรัฐมนตรีว่า

การกระทรวงศึกษาธิการ เราจะวางแผนการศึกษาไปอย่างไร (มีผู้ทักขึ้นว่า แผนการศึกษาแห่งชาติมีแล้วนี่ ไม่เห็นจำเป็นที่เรา
 สำนักงบประมาณจะต้องไปทำอย่างไร ข้อทักท้วงนี้เกิดจากความ
 เข้าใจผิด และมีผู้เข้าใจผิดอย่างนี้เป็นอันมาก แท้จริงแผนการ
 ศึกษาแห่งชาติกับแผนงานหรือโครงการพัฒนาการศึกษาไม่เหมือน
 กัน เรื่องที่เราสนใจอยู่นี้เป็นเรื่องของแผนงานพัฒนาการศึกษา)

สรุปว่า ท่านทั้งหลายซึ่งเคยเป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ
 แຕ่ออกแล้ว อยากจะลองขจัดข้อข้องใจลองวางแผนงานพัฒนา
 การศึกษา จึงได้หาเพื่อนฝูงมาร่วมงานดู มีทั้งที่มาจากกระทรวง
 การคลัง ธนาคารชาติ สำนักงบประมาณ สภาพัฒนาฯ สภาการ-
 ศึกษาฯ กระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัย นัดหมายกันมาพร้อม
 เปรียง วิธีศึกษาและวิจัยนั้นทำกันอย่างเียบ ๆ เพราะเหตุว่ายังไม่
 รู้ว่าจะทำอย่างไร จะได้ผลหรือไม่ ที่ว่าทำเียบนี้ไม่ได้หมายความว่า
 ว่าเป็นความล้มเหลวหรือเป็นเรื่องที่ปกปิดมิให้ใครล่วงรู้ การประชุม
 ปรึกษากันทำอยู่ในสำนักงบประมาณซึ่งเป็นที่เปิดเผยอยู่ คณะวิจัย
 นี้ได้ใช้ความพยายามปรึกษารื้อกันอยู่สัปดาห์ละครั้งบ้างสองครั้ง
 บ้าง กินเวลาประมาณ ๑๘ เดือน จึงเรียบเรียงแผนงานพัฒนาการ
 ศึกษาสำเร็จเป็นรูปร่างออกมา มีหลักการอยู่หลายประการที่สำคัญ
 ก็คือ ลำดับความสำคัญทั้งระยะสั้นระยะเวลายาวออกมาให้เหมาะ
 กับสถานการณ์และความต้องการในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคม ในระยะสั้นเห็นกันว่า จำเป็นต้องสนับสนุนมัธยมศึกษาโดยทั่วไปและอาชีวศึกษาชั้นมัธยมโดยเฉพาะประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเห็นว่า การฝึกหัดครูและการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยบางประเภท คือ วิศวกรรม เกษตรกรรมและแพทยศาสตร์ มีความสำคัญเป็นยอดเยี่ยม ที่สำคัญรองลงไปคือการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาภาคบังคับ ๔ ปี ก่อนที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับโดยทั่วไปให้ถึงชั้น ๗ ปี เป็นต้น หลักการเหล่านี้ปรากฏอยู่เป็นเอกสารซึ่งหาดูได้ไม่ยากนัก

การวิจัยและทำรายงานดังกล่าวมีข้อเสียอยู่คือ ผู้ที่ทำการวิจัยนั้นไม่ใช่เป็นผู้ที่จะนำเอาไปดำเนินงาน การพูด การวิจัย การเขียนนั้นง่ายกว่าการทำ ข้อนี้ท่านทั้งหลายที่เป็นผู้อำนวยการสำนักงานประมาณและออกแล้วคงจะตระหนักดีว่าเป็นเรื่องที่จะต้องปรึกษาหารือกับฝ่ายที่เขาจะไปทำ ก็เลยเป็นเรื่องที่เสนอขึ้นผ่านทางสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อที่จะไปสู่สถานการณ์การศึกษา และกระจายออกไปโดยทั่ว ๆ ไป ประจวบกับในเวลานั้น USOM ก็ได้ UNESCO ก็ได้ เกิดส่งคณะผู้เชี่ยวชาญมาทำการศึกษาคือ ๓ คณะด้วยกัน เท่าที่พอจะจำได้ก็มีคณะ Investment in Education ของ UNESCO มี Van Lier เป็นหัวหน้า มีคณะ UNESCO Long Term Projection of Education แล้วก็คณะ USOM Task Force in Man-Power Planning เข้ามาทำการศึกษาและรายงาน จึงได้ติด

ข้อเสนอแนะระหว่างผู้คิด ผู้ที่เขียนทางด้านหนึ่ง กับเจ้าหน้าที่โดย
 ครงอีกด้านหนึ่ง ด้านที่พิจารณาเศรษฐกิจกับทางด้านที่พิจารณา
 การศึกษา ก็ได้มีการร่วมมือกันตั้งแต่นั้นมา ความเข้าใจของฝ่าย
 เศรษฐกิจที่คิดว่าฝ่ายที่ดำเนินการศึกษานั้นคงจะมองอะไรบางอย่าง
 ซ้ำมไป ก็ปรากฏว่าเป็นจริงอยู่บ้าง ความเข้าใจทางด้านเศรษฐกิจ
 บางประการก็ปรากฏว่าเป็นความเข้าใจผิด ความเข้าใจซึ่งกันและ
 กันก็เกิดขึ้น มีผลทำให้มีการวางโครงการร่วมกัน มีการร่วมมือ
 ที่จะพิจารณามาถึงลำดับความสำคัญของโครงการว่าอะไรก่อนอะไร
 หลัง บทที่ว่าด้วยการศึกษาที่เคยว่างเปล่าในแผนพัฒนาที่ ๑ จน
 กระทั่งนาที่สุดท้าย ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๒ ก็สามารถที่จะมีได้
 เร็วขึ้นกว่าเดิม (ถึงกระนั้นก็ยังไม่เร็วทันใจเรา) การเงินต่างประเทศก็
 เผอิญเจริญดีขึ้นในประเทศเรา ทำให้พวกเราทั้งหลายสามารถ
 ช่วยตัวเองได้บ้าง แม้ว่าธนาคารโลกหรือแหล่งให้กู้แหล่งอื่นจะ
 ช่วยเราได้น้อยหรือดอกเบี้ยแพง เราก็กู้เขามาลงทุนแต่น้อย
 สามารถที่จะใช้เงินของเราเองเป็นประโยชน์ได้บ้าง เหตุการณ์ก็
 รู้สึกว่าพอจะเข้ารูปเข้ารอยกันมากขึ้นดีกว่าเมื่อก่อนนี้ ทำให้รู้สึกว่า
 การที่เราจะพัฒนาการศึกษานี้ค่อนข้างจะมีหลักมีเกณฑ์ยิ่งขึ้น
ข้อขัดข้องที่ควรแก้ไขต่อไป

แม้ว่าเหตุการณ์ต่างๆ จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ข้อ
 บกพร่องและอุปสรรคต่างๆ ก็ยังมีอยู่ บทเรียนเก่าที่เคยรับมานั้น

พอจะจำแนกออกมาเป็นข้อๆ ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องขยายความมากนัก

เท่าที่ประสบามีข้อที่สำคัญที่สุดก็คือ อุปสรรคทางจิตใจ เราทุกคนยังอยู่ในช่องแห่งอิฎฐารมณ เมื่อได้ฟังคำพูดที่ไม่ถูกใจก็ย่อมทำให้เราเกิดความไม่พอใจขึ้น หรือเกิดความท้อแท้หรือความน้อยใจ ถ้อยคำที่เคยได้ยินและที่ทำให้รู้สึกว่ายากเข้านอนไม่ทำงานทำการข้อหนึ่งก็คือว่า นักเศรษฐกิจจะมาบังคับควบคุมนักการศึกษา เมื่อได้ยินเช่นนี้ก็มักจะวนอยู่ในใจว่า เราจะแยกได้อย่างไรนะ นักเศรษฐกิจกับนักศึกษานี้แยกกันได้อย่างไร และถ้าจะแยกกันแล้ว จะแยกกันเพื่อจะตีกันหรือว่าแยกเพื่อจะทำงานร่วมกัน คำกล่าวอย่างนี้ทำให้เกิดความโหม่นสน้อยใจอยู่มาก เฉพาะอย่างยิ่งแปลความว่าใครเป็นนักเศรษฐกิจละก็อย่ามายุ่งกับการศึกษา แต่ถ้าเราหักใจอดกลั้นความโหม่นสน้อยใจได้ ก็จะรู้สึกว่าการที่มีผู้ออกความเห็นจากวงนอก แม้จะทำด้วยเจตนาอันดีและมีความมุ่งหมายที่จะให้ความเห็นข้อเสนอแนะนั้น ได้รับการอภิปรายหรือกันก็เป็นการกระทำจากวงภายนอกและกระทำไต่ยากเหลือกำลัง ออกเขาก็ออกเรา ถ้าใครมาสอนสำนักงบประมาณให้ทำงานงบประมาณด้วยวิธีนั้นวิธีนี้ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณจะเกิดความไม่พอใจ (resentment) ใครเล่าจะมารู้ดีกว่าเรา เราทำอยู่กับมือของเราเอง เป็นธรรมดาของมนุษย์อยู่แล้วที่จะต้องเกิดปฏิกิริยาขึ้น จะต้องโต้เถียงว่านี่คุณตี

แต่พูดไม่ได้ทำงานนั้นมานั้น อย่ามาพูดเสียให้ยากอย่ามาสอนฉันเสียให้ยาก ยิ่งใครเคยเป็นครูมาแล้ว มีคนมาขัดคอหรือทำที่จะมาสั่งสอนก็ยังขัดใจนัก จึงเป็นที่รู้สึกกันว่าสอนใคร ๆ ที่ไหนก็ไม่ยากเย็นเท่ากับสอนครู แต่ที่เคยได้ยินมาในการประชุมบางครั้งนั้นก็ไม่ได้ความจริง ๆ เช่นเมื่อจนแก่อ้อยคำก็ตอบได้ว่า “ผมสอนโรงเรียนนั้นมาแล้ว ๒๐ ปี คุณเคยสอนนานแกไหน ที่จะมาออกความเห็นว่ที่ผมทำนั้นไม่ดี” คำกล่าวนีเกิดจากทิฐิฐิมานะ ไม่มีน้ำหนักระไร ถ้าหากว่าเราจะพยายามให้งานดำเนินไปด้วยดีแล้วควรจะร่วมมือกันทุกฝ่าย ไม่ควรที่จะถือเราถือเขา ถ้าเราอยากจะฟังความเห็นของทุกฝ่าย แม้ว่าใครจะพูดเพ้อเจ้อ (non-sense) ก็ไม่ควรพยายามห้ามปรามด้วยวิธีนั้น เพราะเราจะไม่ได้ฟังความเห็นที่ดีด้วย คนที่อยู่ใกล้ชิดในการงานจนเกินไป อาจจะมีอคติลำเอียงไปในงานที่ตัวทำอยู่เป็นประจำก็ได้ เพราะฉะนั้นการที่ได้ฟังความคิดของคนอื่น อาจจะเป็นประโยชน์อยู่บ้าง ไม่ควรที่จะห้ามปรามเขาแบบนั้น เป็นการปิดหูปิดตาจนเกินไป

ในท่านผู้พิจารณาทางด้านการเงินนั้น ผมได้เคยสังเกตมาตลอดเวลาว่ามีความตระหนี่เป็นอย่างยิ่ง และส่วนมากมักจะตระหนี่สำหรับเรื่องโครงการพัฒนาสังคมมากกว่าตระหนี่สำหรับโครงการเศรษฐกิจหรือการทหาร โครงการสังคมส่วนมากเป็นเรื่องสาธารณสุขหรือการศึกษา ผู้ที่พิจารณาเรื่องด้านการเงินก็ค่อนข้าง

เศรษฐศาสตร์ มักจะถือว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญ แต่เหตุการณ์ด้านนี้ดีกว่าเดิมแล้ว

ระบบการทำงานที่เราทำอยู่ในทุกวันนี้ เป็นปัญหาสำคัญข้อหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาที่จะวางแผนการศึกษา ระบบการศึกษาแห่งชาติซึ่งทำให้ความรับผิดชอบด้านการศึกษาขึ้นอยู่กับ ๓ กระทรวง ย่อมไม่เป็นบรรยากาศที่ดีที่จะทำให้โครงการและการดำเนินงานพัฒนาการศึกษาเป็นไปได้โดยราบรื่น ที่ผมพูดนี้ไม่ได้หมายความว่า จำเป็นที่จะต้องให้กระทรวงใดกระทรวงหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้งในการดำเนินโรงเรียนทั้งในการควบคุมทางวิชาการ ภาษีได้ แต่หมายความว่า ผู้ใดจะดำเนินงานทางโรงเรียนก็เป็นเรื่องพิจารณาด้านหนึ่ง แต่ถ้าพูดถึงการรวบยอดประสานงานเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา เฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนแล้ว ควรจะอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของเจ้ากระทรวงแต่แห่งเดียว เจ้ากระทรวงแห่งเดียวนั้น จะเป็นกระทรวงศึกษาธิการหรือเราจะเรียกกระทรวงอื่น ๆ ธรรมชาติหรืออะไรก็แล้วแต่ไม่ควรจะแตกแยกกันไป ตามความเห็นของผม กระทรวงที่จะรับผิดชอบในด้านนโยบายวิชาการและวางแผนการศึกษานั้น น่าจะมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ๑ ท่าน และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง ๒ ท่าน ท่านหนึ่งควรจะมีคามรับผิดชอบตั้งแต่ชั้นประถมไปจนถึงชั้นมัธยม รวมทั้งอาชีวศึกษา ส่วนทางด้าน

อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ควรจะเป็นหน้าที่ของ
 รัฐมนตรีช่วยว่าการอีก ๑ ท่าน แต่ทั้งสี่นี้อยู่ภายใต้รัฐมนตรีว่า
 การเพียง ๑ ท่าน เพื่อจะได้ประสานงานกันได้ให้เรียบร้อย ระบบ
 ปัจจุบันนี้เป็นระบบซึ่งขาดตอน ขาดความเชื่อมซึ่งกันและกัน
 แม้แต่จะโอนอาจารย์ที่มีความรู้จากสถาบันหนึ่งไปอีกสถาบันหนึ่ง
 ก็เป็นการข้ามกระทรวงเสียแล้ว ทำได้โดยยาก ถ้าเป็นกระทรวง
 เดียวกันก็อาจทำได้ ประสานงานกันได้ นี่เป็นระบบที่จำเป็นจะ
 ต้องแก้ไข

เรื่องการโอนโรงเรียนให้อยู่ในการดำเนินงานของราชการ
 บริหารส่วนท้องถิ่นนั้น เป็นหลักการที่ดี ที่ชอบ ไม่ใช่เฉพาะ
 โรงเรียนประชาบาล โรงเรียนระดับอื่นหรือแม้แต่มหาวิทยาลัย ก็
 ควรจะโอนให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการภายใต้การ
 ควบคุม และกำกับทางวิชาการ และวางแผนของกระทรวงศึกษา-
 ธิการ แต่ต้องเตรียมปฏิรูปองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้เป็นการ
 ปกครองท้องถิ่น โดยท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่นจริง ๆ คือเตรียมเพื่อที่
 จะให้เป็นระบบประชาธิปไตยจริง ๆ ให้ท้องถิ่นสามารถที่จะยอม
 เสียสละเงิน และวางนโยบายสนับสนุนการศึกษาได้โดยอิสระเต็มที่
 ที่ มหาวิทยาลัยก็เช่นเดียวกัน ควรจะมีการปกครองด้วยระบบ
 ประชาธิปไตย ไม่ให้เป็นหน่วยราชการอย่างในปัจจุบันนี้ และ
 นั้นแหละ เมื่อได้แบ่งหน้าที่การดำเนินงานกับการกำกับควบคุม

จากกันเรียบร้อยแล้ว กระทรวงศึกษาธิการก็จะได้สามารถที่จะควบคุมดูแลโดยเรียบร้อยทุกประการ

ทั้งนี้ก็หมายความว่า สถาบันการศึกษาของไทยเรานั้น ก็ประกอบไปด้วยโรงเรียนต่าง ๆ บางโรงเรียนก็ควรมีท้องถิ่นเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินงาน บางโรงเรียนก็เป็นโรงเรียนราษฎร์ และบางโรงเรียนที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาก็จะเป็นมหาวิทยาลัย ก็คล้าย ๆ กับรัฐวิสาหกิจ มีอิสระภาพเป็นตัวของตัว ภายใต้การควบคุมและกำกับโดยกระทรวงศึกษาธิการ

ก่อนจบ ผมขอเสนอให้พิจารณาอุปสรรคในระบบการศึกษาของเราอีกข้อหนึ่ง กล่าวคือ ระบบที่เรามักจะชอบกันในการบริหารราชการแผ่นดินในประเทศไทยปัจจุบันนี้คือ ระบบส่งเสริมการพูดมากกว่าระบบส่งเสริมการทำการหรือการคิด ระบบนี้คือระบบกรรมกรหรือระบบสภา สภาการศึกษาแห่งชาติถ้าคิดและทำให้มากสักหน่อย พูดให้น้อยหน่อย จะเป็นประโยชน์กว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

เพราะฉะนั้น เมื่อพวกเราเห็นว่าระบบการบริหารแผ่นดินจะเป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาการศึกษาแล้ว ไม่ว่าเราจะเป็นนักการศึกษา นักเศรษฐกิจ หรือจะเป็นนักอะไรก็ตาม จำเป็นที่จะต้องออกเสียง และจะต้องไม่เกรงใจนักการปกครองว่าเราจะไปก้าวก่ายในงานของเขา เมื่อเราเห็นว่าระบบไม่ดี ก็ควรที่จะแสดง

ความเห็น เพื่อที่จะมีการชักนำให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในไม่ช้า
หรือถ้าช้า ก็ให้มีวันหนึ่งที่จะมีหวังว่ามีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไป
โดยดี

ท่านนายกสมาคมที่เคารพ ผมพูดมากระท่อนกระแท่นได้
ความบ้าง ไม่ได้ความบ้าง ตัดเสียบ้างในใจ เพิ่มเติมขยายความ
บ้าง ผมหวังว่าคงจะไม่ล่วงเกินเวลาที่กำหนดไว้นัก และถ้าล่วง
เลยเวลามาก ผมขอประทานอภัยด้วย

ขอขอบคุณ

การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม

การศึกษาไทยควรแก้การปฏิรูป

ความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยนั้น เป็นที่เห็นพ้องต้องกันในกลุ่มนักศึกษา นักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ อาจารย์ต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐบาล เทศบาลที่เกี่ยวข้อง เป็นเวลานานมาแล้ว เมื่อผมเป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณประมาณสิบห้าปีที่แล้วมา ก็ได้สะดุดใจว่าผลของการลงทุนด้านการศึกษาของประเทศเรานั้น ไม่สู้จะดีนัก ระบบการศึกษาของเราบกพร่องหลายอย่าง โดย

หมายเหตุ : บทความเขียนแสดงความเห็นต่อรายงาน “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” ของคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา เสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเพื่อนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี

เฉพาะอย่างยิ่งเด็กและหนุ่มสาวในชนบทและแหล่งเสื่อมโทรมในเมือง ไม่ได้รับประโยชน์จากการอำนวยการศึกษาเท่าที่ควร เวลาพิจารณางบประมาณแต่ละปีก็มีแต่ประเด็นให้พิจารณาว่าจะก่อสร้างโรงเรียน จะต้องซื้อโต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ จ้างครู ซึ่งเป็นของจำเป็น แน่ละ แต่ผู้ที่รับผิดชอบในการศึกษาของชาติไม่ได้ประเมินผลของการอำนวยการศึกษาอย่างจริงจัง และไม่ได้มีความคิดว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแบบสังคายนาลัทธิการ วิธีการดำเนินการศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งระบบ ให้เหมาะสมกับภาวะของประชาคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ได้กำหนดเป้าหมายตามลำดับความสำคัญ และไม่ได้แสวงหาวิธีการที่จะดำเนินการบริหารให้เป็นไปโดยประสิทธิภาพสู่เป้าหมายนั้น ๆ สรุปความว่าการจัดการศึกษาได้เป็นไปตามบุญตามกรรม หาเข้ากินคำอยู่ตลอดมา มีหน้าซ้ำต่อมาบรรดามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็พยายามตัดช่องน้อยแต่พอตัว คิดแก้ปัญหาด้วยการย้ายสังกัดจากกระทรวงศึกษาธิการไปสู่สำนักนายกรัฐมนตรี ย้ายระบบจาก ก.พ. ไปสู่ ก.ม. อย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่ง กระทรวงมหาดไทยก็ดำเนินการยื้อแย่งอำนาจการจัดการระดับประถมศึกษาไปเสียจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยอ้างว่าจะกระจายอำนาจหน้าที่สู่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด แต่แท้จริงไม่มีการกระจายอำนาจหน้าที่สู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริงเลย เพียงแต่เปลี่ยนขุมอำนาจรับผิดชอบใน

ส่วนกลางจากกระทรวงหนึ่งไปอีกกระทรวงหนึ่งโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือเทศบาลก็ยังไม่ได้เป็นอิสระเท่าที่ควร การบริหารการศึกษาจึงแตกแยกออกเป็นเรื่องของ ๓ กระทรวง นโยบายไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกัน และแท้จริงมักจะขัดแย้งซึ่งกันและกัน ส่วนสภาการศึกษาแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่อำนาจกุ่มนโยบายและควรจะอำนวยความสะดวกในทันที่ประสานงาน ก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่นั้นได้เท่าที่ควร กลับกลายเป็นหน่วยราชการที่ ๔ ที่ผู้บริหารสถาบันการศึกษาทั้งหลายจะต้องผ่านการสอบสวน ในกรณีที่จะมีการเปลี่ยนแปลงหรือขยายงานใด ๆ ต่อมาในสมัยปฏิวัติ ๒๕๑๓ จนถึงทุกวันนี้ ผู้มีอำนาจในราชการยังได้แยกบทบาทของสภาการศึกษาแห่งชาติออกเป็น ๒ เสี่ยง ส่วนที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเอาไปเป็นเรื่องของทบวงมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ ในสำนักนายกรัฐมนตรี ส่วนสภาการศึกษาแห่งชาติเรียกชื่อเสียใหม่ว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ให้มีหน้าที่รับผิดชอบแต่เฉพาะการศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา เป็นการพยายามแก้ไขเปลี่ยนแปลง ไม่ได้หยั่งลงไปถึงแก่นแห่งปัญหา การแก้ไขชนิดนี้จึงอยู่ในลักษณะที่เรียกได้ว่า ยิ่งแก้ยิ่งยุ่ง ยิ่งยกยิ่งลึก

ข้อเสนอในการปฏิรูป

เมื่อกลางปี ๒๕๑๗ ได้มีข้าราชการจำนวนหนึ่งที่สังเกตเห็นความหายนะอันจะเกิดขึ้นได้ และกำลังเกิดขึ้นจากระบบการศึกษา

ปัจจุบัน ได้สามารถเสนอความเห็นผ่านกระทรวงศึกษาธิการ จนถึงคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งเรียกว่าคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ให้พิจารณาการศึกษาทั้งระบบและกระบวนการ เพื่อตรวจสอบปัญหา และแสวงหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงให้การศึกษาสามารถสนอง ความคาดหวังของประชาชนสอดคล้องกับแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมในระบอบประชาธิปไตย และเหมาะสมแก่กาลสมัย คณะ กรรมการชุดนี้ได้เข้มแข็งปฏิบัติหน้าที่อย่างดีถ้วนแต่รวดเร็ว สามารถเสนอรายงานได้ภายใน ๖ เดือน เรียกว่า “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” เป็นรายงานเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗ เป็นหนังสือกว่า ๓๗๕ หน้า แบ่งออกเป็น ๑๑ ตอน รวมกับบทสรุปเป็น ๑๒ ตอน ในขณะเดียวกันคณะกรรมการวาง พื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้พยายามสรุปรายงาน เพื่อความ สะดวกของผู้อ่านที่ไม่สู้มีเวลาหรือความวิริยะมากนักให้เป็นเล่ม เล็กๆ ทั่วรายงานแท้ๆ ไม่เกิน ๖๓ หน้าขนาดเล็ก เก็บความ จากระายงานฉบับสมบูรณ์มาเสนอ เรียกชื่อว่า “แนวทางปฏิรูป การศึกษาสำหรับรัฐบาลในอนาคต”

เรื่องของการศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งยวด เป็นกุญแจไขปัญหาต่างๆ ทุกปัญหาในประชาคมไทย ไม่ว่าเราจะสนใจ

เรื่องการเมือง การสังคม เศรษฐกิจ การพัฒนา การจัดตั้ง
สหกรณ์ การจัดรูปที่ดิน การอนามัย หรือปัญหาใดๆ ทั้งสิ้น
แม้แต่ปัญหาเรื่องโสเภณีหรือความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง
จะเห็นรายงานเรื่องนี้จึงเป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนจะต้องสนใจ เฉพาะ
อย่างยิ่ง บรรดาปัญญาชน ข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้า นัก
อุตสาหกรรม กรรมกร ชาวนาชาวไร่ และแน่ละ นักการศึกษา
ครูอาจารย์และนักเรียนทุกระดับกับผู้ปกครองของนักเรียนทุกระดับ
คนไทยที่สนใจเรื่องความเจริญของบ้านเมืองไม่มีข้อแก้ตัวใดๆ ทั้ง
สิ้นที่จะเพิกเฉยละเลยต่อรายงานนี้ เพราะถ้าไม่สามารถย่อรายงาน
ฉบับ ๓๗๕ หน้า ก็ยังมีโอกาสอ่านเพียง ๖๐ กว่าหน้า ทั้งนี้ไม่ว่า
เราแต่ละคนจะเห็นด้วยหรือเห็นขัดแย้งกับผู้รับผิดชอบในรายงานนี้

สำหรับผมเอง ได้อ่านและพิจารณาแล้วอยู่ฝ่ายที่เห็นด้วย
เป็นส่วนใหญ่กับรายงานนี้ จะไม่ให้เห็นด้วยอย่างไร ในเมื่อทั้งข้อ
เท็จจริง (ที่ในรายงานเรียกว่า สภาพปัจจุบันและปัญหา) ทั้งหลัก
การและวิธีการที่รายงานนี้เสนอมา นอกจากจะตรงกับข้อประเมิน
และความคิดของผม (ซึ่งไม่สำคัญนัก) แล้ว ผมยังเห็นว่าคณะ
กรรมการที่เสนอรายงานนี้ได้ใช้ความคิดสติปัญญาเสนอหลักการ
ต่างๆ ไปในทางก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาคมไทย และเมื่อได้
เสนอหลักการอันแน่นอนแล้ว ก็ได้ใช้ความละเอียดสุขุมเสนอวิธี

การไว้อย่างที่จะปฏิบัติได้เป็นขั้นตอน โดยคำนึงถึงทรัพยากรของประเทศซึ่งมีจำกัดด้วย

ในรายงานฉบับสมบูรณ์ คณะกรรมการได้วิเคราะห์สถานะเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทยไว้อย่างถี่ถ้วนเป็นกลาง ผลของการวิเคราะห์นี้ ผมเห็นว่า เป็นกระจุกเงออันเที่ยงตรง ส่องให้เราเห็นภาพอันแท้จริงของประชาคมไทย บทพรรณนาในเรื่องนี้ นักเรียนด้านสังคมศาสตร์จะได้ประโยชน์ในการศึกษาเป็นอย่างดี แต่ประโยชน์ของบทพรรณนาว่าด้วยสถานะเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมที่ว่านี้ คณะกรรมการฯ ถือเป็นมูลฐานเพื่อสร้างเป้าหมาย และหลักการแห่งการปฏิรูปที่คณะกรรมการเสนอขึ้น ข้อนี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเสนอหลักการต่าง ๆ โดยประยุกต์เข้ากับความเป็นจริง และความเป็นไปได้ในประชาคมไทย ใครจะกล่าวหาว่าคณะกรรมการฯ เท้าไม่ติดดิน ก็กล่าวหาได้ แต่เป็นคำกล่าวหาที่เลื่อนลอย แล้วแต่ผู้ที่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงจะสรรหามาโจมตี ไม่น่าจะนำพามาวินิจฉัย

ข้อบกพร่องของการศึกษาไทยปัจจุบันพอจะสรุปได้ว่า (ก) ไม่ทันสมัย ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของประชาคม (ข) ไม่ได้ถือประโยชน์จากความคิดใหม่ๆ ที่นักปราชญ์ทั้งหลายทั่วโลกเขากำลังสร้างสรรค์ขึ้นเสนอ (ค) ไม่สร้างคามยุติธรรมในประชาคมไทย ไม่ให้ความเสมอภาคหรือโอกาสแก่คนส่วนใหญ่

มุ่งให้ประโยชน์แก่คนส่วนน้อย ทั้งในค่านักเรียนและผู้ปกครอง (ง) ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละระดับสามารถใช้ความคิดริเริ่มของตนเอง ส่งเสริมแต่การท่องจำเลียนแบบ (จ) ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประกอบอาชีพได้โดยสะดวก ไม่เอาใจใส่ต่อปัญหาการว่างงานในประเทศไทย (ฉ) เป็นระบบที่ปิด ใครที่ออกจากระบบไปแล้วประตูปิดตาย เข้าอีกไม่ได้ ไม่มีความคล่องตัว (ช) นอกจากจะเป็นระบบที่ปิดแล้วยังไม่เอาใจใส่ต่อคนที่อยู่นอกระบบ คือไม่สนใจเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกนอกโรงเรียน (ฉ) ไม่มีประสิทธิภาพในการบริหาร ซึ่งแยกแยะออกไปเป็นหลายตอน แม้แต่ในตอนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการเอง ในปัจจุบันก็ไม่มีประสานงานกัน ทำให้สิ้นเปลืองเปล่าตายและได้ผลน้อย ทั้งหมดนี้ในรายงานได้กล่าวอย่างชัดแจ้ง มีเหตุผลข้อเท็จจริงประกอบ

ในส่วนที่เป็นข้อเสนอที่มีลักษณะในทางสร้างสรรค์ คณะกรรมการฯ ทั้งคำถามคำตอบสำคัญไว้ ๔ ประการคือ (ก) อย่างไรจึงจะเรียกว่าการศึกษาที่พึงประสงค์ (ข) จะจัดการศึกษาเพื่ออะไร (ค) จะจัดการศึกษาเพื่อใคร และ (ง) จะจัดการศึกษาอย่างไร ในตอนสุดท้ายนี้ได้เสนอหลักการในการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาไว้ ๗ ประการ คือ

(๑) ความเสมอภาคโดยไม่มีเงื่อนไขสำหรับทุกคนในการศึกษาขั้นต้น และความเสมอภาคในเชิงโอกาสสำหรับการศึกษาระดับสูงๆ ไป

(๒) การบริหารการศึกษาจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกแยกเป็นช่วงๆ จะต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และจะต้องมีประสิทธิภาพ

(๓) ระดมทรัพยากรมาใช้เพื่อการศึกษา และจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสม

(๔) ฝึกฝนให้นักเรียนคิดเป็นทำเป็น และประสานการศึกษาในโรงเรียนกับนอกโรงเรียนให้สัมพันธ์กัน

(๕) จัดสาระและกระบวนการเรียนให้เจริญทางคุณธรรม จริยธรรม ปัญญาและวัตถุ เพื่อการดำรงชีวิตตามกาลสมัย

(๖) บทบาทของครูและผู้บริหารการศึกษาต้องรับกับสภาพการณ์ใหม่

(๗) การปฏิรูปทั้งหลายนี้จะต้องมีอยู่ต่อไปเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงในประชาคม

จากหลักการ ๗ ประการนี้ รายงานได้ขยายความออกเป็นประเด็นๆ ตั้งแต่ตอนที่ ๓ ถึงตอนที่ ๑๑ (ของฉบับสมบูรณ์) ว่าด้วยความเสมอภาค โครงสร้างของระบบ เนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ บทบาทและฐานะของครู อุทิศศึกษา การ

จัดการศึกษาเอกชน ระบบบริหาร การระดมสรรพกำลังและการลงทุน กฎหมายการศึกษา แต่ละตอนส่วนใหญ่กล่าวถึงหลักการ วิธีการปฏิรูป ขั้นตอนของการปฏิรูป รวมทั้งกำหนดเวลาแต่ละขั้นตอน มาตรการเพื่อป้องกันและขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิรูป ซึ่งท่านผู้อ่านคงจะต้องใช้ความพยายามเอาใจใส่อ่านและพิจารณาไตร่ตรองเอาเอง ในที่นี้ จะขอยกประเด็นข้อเสนอบางประเด็นที่ผมเห็นว่าสำคัญมาเรียบเรียงไว้โดยไม่แสดงเหตุผลประกอบ และโดยไม่ปรารภจะให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนี้ :

(๑) เน้นความสำคัญของการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงทุกท้องถิ่น

(๒) ขั้นตอนของการศึกษาชั้นประถม : มัธยม : มัธยมปลาย เปลี่ยนจาก ๗ ปี : ๓ ปี : ๒ ปี เป็น : ๖ : ๓ : ๓

(๓) เน้นความสำคัญของการศึกษานอกโรงเรียน

(๔) ควบสายอาชีพกับสายสามัญเข้าด้วยกันทุกชั้นตอน

(๕) แต่ละชั้นให้จบได้ในตัวของตัวเอง โดยให้ออกไปประกอบอาชีพได้ แต่นักเรียนที่ออกไปแล้วยังกลับมาเรียนต่อได้ภายหลัง

(๖) กระจายอำนาจการวัดผลให้โรงเรียนต่างๆ

(๗) ผลิตและอบรมครู ตลอดจนผู้ช่วยสอนและบุคลากรอื่น ๆ ให้ได้ผล

(๘) จูงใจให้ครูตีไปสอนในท้องถิ่นกันการและแหล่งเสื่อมโทรม

(๙) จัดหลักประกันให้อาชีพครู และให้ระบบบริหารครูอิสระจาก ก.พ.

(๑๐) ตั้งวิทยาลัยชุมชนต่ำกว่าปริญญาในท้องถิ่นต่าง ๆ

(๑๑) เปลี่ยนวิธีการคัดเลือกเข้าอุดมศึกษาให้เสมอภาคกันทุกท้องถิ่น

(๑๒) ให้มีสถาบันอุดมศึกษามีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่นอกระบบราชการในระยะยาว

(๑๓) ค่อย ๆ ลดบทบาทของโรงเรียนราษฎร์ในการศึกษาภาคบังคับให้หมดสิ้นไป

(๑๔) จัดและส่งเสริมให้โรงเรียนราษฎร์มีความคล่องตัวในการบริหารและการพัฒนาวิชาการ

(๑๕) กำหนดค่าเล่าเรียนและอัตราค่าธรรมเนียมของโรงเรียนราษฎร์ตามมาตรฐานคุณภาพของแต่ละโรงเรียน ให้มีกำไรพอสมควร และลดการอุดหนุนจากรัฐ นักเรียนที่ยากจนให้ได้รับทุน

(๑๖) ส่งเสริมคุณภาพครูและวิชาการแก่โรงเรียนราษฎร์

(๑๗) ประกันสิทธิและสวัสดิการครูโรงเรียนราษฎร์เท่าเทียมกับครูรัฐบาล

(๑๘) รวมงานบริหารการศึกษาส่วนกลางไว้แห่งเดียวกัน เรียกว่ากระทรวงการศึกษา มีทบวงอุดมศึกษารวมอยู่ด้วย

(๑๙) ในส่วนท้องถิ่น ให้กรุงเทพมหานคร และท้องถิ่น ระดับจังหวัดรับผิดชอบในการวางแผนนโยบายและบริหาร เป็นการกระจายอำนาจหน้าที่

(๒๐) ระดมกำลัง และจัดสรรการลงทุนอย่างเสมอภาค ให้มีประสิทธิภาพและอย่างประหยัด แหล่งการเงินอาจจะมาจากการขึ้นค่าเล่าเรียน เงินงบประมาณและเงินกู้

(๒๑) แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับหลักการข้างต้น

(๒๒) นอกจากการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวแล้ว จะต้องปรับปรุงระบบเศรษฐกิจ ระบบการปกครอง ระบบราชการ กำหนดนโยบายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม กำหนดและดำเนินการตามนโยบายประชากร กำหนดนโยบายการใช้สื่อมวลชนและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับชนต่างวัฒนธรรม

นอกจากนี้ คณะกรรมการ ฯ เสนอเงื่อนไขว่า จะต้องปฏิรูปการศึกษาทั้งในหลักการ ระบบและกระบวนการทั้งหมด มิใช่แก้เพียงบางจุดบางเรื่องบางตอน จึงจะได้ผลจริงจัง

ผมขอย้ำอีกทีว่าข้อสรุป ๒๒ ข้อที่ผมเสนอมานี้ ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ และไม่ตรงกับบทสรุปในรายงานสมบูรณ์หน้า

๓๓๐-๓๔๗ หรือข้อความสรุปในรายงานฉบับย่อในทุกประเด็น แต่เห็นว่าอาจจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านบทความนี้ ให้ได้ทราบถึง แก่ของรายงานที่กล่าวถึงอย่างสั้น ๆ

ข้อวิจารณ์

ในตอนท้ายของบทความนี้ ผมจะขอออกความเห็นและ หยิบยกประเด็นบางเรื่องขึ้นมาวิจารณ์ เพื่อให้เป็นไปตามความ ประสงค์ของคณะกรรมการ ฯ ที่ใครจะได้รับทราบข้อคิดเห็นจาก ผู้สนใจประเภทต่างๆ

๑. การที่จะดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุถึงความ สำเร็จนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องปรับปรุงระบบต่างๆ และกำหนด นโยบายต่างๆ ให้แน่วแน่ ตามข้อ (๒๒) ข้างต้น ที่สำคัญที่สุดก็ คือ ระบบและนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามระบอบ ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (มิใช่เพียงแต่อ้างว่าระบบการปกครอง ท้องถิ่นปัจจุบันนี้กระจายอำนาจไปแล้ว) นโยบายที่สำคัญอีกประ การหนึ่งคือ นโยบายวางแผนครอบครัวและจำนวนประชากร เพราะถ้าประชากรยังเพิ่มขึ้นในอัตราสูงอย่างปัจจุบันแล้ว จะทำ ให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นไปได้โดยยาก ทั้งในด้านของปัญหา และในด้านของทรัพยากรที่จะนำมาแก้ไขปัญหานี้ แต่ที่สำคัญที่สุด นั้นก็คือ รัฐบาลจะต้องมีเจตจำนงอย่างแน่วแน่ (มี political will)

ที่จะดำเนินการปฏิรูป มิใช่ว่า “คณะรัฐมนตรีรับหลักการ” หรือรับหลักการวันนี้แล้ว วันหลังโธเด มิใช่ว่าเอาเรื่องรายละเอียดมาเป็นอุปสรรคกั้งก้างหลักการปฏิรูปใหญ่ รัฐบาลต้องพิจารณากันให้ถ่องแท้ จะไม่รับปฏิบัติก็ต้องบอกมาโดยกล้าหาญว่าไม่รับ อย่าให้ทำมาแล้วเสียเวลาเปล่า สิ่งที่ผมอยากจะเห็นก็คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภานำเรื่องนี้ขึ้นอภิปรายกันอย่างน้อย ๑ วัน ให้สมกับที่เป็นเรื่องสำคัญยิ่งของชาติ และเมื่อรัฐสภาตกลงให้ดำเนินการปฏิรูปตามข้อเสนอของคณะกรรมการฯ แล้ว ก็ให้ถือว่ารัฐบาลจะต้องปฏิบัติตามข้อเสนออย่างซื่อสัตย์สุจริต ประเด็นที่สำคัญยิ่งอีกข้อหนึ่งก็คือ รัฐบาลจะมีความแน่นอนในความเอาใจใส่เรื่องนี้เพียงพอหรือไม่ ที่จะบังคับบุคคลที่เข้มแข็งจริง ๆ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แล้วให้ความสนับสนุนแก่บุคคลนั้นทุกประการ

๒. ในรายงานนี้ได้กล่าวไว้หลายตอนถึง “ความมั่งคั่งทางคุณธรรม และจริยธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเสริฐพึงปรารถนาในระบบการศึกษาปัจจุบันที่ระบุดึงศีลธรรม จรรยาและจริยศึกษามีอยู่ในหลักสูตรและตำราเรียนด้วย การอบรมเด็กหรือนักศึกษาผู้ใหญ่ด้วยถ้อยคำ คำเทศนา แบบเรียน ตำราเหล่านี้ เท่าที่เป็นมาทุกกาลสมัย ทุกประเทศทั่วโลกไม่ได้ผล ตรงกันข้าม ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและเฟิกเฉยแก่นักเรียนนักศึกษา เรื่องนี้จะ

ปฏิรูประบบการศึกษาสักอย่างใดเท่าใดก็คงจะไม่ได้ ต้องปฏิรูประบบการปฏิบัติและความประพฤติของพวกเขา คือ ผู้ปกครองครูบาอาจารย์ ตลอดจนนักการเมือง รัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลาย ความซื่อสัตย์ เอาใจใส่ต่อหน้าที่ ความตรงต่อเวลา ความมีใจเป็นนักกีฬาผู้แพ้รู้ชนะ เป็นสิ่งที่พร่ำสอนกันไม่ได้ แต่ก่อให้เกิดได้จากการปฏิบัติ และการปฏิบัติให้เด็กเขาเยี่ยงอย่าง

๓. การรวมหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเข้าเป็นกระทรวงการศึกษานั้น ผมเห็นชอบด้วย เป็นหลักการที่ดี แต่ใครจะเสนอเงื่อนไขไว้ ๒ ประการ คือ

(ก) เมื่อกระทรวงการศึกษากลายเป็นหน่วยราชการใหญ่ แยกออกมาเป็นหน่วยใหญ่ที่ย่อยลงมานั้น ตามประวัติการณ์ของกระทรวงศึกษาธิการหรือกระทรวงอื่นๆ การประสานงานระหว่างหน่วยต่าง ๆ ภายในกระทรวงเดียวกันมักจะเป็นจุดอ่อนของราชการไทย จำเป็นจะต้องพยายามวางมาตรการให้เกิดการประสานงานภายในกระทรวงให้รัดกุม ข้อนี้อาจจะพาตกไปถึงตัวรัฐมนตรี ปลัดกระทรวง รองปลัดกระทรวง ก็เป็นไปได้

(ข) การศึกษากับการสาธารณสุขเป็นของคู่กัน ในโรงเรียนระดับต่าง ๆ จำเป็นต้องมีบริการอนามัยโรงเรียน ฉะนั้นการประสานงานระหว่างกระทรวงศึกษากับกระทรวงสาธารณสุขจะ

ต้องกระชับกันแน่นแฟ้น ข้อนี้เห็นได้ชัดมากที่สุดในศูนย์เด็กปฐมวัย (การศึกษาชั้นก่อนประถมศึกษา) ในศูนย์เช่นนี้ โภชนาการและการอนามัยสำคัญกว่าการเรียนรู้หนังสือ ฉะนั้น กระทรวงการศึกษาจะต้องร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุขอย่างใกล้ชิด และพิจารณาจากสภาวะปัจจุบันผมค่อนข้างจะเห็นว่า กระทรวงสาธารณสุขควรจะเป็นช่างเท้าหน้าและกระทรวงการศึกษาควรจะยอมรับสภาพเป็นช่างเท้าหลังในเรื่องศูนย์เด็กปฐมวัย

๔. การควบเอาอาชีวศึกษาเข้าไปรวมกับสายสามัญนั้น ผมเห็นด้วยเต็มที่ เพราะเป็นเรื่องที่ควรจะพิจารณาร่วมกันไป ไม่ใช่แยกกัน แต่ทั้งนี้ผมเข้าใจว่าคณะกรรมการ ฯ คงไม่ต้องการกีดกันมิให้มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาอาชีวะขึ้นเป็นพิเศษโดยเอกชน หรือโดยรัฐบาล หรือโดยท้องถิ่น เพราะสถาบันที่กล่าวนี้คงจะมีประโยชน์และมีส่วนในกระบวนการศึกษาแน่ เฉพาะอย่างยิ่ง เป็นการเสริมสร้างความสามารถพิเศษแก่ผู้ที่ได้รับการศึกษาสายสามัญ (รวมทั้งอาชีวะ) มาแล้ว

๕. การที่รัฐจะพยายามระดมทุนทรัพย์และกำลังคน ให้บริการการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงนั้น เป็นข้อที่น่าสนับสนุนอย่างเต็มกำลัง แต่ผมไม่แน่ใจว่าจะจำเป็นหรือที่จะห้ามขาดมิให้เอกชนโรงเรียนราษฎร์เปิดสอนชั้นประถมภาคบังคับด้วย อย่างน้อยก็เป็นการแข่งขันกับโรงเรียนของรัฐ และอย่างน้อยก็ช่วยให้

การศึกษาของเราไม่ใช่เป็นแบบจำลองเหมือนกันทั้งระบบ ความแตกต่างกันบางครั้งก็ทำให้เกิดผลดีซึ่งกันและกันได้ในส่วนรวม

๖. ครูที่จะทำประโยชน์ให้แก่ศิษย์จริง ๆ นั้น จะต้องมีความรู้ แต่สำคัญกว่าความรู้คือความเอาใจใส่สอนเด็ก ในโรงเรียนจำนวนมากในขณะนี้ เฉพาะอย่างยิ่งในถิ่นกันดาร ไกลหูไกลตาผู้คน ครูใหญ่บางที่ก็ไม่ได้ไปโรงเรียนเป็นแรมเดือน ครูน้อยก็ไม่ใคร่จะเอาใจใส่สอนเด็ก ในรายงานของคณะกรรมการฯ กล่าวถึงการนิเทศน์ครู แต่ไม่ได้กล่าวถึงการตรวจตราการปฏิบัติงานของครู ผมคิดว่าसारวัตรการศึกษายังมีความจำเป็น

๗. คณะกรรมการฯ เสนอจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมพลานามัยขึ้นแทนกรมพลศึกษา (เว้นแต่การจ้ดวิทยาลัยพลศึกษา) และสำนักงานเยาวชนแห่งชาติ ให้ส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับพลานามัย และกิจกรรมเยาวชนต่าง ๆ และจะไม่จัดการศึกษาในโรงเรียนข้อนี้ทำให้ผมฉงนว่าการพลศึกษาในโรงเรียนจะทำอย่างไร ผมเองเห็นว่าสำหรับเด็กนักเรียนส่วนใหญ่รุ่น ๑๐ ขวบ ถึง ๑๘ ขวบ นอกเหนือไปจากการเรียนวิชาความรู้ตามปกติแล้ว การจัดงานพลศึกษาหรือจัดองค์กรอย่างเช่น ลูกเสือ มีความสำคัญพอใช้ เพราะเกี่ยวกับการอบรมนิสัยให้รู้แพ้รู้ชนะ บำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวมและชักจูงให้มาว่าสุมกันในเชิงที่เป็นประโยชน์ แทนที่จะปล่อยให้ชักจูงกันไปทำชั่ว ผมอ่านดูรายงานหลายครั้งแล้ว เห็น

ว่าคณะกรรมการ ฯ ไม่ใคร่จะเห็นมากนักในเรื่องสำคัญนี้ อาจจะ
เป็นเพราะมีปฏิกริยาต่อสภาพปัจจุบันก็เป็นได้

๘. ส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษานี้ คณะกรรมการ ฯ
ใจเย็นกว่าผม คือในขั้นแรกนี้ให้มีการปฏิรูประบบการบริหารเพียง
แต่ให้อยู่ในราชการ แต่มีคณะกรรมการข้าราชการอุดมศึกษา
ขึ้นจัดการบริหารงานบุคคล และในการพัฒนานระยะยาว จึงจะ
เสนอให้ศึกษารายละเอียดให้สถาบันอุดมศึกษามีอิสระในการดำ-
เนินกิจการ แล้วแปรสภาพของทบวงอุดมศึกษาเป็นคณะกรรมการ
จัดสรรเงินอุดหนุนอุดมศึกษา ถ้าเป็นใจผม ใครจะเสนอให้ถือ
เป็นหลักการว่า สถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีอิสระในการดำเนิน
กิจการของตนเอง มหาวิทยาลัยใดจัดวางระเบียบภายในของตน
ได้สำเร็จเมื่อใด ก็ให้พ้นจากความครอบงำของระบบราชการได้
โดยทันที

๙. ในรายงานของคณะกรรมการ ฯ หลายแห่งมีการเสนอ
ให้เพิ่มเงินค่าเล่าเรียน เพื่อให้ตรงตามหลักเศรษฐกิจต้นทุนกำไร
ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนเอกชนหรือมหาวิทยาลัยของรัฐ ส่วนผู้
ที่ยากจนนั้น ให้ท้องถิ่น หรือโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย ให้
ทุนการศึกษาหรือให้ยืมเงินศึกษา เป็นการปฏิบัติตามหลักความ
เสมอภาคแห่งโอกาส ข้อนี้เห็นด้วยในหลักการ แต่พิจารณาใน
ทางปฏิบัติ ถ้าจะรอให้นักเรียนเข้าโรงเรียนเสียก่อน หรือนักศึกษา

เข้ามหาวิทยาลัยเสียก่อน แล้วโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยหรือท้องถิ่นจึงให้ทุนแล้ว คนที่ยากจนจริง ๆ ไม่แน่ใจว่าจะได้ทุนจะไม่สามารถสมัครเข้าเรียนได้ ฉะนั้นข้อสำคัญที่ควรคำนึงคือ ท้องถิ่นแต่ละแห่งจะต้องได้รับความอุดหนุนจากรัฐบาล จากเอกชนผู้ให้ทุนให้สามารถพิจารณาให้ทุนแก่เด็กเรียนดีในท้องถิ่นนั้น ๆ ก่อนสมัครเข้าเรียนต่อในชั้นใด ๆ ทั้งสิ้น การกระทำเช่นนี้จะต้องให้ท้องถิ่นมีอิสระทางการเงินและการบริหารอย่างสมบูรณ์ ซึ่งน่าจะเป็นหน้าที่เบื้องต้นที่จะต้องกระทำ เพราะรัฐธรรมนูญได้ระบุไว้หรือว่า อิสรภาพของท้องถิ่นทางการเงินและการบริหารเป็นข้อพึงปรารถนา และพิจารณาจากแง่ของการปฏิรูปการศึกษาตามรายงานของคณะกรรมการนี้ อิสรภาพของท้องถิ่นและการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น มิใช่เงื่อนไขสำคัญของเอกสารนี้ดอกหรือ

มีนาคม ๒๕๑๘

ภาคสอง
การอุดมศึกษา

การบริหารมหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

การจัดระเบียบหน่วยงานหรือสถาบันใด ๆ ย่อมมีจุดมุ่งหมายที่จะอำนวยให้หน่วยงานนั้นๆ ดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์โดยดี มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับลักษณะของหน่วยงานนั้นๆ เมื่อกล่าวถึงมหาวิทยาลัย (และสถาบันอื่นชั้นอุดมศึกษา) จึงสมควรที่จะพิจารณาวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยเป็นเบื้องต้น

วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยพอจะสรุปได้ดังนี้

(ก) อบรมให้นิสิตนักศึกษาเป็นปัญญาชน มีความรอบรู้

หมายเหตุ: บทความนี้เขียนขยายความจากการอภิปรายในการประชุมสัมมนา
มหาวิทยาลัย ครั้งที่ ๒ “การบริหารงานมหาวิทยาลัย” สว่าง-
นิवास สมุทรปราการ ระหว่างวันที่ ๒๘-๓๐ กรกฎาคม ๒๕๐๐

สามารถพิจารณาทั้งกรณีโลกและกรณีธรรม และ
สามารถใช้สติปัญญาพิจารณาโดยชอบธรรม

(๒) ผูกสอนให้นิสิตนักศึกษาวิชาชีพระดับสูง เพื่อนำ
ไปใช้ประกอบสัมมาอาชีวะ เป็นประโยชน์แก่ตนเอง
และสังคม

(๓) ส่งเสริมวิชาการให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ทั้งทันเหตุ-
การณ์และนำหน้าเหตุการณ์

เพื่อประหยัดเวลาจะไม่ขยายความในวัตถุประสงค์สาม
ข้อ^{นี้} และหวังว่าแม้จะมีผู้ไม่เห็นด้วยอยู่บ้างก็คงมีข้อแตกต่างกัน
แต่ในพลความ หลักการคงจะพอผ่องแผ้วให้เป็นจุดมุ่งหมายได้

ปัจจัยที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์

การที่จะอำนวยให้มหาวิทยาลัยดำเนินการไปสู่วัตถุประสงค์
ดังกล่าว^{นั้น} มีปัจจัยอยู่หลายอย่างซึ่งจะต้องใช้ประกอบกัน
ระเบียนการบริหารเป็นเพียงปัจจัยส่วนหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง การ
จัดระเบียบบริหารมหาวิทยาลัยให้ดีขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งที่
จำเป็น แต่ควรคำนึงว่าเพียงแต่แก้ปัญหาเรื่องบริหารนั้นยังไม่
เพียงพอ ต้องมีปัจจัยสำคัญอย่างอื่นประกอบด้วย ในที่นี้จะขอ
เสนอรายการปัจจัยต่าง ๆ ไว้ให้สมบูรณ์โดยไม่ขยายความ เพื่อ
สงวนเวลาไว้กล่าวถึงการบริหารให้ละเอียดพอสมกับที่เป็นหัวข้อ
เรื่อง

ปัจจัยที่จะนำมหาวิทยาลัยไปสู่วัตถุประสงค์ได้นั้นมีดังนี้

- (ก) มีนิสิตนักศึกษาที่ประกอบด้วยสติปัญญาพื้นฐานดีพอสมควร
- (ข) นิสิตนักศึกษามีันั้นทะในสาขาวิชาที่ตนเรียน มิใช่แต่ว่าขอให้ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย
- (ค) มีอาจารย์ดีพอ และมีอาจารย์ประเภทประจำมากพอเมื่อเทียบกับจำนวนนิสิตนักศึกษา
- (ง) มีบรรยากาศอันเหมาะสมสำหรับเป็นสำนักศึกษาและการวิจัย
- (จ) มีวิธีการสอนชนิดที่ส่งเสริมให้วิชาความรู้ความคิดแตกฉาน มิใช่แต่ส่งเสริมการท่องจำอย่างเดียว
- (ฉ) มีการประสานระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรอบรู้ การประสานวิชาที่สำคัญทั้งภายในวงสังคมศาสตร์ ภายในวงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และระหว่างสังคมศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ
- (ช) มีระบบบริหาร (รวมทั้งอาคารสถานที่) ดี และเป็นระบบที่มีสมรรถภาพ

ในบทความนี้จะกล่าวถึงปัจจัยข้อ (ช) เป็นใหญ่ แต่ปัจจัยอื่น ๆ ก็ย่อมอาศัยระบบบริหารด้วย เช่นปัจจัยอาจารย์ ถ้าระบบบริหารบกพร่อง อาจารย์ที่ดีย่อมจะมีมากพอมิได้ หรือปัจจัย

บรรยากาศย่อมขึ้นอยู่กับระบบบริหารอยู่มาก

ระบบบริหารมหาวิทยาลัยที่มีสมรรถภาพ

สมรรถภาพของระบบบริหารมหาวิทยาลัยวัดได้ด้วยความสามารถที่จะทำให้มหาวิทยาลัยบรรลุผลตามวัตถุประสงค์เพียงใดตามความเห็นของผู้เขียน ระบบบริหารของมหาวิทยาลัยที่มีสมรรถภาพนั้น ควรจะมีลักษณะดังนี้

- (๑) ผู้บริหารในตำแหน่งสำคัญมีคุณวุฒิ และสามารถอุทิศเวลาปฏิบัติงานได้มากพอ
- (๒) การควบคุมการบริหารและการวางนโยบายเป็นไปโดยหลักประชาธิปไตย
- (๓) ระบบบริหารสนับสนุนความก้าวหน้าของวิชาการ
- (๔) การเงินคล่องตัว
- (๕) การบริหารงานบุคคล (personnel management) เหมาะสมสำหรับบุคคลประเภทอาจารย์

จะได้กล่าวขยายความลักษณะทั้ง ๕ ประการตามลำดับต่อไป

๑. ผู้บริหารในตำแหน่งที่สำคัญ

ผู้บริหารในตำแหน่งที่สำคัญของมหาวิทยาลัยตามกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของไทยได้แก่ อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี หัวหน้าแผนกวิชา และเลขาธิการ

คุณวุฒิของผู้ครองตำแหน่งเหล่านี้มีไม่เหมือนกัน บางตำแหน่งก็หนักไปทางวิชาการ บางตำแหน่งก็หนักไปทางบริหาร สอดคล้องกัน

นักการเมืองบางท่าน ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางท่าน นักธุรกิจบางท่านอาจจะมีคุณวุฒิที่สามารถครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี แต่ไม่ใช่ นักการเมืองทุกท่าน ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทุกท่าน นักธุรกิจทุกท่าน หรือไม่ว่าใครที่ไหนที่มีอำนาจในแผ่นดินจะจัดได้ว่า มีคุณวุฒิที่เหมาะสมกับตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัย

นอกจากคุณวุฒิและความสามารถดังกล่าวอันเป็นลักษณะความจำเป็นขั้นปฐมแล้ว ผู้ครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัยควรจะสามารถอุทิศเวลาให้แก่งานของมหาวิทยาลัย งานที่กล่าวถึงนี้ไม่ใช่งานที่อยู่หนึ่งคงสภาพตลอดเวลา ซึ่งเพียงแต่จะใช้อ่านเอกสาร ลงลายมือชื่อ เข้าประชุมตามวาระ แล้วก็เสร็จเรื่องไปวันหนึ่ง ๆ หามิได้ เป็นงานที่จะต้องใช้ความคิด ใช้เวลาพิจารณาไตร่ตรองหาช่องทางก้าวหน้าให้เกิดความเจริญแก่สถาบัน และนิสิตนักศึกษาอยู่เสมอ งานวิชาการก็ต้องมีแผนมีช่องโอกาสให้คณาจารย์และนิสิตนักศึกษาได้ก้าวหน้าไปตามความเจริญของวิชาในสากลโลกด้วย ฉะนั้น ลักษณะที่จำเป็นของผู้ครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัยอีกข้อหนึ่ง คือ ความสามารถอุทิศเวลาเพื่อ

ความก้าวหน้าทั้งทางวิชาการและการบริหาร

งานสำคัญอย่างหนึ่งต้องการผู้ที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งนั้นได้เต็มเวลา หรืออย่างน้อยก็ต้องการให้ผู้นั้นครองตำแหน่งนั้น ๆ ถือว่าตำแหน่งนั้นเป็นงานเอกของตน ไม่ใช่งานที่จะเจียดเวลาไปทำ

มีผู้กล่าวว่า นักการเมืองหรือผู้ที่ครองตำแหน่งการเมืองไม่ควรครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัย เพราะอาจจะชักการเมืองเข้าสู่ในบรรยากาศของมหาวิทยาลัย ทำให้พรรคการเมืองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถชักจูงนิสิตนักศึกษาให้เอียงไปทางใดทางหนึ่ง ผู้เขียนเองไม่สู้จะห่วงนักในข้อนี้ เพราะเชื่อว่าอาจารย์ต่าง ๆ และนิสิตนักศึกษามีวิจารณญาณในกิจการเมืองได้ดีพอ ที่จะต้านทานต่ออิทธิพลอันไม่ชอบธรรมหากจะมีผู้พยายามใช้ ภารกิจของคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาอาจจะเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับผู้ทีคาดหวังก็เป็นได้ เฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าได้เห็นการใช้อิทธิพลทางไม่ชอบธรรมต่ำตาอยู่ เพราะนักการเมืองก็ยังมีรูปลาดเหมือนกัน

ประเด็นอีกข้อหนึ่งที่มีผู้มักจะนำมากล่าวอ้างคือ ในกรณีที่มีมหาวิทยาลัยบางแห่ง มีผู้พยายามเข้ามาชักจูงนิสิตนักศึกษาไปทางด้านการเมืองอันมิชอบด้วยกฎหมาย เช่นมีคอมมิวนิสต์เข้าแทรกแซง ในกรณีเช่นนี้มักจะอ้างว่าควรมีผู้ใหญ่ในราชการเช่นรัฐมนตรี เป็นอธิการบดี จะสามารถต่อต้านป้องกันการแทรกแซงดังกล่าวได้ ข้อนี้เมื่อพิจารณาดูให้ลึกซึ้งแล้ว จะเห็นว่าไม่เป็น

ข้ออ้างที่มีน้ำหนักพอ เพราะผู้ใหญ่ในราชการที่จะมาบ่อนก้นการ
แทรกแซงทางการเมืองนั้น ถ้ายังคงเป็นผู้ใหญ่ในราชการอยู่ ที่
ไหนเล่าจะหาเวลามาอำนวยความสะดวก เพื่อต่อสู้ป้องกันกับบริษัทที่
จงใจกระทำมิชอบอยู่ตลอดเวลา มีวิธีควบคุมอย่างอื่นดีกว่านี้และ
มีสมรรถภาพดีกว่านี้คือ ให้อาจารย์ที่เชื่อถือไว้วางใจได้ เป็น
เจ้าหน้าที่ดูแลในด้านการปกครองอย่างใกล้ชิด ที่นอกเหนือไปจาก
นั้นก็เป็นเรื่องของกฎหมายและตำรวจรักษาความสงบเรียบร้อยตาม
ปกติ

ข้ออ้างอีกข้อหนึ่งคือ ถ้าได้รัฐมนตรีมาเป็นอธิการบดี
หรือคณบดี ก็จะมีช่องทางหาความเจริญมาสู่มหาวิทยาลัยได้ง่ายขึ้น
เพราะของบประมาณได้ง่าย ข้ออ้างนี้ถ้าเป็นจริงก็เป็นกรรมของ
ประเทศไทย ที่การพิจารณาทั้งงบประมาณแผ่นดินนั้นมีหลัก-
เกณฑ์พิจารณาอยู่แต่ว่าใครเป็นผู้ขอ เป็นข้ออ้างที่หมิ่นประมาท
การปฏิบัติราชการตั้งแต่ชั้นคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี รัฐมน-
ตรีต่าง ๆ และสำนักงบประมาณทั้งสำนัก ผู้เขียนเห็นว่ามหาวิทยาลัย
แพทยศาสตร์ซึ่งอธิการบดีมิใช่รัฐมนตรี แต่ได้รับงบประมาณ
มากกว่ามหาวิทยาลัยอื่นใดนั้นเป็นพยานหลักฐานได้อย่างดีว่าข้อนี้
ไม่จริง

ถ้ามีความจำเป็นจริง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจะพึงมีอธิการบดี
ซึ่งมีชื่อเสียงเกียรติยศสูงส่ง มีคุณวุฒิดี แต่ไม่สามารถจะปฏิบัติงาน

ของมหาวิทยาลัยได้เต็มเวลา ก็ยังมีทางที่จะกระทำได้ โดยถือว่า
อธิการบดีเป็นตำแหน่งกิตติมศักดิ์ อย่างในประเทศอังกฤษ เขา
เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ รัฐมนตรี หรือแม้แต่ตัวตลกที่มีชื่อเสียง
เป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัย แต่ในกรณีเช่นนี้อธิการบดีไม่มี
อำนาจหน้าที่มากนักตามกฎหมาย อำนาจหน้าที่ชั้นสูงในมหา-
วิทยาลัยนั้น กฎหมายบัญญัติให้รองอธิการบดี (Vice-Chancellor)
เป็นผู้บริหาร

สรุปความว่า ประเด็นที่สำคัญที่สุดเกี่ยวกับลักษณะอันดี
ของผู้ครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัยนั้นก็คือ (ก) คุณวุฒิและ
(ข) ความสามารถที่จะปฏิบัติงานมหาวิทยาลัยได้เป็นงานเต็มเวลา
หรืองานเอก*

๒. การวางนโยบายและการควบคุมงานบริหาร

อำนาจและหน้าที่สูงสุดภายในมหาวิทยาลัยนั้นย่อมเป็นของ
สภามหาวิทยาลัย ความสัมพันธ์ระหว่างสภามหาวิทยาลัยกับรัฐบาล
ควรมีลักษณะที่เป็นการระต่อกันและกันฐานผู้ใหญ่ต่อผู้ใหญ่
กล่าวคือ รัฐบาลเป็นผู้บริหารประเทศรับผิดชอบในนโยบายทุก
ด้าน รวมทั้งด้านการศึกษา และรัฐบาลสนับสนุนมหาวิทยาลัยใน
ด้านการเงินในลักษณะอันเหมาะสม (ดู ๔ ต่อไปข้างล่าง) ฉะนั้น

* ข้อย่อมหมายความว่า บุคคลคนเดียวไม่ควรดำรงตำแหน่งสำคัญใน
มหาวิทยาลัยมากกว่าหนึ่งตำแหน่ง

มหาวิทยาลัยจึงจำเป็นที่จะปฏิบัติงานภายในกรอบนโยบายใหญ่ ๆ ของรัฐบาล นอกจากนั้นในกฎหมายจัดตั้งมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีหนึ่งท่าน (จะเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีว่าการศึกษาธิการ หรือรัฐมนตรีว่าการอุดมศึกษาก็แล้วแต่จะเป็นไป) จะพึงเป็นผู้รับผิดชอบรักษาการให้เป็นไปตามกฎหมาย ในสภามหาวิทยาลัยจึงควรมีผู้แทนรัฐบาลจำนวนหนึ่งซึ่งรัฐบาลเป็นผู้แต่งตั้ง เป็นอัตราส่วนระหว่าง ๑/๔ ถึง ๑/๓ (หรือแม้ ๑/๒) ของจำนวนกรรมการสภามหาวิทยาลัยทั้งสิ้น

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลย่อมตระหนักว่าหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัยเป็นหน้าที่ทางวิชาการ และวิชาการจะเจริญได้ เป็นประโยชน์แก่ประเทศและรัฐบาลเอง ก็โดยมีเสรีภาพพอสมควร รัฐบาลย่อมพึงเคารพในความรอบรู้และความรู้จักรับผิดชอบของคณาจารย์ซึ่งเป็นปัญญาชน สามารถปกครองตนเองได้ตามหลักประชาธิปไตย (ถ้าแม้จะถือว่ามหาวิทยาลัยซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ที่มีความรู้ระดับสูงไม่สามารถปกครองตนเองได้แล้ว รัฐบาลก็ควรจจะเลิกล้มความคิดและนโยบายที่จะร่างรัฐธรรมนูญ และเทอตกทุนหลักประชาธิปไตยสำหรับประชาชนทั่วประเทศได้) ฉะนั้นรัฐบาลจึงสมควรสนับสนุนหลักประชาธิปไตยในการบริหารมหาวิทยาลัย และควรสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยมีอิสระเสรีภาพในการบริหารงานมหาวิทยาลัย ภายในขอบเขตอันกว้างขวางพอสมควร

เพื่อให้เป็นไปตามหลักการข้างต้น กรรมการสภามหาวิทยาลัยจึงควรจะต้องประกอบด้วยบุคคลประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

(ก) ผู้ทรงคุณวุฒิที่รัฐบาลแต่งตั้ง ๑/๔ ถึง ๑/๒ ของจำนวนทั้งสิ้น

(ข) อธิการบดีและคณบดีต่าง ๆ โดยตำแหน่ง

(ค) ศาสตราจารย์ ผู้ที่ศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์เลือกตั้งขึ้น จำนวนอย่างน้อย ๒ คน

(ง) อาจารย์ซึ่งอาจารย์อื่นๆ เลือกตั้งขึ้น อย่างน้อย ๒ คน

(จ) ผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ซึ่งกรรมการสภามหาวิทยาลัยเชิญมาเป็นกรรมการด้วย

สภามหาวิทยาลัยมีหน้าที่กำหนดนโยบายของมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล นโยบายดังกล่าว อธิการบดีเป็นผู้รับไปดำเนินการ และสภามหาวิทยาลัยมีอำนาจหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัย เฉพาะอย่างยิ่งอนุมัติงบประมาณประจำปี แผนพัฒนา และควบคุมดูแลการเงินให้เป็นไปโดยดี

ทุกวันนี้นายกรัฐมนตรีเป็นประธานสภามหาวิทยาลัยทุกแห่งโดยตำแหน่ง ท่านนายกรัฐมนตรีปัจจุบันทราบดีว่าข้อนี้มีความเสียหายอยู่มาก ฉะนั้น ประธานสภามหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจึงควรมิใช่นายกรัฐมนตรี ถ้าจะให้เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย

ก็ควรให้กรรมการสภามหาวิทยาลัยเลือกกันเองเป็นประธาน แต่ไม่ควรเลือกจากอธิการบดี คณบดีหรือคณาจารย์ ควรเลือกจากประเภท (ค) และ (จ) เป็นประธานสภามหาวิทยาลัยก็ยังได้

๓. การสนับสนุนวิชาการ

สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจหน้าที่ทางการบริหารและนโยบายในตำแหน่งวิชาการ จำเป็นจะต้องมีสภาอาจารย์เป็นองค์กร เพื่อเปิดโอกาสและเป็นการสนับสนุนให้บรรยากาศทางตำแหน่งวิชาการเจริญแพร่หลายขึ้น

สภาอาจารย์ดังกล่าว เทียบได้กับที่ในต่างประเทศเรียกว่า Academic Senate ประกอบด้วยคณาจารย์ทั้งในด้านการสอนและการวิจัย ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้สภามหาวิทยาลัยเฉพาะในตำแหน่งวิชาการและการพัฒนาวิชาการ หลักการดำเนินงานและองค์ประกอบของสภาอาจารย์อาจจะแตกต่างกันได้แล้วแต่มหาวิทยาลัย แต่ควรยึดหลักประชาธิปไตย ในทางปฏิบัติ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการควรเป็นประธานสภาอาจารย์ หลักสูตรในคณะและแผนกวิชาต่าง ๆ โครงการวิจัยและแผนพัฒนามหาวิทยาลัยตำแหน่งวิชาการ จะเป็นหน้าที่เบื้องต้นของสภาอาจารย์ดังกล่าว

๔. การเงิน

รายได้ของมหาวิทยาลัยอาจจะมาจาก (ก) เงินค่าบำรุงเก็บจากนักศึกษา (ข) เงินผลประโยชน์จากทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

และ (ค) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล

รายจ่ายของมหาวิทยาลัยแยกได้เป็น (ก) รายจ่ายบริหาร
ปกติ และ (ข) รายจ่ายลงทุน

การดำเนินกิจการมหาวิทยาลัยไม่เหมือนกับการดำเนินงาน
ของหน่วยราชการทั่วไป เพราะมีรายจ่ายที่คาดไม่ได้เป็นอันมาก
และกิจการบางชนิดเกิดจากความจำเป็นรีบด่วน รอให้ถึงปีงบประมาณใหม่ไม่ได้ ถ้าไม่กระทำโดยเร็วพลันจะเกิดความเสียหาย
ได้รุนแรง ฉะนั้นการเงินของมหาวิทยาลัยจึงควรจะมีคล่อง
ตัวพอสมควร แต่ต้องมีการควบคุมดูแลให้รัดกุมพอใช้ (ทำนอง
เดียวกับรัฐวิสาหกิจ)

ฉะนั้นเงินอุดหนุนที่รัฐบาลจะพึงให้แก่มหาวิทยาลัย จึง
ควรจ่ายในลักษณะที่ให้สภามหาวิทยาลัย (ซึ่งมีผู้แทนรัฐบาลเข้า
ร่วมอยู่ด้วย) เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลเอง ไม่ต้องมีการ
ตรวจก่อนจ่าย (pre-audit) แบบหน่วยราชการธรรมดา และไม่
ต้องอยู่ในบังคับแห่งระเบียบราชการตามปกติ แต่ให้สภามหา
วิทยาลัยออกระเบียบข้อบังคับเองตามลักษณะที่เหมาะสม หรืออีก
นัยหนึ่ง อำนาจให้มหาวิทยาลัยมีเสรีภาพในการเงินภายในขอบเขต
ที่กว้างแต่รัดกุม

รายจ่ายประเภทบริหารนั้นเป็นยอดที่พอจะคาดหมายได้
ล่วงหน้าสัก ๕ ปี ทุกวันนี้อมหาวิทยาลัยได้รับงบประมาณแผ่นดิน

ซึ่งมีการควบคุมรายละเอียดอย่างที่ไม่ทำให้คล่องตัวได้ ควรจะหาทางแก้ไขเปลี่ยนแปลง โดยรัฐบาลไม่ต้องเสียเงินเพิ่มสำหรับการนี้

มหาวิทยาลัยส่วนมากในสหรัฐอเมริกา ได้รับอนุเคราะห์จากรัฐบาลเป็นลักษณะที่ดินที่มหาวิทยาลัยเก็บผลประโยชน์มาใช้ได้ สำหรับประเทศไทย การกระทำเช่นนั้นย่อมสิ้นเปลืองเงินรัฐ แต่มีวิธีที่จะให้ได้ผลอย่างเดียวกันโดยไม่สิ้นเปลืองคือ รัฐบาลอนุเคราะห์มอบพันธบัตรให้แก่มหาวิทยาลัยเพื่อเก็บดอกเบี้ยมาใช้จ่าย

สมมติว่ามหาวิทยาลัยพึงใช้จ่ายในการบริหารปีละ ๓๕ ล้านบาท (เฉลี่ย ๕ ปี) และดอกเบี้ยพันธบัตรร้อยละ ๗ ต่อปี รัฐบาลอาจจะออกพันธบัตรชนิดเปลี่ยนมือไม่ได้ มอบให้แก่มหาวิทยาลัย มีมูลค่า ๕๐๐ ล้านบาท การจ่ายดอกเบี้ยนั้นจ่ายปีละ ๒ ครั้งตามปกติอย่างปฏิบัติกันอยู่เวลานี้ ผลก็คือแต่ละปีแทนที่รัฐบาลจะต้องงบประมาณรายจ่ายบริหารให้แก่มหาวิทยาลัย ๓๕ ล้านบาท ก็กลายเป็นรัฐบาลตั้งงบประมาณรายจ่าย ประเภทดอกเบี้ยพันธบัตร (ซึ่งมหาวิทยาลัยเป็นผู้รับ) ๓๕ ล้านบาท จำนวนเงินไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนต้นเงิน ๕๐๐ ล้านบาทที่เป็นพันธบัตรนั้นรัฐบาลเพียงแต่ออกไปพันธบัตรให้ ไม่ต้องมีเงินผ่านไปมา

เมื่อใกล้จะครบ ๕ ปี มหาวิทยาลัยกับสำนักงานประมาณก็จะร่วมกันพิจารณารายจ่ายบริหารของมหาวิทยาลัยต่อไปอีก ๑ วง ๕ ปี แล้วก็เพิ่มจำนวนพันธบัตรให้ตามผลของการพิจารณา

สำหรับงบรายจ่ายลงทุนของมหาวิทยาลัยนั้น เป็นยอดที่ไม่สู้จะสม่ำเสมอทุกปี ฉะนั้นจึงควรใช้อุดหนุนด้วยวิธีการงบประมาณอีกวิธีหนึ่ง คือใช้คณะกรรมการที่ในต่างประเทศบางประเทศใช้ เรียกว่า University Grant Committee (UGC) เป็นผู้พิจารณาจัดสรรให้แก่มหาวิทยาลัย โดยเจรจากับมหาวิทยาลัยท่านหนึ่งและเจรจากับสำนักงบประมาณอีกท่านหนึ่ง งบประมาณการลงทุนนั้นควรกำหนดเป็นโครงการ ๕ ปี แต่พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมได้ทุกปี

การปฏิบัติตามข้อเสนอข้างต้นนี้มีผลคืออยู่หลายประการคือ (ก) การเงินมหาวิทยาลัยคล่องตัวขึ้นเหมาะกับลักษณะงาน (ข) รัฐบาลไม่ต้องเสียเงินเพิ่มกว่าระบบการเงินปัจจุบัน (ค) เป็นการส่งเสริมมหาวิทยาลัยให้มีอิสระภาพควบคุมตนเองได้

ในการควบคุมการเงินนี้ ภายในมหาวิทยาลัยทั้งในด้านการจ่ายบริหารและด้านรายจ่ายลงทุน อธิการบดีก็มีหน้าที่เสนองบประมาณต่อสภามหาวิทยาลัยเพื่อขออนุมัติ รัฐบาลก็มีทางควบคุมการอนุมัติงบประมาณโดยผู้ที่รัฐบาลแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย นอกจากนั้น สภามหาวิทยาลัยยังมีอำนาจหน้าที่ออกระเบียบการเงินทุกประการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติ เป็นการควบคุมอีกชั้นหนึ่ง การตรวจสอบการเงินภายใน (internal audit) อธิการบดีก็มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ (ทำนองเดียวกับบริษัท

หรือรัฐวิสาหกิจ) และนอกจากนั้นรัฐบาลยังสามารถสอบบัญชี (external audit) ได้อีกชั้นหนึ่ง โดยคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินหรือผู้สอบบัญชีอิสระก็ได้ นับว่าไม่เสียหายในด้านการควบคุมการเงินให้รัดกุมแต่อย่างใด ถ้ามหาวิทยาลัยใดกระทำเหลวไหลก็ปรากฏเรื่องขึ้นโดยเร็ว และรัฐบาลมีทางแก้ไขป้องกันได้หลายวิธี เช่นเปลี่ยนตัวเจ้าหน้าที่สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องได้โดยผ่านสภามหาวิทยาลัย

๕. การบริหารงานบุคคล

ในระบบปัจจุบัน อาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยมักเป็นข้าราชการ การเป็นข้าราชการนี้อาจจะมีส่วนที่อยู่บ้างและสำหรับบางคน แต่ข้อเสียที่สำคัญมีอยู่สองประการคือ (ก) ระเบียบวินัยในระบบข้าราชการเป็นอุปสรรคแก่ความก้าวหน้าทางวิชาการ และ (ข) ระบบราชการไม่สามารถดึงดูดให้ผู้มีวิชาดีเข้ามาเป็นอาจารย์ประจำในจำนวนเพียงพอ

เรื่องระเบียบวินัยนั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะข้าราชการต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลโดยเคร่งครัด และในรายละเอียด แม้จะมีความเห็นขัดแย้งกับผู้บังคับบัญชาหรือรัฐบาล ถ้ากล่าวก็เสนอความเห็นขัดแย้งได้แต่เป็นการภายใน จะเปิดเผยมิได้ แต่หน้าที่ของอาจารย์นั้นต่างกับข้าราชการ อาจารย์พึงพยายามค้นคว้าหาสัจจะในวิชาการอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นข้อขัดแย้ง

หรือข้อสนับสนุนผู้บังคับบัญชา และเมื่อได้วิจัยมาแล้วก็มีหน้าที่ที่จะพิมพ์หรือพูดเผยแพร่ข้อวิจัยนั้น ๆ โดยเสรีภาพ เรื่องนี้เป็นจริงสำหรับวิชาการทุกสาขา แต่เฉพาะอย่างยิ่งในสาขาสังคมศาสตร์ยิ่งสำคัญ เพราะเกี่ยวกับการเมือง การต่างประเทศ เศรษฐกิจ ฯลฯ แม้ในทางปฏิบัติ ผู้บังคับบัญชาจะไม่ได้เคยลงโทษผู้กระทำละเมิดวินัยในข้อนี้เลยก็ตาม และแม้ว่าในระยะปัจจุบันข้าราชการเขียนข้อความลงในหนังสือพิมพ์ได้ ถ้าหากผู้บังคับบัญชาอนุญาตก็ตาม การที่มีข้อจำกัดเสรีภาพอยู่เช่นนี้ ก็ทำให้อาจารย์ส่วนใหญ่ย่อท้อต่อการเสี่ยงภัย และต้องใช้ความระมัดระวังจนเกินไป อุปสรรคข้อนี้ เข้าใจว่าเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การวิจัยในมหาวิทยาลัยมีน้อยจนเกินควร

อัตราเงินเดือนและรายได้ เป็นปัจจัยสำคัญช่วยให้ผู้มีวิชาสมัครเข้าทำงาน และคงอยู่ในตำแหน่งหน้าที่นั้นทนทานพอ ที่กล่าวเช่นนี้ขอขยายความว่า ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่เรื่องเงินเดือนข้าราชการจะสูงหรือต่ำอย่างเดียว ประเด็นสำคัญอยู่ที่จะหาอาจารย์ประจำที่ดี ๆ มาอยู่ยงคงทนในมหาวิทยาลัยได้มากพอหรือไม่ และถ้าไม่ได้มากพอ จะควรทำอย่างไร

ผู้ที่สมควรจะเป็นอาจารย์นั้นคือผู้ที่ (ก) มีความรู้ดี บวกด้วย (ข) มีฉันทะในทางวิชาการ ยอมเสียสละอย่างอื่นได้ถ้ามีโอกาสแสวงหาความรู้และเผยแพร่ความรู้ ลักษณะทั้งสองประการ

นี้เป็นลักษณะที่จำเป็นควบคู่กันไป ถ้าเราหาอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยได้เพียงพอ ชนิดที่มีลักษณะทั้งสองประการได้ ปัญหาทั้งหมดไปส่วนหนึ่ง อาจจะไม่ต้องคำนึงในคำบรรยายได้ของอาจารย์ แม้จะต่ำกว่าในอาชีพอื่น แต่ก็ยังคงมีปัญหาด้านความยุติธรรมในสังคม เพราะถ้ารายได้ของอาจารย์ต่ำกว่าในอาชีพอื่น ก็เท่ากับลู่โทษบุคคลจำนวนหนึ่งที่ขลังพอที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อมาเป็นอาจารย์ประจำ

แท้จริง ผู้ที่เป็นอาจารย์หรือผู้ที่อาจสมัครเข้ามาเป็นอาจารย์ประจำก็เป็นมนุษย์ปุถุชนแบบคนอื่น ๆ มีกิเลสความต้องการทางวัตถุไม่มากนักน้อยด้วยกันทุกคน ถ้ารายได้จากอาชีพอาจารย์ต่ำกว่ารายได้จากอาชีพอื่นมากแล้ว ก็จะหาอาจารย์มาประจำมหาวิทยาลัยได้ยากยิ่งขึ้น

ข้อนี้เป็นข้อที่รับกันอยู่ทั่วไป เพราะรัฐบาลก็ยังพยายามสนับสนุนให้อาจารย์มหาวิทยาลัยได้รับการปฏิบัติซึ่ง (ในหลักการ) ดีกว่าข้าราชการพลเรือนอื่น ๆ เว้นแต่ตุลาการและอัยการ คือให้อยู่ในระบบ ก.ม. แทนระบบ ก.พ. ซึ่งหมายความว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยสามารถเลื่อนขั้นได้สะดวกโดยไม่ต้องติดตัน

แต่วิธีแก้ปัญหาดังระบบ ก.ม. นี้ มีข้อเสียหลายประการ คือ (๑) ทำให้การปูนบำเหน็จรางวัลอาจารย์ไม่มีความสัมพันธ์กับผลงานหรือความสามารถ ใครทนเป็นอาจารย์อยู่ได้นานพอ ก็

ต้องได้เป็นศาสตราจารย์ (ชั้นพิเศษ) เข้าสักวันหนึ่งทั้ง ๆ ที่ไม่ต้อง
มีคุณวุฒิ ความสามารถหรือความขยันขันแข็งอย่างใด ส่วนอาจารย์
ใหม่ ๆ นั้น แม้จะมีผลงานดีเด่นก็ยังคงเงินเดือนแค่ ๑ ชั้นบ้าง ๒ ชั้น
บ้างตามบุญตามกรรม ถ้าหลังอาจารย์เก่าที่อาจจะตายตัวแล้ว แต่
เงินเดือนล่องหน้าไปไกล วิธีการเช่นนี้ไม่เป็นการชักจูงให้ใครจะมก-
เขม่น มีอุตสาหกรรมวิริยะทำงานให้ได้ผลดีเด่น (ที่เขามักเขม่นเอง
โดยไม่ต้องชักจูงก็ยังมียังเป็นธรรมชาติ) และนอกจากนั้นยังสนับสนุน
ให้นักเลงที่ใช้วิธีลึงชิงหลัก คืออยู่ในระบบ ก.พ.จนเกือบตัน
แล้วขอย้ายมาเข้าระบบ ก.ม. เพื่อเลื่อนชั้น พอเลื่อนได้ย้ายกลับเข้า
ระบบ ก.พ. พอเกือบตันย้ายมา ก.ม. ใหม่ ฯลฯ

ข้อเสียหายข้อที่ (๒) เมื่อเทียบตำแหน่งต่อตำแหน่ง ชั้น
ต่อชั้นแล้ว ข้าราชการที่เป็นอาจารย์ก็ยิ่งด้อยกว่าข้าราชการในกระ-
ทรวงทบวงกรมปกติในตำแหน่งอำนาจ ศักดิ์ศรีและลาภสักการะด้านอื่น
ที่ไม่ใช่เงินเดือน อาจารย์ชั้นพิเศษไม่มีรถประจำตำแหน่ง มักจะ
ไม่มีรายได้เพิ่มเติมในฐานะกรรมการหรือเงินรางวัลอย่างอื่นที่เห็น
ได้ชัดคือ นักเศรษฐศาสตร์ ถ้าไปดำรงตำแหน่งในสำนักงบประมาณ
หรือสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ หรือกระทรวงการคลัง หรือกระ-
ทรวงพัฒนาการแห่งชาติ อำนาจก็มากกว่า ศักดิ์ศรีก็ดีกว่า ราย
ได้ประกอบอย่างอื่นก็มากกว่าที่จะเป็นอาจารย์ในชั้นเดียวกัน ถ้า
เป็นนักวิศวกรและเลือกรายได้ตามลำดับสูงมหาศาลแล้ว ก็ต้อง

เลือกลำดับแรกอยู่นอกราชการ คืออยู่ในวิสาหกิจเอกชน ลำดับที่สอง ราชการพลเรือน ลำดับที่สาม อาจารย์มหาวิทยาลัย

เมื่อสถานการณ์เป็นอย่างนี้ และเมื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยขึ้นอยู่กับการผลิตและสงวนรักษาอาจารย์ที่ดีให้มากพอได้ ส่วนกับนิสิตนักศึกษา ก็จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารงานบุคคลในมหาวิทยาลัย

ระบบที่เห็นว่าควรจะนำมาใช้ในโลก คือระบบที่มีอยู่ตามวงการรัฐวิสาหกิจต่างๆ คือ แยกอาจารย์ออกจากราชการเสีย ให้สภามหาวิทยาลัยเป็นผู้วางระเบียบว่าด้วยการบรรจุ แต่งตั้ง ถอดถอน อัตราเงินเดือน การเลื่อนขั้นเงินเดือน การเลื่อนชั้นอาจารย์ การสวัสดิสงเคราะห์ต่างๆ และบำเหน็จบำนาญ ฯลฯ เสียเอง รัฐบาลยังมีทางควบคุมเรื่องนี้อยู่ โดยใช้กรรมการที่รัฐบาลแต่งตั้งขึ้นในสภามหาวิทยาลัยท่านหนึ่ง และโดยอาศัย University Grant Committee อีกท่านหนึ่ง

ข้อที่ควรคำนึงในการวางระเบียบต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นคือ ความมั่นคงอบอุ่นในการดำรงตำแหน่งอาจารย์ ซึ่งเป็นข้อดีของระบบราชการปัจจุบัน และซึ่งมีอยู่แล้วตามรัฐวิสาหกิจต่างๆ ฉะนั้นการแยกอาจารย์ออกจากราชการนั้น จะไม่ทำให้อาจารย์รู้สึกหวั่นไหวต่อความไม่แน่นอนในการประกอบอาชีพ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถอำนวยความสะดวกให้อาจารย์อยู่ยงคงทน และจะมีก-

เขม้นต่อหน้าที่ยังขึ้น

ระเบียบการแต่งตั้งอาจารย์ไม่ควรจะมีชั้นแบบข้าราชการพลเรือน แต่ควรมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามลักษณะของงาน กล่าวคือ มีลำดับเป็นอาจารย์ผู้ช่วย อาจารย์อาวุโส ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์อาวุโส เป็นต้น หรืออะไรในทำนองนี้ การกำหนดอัตราเงินเดือนและขั้นวิ้งก็ควรกำหนดให้ตรงต่อหน้าที่และภาระความรับผิดชอบตามหลักที่เรียกกันว่า position classification (ซึ่งแม้ในทางราชการ ก.พ. ก็พยายามจะกระทำอยู่แล้ว แต่จะต้องเสียเวลาอย่างน้อย ๕ ปี) ถ้าแยกอาจารย์ออกมาจัดเข้าระบบนี้ ก็จะกระทำได้โดยรวดเร็วและได้ผลทันตา

การพิจารณำาเห็นจรางวัลเพื่อเลื่อนตำแหน่งอาจารย์ก็ควรจะวางระบบการประเมินผลงานซึ่งประกอบด้วยการสอน การควบคุมนิสิตนักศึกษา การช่วยบริหาร การวิจัย และการเผยแพร่ในวิชาการ

การสนับสนุนงานวิจัยในมหาวิทยาลัยจะกระทำได้ดียิ่งขึ้นต้องตามระบบนี้เพราะไม่เป็นห่วงว่า ถ้าเปิดโอกาสพิเศษให้อาจารย์แล้ว จะต้องยอมให้ข้าราชการประเภทอื่นได้รับโอกาสเหล่านั้นอย่างในระบบปัจจุบัน เช่นการให้ลาไปวิจัย (sabbathical leave) ก็จะสนับสนุนได้ง่ายขึ้น

การปฏิบัติต่าง ๆ แก่อาจารย์ทั้งที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น คงจะใช้เป็นบรรทัดฐานได้สำหรับมหาวิทยาลัยส่วนมาก กล่าวคือ อัตราเงินเดือนก็เท่า ๆ กัน ในตำแหน่งเดียวกัน แต่ถ้ามีปัญหาพิเศษสำหรับมหาวิทยาลัยบางแห่ง เช่นมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัด ซึ่งหาอาจารย์ได้ยากกว่าในกรุงเทพฯ ก็อาจจะมีข้อจูงใจพิเศษให้ยกเว้นเป็นราย ๆ ไป กระทำเช่นนั้นได้ง่ายกว่าในระบบราชการปัจจุบัน

เท่าที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้เขียนรู้สึกว่าเป็นการแก้ปัญหาเรื่องขาดแคลนอาจารย์ดีได้ทีพอสมควร และหวังว่าอาจารย์ต่าง ๆ คงจะเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้ามีอาจารย์บางท่านทั้งผู้ใหญ่และผู้น้อยยังรักการเป็นข้าราชการอยู่ ก็ควรจะเคารพในสิทธิเสรีภาพของท่าน โดยให้คงอยู่ในระบบราชการดั้งเดิมเฉพาะคน จะทำเช่นนั้นก็ทำง่าย ไม่ยุ่งยากแก่การปฏิบัติ หรือถ้าจะต้องการให้มีเพียงระบบเดียวในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ วิธีที่ดีก็คือการใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยทั่วไป ถ้าฝ่ายข้างมากต้องการเป็นอย่างไร ฝ่ายข้างน้อยก็ควรอนุโลมตาม ซึ่งเป็นธรรมเนียมในระบบประชาธิปไตยในหมู่ปัญญาชน

สิงหาคม ๒๕๑๐

ความชอบธรรมในมหาวิทยาลัย

(ถ้าจะแปลเป็นภาษาอังกฤษควรจะใช้คำว่า Decency ไม่ใช่ Righteousness
อย่างที่มีผู้แปลไปแล้ว)

เรื่องที่เสนอในการบรรยายนี้ อาจจะเรียกเป็นหัวข้อว่า
“ประชาธิปไตยในมหาวิทยาลัย” ก็ได้ หรือ “ศีลธรรมในการ
บริหารมหาวิทยาลัย” ก็ได้ และคงจะได้ความเหมือนกัน ก็คือจะ
บริหารมหาวิทยาลัยอย่างไรให้เข้าหลักเสรีภาพและให้ชอบด้วยศีล
และธรรม

ในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถานการศึกษาชั้นอุดมคือสูงสุด
ความมุ่งหมายสำคัญคือการสั่งสอนอบรมให้ศิษย์สามารถในวิชาการ

หมายเหตุ : ปรากฏแสดง ณ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย วันเสาร์ที่ ๒๐

กรกฎาคม ๒๕๑๑

เพื่อประกอบสัมมาอาชีวะประการหนึ่ง แต่ความมุ่งหมายอีกประการหนึ่งที่สำคัญกว่านั้นคือ การอบรมให้ศิษย์เป็นปัญญาชน รู้จักใช้เหตุผล วิจารณญาณ สอดส่องกุสภาวะของสังคม และใช้ความสามารถ สติปัญญา ปรับปรุงให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น สังคมมีข้อบกพร่องอย่างใดก็ให้รู้จักใช้ความคิดเป็นอิสระแก้ไขให้ดีขึ้น

นิสิตนักศึกษาอยู่ในวัยหนุ่มสาว มีพลังทางกายแข็งแรง จรจร มีพลังทางจิตกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว และมีจำนวนมากเมื่อเทียบกับครูบาอาจารย์ ในประเทศไทยและประเทศอื่นแม้แต่ในสหรัฐอเมริกาซึ่งร่ำรวยมาก จำนวนนักศึกษาและนิสิตมีมากจนแน่นสถานที่ อยู่ในลักษณะเยียดอัดแอเป็นส่วนใหญ่

พลังทางจิตของนักศึกษาและนิสิตนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญมาก คือนิสิตนักศึกษาอยู่ในลักษณะกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว ที่เรียกว่าเด็ดเดี่ยวนั้นเป็นทั้งคุณและโทษ คือ ถ้ามีอุดมคติก็มุ่งแต่อุดมคติ ซึ่งนับว่าเป็นคุณ แต่เนื่องด้วยเป็นหนุ่มและสาว ไม่เจนจัดในวิถีแห่งชีวิต ความเด็ดเดี่ยวนั้นอาจจะเป็นโทษได้ เพราะเกิดแปรเป็นความฉุนเฉียวได้ง่ายเมื่อมีสิ่งไม่สบอารมณ์ เกิดมีความถือความทะนง ความไม่ปราณีปราศรัย ปราศจากความละมุนละไม เมื่อประสบอุปสรรคขัดขวางทางดำเนินไปสู่อุดมคติของตนและหมู่คณะ

หนุ่มสาวเหล่านี้พึงพ้นจากความเป็นเด็กมาหยก ๆ แต่จะ

นับเป็นผู้ใหญ่ก็ยังนับไม่ได้สนิท อยู่ในระหว่างกึ่งกลาง ถ้าใครปฏิบัติกับเขาในฐานะเด็ก เขามักจะมีความละเอียดซึ่งแปรสภาพเป็นความโกรธเคืองได้ง่าย ปมด้อยนี้เป็นเรื่องที่พวกเราที่มีวุฒิสูงกว่ามักจะละเลยไม่นำมาคำนึง และเป็นต้นเหตุสำคัญอย่างหนึ่งแห่งความระหองระแหงระหว่างบิดามารดากับบุตร ครูบาอาจารย์กับศิษย์

ในทัศนะของนวนิยายหนุ่มสาวขนาดนิสิตนักศึกษา โลกของผู้ใหญ่นั้นเต็มไปด้วยความบกพร่อง ผู้ใหญ่ไม่ทำตัวเป็นผู้ใหญ่จริง เมื่อเด็ก ๆ เขาหลงรักผู้ใหญ่ และนับถืออย่างงมงายตามวิสัยทารก เมื่อล้มตาเห็นข้อบกพร่องขึ้น ความรักกลายเป็นความขมขื่นและละเอียดบาดลึก ความนับถือเชื่อถือกลับกลายเป็นความดูหมิ่นเหยียดหยาม รสนิยมของเขากับของผู้ใหญ่ขัดกัน และความขัดกันนี้เมื่อเกิดมีบ่อย ๆ ขึ้นย่อมก่อให้เกิดความแค้นเคืองซึ่งกันและกัน ผลสุดท้ายความรักเดิมผสมกับความแค้นใหม่ก่อให้เกิดความรู้สึกรุนแรง ซึ่งถ้าถูกกันสกัดไว้ก็ยังเกิดพลังทางจิตกล้าแข็งเด็ดเดี่ยวยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงในลักษณะของจิตที่ผมกล่าวมานี้เป็นข้อที่นักปราชญ์ทางจิตวิทยาได้วิจัยไว้เกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่นและวัยรุ่นหนุ่มสาว ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นจริงสำหรับนิสิตนักศึกษาไทยแต่ละคน แต่เท่าที่สังเกตดูเป็นเรื่องสมจริงสำหรับหลายคนทีเดียว

โลกของผู้ใหญ่บกพร่องอย่างไรบ้าง บางทีภายในกรอบ-

กรวันนั้นเอง บิดาเสพสุรามีนเมา หรือหมกมุ่นในกามารมณ์ หรือ
 ทอดทั้งบุตรภรรยา บางทีมารดาจู้จุกจิก หรือเพิกเฉยต่อหน้าที่
 หาความสุขในกีฬาบัตร หรือทั้งบิดามารดาไม่มีความโลภไม่ประพฤติ
 ตนในทำนองคลองธรรม ภายนอกครอบครัวยิ่งในสังคมก็เต็ม
 ไปด้วยข่าวอันสกปรกโสम्म รัฐมนตรีนี้ทุจริต อธิบดีนั้นกอบโกย
 แรก ๆ อ่านหนังสือพิมพ์และฟังข่าวลือก็ตื่นเต้นสนุกดี แต่ต่อ ๆ
 มามีบ่อย ๆ เข้า กลายตื่นเต้นกลับเป็นสังเวชและมองอนาคตไปใน
 ด้านมืดมน เกิดความระแวงในโลกของผู้ใหญ่ ยิ่งมองไปในโลก
 ทั่วไป ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศยิ่งร้ายเลวยิ่งนัก ที่เคยได้
 เชื่อตามคำสั่งสอนว่าทำดีจะได้ดีก็ไม่เห็นว่าได้ดีจริง คนทำชั่วยิ่ง
 ปรากฏว่าร่ำรวยด้วยยศศักดิ์บริวารศฤงคารและอำนาจ จากทัศนะ
 อันเด็ดเดี่ยวของคนหนุ่มสาว โลกของผู้ใหญ่เป็นโลกที่ผิดหวังหวั่น
 อะไรเป็นสรณะได้ยาก ทั้งในทางโลกและทางธรรม อนาคตล่อ-
 หล่มต่ออันตราย น้ำหาตระแวง ความสัจความจริงไม่มีในโลก
 ถ้าพูดไม่มีคำมีแต่ความกลับกลอก ความศรัทธาในผู้ใหญ่เสื่อม
 สลายสิ้นเชิง ภายนอกอาจจะทำความเคารพต่อผู้ใหญ่ตามธรรมเนียม
 แต่ภายในเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ภายในมหาวิทยาลัยเล่า ครูบาอาจารย์จะเป็นที่พึ่งได้บ้าง
 หรือก็หาไม่ กว้างจำนวนอันมโหฬารของนักศึกษา อาจารย์แต่ละ
 คนเคยสังเกตและรู้จักคุ้นเคยกับนิสิตนักศึกษาแต่ละคนบ้างไหม

บุคลิกลักษณะของนิสิตนักศึกษาแต่ละคนถูกกลืนไปในฝูงเหียงฝูงโคกระบือ มีหน้าซ้ำอาจารย์บางคนยังสอนไม่ได้เรื่อง สอบไล่ไม่ได้ความ ประพฤติตนให้เป็นที่เลื่องลือซุบซิบกันน่าเหี้ยมหยามผู้มีอำนาจในมหาวิทยาลัยออกข้อบังคับนานาประการ ห้ามโน่น ห้ามนี้ ต้องทำอย่างนั้น สอบไล่ก็เข้มงวด ที่สอบตกโดยอยู่ติธรรมก็มี ในทัศนะของนักศึกษาจะผิดหรือจะถูกก็ตาม โลกของมหาวิทยาลัยก็ไม่วิเศษเหมือนที่เคยคิดหวังไว้แต่ก่อน

ที่ผมกล่าวมานี้ มิใช่จะเป็นแต่ทัศนะของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทยอย่างเดียว แท้จริงเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นทั่วโลกในระยะสี่ห้าปีที่แล้วมา และยิ่งวันยิ่งจะรุนแรงขึ้น ไม่ต้องนับเรื่องเรดการ์ดซึ่งเป็นเรื่องพิเศษ จะเห็นได้ว่ามีความไม่สงบในหมู่นิสิตนักศึกษาในญี่ปุ่น อเมริกา อินโดนีเซีย ตุรกี เกาหลี พม่า ลังกา อินเดีย ปากีสถาน ยุโรปแทบทุกประเทศรวมทั้งโปแลนด์ รุเมเนีย และเมื่อเร็ว ๆ นี้ที่ฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๙๖๘ เป็นปีระเบิดและระบาคของนักศึกษา ทำนองเดียวกับ ค.ศ. ๑๙๔๘ เป็นปีระเบิดและระบาคของกรรมกรในยุโรปทุกประเทศ ซึ่งพ้องกันกับการเผยแพร่เอกสาร Communist Manifesto ของ Karl Marx

ในประเทศไทยเรา ระหว่างที่นิสิตนักศึกษายังถูกกั้นสกัดด้วยคำสั่งคณะปฏิวัติและกฎอัยการศึก จะทำอะไรก็ยากลำบาก จึง

ระบายความรู้สึกร่วมด้วยการทะเลาะวิวาทกันเองบ้าง เช่นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ด้วยการทะเลาะวิวาทกับคนภายนอกด้วยเรื่องสำมะเลเทเมาบ้าง เช่นที่เชียงใหม่ และขอนแก่น เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญออกแล้ว และในรัฐธรรมนูญนั้นจะชั่วคืออย่างไรก็ตาม มีบทบัญญัติรับรองอิสรภาพ เสรีภาพ ในการพูด การคิด การเขียน ประชาธิปไตยนั้นใคร ๆ ก็ยกย่องบูชา แม้จะเป็นแต่บูชาด้วยลมปากอย่างเดียวก็ยังมีการยกย่องว่าดี

นิสิตนักศึกษาหนุ่มสาวย่อมตื่นตัวเป็นธรรมดา ยิ่งทราบวาทะในประเทศอื่นทั่วโลก เพื่อนรุ่น ๆ เดียวกันเขาสามารถใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญบ้าง ไม่ตามรัฐธรรมนูญบ้าง บางแห่งถึงกับช่วยให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีการเมืองซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ได้สำเร็จ นิสิตนักศึกษาของเราที่ย่อมเกิดความไหวตัวขึ้นเป็นธรรมดา

ทุกๆที่นำประหลาดอัศจรรย์ที่พวกเราครูบาอาจารย์ พยายามอบรมสั่งสอนศิษย์ให้นิยมเสรีประชาธิปไตย และให้รังเกียจลัทธิเผด็จการของคอมมิวนิสต์ซึ่งขัดกับหลักประชาธิปไตย แต่พอศิษย์เราจะปฏิบัติตามหลักเสรีประชาธิปไตย เราก็ห้ามไว้ ช้าก่อน ครูบาอาจารย์สั่งสอนศิษย์ให้รู้จักคิดอ่านใช้เหตุผลด้วยตนเอง ครั้นศิษย์ใช้ความคิดเป็นอิสระขึ้น เรากลับไปเกรงว่าศิษย์จะคิดล้างเรา ครูบาอาจารย์สั่งสอนให้ศิษย์วิจยพิจารณาภาวะสังคมเพื่อใช้วิชาและสติปัญญาแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ครั้นศิษย์เล็งเห็นชัดว่าสังคมมี

ความบกพร่อง และประสงค์จะประท้วงความบกพร่องของผู้ใหญ่
ในสังคม เรากลับเกิดความเกรงกลัว เรียกตำรวจปราบจลาจลมา
ควบคุมเหตุการณ์ มีอาวุธเครื่องมือพร้อมสรรพเพื่อระงับการ
ประท้วง คุณประหนึ่งว่าอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมีหน้าที่ที่จะสร้าง
คิลปวัตตุดันวิจิตรตระการตา แต่พอก่อ ๆ ขึ้นจะเป็นรูปเป็นร่าง
เรากลับทำลายให้พังพินาศไป

เมื่อเหตุการณ์เป็นไปเช่นนั้น เมื่อปัญหามีอยู่เช่นนั้น จะควร
แก้สถานการณ์อย่างไรให้กลับคืนดีขึ้น ให้เกิดความชอบธรรมขึ้น
ในมหาวิทยาลัย

ประการที่ ๑ ผู้ใหญ่จะต้องพยายามสร้างความเชื่อถือแก่
นิสิตนักศึกษา ถ้ามิใช่บิดามารดา อย่างน้อยก็ครูบาอาจารย์ ต้อง
ประพัตติตนชนิดที่จะเป็นตัวอย่างได้แก่บุตรหรือศิษย์ของตน ผู้มี
ตำแหน่งสูงเด่นเป็นใหญ่ในแผ่นดินควรจะรักษาศีลสัตย์ให้ปรากฏ
แก่คนทั่วไปว่า ธรรมจริยานั้นเป็นจริยาวัตรที่เราปฏิบัติเป็นปกติ
มิใช่ว่าอธรรมจริยาเป็นเรื่องธรรมคา และให้เห็นว่าศักดิ์ศรีที่แท้
จริงคือความดี ความประพฤติชอบ ส่วนลาภ ยศ สมบัติและ
อำนาจเป็นเพียงเครื่องประกอบภายนอก ไม่มีคุณค่าถาวรยืนนาน

ประการที่ ๒ สายสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ครู
อาจารย์กับศิษย์ควรจะกระชับให้สนิทแน่นแฟ้น เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยน
ทัศนะซึ่งกันและกัน เพื่อให้ นิสิตนักศึกษาตระหนักว่า เดียว

นี้คนมิใช่เป็นเด็กแล้วในสายตาของบิดามารดาหรืออาจารย์ ผู้ใหญ่
เคารพในความคิดของเขาพอที่จะนำเอามาถกอภิปรายกัน แม้จะมี
ที่ไม่เห็นพ้องต้องกันอยู่มาก ก็ได้หารือสนทนาโต้ตอบกัน แม้
เมื่อหารือแล้วผู้ใหญ่อยังคงยืนยันความเห็นของตน อย่างน้อยก็ได้
ฟังเหตุผลซึ่งกันและกันอยู่ ข้อสำคัญอยู่ที่นักศึกษาได้เห็นและแน
ใจว่าอาจารย์ฟังความเห็นของตน และรับนับถือว่าเป็นเรื่องจริง
เรื่องจริง ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ปฏิเสธเสียแต่ในเบื้องต้นว่า ไร้สาระหรือ
ไร้เดียงสา

ประการที่ ๓ อาจารย์จะต้องส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตาม
ระบบประชาธิปไตยภายในมหาวิทยาลัยอย่างจริงจัง ระบบประชา
ธิปไตยภายในมหาวิทยาลัยนี้ ต่างกับระบบประชาธิปไตยในการ
ปกครองประเทศอยู่ก็ที่คณาจารย์ยังต้องรับผิดชอบในการบริหาร
มหาวิทยาลัยและในการประสิทธิ์ประสาทวิชาการ มิใช่จะทำให้มี
การออกเสียงลงคะแนนว่าปีนี้จะต้องยกขึ้นกันหมดโดยไม่มีการสอบ
หรือมิใช่จะทำให้ให้นักศึกษาออกเสียงลงคะแนนแต่งตั้งอธิการบดี
คณบดี หรืออาจารย์ หรือออกเสียงรับหรือปฏิเสธหลักสูตรต่างๆ
เป็นต้น ระบบประชาธิปไตยภายในมหาวิทยาลัยหมายความว่า
นิสิตนักศึกษามีโอกาสได้แสดงความเห็นโดยเสรีเกี่ยวกับหลักสูตร
หรือการสอนการวิจัยในมหาวิทยาลัย และเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่
เกี่ยวกับสวัสดิภาพหรือบริการนักศึกษา นักศึกษาควรได้มีสิทธิ

ออกความเห็นอภิปรายพร้อมด้วยเหตุผล เมื่อมีข้อบังคับออกมา นักศึกษาควรได้รับการชี้แจงให้เข้าใจต้องแท้ และมีโอกาสออกความเห็นได้โดยไม่ถูกลงโทษหรือหวาดเกรงการลงโทษ มีการเลือกตั้งโดยนักศึกษาเองให้นักศึกษาเป็นผู้แทน เป็นกรรมการสโมสร และกรรมการสวัสดิการนักศึกษา เหล่านี้เป็นต้น

อนึ่ง ระบบประชาธิปไตยนี้มีใช้จะพึงมีในหมู่นักศึกษาเท่านั้น การปฏิบัติในหมู่คณาจารย์เอง ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ผู้น้อย ผู้ใหญ่ หากมีวิธีให้เป็นไปตามระบบประชาธิปไตย ให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่หมู่นักศึกษา ก็จะป้องกันความยุ่งยากในการปกครองทั้งอาจารย์และศิษย์ และเป็นการส่งเสริมให้วิชาการก้าวหน้าได้โดยดี

ประการที่ ๔ หากเผอิญมีข้อขัดแย้งกันภายในมหาวิทยาลัยก็ดี หรือมีเรื่องที่นักศึกษาพร้อมใจกันประท้วงในกิจการนอกมหาวิทยาลัยก็ดี คณาจารย์และฝ่ายบริหารบ้านเมืองมีหน้าที่ที่จะดูแลสอดส่องให้การประท้วงนั้นเป็นไปโดยมีระเบียบ ไม่เกิดเหตุร้ายรุนแรง แทนที่จะใช้วิธีห้ามเสียดะพิดตะพือไป นักศึกษามีเครื่องมือที่เหนือกว่าอาจารย์อยู่สองอย่างคือ (ก) พลังทางกายของนักเรียนหนุ่มฉกรรจ์ และ (ข) จำนวนอันมากของนักศึกษา การปลุกฝังระบบประชาธิปไตยให้จับใจนักศึกษา จะช่วยให้ นักศึกษามีโอกาสประชุมพิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นที่ประท้วง และได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นตลอดจนการลงมติว่าจะ

ประท้วงหรือไม่ และถ้าจะประท้วงควรประท้วงด้วยวิธีการใด อาจารย์อาจจะช่วยแนะให้ประท้วง (ถ้าจำเป็นจะประท้วง) ด้วยวิธีสันติแทนใช้วิธีรุนแรง ด้วยวิธีอันหนักแน่นแต่ไม่ใช่วิธีชู้กรรโชก และในการนี้อาจารย์จำเป็นจะต้องมีจิตใจมั่นคงและสงบ ปราศจากอคติทั้งในด้านโทษและในด้านความขลาดกลัว สามารถชักนำศิษย์ให้กระทำการใด ๆ ด้วยวิธีอันเหมาะสมและวิธีที่ถูกต้อง

ในด้านผู้บริหารบ้านเมืองก็ควรจะเรียนรู้ว่า การประท้วงโดยสันตินั้นแตกต่างกับการประท้วงแบบรุนแรง และควรจะใช้ความพยายามจนถึงที่สุดที่จะรักษาความสงบในการประท้วง เช่น ตำรวจที่คอยดูแลให้การจราจรเป็นไปอย่างมีระเบียบ ในโอกาสที่ม็องมงคลสมรสรหรืองานแห่แห่นกกลางเมืองจันโต เมื่อมีการเดินขบวนอย่างสันติของนักศึกษา ตำรวจก็เพียงรักษาปกป้องให้กระทำได้โดยดีจันนั้น มิใช่ว่าถ้ามีข่าวจะเดินขบวนประท้วง ก็ด่วนเอารถและอาวุธสำหรับปราบจลาจลออกมาชူးและกันทางเสียแล้ว เป็นเหตุให้เกิดปะทะกันได้ง่าย เป็นเหตุให้การเดินขบวนโดยสันตินั้นกระทำไต่โดยยาก และแปรสภาพจากสันติเป็นรุนแรงไปโดยเปล่าประโยชน์

ในด้านนักศึกษานั้น ก็ควรจะได้มีโอกาสพิจารณาประเด็นเรื่องราวโดยต้องแท่ก่อนที่จะตัดสินใจเดินขบวนประท้วง การเข้าร่วมขบวนทั้ง ๆ ที่ยังไม่ทราบสาเหตุอันแท่จริง และยังไม่ไต่

พิจารณาข้อดีข้อเสียร่วมกันอย่างซัดจั้ง เพียงแต่อาศัยความรักเพื่อนรักหมู่คณะเฉยๆ นอกจากจะทำให้ระบบประชาธิปไตยต้องเสียหายแล้ว ยังเปิดช่องให้มีผู้ใช้อุบายชักจูงนักศึกษาได้โดยง่าย ให้กระทำการอันเป็นประโยชน์มิชอบแก่เขาเอง เป็นส่วนตัวหรือสำหรับพรรคของเขา

สรุปความว่าการที่จะบริหารมหาวิทยาลัย และปกครองนักศึกษาได้ด้วยความชอบธรรมนั้น อาจารย์จะต้องทรงไว้ด้วยขันติธรรม วิริยธรรม มีฉันทะและเมตตากรุณาแก่ศิษย์ ปราศจากภยากติความหวาดกลัว หรือโทษาคติความโกรธฉุนเฉียว ส่งเสริมให้ศิษย์ปฏิบัติตามทำนองคลองธรรมแห่งระบบประชาธิปไตย โดยใช้เหตุผลและความคิด และที่สำคัญที่สุดคืออาจารย์ผู้ใหญจะต้องวางตนอยู่ในศีลในธรรม ให้เป็นที่เชื่อถือแก่ศิษย์และอาจารย์ผู้น้อยทั้งปวงด้วย ในมหาวิทยาลัยก็เช่นเดียวกับในโลกภายนอก ความชอบธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก และเมื่อเกิดความชอบธรรมขึ้น การป้องกันเหตุร้ายจะกระทำได้โดยง่าย ซึ่งเป็นสิ่งอันพึงปรารถนา ยิ่งกว่าการปราบปราม หรือการยอมจำนนผ่อนตามโดยปราศจากเงื่อนไขใดๆ

การพัฒนามหาวิทยาลัย

ความหมายของการพัฒนามหาวิทยาลัยก็คือ การทำให้มหาวิทยาลัยดีขึ้น โดยอาจจะมิใช่การเพิ่มจำนวนนักศึกษา คณะหรือวิชาที่สอน แต่การที่เราเพิ่มคุณภาพให้ดีขึ้นก็เป็นการพัฒนามหาวิทยาลัยได้ แต่ส่วนที่ว่าเมื่อเรามีคุณภาพดีแล้วก็คิดจะขยายงานออกไป ก็เรียกว่าพัฒนาเช่นเดียวกัน เช่นการขยายแผนกวิชาหรือเพิ่มคณะขึ้นตามความจำเป็น ทั้งหมดนี้เป็นความหมายของคำว่า พัฒนามหาวิทยาลัย ในความหมายกว้าง ๆ ตามความคิดของผู้บรรยาย

ในที่นี้จะพยายามกล่าวแต่เฉพาะการพัฒนามหาวิทยาลัย

หมายเหตุ : บรรยาย ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ปัจจุบันคือหอศิลปวัฒนธรรม) วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๑๒

ธรรมศาสตร์ เพราะว่าการอภิปรายนี้ได้จัดขึ้นโดยนักศึกษาระรรมศาสตร์ และอีกอย่างหนึ่ง การพัฒนามหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้น ส่วนที่มีหลักการร่วมกันก็มี และส่วนที่แตกต่างกันไปตามมหาวิทยาลัยก็มี แต่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ อยู่ คือ

๑. เป็นมหาวิทยาลัยที่สอนและวิจัยในงานด้านสังคมศาสตร์โดยเฉพาะ มีศิลปศาสตร์อยู่บ้าง

๒. นักศึกษามากกว่ามหาวิทยาลัยใดๆเมื่อเทียบอัตราส่วนกับพื้นที่และจำนวนอาจารย์ประจำ และที่เหมือนกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ก็คือ ต้องอยู่ในกรอบของราชการ อาศัยข้าราชการมาเป็นอาจารย์ประจำ เพราะฉะนั้นจึงสมควรกล่าวถึงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้มาก และคงมีที่เกี่ยวข้อกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ อยู่บ้าง

ความมุ่งหมายของการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยตามความเห็นของผู้บรรยายก็คือ ต้องการที่จะสนับสนุนให้วิชาความรู้ก้าวหน้าขึ้นอยู่เสมอ คือสำหรับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น มุ่งเพื่อให้วิชาการด้านสังคมศาสตร์เกือบทุกแขนงให้ก้าวหน้าเสมอโดย

— สำหรับผู้ไม่เคยเรียนมาก่อนก็สอนให้มีความรู้ ซึ่งก็คือการสอบนักศึกษา

— ผู้ที่ได้เรียนมาแล้ว อาทิเช่น ครูอาจารย์ที่สอนอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำเป็นต้องมีโอกาสขยายวิชาความรู้ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ถ้าความรู้หยุดนิ่งไม่ก้าวหน้าก็ไปไม่รอด นี่เป็นสิ่งสำคัญ

การที่จะสอนนักศึกษาให้ได้ดี และการที่จะทำการวิจัยโดยอาจารย์และนักเรียนชั้นสูงกว่าปริญญาตรี คือปริญญาโทและปริญญาเอกให้มีวิชาก้าวหน้าอยู่เสมอ นั้น มีปัจจัยอยู่ ๓-๔ ประการ

ปัจจัยที่ ๑. วิชาที่จะสอนกับหลักสูตรที่จะสอน

ปัจจัยที่ ๒. คนที่จะรับเอาวิชาความรู้นั้น ๆ ไป

ปัจจัยที่ ๓. คนที่จะสอนและคนที่จะวิจัย

ปัจจัยที่ ๔. สถานที่ เครื่องมือ ห้องสมุด กับเครื่องมือในการเรียนและวิจัย

๑. หลักสูตรกับวิชาที่สอน

หลักสูตรในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้นอยู่คงที่ไม่ได้ เนื่องจากวิชาความรู้เปลี่ยนไปเสมอ เมื่อหลักสูตรอยู่คงที่ไม่ได้ ถ้าเปลี่ยนหลักสูตรบ่อย ๆ ก็เกิดความเสียหาย คือทำให้เกิดการระส่ำระสายในการที่จะจัดครูอาจารย์ผู้สอน แต่ความจริงแล้ววิชาความรู้จะไม่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วถึงขนาดที่เราจะต้องเปลี่ยนแปลงหลักสูตรตามอยู่เสมอ ที่สำคัญก็คือ หลักสูตรที่จะใช้สอนนักศึกษานั้นจะต้องมี

ส่วนหนึ่งที่แน่นอนและใช้ได้เป็นเวลานาน เป็นหัวใจของหลักสูตร โดยมีอีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้อยู่เสมอ ถ้าเป็นเช่นนั้นเราก็สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามลักษณะ โดยยึดถือให้คงที่อยู่ได้เป็นเวลานาน แต่เปลี่ยนแปลงไปได้ตามสิ่งที่ควร จะเปลี่ยนแปลงตามความจำเป็น

ในสภาพปัจจุบันของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น การที่จะเปลี่ยนหลักสูตรแต่ละครั้งจำเป็นต้องขึ้นไป คือ

๑. จากคณะ โดยมีคณะกรรมการประจำคณะพิจารณาเสร็จแล้ว

๒. คณะบดีเสนออธิการบดี

๓. อธิการบดีมอบให้ที่ประชุมคณะบดีพิจารณา และ

๔. ปัจจุบันตามปกติจะมีกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการของอธิการบดีเป็นผู้พิจารณาหลักสูตรอีกชั้นหนึ่ง

๕. เข้าสภามหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะลงมติใดๆ เรียบร้อยแล้ว

๖. สภาศึกษาแห่งชาติ พิจารณาเสร็จแล้วส่งกลับมา ส่วนมากมักจะมีการแก้ไขเล็กๆ น้อยๆ มีเงื่อนไขเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขหลักสูตรซึ่งทำยากลำบากมาก ใช้เวลาอย่างน้อยก็ ๘ เดือน แม้แต่การแก้ไขเพียงเล็กน้อย เพราะกฎหมายของเราระบุไว้ว่า หลักสูตรนั้นจะต้องให้สภาศึกษา

พิจารณาเสียก่อน เป็นข้อเสียในการที่จะปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยขึ้นได้ ฉะนั้นในเรื่องการบริหารมหาวิทยาลัยในเรื่องหลักสูตรนี้ควรจะได้มีการแก้ไขเสียใหม่ แก้ไขได้ง่ายโดยการเปิดโอกาสให้คณะเปลี่ยนแปลงได้ โดยการเห็นชอบของอธิการบดีเท่านั้นก็พอ นอกเสียจากว่าจะมีการแก้ไขอย่างมากมายก็สมควรจะเข้าสภามหาวิทยาลัย ซึ่งคงจะมีประโยชน์มากกว่า แต่สำหรับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นการนำเอาวิชาปีที่ ๓ มาเรียนในปีที่ ๔ หรือปีที่ ๔ ไปเรียนปีที่ ๒ แล้วก็จะทำตามกฎหมายนั้นลำบากมาก เช่นในคณะเศรษฐศาสตร์ วิชาหลักนั้นวางไว้ดีแล้ว แต่ในวิชาปีที่ ๔ วิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งนักศึกษามักจะตก เพราะยาก เพราะไม่ถนัดด้านกฎหมาย แม้กระทั่งคนที่เรียนดีก็ตก ทั้งๆ ที่อาจารย์สอนดีและตรวจอย่างยุติธรรมและรอบคอบแล้ว ผลก็คือเมื่อวิชานี้ไปอยู่ในปีที่ ๔ ทำให้เกิดการเสียหายหลายประการแก่นักศึกษา เพราะเมื่อวิชานี้อยู่ปีที่ ๓ นักศึกษาก็มีโอกาสแก้ตัวได้อีกครั้งหนึ่งในปีที่ ๔ และมีหวังสำเร็จใน ๔ ปี และวิชานี้มิใช่วิชาต่อเนื่อง จึงอาจจัดอยู่ในปีที่ ๓ หรือปีที่ ๔ ก็ได้ แต่ถ้าอยู่ปีที่ ๔ ก็เสียหายดังกล่าว ซึ่งทางคณะได้พยายามขอเปลี่ยนให้วิชานี้อยู่ปีที่ ๓ แต่เสียเวลาและยุ่งยาก เพราะยังใช้วิธีการตามกฎหมายอยู่ เพราะฉะนั้นถ้าเราจะเพิ่มวิชาหรือเปลี่ยนวิชาอื่นๆ ในหลักสูตรแล้วถ้ายังคงใช้วิธีการตามกฎหมายแล้วก็ทำได้ยากมาก

๒. ผู้ที่จะรับความรู้ไป หรือนักศึกษาที่จะรับความรู้ใน แขนงต่างๆ

ปัจจุบันคุณภาพของนักศึกษามีต่างๆ กัน บางคนดีมาก บางคนไม่ไคร่คีนัก โดยเฉพาะภาษาอังกฤษแตกต่างกันมาก เข้ามาเรียนปีที่ ๑ ภาษาอังกฤษก็ดี บางคนเรียนมา ๔ ปีแล้วภาษาอังกฤษยังใช้ไม่ได้ก็เรียนไม่ไหว เหตุที่ใช้ภาษาอังกฤษวัดมาตรฐานก็เพราะว่าทุกคณะจะต้องสอบทั้งนั้น นอกจากนั้นแล้วความแตกต่างกันในแขนงวิชาอื่น ๆ ก็ยังมีอีกมาก

เมื่อนักศึกษาแต่ละคนแตกต่างกันอย่างนี้ วิธีที่จะแก้ไขเพื่อให้คนที่เรียนดีอยู่แล้วเรียนดียิ่ง ๆ ขึ้นไป คนที่ไม่เก่งก็เอาใจใส่เป็นพิเศษ มีการ "ติว" บ้างก็พอจะให้ผลดี แต่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นทำไม่ได้ เพราะมีนักศึกษามากเกินไปเมื่อเทียบกับอาจารย์ประจำ เราจึงจำต้องรับสภาพเช่นนี้ ไม่สามารถจะพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพดีขึ้นได้ เพราะฉะนั้นการสอบตกจึงมีอยู่มาก เช่น คณะเศรษฐศาสตร์รับนักศึกษาปีละ ๒๕๐-๓๐๐ คน นักศึกษาที่สำเร็จภายใน ๔ ปี มีอยู่ประมาณ ๑/๔ คือประมาณ ๗๐-๑๐๐ คนเท่านั้น ที่สำเร็จภายใน ๕ ปีก็มีมาก พวกที่เรียนมา ๖ ปี ๗ ปี เกินระยะเวลาที่มหาวิทยาลัยให้โอกาสเรียนแล้วยังไม่จบก็มีมาก ก็ไม่สามารถจะทำอย่างไรรได้ สำหรับผู้บรรยายเองคิดว่า

ถ้าได้นำผลของการสอบแต่ละชั้นมาพิจารณา ถ้าผู้ใดสอบตกน้อย หรือสอบไม่ตกเลยก็ไม่ต้องเอาใจใส่สัก สำหรับนักศึกษาที่สอบ ตกหลาย ๆ วิชาต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ หาทางช่วยเหลือให้เรียน ได้ดีขึ้น ถ้าทำได้เช่นนี้ก็พัฒนาได้ดีมากพอใช้ แต่ก็ไม่สามารถ จะทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะนิติศาสตร์และคณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชีแล้ว ไม่มีโอกาสจะทำได้เลย เพราะจำนวนนักศึกษา มากมายทีเดียวเมื่อเทียบอัตราส่วนกับอาจารย์ผู้สอน ส่วนคณะอื่นๆ เช่น คณะศิลปศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะรัฐ ศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์ เหล่านี้ก็พอจะสามารถกระทำ ได้บ้าง ก็มีอาจารย์เพิ่มขึ้นหรือจำนวนนักศึกษาลดลงจากปัจจุบัน เล็กน้อย เกือบของคณะเศรษฐศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์ที่สำเร็จ ภายใน ๔ ปีนั้นเท่ากัน คือเป็นจำนวนประมาณ ๑/๔ หรือ ๑/๓ และที่สำเร็จภายใน ๕ ปีมีมากที่สุด สำหรับผู้ที่สอบตก ๖-๗ ปี นั้นมีน้อยมาก แต่คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีนั้น นักศึกษา ที่เรียนสำเร็จภายใน ๔ ปีมีน้อย ๕ ปีมีมากขึ้น ๖-๗ ปี และ ไม่สำเร็จมีมากที่สุด

แต่แม้แต่คณะรัฐศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์ก็ดี ยังมี ปัญหาในเรื่องนี้อยู่มาก เพราะว่ามีนักศึกษามากเกินไปนั่นเอง ผู้ ที่มีความสามารถเรียนสำเร็จได้ดี จุลลตปราชดเป็รื่องทั้งที่บรรยา-

ภาคในมหาวิทยาลัยไม่อำนวยเลยก็มี แม้ว่าอาจารย์ไม่ได้สอนหรือสอนอย่างไม่มีคุณภาพ แต่เขาก็ก็นับเรียนสำเร็จไปได้ดี แท้จริงเป็นกรณียกเว้น

เนื่องจากอาจารย์มีน้อยนักเรียนมีมาก เราก็มีวิธีแก้ได้โดยนำนักศึกษาที่เรียนอ่อนมาพิจารณาผลการสอบ แล้วแนะนำนักศึกษาเหล่านั้นว่าเธอมนั้นควรจะเรียนวิชาอะไรบ้าง กี่วิชา ซึ่งในต่างประเทศกำลังนิยมกันมาก แต่เราก็กังยังไม่สามารถจะทำได้ เพราะแม้ว่าบางคณะ เช่นคณะรัฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์นั้นมีโอกาสทำได้บ้าง แต่สำหรับคณะอื่น ๆ เช่นคณะนิติศาสตร์และพาณิชยศาสตร์และการบัญชีไม่สามารถจะทำได้ เพราะการตรวจข้อสอบล่าช้ามาก เพราะอาจารย์เป็นอาจารย์พิเศษ มีภาระมากอยู่กับฐานะภายนอกอยู่อีกทางหนึ่ง ประกอบกับจำนวนนักศึกษามีมากเกินไปอีกประการหนึ่ง ตัวอย่างเช่น คณะนิติศาสตร์นั้น มีนักศึกษามากจนกระทั่งเมื่อทำการสอบสนทนาภาษาอังกฤษนั้น ถ้าสอบทีละ ๑ คนแล้วต้องใช้เวลาถึง ๓ เดือนจึงจะสอบเสร็จ ซึ่งเสียเวลามาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะพัฒนาไปได้ก็ต่อเมื่อ

— ต้องมีนักศึกษาน้อยลงกว่าปัจจุบัน แต่ถ้าไม่สามารถจะลดจำนวนนักศึกษาลงไปได้เพราะเหตุผลทางการเมือง ก็จำต้อง

— เพิ่มอาจารย์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์ประจำ เพราะไม่มีทางอื่นใด ซึ่งต้องใช้เวลายาวนานอย่างน้อย ๑๐ ปี จึง

จะสมดุลกับจำนวนนักศึกษาเท่ากับปัจจุบัน

ตัวอย่างเช่น คณะเศรษฐศาสตร์สมัยที่ผู้บรรยายรับตำแหน่งคณบดีครั้งแรก มีอาจารย์ประจำ ๓ คน ต่อมาได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ รับอาจารย์และอาจารย์ผู้ช่วยเข้ามา และพยายามส่งเสริมให้อาจารย์เหล่านั้น ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ จนปัจจุบัน ๕ ปีมาแล้ว สำเร็จเพียงครึ่งหนึ่งเท่านั้น ขณะเดียวกันก็ต้องใช้อาจารย์พิเศษด้วย เพราะว่าอาจารย์พิเศษนี้มีประสิทธิภาพตํานั่นๆ โดยตรง อาจารย์พิเศษควรจะ มี ๑/๔ อาจารย์ประจำควรมี ๓/๔ นักศึกษาควรมีอัตรา ๒๐ คนต่ออาจารย์ ๑ คนก็เพียงพอแล้ว เราก็จะก้าวหน้าไปได้มาก แม้ว่าในสหรัฐอเมริกาจะใช้อัตรานักศึกษา ๑๐ คนต่ออาจารย์ ๑ คนก็ตาม

๓. อาจารย์และนักวิจัย

คุณภาพของอาจารย์ก็สำคัญมากเช่นกัน แต่จะหาอาจารย์ที่มีคุณภาพจริง ๆ ตั้งใจเป็นอาจารย์อย่างจริงจังก็คงมีบ้างแต่น้อยนัก トラบไตที่อาจารย์ยังเป็นข้าราชการอยู่ เพราะอาชีพอาจารย์นั้นไม่หรูหราสนุกสนานเช่นอาชีพอื่น ๆ แต่อาจารย์ต้องรักเรียนจริง ๆ และมีจิตใจที่จะเป็นอาจารย์จริง ๆ เพราะส่วนมากมักเข้ามาเป็นอาจารย์เพื่อหวังไปศึกษาต่อ ครั้นพอศึกษาสำเร็จมาแล้วก็

มักจะไปทำงานที่อื่นเสียหมด เพราะเป็นอาชีพที่สบายและเพราะรายได้ดีกว่ามาก ด้วยเหตุนี้การที่จะพึ่งแต่เพียงอาจารย์ที่ตั้งใจจริงนั้นคงจะมีไม่มากนัก เพราะฉะนั้น เราจึงควรที่จะแก้ไขระเบียบข้าราชการเสียใหม่ โดยมีให้อาจารย์ต้องรับเงินเดือนเช่นข้าราชการพลเรือนทั่วไป ควรให้อาจารย์มีขั้นเงินเดือนและความมั่นคงดีพอสมควร แต่เงินเดือนนั้นไม่ใช่เรื่องสำคัญสุดยกอด เพราะอาจารย์ที่มีความตั้งใจจริงนั้น แม้จะได้เงินเดือนน้อยก็ยินดี แต่ขอเพียงให้ได้มีโอกาสสวียจกันคว่ำให้ก้าวหน้าไปได้

ในยุโรปหรืออเมริกา เงินเดือนของอาจารย์ยังน้อยกว่างานข้างนอก คือประมาณ ๑ ต่อ ๒ หรือ ๑ ต่อ ๓ ประเทศไทยนั้นได้ประมาณ ๑ ต่อ ๖ ซึ่งน้อยมาก ทั้งนี้เพราะระบบข้าราชการของประเทศไทยล้าสมัยมาก และไม่สามารถจะแก้ไขอะไรได้ เพราะเป็นองค์การที่ใหญ่มาก ทำให้ต้องพึ่งอาจารย์ที่มีใจรักจริงๆ ที่ไม่คำนึงถึงรายได้ อิทธิพล และความมีเกียรติ ซึ่งหายากมาก

นอกจากนั้น ระบบข้าราชการนั้นไม่ดีไม่ถูกต้องเพราะว่าเมื่อเป็นข้าราชการแล้วอาจารย์ต้องระมัดระวังอยู่เสมอว่า งานวิจัยกันคว่ำของตนซึ่งย่อมต้องการจะเผยแพร่ นั้นจะขัดกับนโยบายของรัฐบาลหรือเปล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านสังคมศาสตร์ เพราะอาจารย์เป็นข้าราชการ เช่นสมมุติว่าวิจัยเรื่องภาษีอากรหรืองบประมาณพบว่า รัฐบาลทำไม่ดี เก็บภาษีแต่เฉพาะคนจน ส่วนคน

รุ่มรวยไม่เก็บภาษี ซึ่งย่อมเป็นข้อโจมตีรัฐบาล รัฐบาลก็จะหันมา
เล่นงานอาจารย์ได้ เพราะฉะนั้นอาจารย์จึงไม่มีความปลอดภัย
ต้องเสี่ยงอยู่เสมอ ซึ่งผู้บรรยายคิดว่าควรจะแยกเอามหาวิทยาลัย
ออกจากระบบข้าราชการโดยสิ้นเชิง แต่ให้ทางราชการควบคุม
ห่างๆ ให้อิสระพอควร

๔. ห้องสมุด ห้องเรียนและอุปกรณ์

สถานที่เรียน อุปกรณ์ ห้องสมุด สมมุติว่าเราสามารถ
เพิ่มอาจารย์ได้และรับนักศึกษาเท่าเดิมทุกปี จนได้อัตรานักศึกษา
๒๐ คนต่ออาจารย์ ๑ คนแต่สถานที่ไม่พอ เพราะนักศึกษามาก
เกินไปจนไม่มีห้องเรียน จึงจำเป็นต้องมีการขยายสถานที่ให้กว้าง-
ขวางกว่านี้

การศึกษาในระดับสูงกว่าชั้นปริญญาตรี

การศึกษาเพียงระดับปริญญาตรีนั้นไม่พอ จำเป็นต้องมี
การศึกษาและวิจัยในระดับสูงกว่านี้ขึ้นไปอีก ภาษาอังกฤษเป็น
ภาษาที่สำคัญมากที่สุด ซึ่งมหาวิทยาลัยของเราควรจะสนับสนุนให้
มากขึ้น เพราะตำราต่าง ๆ นั้นได้จัดพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษเกือบ
ทั้งหมด ถ้าไม่สามารถเข้าใจภาษาอังกฤษได้ดีพอแล้ว ย่อมจะไม่
สามารถติดตามวิชาการต่าง ๆ ได้ทัน ไม่สามารถจะทำการวิจัยได้ดี
แม้แต่ชาวอังกฤษที่ศึกษาในระดับสูงกว่าชั้นปริญญาตรีก็ยังสามารถ

เข้าใจภาษาอื่น ๆ ได้ดีอีกด้วย เช่น ภาษาเยอรมัน รัสเซีย เป็นต้น

เราควรจะพัฒนาไปให้ถึงวิศวกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์
ด้วย แต่ไม่ใช่ปัจจุบัน เพราะเรายังมีสิ่งบกพร่องอีกมาก เราควร
จะพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ที่บกพร่องอยู่ให้ดีขึ้นคุณภาพเสียก่อน และจึง
ขยายออกไป

เราอาจจะขยายด้านวิศวกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ อาจ
จะทำให้ดีพอใช้ถ้าหากว่ามีเงิน มีอาจารย์และสถานที่ซึ่งหาไม่ยาก
เลย แต่กระทบกระเทือนต่อประโยชน์ส่วนรวมมาก เพราะเมื่อ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขยายด้านวิศวกรรมศาสตร์และวิทยา-
ศาสตร์ออกไปแล้ว มหาวิทยาลัยขอนแก่นต้องล้ม และมหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ก็อาจจะล้ม เพราะว่าธรรมศาสตร์อยู่ในกรุงเทพฯ
แม้จะลำบากอย่างไร อาจารย์ก็คงอยากอยู่ที่นั่น ผลสุดท้ายก็คือ
มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ก็คงจะไม่
มีอาจารย์สอนเป็นแน่

เพราะฉะนั้น จึงยังไม่ควรจะขยายด้านวิศวกรรมศาสตร์
และวิทยาศาสตร์ในขณะนี้ แต่ควรพยายามทำคุณภาพของธรรม-
ศาสตร์ให้ดีขึ้น ในการพัฒนามหาวิทยาลัย

บทบาทของนักศึกษาในการพัฒนามหาวิทยาลัย บทบาท
ของนักศึกษาก็คือ “เรียน” ให้ดีที่สุด โดยไม่ต้องคำนึงถึงใด ๆ
ทั้งสิ้น ประการที่ ๒ ให้นักศึกษาเข้าร่วมในการพิจารณาบางอย่าง

เช่นให้มีการเสนอในเรื่องห้องสมุด สโมสร คณะเศรษฐศาสตร์
 ให้นักศึกษาเป็นกรรมการห้องสมุด ประการที่ ๓ ทางคณะต่างๆ
 ควรจะรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษาในเรื่องหลักสูตร วิธีสอน
 ข้อแนะ แต่ไม่ใช่ให้นักศึกษาออกเสียง นักศึกษาไม่มีอำนาจและ
 หน้าที่ที่จะออกเสียง (Vote) เพียงแต่มีสิทธิ์พูด และอาจารย์ควรรับ
 ฟัง ถ้าสิ่งใดที่ทางคณะก็ควรจะพยายามกระทำตาม และยังควรให้
 นักศึกษามีโอกาสเข้าร่วมในการพิจารณาต่าง ๆ เช่นการพิจารณา
 ให้ทุน เพราะนักศึกษาย่อมจะรู้จักกันดี ถ้าอาจารย์พิจารณาฝ่าย
 เดียวนั้นย่อมจะไม่ใคร่ทราบรายละเอียดที่ถูกต้อง แต่เป็นเพียงผู้
 ปรีक्षाเท่านั้น สิทธิเด็ดขาดอยู่กับอาจารย์ บทบาทของนักศึกษา
 มีหลายอย่าง บางอย่างควรจะมีมาก บางอย่างก็ควรจะมีน้อย การ
 ให้นักศึกษาโหวตเลือกคณะดีเยี่ยมไม่ได้ การจะโหวตเพื่อเข้าหรือ
 ไม่เข้าห้องเรียน ผู้บรรยายไม่เห็นด้วย แต่นักศึกษามีสิทธิ์ประท้วง
 ถ้าเหตุการณ์ไม่ดี แต่ควรจะใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ

บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัย

คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๒๗ เมษายน ๒๕๑๓

เรียน อาจารย์ใหม่ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผมมีความยินดีที่ได้ทราบว่า คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จะจัดให้มีการปฐมนิเทศอาจารย์ใหม่ขึ้น โดยท่านศาสตราจารย์หัวหน้าภาควิชาภูมิศาสตร์เป็นประธานเตรียมการ ท่านประธานเตรียมการได้มีความเมตตาติดต่อมายังผมและให้เกียรติผม โดยขอให้เขียนบทความเป็นทำนองแนะนำเรื่องบทบาทของ

หมายเหตุ : ข้อเขียนประกอบการปฐมนิเทศอาจารย์ใหม่ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ลงวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๑๓

อาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยมาประกอบการปฐมนิเทศครั้งนี้ ผม
จึงขอเขียนเป็นรูปจดหมายมาถึงท่านทั้งหลาย หวังว่าคงจะไม่เป็น
ที่รังเกียจทั้งในท่านทั้งหลาย และในท่านผู้มีหน้าที่จัด
การปฐมนิเทศ

ประการแรก ผมขอแสดงความยินดีกับท่านทั้งหลายที่ได้
เข้ามาเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย อาชีพนี้เป็นอาชีพที่มีเกียรติ
เพียงใดและสำคัญอย่างไร ท่านทั้งหลายคงทราบดีอยู่แล้ว ถ้ายัง
ไม่ทราบก็คงจะมีท่านผู้รอบิบายให้ทราบในการปฐมนิเทศคราวนี้
แต่ที่ผมใคร่จะขอภาวนาให้ท่านทั้งหลายเป็นพิเศษนั้น คือขอ
ภาวนาให้คงเป็นอาจารย์ *ใหม่* ตลอดไปสัก ๒๐ หรือ ๓๐ ปี หรือ
มากกว่านั้น เพราะจากที่ผมได้ประสบมา อาจารย์เก่าอย่างขนาด
ผมนี้มักมีข้อเสียอยู่ ๓ อย่างคือ (ก) ขาดความกระตือรือร้นใน
การปฏิบัติหน้าที่ ทั้งในท่านสอนนักเรียนและในท่านที่จะปรับปรุง
ระบบมหาวิทยาลัยให้ดีขึ้นอยู่เสมอ (ข) เพิกเฉยต่อความก้าวหน้า
ของวิชาการ มีทุนอยู่เท่าใดก็มักจะสอนไปวันหนึ่ง ๆ ตามสะดวก
สบาย และ (ค) ที่สำคัญที่สุดคือ เคยชินต่อการมีอำนาจเหนือ
นักเรียน จนเกิดทิฐิฐานะกล้าแข็ง ยิ่งอยู่นานยิ่งมีอาวุโสและ
ตำแหน่งสูงขึ้นก็ยิ่งมีทิฐิหนักขึ้น จนเกิดคำพังเพยว่า “สอนใคร ๆ
ไม่ยากเท่ากับสอนครูบาอาจารย์”

ด้วยเหตุฉะนั้น ผมจึงขออวยพรให้ท่านทั้งหลายคงสภาพ

ความเป็นอาจารย์ใหม่ของท่านไว้อย่างยืນตลอดกาลนาน

ประการที่สอง ผมขอเชิญชวนให้ท่านทั้งหลายมาร่วมพิจารณากับผมว่า ที่รัฐบาลท่านตั้งมหาวิทยาลัยมานั้นเพื่อใครกันแน่ คำตอบที่ถูกต้องน่าจะเป็นว่า มหาวิทยาลัยตั้งมาเพื่อนักศึกษา (หรือจะเรียกว่านิสิตก็ตามที) ฉะนั้นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุด ในมหาวิทยาลัยมิใช่อธิการบดี หรือคณบดี หรืออาจารย์ทั้งหลาย หากเป็นนักศึกษาของท่าน พวกเราครูบาอาจารย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญพอใช้แต่ไม่สำคัญยิ่ง เรามีหน้าที่อบรมสั่งสอนนักศึกษาให้มีความประพฤติดี ให้มีวิชาความรู้สูง ให้มีความรอบรู้ในเรื่องของมนุษย์อย่างกว้างขวาง ให้รู้จักใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้ง งานของพวกเราเริ่มต้นด้วยนักศึกษา และผลงานของพวกเราวัดได้ที่นักศึกษาของเรา อันธรรมาชาติของนักศึกษาซึ่งเป็นคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวนั้น เราก็คงทราบที่อยู่แล้ว เพราะเคยผ่านวัยนี้มาแล้ว เราทราบอยู่ว่านักศึกษาย่อมมีข้อบกพร่องต่าง ๆ ไม่ใคร่จะได้ใจของครูบาอาจารย์ ที่โง่ก็มี ที่เกียจคร้านก็มาก ที่สกปรกก็ยังมีบ้าง บางคนก็ไว้มายาวติดกับสมัยของพวกเรา บางคนงูกระโปรงสันจนเกินงาม บางคนเอาใจใส่ในเรื่องที่เป็นโทษแก่ตนและหมู่คณะ บางคนยืดยาวโตโส ร้อยแปดพันอย่าง แต่ก็น่าคิดดอกว่า ถ้านักศึกษาหนุ่มสาวเหล่านี้ไม่มีข้อบกพร่องต่าง ๆ นานาแล้ว เขาคงจะเรียนวิชาต่าง ๆ เองก็ได้ พวกเราคงจะไม่มีใครเขาจ้างมาให้เป็น

อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมากถึงขนาดนี้ อีกประการหนึ่ง เรื่องบางเรื่องที่นักศึกษาปฏิบัติหรือกระทำไปก็คงเป็นเรื่องของสมัยนิยม เช่น การไว้ผม หรือนุ่งกระโปรง หรือทำเสียงหนวกหูแล้ว บอกว่าเป็นดนตรี เป็นต้น พวกเราเป็นครูบาอาจารย์เขา น่าจะเอาใจเขามาใส่ใจเราบ้าง ถ้าไม่หนักหนาถึงขนาดล่อลวงละเมิดศีลธรรมแล้ว พวกเราอาจจะต้องอดทนต่อการปฏิบัติเหล่านั้น โดยหวังระลึกว่าอาจารย์ของเรา เมื่ออยู่ในวัยรุ่นเช่นนี้ก็เคยอดทนต่อเรามาแล้ว ผมเองไม่มีความสามารถที่จะชี้ให้ท่านทั้งหลายเห็นว่า กรณีอย่างใดท่านควรจะปฏิบัติอย่างไร เพียงแต่ขอเสนอเป็นหลักกว้างๆ ว่า เป็นหน้าที่ของครูบาอาจารย์ที่จะแผ่เมตตาต่อนักศึกษา เมื่อมีเมตตาเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว แม้ถึงบทจะต้องเตือนนักศึกษา ก็คงจะเตือนได้ผล ถึงบทที่จะต้องทำโทษนักศึกษาก็คงจะปฏิบัติได้ถูกต้อง พวกเราจะหลีกเลี่ยงอคติได้ง่าย และคงจะปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยความเที่ยงธรรมและชอบธรรม

ด้วยเหตุฉะนั้น ผมจึงขออวยพรให้ท่านทั้งหลายมีฉันทะ และเมตตาจิตต่อนักศึกษาของท่านเป็นพื้นฐาน

ประการที่สาม เมื่ออาจารย์มีหน้าที่สอนนักศึกษา วิชาความรู้ที่เราจะนำมาสอนนั้นย่อมเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง วิชาความรู้ที่เราเรียนมาได้เป็นทุนนั้นนับวันก็จะยิ่งเก่าลงไป เพราะในโลกนี้ วิชาต่างๆ ก็ก้าวหน้าอยู่เสมอ ฉะนั้น หากอาจารย์เองหยุดเรียน

มุ่งแต่จะถ่ายทอดวิชาทุนที่มีอยู่ให้นักศึกษา ถึงจะสอนก็สัปดาห์ใด วิชาที่จะถ่ายให้แก่แก่นักศึกษานั้นก็ย่อมจะค่อยลงไปทุกวัน ประโยชน์ของอาจารย์นั้นก็จะมีเสื่อมลงเป็นลำดับ ด้วยเหตุฉะนั้น อาจารย์ในมหาวิทยาลัยจึงมีหน้าที่ความรับผิดชอบสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การศึกษาเพิ่มเติมและการวิจัยค้นคว้าหาสัจจะในวิชาการเพิ่มขึ้นเสมอ

อนึ่ง การศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยนั้น จะขึ้นอยู่กับวาจาสิทธิ์ของอาจารย์ผู้หนึ่งผู้ใดในการบรรยายหรือการสอนก็หาไม่ได้ ความรู้ชั้นอุดมศึกษานั้นมีอยู่ทั่วจักรวาล เพราะขึ้นอยู่กับเหตุผลและสภาวะการณ์ต่างๆ ยิ่งเป็นวิชาสังคมศาสตร์ก็ยังมีประเด็นข้อพิจารณาและข้อโต้แย้งมาก จับตัววางตายไม่ได้ถนัดอย่างวิชาวิทยาศาสตร์ (ซึ่งก็จับตัววางตายไม่ได้เหมือนกัน) ฉะนั้นการสอนของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยนั้น จะมีประโยชน์จริงก็โดยใช้วิธีแนะนำให้นักศึกษาค้นคว้าอ่านตำราหลายๆ เล่ม นำเอาวิชาการในแง่และมุมต่างๆ มาผสมผสานกัน มิใช่เป็นการบอกคำบอกให้นักศึกษาจดแล้วบังคับให้นักศึกษาตอบสอบไล่ตามคำบอกอันศักดิ์สิทธิ์นั้น ที่สำคัญที่สุดคือความสามารถของอาจารย์ที่จะยุยวให้นักศึกษาสามารถใช้ความคิด ใช้เหตุผลของเขาเองมาประยุกต์กับทฤษฎีต่างๆ ของเจ้าตำราแต่ละสำนัก

ด้วยเหตุฉะนั้น ผมจึงขออวยพรให้ท่านทั้งหลายมีความ

อุทิศหาวิธีหาวิชาใส่ตัวเพิ่มเติมเสมอ และมีความสามารถให้
นักศึกษาใช้วิธีใช้ความคิดของเขาเองในวิชาการต่างๆ

ประการที่สี่ ในมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง อาจารย์และ
นักศึกษายู่ร่วมกันเป็นสังคมอันเดียวกัน สังคมใดสังคมหนึ่ง
จะมีความเจริญก้าวหน้าได้ ก็โดยอาศัยความเปลี่ยนแปลงให้สม
กับกาลและเทศะ และความเปลี่ยนแปลงนั้นควรจะพอเหมาะพอดี
ไม่รวดเร็วจนน่าเวียนศีรษะ ก่อให้เกิดความหย่อนเสถียรภาพขึ้น
หรือไม่แน่นิ่งอยู่จนเป็นวิสัยวิญญภาพ อันจะเป็นช่องทางให้เกิดเชื้อ
ระบิดขึ้นได้ หรือมีจะนั้นก็ตกอยู่ในสภาพเน่าเปื่อยอยู่ตลอดไป

ตามความเห็นของผม ระบบที่จะอำนวยให้เกิดความ
เปลี่ยนแปลงได้อย่างพอเหมาะพอดีในสังคมนั้น ได้แก่ระบบประ-
ชาธิปไตย อะไรเป็นระบบประชาธิปไตย นักสังคมศาสตร์อย่าง
พวกเราถกเถียงกันได้ไม่มีวันยุติ แต่ผมเห็นว่าไม่จำเป็นต้องถกเถียง
กันให้แพ้ชนะ พวกเราส่วนใหญ่คงจะพอใจเพียงแต่ขอให้สมาชิก
ในสังคมนั้นมีเสรีภาพในการคิด ในการแสดงความคิด ในการ
รวบรวมกันเป็นกลุ่มเป็นสมาคม และให้ได้ใช้เสรีภาพนั้นโดยวิธี
สันติและชอบธรรม

ท้ายเหตุฉะนั้น ผมจึงขออวยพรให้ท่านทั้งหลายยึดมั่นอยู่ใน
หลักประชาธิปไตย เพื่อนำมหาวิทยาลัยของท่านไปสู่ทางเจริญอยู่
เสมอ

ประการที่ห้า มหาวิทยาลัยก็เป็นเพียงหน่วยเดียวของสังคมใหญ่ซึ่งได้แก่ เมือง จังหวัด ประเทศชาติ และโลก มหาวิทยาลัยจะเจริญหรือเสื่อมย่อมเว้นเสียมิได้ที่จะรับความกระทบกระเทือนจากสังคมใหญ่ และในทางกลับกัน สังคมใหญ่จะเจริญก้าวหน้าได้ดีย่อมอาศัยประโยชน์จากมหาวิทยาลัย ทั้งในด้านวิชาการและด้านกำลังคนที่มีมหาวิทยาลัยผลิตให้สู่สังคมนั้น ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่นและโลกภายนอก จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ แต่ละฝ่ายต้องเกื้อกูลอนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน ท่านทั้งหลายซึ่งเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยจะหมกมุ่นแต่เฉพาะในตำราทฤษฎี หรือในด้านโลกุตรธรรมอย่างเดียวมิได้ ท่านจะสอนนักศึกษาที่ดี จะวิจัยที่ดี จะนำนักศึกษาไปในกิจกรรมต่างๆ ก็ดี จะดำเนินการสมาคมในหมู่อาจารย์ก็ดี ควรจะคิดถึงประโยชน์ที่พึงจะอำนวยให้แก่สังคมภายนอก ทั้งที่ใกล้ชิดและที่ห่างไกลออกมาอยู่เสมอ อย่าให้เป็นจริงตามคำกล่าวหาตลกๆ ที่ว่า “ผู้ที่มีความสามารถนั้นเป็นผู้ทำ ผู้ที่ไร้ความสามารถนั้นเป็นผู้สอน” เป็นอันขาด

ด้วยเหตุฉะนั้น ผมจึงขออวยพรให้ท่านทั้งหลายสามารถบำเพ็ญประโยชน์ เกื้อกูลแก่สังคมนอกมหาวิทยาลัยให้เป็นที่ยอมรับจกัษัตลอดไป

ด้วยความปรารถนาดี

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ข้อคิดเรื่องอุดมศึกษา

อุดมศึกษา หมายความว่า การเรียนชั้นสูงสุด การอำนวยการ
งานอุดมศึกษาจึงเป็นการประสิทธิ์ประสาทศิลปวิทยานัยอดของ
ประเทศ ศิลปวิทยามีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์
และของสังคมฉันใด สถาบันอุดมศึกษาก็น่าจะมีความสำคัญฉันนั้น
ไม่จำเป็นจะต้องกล่าวพรรณนาให้ละเอียด ณ ที่นี้

สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งจะวิเคราะห์
ได้เป็น ๓ ประการ คือ

หมายเหตุ : บรรยาย ณ A.U.A. Language Center วันที่ ๒๔ พฤษภาคม

๑. สอนนิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ในศิลปวิทยายอดเยี่ยม
นั้น
๒. วิจัยให้ศิลปวิทยาก้าวหน้าแตกฉานยิ่ง ๆ ขึ้น
๓. อำนวยประโยชน์โดยตรงแก่สังคม

หน้าที่ความรับผิดชอบทั้ง ๓ ประการของสถาบันอุดมศึกษา
ดังกล่าวมานี้ มีความสัมพันธ์คาบเกี่ยวกัน กล่าวคือ การสอนจะ
ดีได้ก็ต้องอาศัยว่ามีอะไรใหม่ มีอะไรที่มาสอนเขา การที่จะมีอะไร
ดีและใหม่มาสอนก็ต้องได้มาจากการวิจัย การวิจัยจะก้าวหน้าได้
ก็ต้องสอนให้เกิดผู้ทรงคุณวุฒิพื้นฐาน มาทำการวิจัยสืบเนื่องกัน
ไป ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับสังคมนั้น เป็น
ไปในลักษณะเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากสถาบันอุดมศึกษาทำ
ประโยชน์ให้สังคมน้อย สังคมก็ย่อมหมดศรัทธาในสถาบันอุดม-
ศึกษา ทำให้ดำเนินการสอนและวิจัยไปมิได้สะดวก ถ้าสังคมไม่
สนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาให้เพียงพอ สังคมนั้นย่อมจะขาด
ประโยชน์จากการสอนและการวิจัยทางศิลปวิทยาอย่างมาก ทำให้
สังคมนั้นมีแต่จะเสื่อมลงไป

การสอน

การสอนเป็นหน้าที่แรกของสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัย
ของไทยเราแม้ว่าจะขาดตกบกพร่องทางด้านวิจัยหรือด้าน

ประโยชน์สังคมไปบ้าง ถ้าเพิ่งถึงการประสิทธิ์ประสาทศิลปวิทยา
ให้แก่นักเรียนให้ได้ผลดี เฉพาะอย่างยิ่งทางด้านคุณภาพแล้ว ก็จะมี
ยังนับได้ว่าได้ทำประโยชน์เบื้องต้นแล้ว

มหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่สอนได้ดี ย่อมอาศัยปัจจัยหลาย
ประการคือ อาจารย์ ทัศนคติของนักเรียน หลักสูตร วิธีสอน
อุปกรณ์การสอนและระบบการบริหาร

อาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่จะสอนวิชาชั้นอุดมนี้ จำเป็น
ต้องมีคุณวุฒิสูงจึงจะสามารถถ่ายทอดศิลปวิทยาให้แก่ศิษย์ของตน
ได้ดี หากอาจารย์มีประสบการณ์ประกอบกับความรู้ทางวิชาการ
ด้วยก็ยิ่งดี แต่อาจารย์จะมีเฉพาะแต่ความรู้ความชำนาญเท่านั้น
ไม่พอ จำเป็นจะต้องมีสติปัญญาหลักแหลมและกว้างขวาง มีความ
ริเริ่มและใช้เหตุผล ไม่ยอมรับฟังคติต่างๆ เฉยๆ โดยปราศจาก
เหตุผลสนับสนุน ลักษณะของอาจารย์ที่สำคัญอีกข้อหนึ่งคือ เป็น
ผู้ที่มีใจรักวิชาการ รักสอนและรักศิษย์ หรือที่พระท่านเรียกว่า
มีฉันทะ เพราะการสอนนักเรียนนั้นจะต้องอดทนต่อความงอ ความ
ผิดของนักเรียนบางคนเป็นธรรมดา และจะต้องพูดซ้ำพูดซาก
เป็นที่ชวนเบื่อหน่ายแก่ตนเอง อนึ่ง อาจารย์จะต้องมีจำนวนมาก
เพียงพอสมส่วนกับจำนวนนักเรียน เพราะวิธีถ่ายทอดความรู้ที่ดี
นั้น คือความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างอาจารย์กับศิษย์ หาก
ความสัมพันธ์นี้มีไม่ได้ เพราะจำนวนนักเรียนมากเกินไป จำนวน

ครูน้อยเกินไป จะขาดความสำคัญยิ่งยวดไปในสถาบันอุดมศึกษา
นั้น

อีกด้านหนึ่ง จำนวนนักเรียนก็ควรจะมากพอ แต่ไม่
มากเกินไปจนสมควรไปด้วยเหตุผลอย่างเดียวกัน พื้นความรู้เดิมของ
นักเรียนจากชั้นมัธยมจะต้องดีถึงขนาด เพราะมิฉะนั้นแล้วจะศึกษาให้ลึกซึ้งต่อไปในชั้นสูงสุดมิได้ พื้นความรู้ของนักเรียนขึ้นอยู่กับเหตุสองประการคือ ได้เล่าเรียนมาดีในชั้นมัธยม และมีสติปัญญาฉลาดเฉลียวที่จะเรียนต่อไปได้ในชั้นอุดม ด้วยเหตุนี้ ผมจึง
จะใคร่ยืนยันข้อเสนอ ๒ ประการคือ (๑) การเรียนชั้นอุดมศึกษานั้นมิใช่ว่าใครๆก็เรียนได้ ต้องมีสติปัญญาถึงขนาดทางด้านวิชาการ และ (๒) ความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันระหว่างการศึกษาประโยชน์มัธยมกับการศึกษาประโยชน์อุดม เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ถ้ามัธยมศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงหนึ่ง และอุดมศึกษาอีกกระทรวงหนึ่ง หรืออาจารย์ทั้งสองประโยชน์กับหลักสูตรทั้งสองประโยชน์ไม่มีการประสานกลมกลืนต่อเนื่องกัน ย่อมจะมีแต่ผลเสียหาย เป็นอุปสรรคในการจัดการศึกษาชั้นอุดม ตามความเห็นของผม กระทรวงศึกษาธิการน่าจะเป็นหน่วยราชการที่รับผิดชอบในการควบคุมกำกับการศึกษาทุกระดับทุกแขนง และอาจารย์ชั้นมัธยมปลายกับอาจารย์มหาวิทยาลัยจะต้องมีความสัมพันธ์กันทางวิชาการเป็นประจำ

หลักสูตรชั้นอุดมศึกษาย่อมแตกต่างกับหลักสูตรประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา ก็ต้องมีวิวัฒนาการอยู่เสมอ แท้จริงหลักสูตรประถมหรือมัธยมก็จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการตามกาลสมัยอยู่แล้ว แต่ไม่จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงบ่อยนัก ส่วนหลักสูตรอุดมศึกษานั้น เนื่องด้วยเป็นชั้นวิทยาการยอด ทุกสาขาวิชา ย่อมเกิดมีเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าอยู่เสมอตลอดเวลา เพื่อให้แก่นักเรียนและอาจารย์เดินตามวิทยาการทัน หลักสูตรชั้นอุดมจึงจำเป็นต้องคล่องตัว เปลี่ยนแปลงได้ไปตามกาลสมัยโดยไม่ต้องผูกพันเป็นข้อบังคับหรือกฎที่ตายตัว จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งก็ต้องถึงสภาผู้สฤคของมหาวิทยาลัย และต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาการศึกษาแห่งชาติอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

วิธีสอนหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้จากอาจารย์ไปสู่ศิษย์ (และจากศิษย์มาสู่อาจารย์ด้วย) เป็นแก่นสำคัญของการดำเนินงานอุดมศึกษา ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างอาจารย์กับศิษย์นั้นจำเป็นมาก แต่ควรจะกล่าวเพิ่มเติมในที่นี้ว่า เมื่ออาจารย์กับศิษย์สัมพันธ์กันใกล้ชิดแล้ว จะสัมพันธ์กันเพื่อประโยชน์อันใด ประโยชน์ที่พึงแสวงในชั้นนี้ไม่ใช่ประโยชน์ที่อาจารย์จะบอกวิชาแก่ศิษย์ ประโยชน์ที่สำคัญกว่านั้นคือ การที่อาจารย์จะแนะและยุยงส่งเสริมให้ศิษย์ไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ยุและแนะให้ศิษย์ได้อ่านตำราเล่มนั้นเล่มนี้ บทความ

นับบทความนี้ ยุและแนะให้ศิษย์ไปฟังผู้หนึ่งผู้หนึ่งบรรยายทางวิชาการ ให้ไปเขียนเรื่องวิชาการเอาเอง เพราะการเขียนนั้นต้องใช้ความคิดเป็นกุญแจอยู่มาก ยุและแนะให้ศิษย์กล้าถกเถียงเรื่องศิลปวิทยาระหว่างกันและระหว่างศิษย์กับอาจารย์ เป็นต้น

ผมสังเกตว่าทุกวันนี้ มหาวิทยาลัยของไทยเราส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนและทดสอบควบกันไป การทดสอบมีมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่จะใช้ดุลพินิจกัน ข้อที่ควรคำนึงก็คือ ถ้ามีการทดสอบหรือสอบซ่อมสอบไล่กันมากขึ้น เวลาที่เหลือสำหรับการสอนก็ย่อมน้อยลงเป็นธรรมดา เหตุผลที่มักจะยกมาอ้างสนับสนุนให้มีการทดสอบบ่อยๆ นั้นก็คือว่า นักเรียนไทยเราส่วนมากมักจะไม่นิเรียนถ้าไม่มีการสอบ หรืออีกนัยหนึ่ง การทดสอบเป็นการเร่งเร้าให้นักเรียนได้ชวนชวายเป็นเรียนเพื่อสอบเก็บคะแนน ผมกลับเห็นเป็นการตรงกันข้าม คือการเร่งเร้าให้นักเรียนรีบๆ เรียนเพื่อเตรียมตัวสอบไล่หรือทดสอบนั้น ไม่เป็นประโยชน์แก่วิชาการ เพราะนักเรียนส่วนใหญ่ต้องพยายามท่องจำเพียงแต่จะให้ได้คะแนนดี ไม่ได้วางเป้าหมายให้แสวงหาวิชาอย่างแท้จริง ในกรณีส่วนมาก เป้าหมายในการรีบเรียนเพื่อทดสอบหรือสอบไล่ กับเป้าหมายในการแสวงหาวิชานั้นขัดกันอย่างมาก เพราะเมื่อเรียนกันอย่างรีบๆ เพื่อให้ทันการทดสอบก็มักจะลืมได้ง่าย ลืมได้เร็ว ไม่ทันได้ยึดหลักวิชา ฉะนั้น ผมจึงขอเสนอว่ามหาวิทยาลัยมีหน้าที่

ในการสอนและการยุให้ศิษย์เรียนเป็นสำคัญ ส่วนการทดสอบ
สอบไล่ นั้น มีความสำคัญรองลงไปอันดับต่ำ เป็นเพียงอุปกรณ์
วัดผลของการเรียนและการสอนเท่านั้น

เท่าที่ได้กล่าวมา ผมได้เสนอว่ามหาวิทยาลัยจะสอนได้ดีก็
ต้องมีอาจารย์ดี ศิษย์มีความรู้พอสมควร จำนวนพอเหมาะพอสม
หลักสูตรคล่องตัวและสมสมัย และการสอนถูกต้องตามเป้าหมาย
ท่านทั้งหลายจะเห็นได้แล้วว่า ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาแต่ละตอน
ระบบการบริหารมหาวิทยาลัยนั้นจะใช้ระบบราชการธรรมดาหาได้
ไม่ เพราะจะพบอุปสรรคไปเสียทุกประเด็น เริ่มแต่การบรรจุ
แต่งตั้งและการพิจารณาบำเหน็จความชอบอาจารย์ การพิจารณา
หลักสูตร การควบคุมบังคับบัญชาอาจารย์และศิษย์ จนถึงการ
ปฏิบัติงานของอาจารย์ การที่มหาวิทยาลัยจะเป็นส่วนราชการ เช่นนี้
ในประเทศไทยหรือประเทศอื่น เช่น ฝรั่งเศส เป็นต้น ย่อมไม่
เป็นผลดีแก่การศึกษาชั้นอุดม และก่อให้เกิดปัญหาขึ้นนานา
ประการ ถ้าจะพิจารณาล่วงหน้าเลยไปถึงหน้าที่อื่น ๆ ของมหา
วิทยาลัย คืองานวิจัยและงานอำนวยประโยชน์แก่สังคมแล้ว จะ
ยิ่งเห็นได้ว่าระบบราชการเป็นระบบที่ไม่เหมาะสมแก่การบริหาร
งานมหาวิทยาลัย

ระบบที่เหมาะสมแก่การบริหารมหาวิทยาลัยนั้น คือระบบ
ที่ให้อิสระภาพแก่อาจารย์และผู้บริหารงานมหาวิทยาลัย อำนวยให้

มีความคล่องตัวในการเลือกอาจารย์ ในการแต่งตั้งและกำหนดเงินเดือนอาจารย์ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ฯลฯ ทั้งนี้ ภายใต้อำนาจของรัฐบาล ฐานที่รัฐบาลมีหน้าที่รับผิดชอบทั้งด้านนโยบาย ส่วนรวม และดำเนินการสนับสนุนการเงินซึ่งมาจากภาษีอากรของประชาชน ภายใต้นมหาวิทยาลัยนั้นแล้ว เมื่ออาจารย์และศิษย์ก็เป็นผู้ที่ควรจะมีความรู้ความคิดสูงพอสมควรแล้ว น่าจะใช้หลักประชาธิปไตยปกครองและบริหารได้ โดยเปิดโอกาสให้อาจารย์และศิษย์ได้มีส่วนในการบริหารมหาวิทยาลัย และมีส่วนรู้เห็นในการบริหารและการพัฒนาด้วย ทางด้านวิชาการวิจัยและหลักสูตร สภาอาจารย์ควรจะได้รับหน้าที่รับผิดชอบเป็นผู้พิจารณาตามความถนัด ส่วนนิสิตนักศึกษาก็ย่อมมีสิทธิพอสมควรในการปรึกษาหารือเรื่องที่เกี่ยวข้องอนาคตของตนด้วย ที่ผมกล่าวมานี้ ขอได้พึงสังเกตว่า ผมใช้หลักประชาธิปไตยตามความหมายอันจำกัด ข้อที่ต้องการเน้นคือ การเปิดโอกาสให้อาจารย์และศิษย์มีส่วน (participation) ในการพิจารณาเรื่องต่างๆ มิใช่จะยอมรับหลักการที่จะใช้เสียงข้างมากเสมอ เพราะเรื่องบริหารและเรื่องวิชาการนั้น ไม่เหมาะต่อการใช้ออกเสียงลงคะแนน ซึ่งถ้าใช้การออกเสียงลงคะแนนจะหมายความว่า นักเรียนซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในสังคมมหาวิทยาลัย จะกลายเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัยไป การบริหารควรจะเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจากสภามหาวิทยาลัย

ลย์ ให้บริหารเป็นลำดับชั้นไปแต่ละคน การบริหารโดยคนหนุ่ม
 มากไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยหรือประเทศชาติ ไม่เป็นการบริหาร
 ที่มีประสิทธิภาพและรอบคอบ และเราต้องยอมรับข้อเท็จจริงว่า
 นักเรียนเข้ามาในมหาวิทยาลัย มีจุดมุ่งหมายข้อแรกคือการเรียน
 ไม่ใช่เข้ามาเพื่อใช้เสียงลงคะแนนบริหารมหาวิทยาลัย มิฉะนั้น
 แล้ว จะต้องตั้งหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักเรียนกันใหม่ โดยนัก-
 เรียนแทบทั้งหมดจะไม่ได้รับการคัดเลือกเข้ามา ข้อสำคัญคือ ทั้ง
 อาจารย์และนักเรียนควรจะมีส่วนทราบและออกความเห็นเกี่ยวกับ
 งานบริหารมหาวิทยาลัยด้วย

ก่อนที่จะจบตอนที่ว่าด้วยการสอนและการเรียนในมหา-
 วิทยาลัย เราน่าจะมาพิจารณากันถึงปรัชญาของการเรียนในมหา-
 วิทยาลัยว่า เราจะวางเข็มสอนนักเรียนของเราไปในทางใด เพื่อ
 ให้เป็นอะไร ผมใคร่จะขอเสนอว่าวัตถุประสงค์นั้นได้แก่ (๑) ส่ง-
 เสริมให้บัณฑิตของเราเป็นคนดี มีธรรมะ ใช้วิชาความรู้เป็น
 ประโยชน์แก่สังคม (๒) ส่งเสริมให้บัณฑิตเป็นปัญญาชน มี
 คติปวิทยาพื้นฐานกว้างขวางพอสมควร กล่าวคือ ไม่ใช่มองแคบ
 แต่ในวิชาที่ตนเรียนเป็นวิชาเอกอยู่เท่านั้น แต่ให้มีความคิดอ่าน
 กว้างขวาง ชอบด้วยเหตุผล (๓) ส่งเสริมให้บัณฑิตสามารถใช้
 วิชาชีพออกไปประกอบสัมมาอาชีพได้ และเป็นประโยชน์ตาม
 ความต้องการของสังคม และเนื่องด้วยประเทศไทยเป็นประเทศที่

ยากจน ต้องการใช้คนที่มีความรู้ส่วนมากขนาดปริญญาตรี วิชาชีพ
ที่จะพึงให้คงกล่าวจึงควรอยู่ในระดับปริญญาตรีเป็นเกณฑ์ ข้อนี้น
ย่อมแตกต่างไปจากประเทศที่มั่งมี เช่นสหรัฐอเมริกา ซึ่งหลัก
สูตรปริญญาตรีเป็นหลักสูตรที่กว้างขวางแต่ไม่ลึกซึ้ง เขาไปสอน
วิชาชีพกันส่วนมากในชั้นปริญญาโทหรือเอก

วัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมานี้มีความสำคัญทั
เทียมกัน แต่การอบรมศีลธรรมตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑. นั้น ไม่ใช่
เป็นเรื่องที่จะมาพรา้สอนพรา้บรรยายกันในชั้นนี้ อย่างมากก็สอน
กันได้ในวิชาปรัชญาหรือศาสนาเปรียบเทียบ ซึ่งผมเห็นว่าเป็น
วิชาพื้นฐานสำหรับทุกสาขาวิชา การอบรมศีลธรรมในชั้นอุดม
ศึกษานี้ เป็นเรื่องที่อาจารย์และผู้บริหารชั้นสูงของมหาวิทยาลัยจะ
เป็นผู้วางตนให้เป็นตัวอย่างแก่ศิษย์อย่างหนึ่ง และเป็นเรื่องที่
เหมาะแก่การส่งเสริมให้นักเรียนตั้งชุมชนนอกหลักสูตรขึ้น มีการ
ปาฐกถาพิเศษ การอภิปรายตั้งกลุ่มเป็นต้นอีกอย่างหนึ่ง ส่วน
วัตถุประสงค์ข้อ ๒ และ ๓ นั้น เป็นเรื่องของหลักสูตร ซึ่งจะ
ต้องลึกซึ้งพอควรในด้านวิชาเอกซึ่งจะถือเป็นวิชาชีพ แต่จะต้อง
กว้างขวางพอควรในด้านวิชาพื้นฐานและวิชาประกอบ ผมมีความ
เห็นว่าสำหรับประเทศไทยระหว่าง ๑ ใน ๔ กับ ๑ ใน ๓ ของ
หลักสูตรปริญญาตรี เป็นสัดส่วนเหมาะสมสำหรับวิชาพื้นฐานและ
วิชาประกอบ และที่เหลือควรจะเป็นส่วนของวิชาเอกวิชาชีพ

ทั้งนี้หมายความว่า นักเรียนวิทยาศาสตร์ควรจะมีความรู้ทางด้าน
อารยธรรมและสังคมศาสตร์บ้าง นักเรียนสังคมศาสตร์ก็ควรจะ
เรียนทางมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์บ้าง เป็นต้น

ส่วนการอำนวยความสะดวกขั้นปริญญาโทและปริญญาเอกนั้น
ต้องถือว่าสำหรับประเทศไทยเป็นการศึกษาพิเศษ สำหรับผู้สำเร็จ
ปริญญาตรี ส่วนใหญ่ควรจะไปประกอบอาชีพได้แล้ว ผู้ที่มีความ
รู้พื้นฐานขั้นปริญญาตรีพอสมควร ถ้าใครจะศึกษาต่อ ก็อาจจะ
จัดหลักสูตรปริญญาโทหรือประกาศนียบัตรชั้นสูงให้ศึกษาได้ใน
เวลาหลังจากเลิกงาน

การวิจัย

ได้กล่าวมาแล้วว่า งานวิจัยของอาจารย์และนักเรียนชั้นสูง
มีประโยชน์สนับสนุนการสอนอย่างหนึ่ง กับส่งเสริมศิลปวิทยาให้
ก้าวหน้าอีกอย่างหนึ่ง จึงเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่จะเปิด
โอกาสและสนับสนุนการวิจัยให้มากเท่าที่จะกระทำได้

การวิจัยแบ่งได้เป็นการวิจัยทางทฤษฎีและการวิจัยทาง
ประยุกต์

การวิจัยทางทฤษฎีนั้น มีผู้เข้าใจผิดอยู่บ้างว่าไม่มีประโยชน์
(กล่าวกันว่า ทฤษฎีเอามาใช้ไม่ได้) ถึงกับมีคำเยาะเย้ยว่า นัก
ทฤษฎีอยู่ในหอสูงทำด้วยงาช้าง เท้าไม่ได้แตะดิน ผมขอแก้แทน

นักวิจัยประเภทนี้ว่า เป็นนักวิจัยที่มีกรรมแต่ทำประโยชน์ได้มาก
 ถึงจะเป็นการปิดทองหลังพระก็ตาม เพราะทฤษฎีนั้นต้องก้าวหน้า
 ก่อน ประยุกต์จึงจะตามมาได้และทั้งรากฐานอันมั่นคงอยู่บนทฤษฎี
 การก้าวหน้าทางแพทย์ ทางเกษตร ทางวิศวกรรม ต้องอาศัย
 การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ด้านทฤษฎีเป็นพื้นฐาน เป็นตัวอย่าง
 ข้อตำหนิอีกข้อหนึ่งก็คือ นักทฤษฎีนั้นไม่มีความรับผิดชอบใน
 การงานหรือในการบริหาร ได้แต่คิด พูดและเขียน ทำไม่ได้ ข้อ
 ตำหนินี้เกิดจากความเข้าใจผิดในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบระหว่าง
 นักทฤษฎีกับนักบริหาร นักทฤษฎีมีหน้าที่รับผิดชอบที่สำคัญคือ
 ฝึกฝนสติปัญญาให้เฉียบแหลมลึกซึ้ง เบิกขอบฟ้าของศิลปวิทยา
 ให้กว้างขวางออกไป และสำคัญยิ่งคือรักษารายบรรณในทาง
 วิทยา ตั้งตนเป็นกลาง ไม่ลำเอียง กำจัดเสียซึ่งอคติอันเป็นอุป-
 สรรคขวางบังตาวิชาไว้ ทำให้เสื่อมสติ อย่างนี้ต้องนับว่าเป็น
 ความรับผิดชอบอันสำคัญ

การวิจัยด้านประยุกต์นั้น ส่วนใหญ่ประชาชนและรัฐบาล
 มักจะเห็นคุณค่า และได้รับความนิยมนิยมพอสมควร แต่ผมใครจะ
 เสนอข้อสังเกตไว้ ณ ที่นี้ ๒ ข้อ คือ (๑) การวิจัยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ในด้านประยุกต์นั้นหาควรแยกตัวไปจากมหาวิทยาลัยไม่ ถ้าจะมี
 การตั้งสถาบันการวิจัยประยุกต์ ก็ควรจะต้องมีความสัมพันธ์กับมหา-
 วิทยาลัยต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด เพราะจะได้อาศัยเกื้อกูลกัน และส่ง

เสริมให้มหาวิทยาลัยได้ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนั้น
 เป็นการประหยัดเงิน ประหยัดคน และได้ประสานงานกับทั้งด้าน
 ทฤษฎีและปฏิบัติ และ (๒) การวิจัยด้านประยุกต์ในมหาวิทยาลัย
 ไทย ควรจะเน้นหนักไปทางด้านการศึกษาไทยคดี (Thai studies)
 ทั้งในด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ถ้าเราไม่
 ศึกษาวิจัยเรื่องของเราเอง ปล่อยให้ผู้อื่นเขาศึกษา นอกจากจะ
 น่าละอายแล้ว เชื่อได้แน่ที่ผู้อื่นเขาจะสามารถศึกษาเรื่องของเรา
 ได้ถูกต้องเท่าเรานั้น ย่อมทำไม่ได้ อีกประการหนึ่ง การศึกษา
 วิจัยเรื่องของไทยนั้น จะอำนวยให้มหาวิทยาลัยสามารถทำหน้าที่
 ที่ ๓ คืออำนวยประโยชน์แก่สังคมไทยได้ดังนี้

มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศเจริญแล้ว มักจะประสบกับ
 ปัญหาข้อหนึ่งคือ ความขัดแย้งระหว่างหน้าที่วิจัยกับหน้าที่สอน
 นักเรียนมักจะบ่นว่าอาจารย์ที่ดีมีชื่อเสียง ไปทำการวิจัยเสียหมด
 หาเวลาให้นักศึกษาสำหรับจะสอนและแนะนำไม่ใคร่ได้ สำหรับ
 ประเทศไทยปัญหานี้ยังไม่เกิดขึ้น เพราะการวิจัยยังมีน้อย แต่ทั้งๆ
 ที่ไม่ใคร่มีการวิจัย ก็ยังไม่ทราบว่าอาจารย์มักจะเอาเวลาไปที่ไหน
 กัน ไม่ใคร่จะใกล้ชิดกับนักเรียน อย่างไรก็ตามก็ดี ปัญหานี้เป็นปัญหา
 ที่เราจะต้องคำนึงถึงและหาทางป้องกันต่อไป

ประโยชน์สังคม

ศิลปวิทยาที่สะสมได้ในสถาบันอุดมศึกษา และกำลังคนที่มีความรู้ นับแต่ศาสตราจารย์ อาจารย์ ลงมาถึงนักศึกษาปริญญาชั้นสูง และนักศึกษาปริญญาตรีปีสูงๆ ย่อมมีอยู่เป็นอันมาก เมื่อมหาวิทยาลัยได้พัฒนาเจริญขึ้นพอสมควร ศิลปวิทยาและกำลังคนเหล่านั้น ควรจะได้นำมาใช้เป็นประโยชน์แก่สังคม ทั้งหน่วยราชการและงานเอกชนเมื่อมีความต้องการ ในประเทศที่การอุดมศึกษาเจริญถึงขนาดเช่นในสหรัฐอเมริกา จะเห็นได้ว่า ประธานาธิบดีหลายท่านได้เคยเชิญศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยไปช่วยงานรัฐบาลอยู่เนืองๆ เมื่อรัฐบาลในสหรัฐฯ สหราชอาณาจักร ประเทศอื่นในยุโรป คานาดา ออสเตรเลีย ฯลฯ ต้องการตั้งกรมการพิเศษขึ้นศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็มักจะมีอาจารย์มหาวิทยาลัยเข้าร่วมอยู่ในกรมการนั้น เมื่อมีข้อขัดแย้งระหว่างสหพันธ์กรรมกรกับนายจ้าง อาจารย์มหาวิทยาลัยที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยแรงงานมักจะรับเชิญให้เป็นอนุญาโตตุลาการ ตัวอย่างเช่นนี้มีอยู่เป็นอันมาก จะยกมากล่าวคงจะไม่หมดสิ้น

บางประเทศ เขาใช้มหาวิทยาลัยเป็นที่ฝึกอบรมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ อยู่เสมอ เช่น การฝึกพนักงานรถไฟ การฝึกพนักงานสถิติ และการอบรมหลักสูตรว่าด้วยสหพันธ์กรรมกร เป็นต้น

อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมากจากสาขาวิชาต่างๆ สามารถทำประโยชน์แก่บริษัท ห้างร้านเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ โดยเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการแก่องค์กร บริษัทห้างร้านเหล่านั้น ทั้งนี้อย่อมเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานต่างๆ นั้นเอง มิใช่แต่จะเป็น การเพิ่มรายได้ให้แก่อาจารย์เท่านั้น

ในประเทศที่มีมหาวิทยาลัยอยู่ตามเมืองเล็กๆ มหาวิทยาลัย ย่อมเป็นศูนย์แห่งวัฒนธรรมและงานสังคมของเมืองนั้น นาฏศิลป์ ดนตรี วรรณคดี ปาฐกถา งานรื่นเริง งานกีฬา และงานอดิเรก อื่นๆ ของมหาวิทยาลัย เปิดโอกาสให้ชาวบ้านชาวเมืองได้รับ ประโยชน์อย่างน้อยก็มีการสังสรรค์กับผู้มีความรู้และหนุ่มสาวนักศึกษา จำนวนมากของมหาวิทยาลัย สำหรับประเทศไทย เมื่อมหาวิทยาลัย ต่างๆ มีอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นจำนวนเพียงพอแล้ว มหาวิทยาลัย คงจะสนองและบำบัดความต้องการของชุมชนได้เช่นเดียวกับใน ประเทศอื่น

ในประเทศไทยขณะนี้ เมื่อเรากล่าวถึงประโยชน์ที่มหา- วิทยาลัยจะอำนวยให้แก่ประชาชน เรามักจะพุ่งแสงไปในข้อที่จะ ให้มหาวิทยาลัยรับนักศึกษาเข้ามาก ๆ แต่ละปี โดยไม่คำนึงถึง คุณภาพของการศึกษา จำนวนอาจารย์ และสถานที่ เครื่องมือ การสอน และไม่คำนึงว่านักเรียนที่จะเข้าศึกษาชั้นอุดมนี้มีจำนวน มากที่พื้นความรู้ต่ำ ไม่เหมาะแก่การศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย

ผมเองมีความเห็นว่า ขณะนี้มหาวิทยาลัยของไทยเรามีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น เฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคนอกกรุงเทพฯ แต่วิธีแก้ไขข้อบกพร่องนี้ หาใช่การเปิดมหาวิทยาลัยตลาดวิชาในกรุงเทพฯ ไม่ วิธีแก้ไขที่จะให้ได้ผลดีจริง ๆ ควรจะเป็นดังนี้ (๑) พยายามสะสมอาจารย์ให้มากขึ้น เตรียมไว้ในสาขาวิชาต่างๆ (๒) พยายามปรับปรุงการศึกษาชั้นมัธยมให้มีมาตรฐานสูงขึ้น เพื่อให้มีนักเรียนที่เหมาะสมมากขึ้นสำหรับเรียนในชั้นอุดม (๓) สำรวจดูในท้องถิ่นจังหวัดต่างๆ ที่มีวิทยาลัยวิชาชีพชั้นสูง เช่นวิทยาลัยครู แล้วปรับปรุงวิทยาลัยนั้นๆ ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย โดยใช้เวลาเตรียมงานพอสมควร (ในการนี้ จำเป็นจะต้องให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบชั้นอุดมศึกษาด้วย จึงจะสำเร็จผลได้ง่าย) (๔) ให้มหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ที่มีอาจารย์มากพอ ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงวิทยาลัยดังกล่าวแล้ว ไปจนกว่าวิทยาลัยต่างๆ นั้นจะมีอาจารย์และอุปกรณ์การศึกษาเพียงพอ (๕) วางโครงการที่ว่าเป็นโครงการระยะยาว ๕ ปี-๗ ปี ตามความจำเป็น โดยสนับสนุนการเงินงบประมาณและเงินกู้ให้เพียงพอ

ส่วนการสนับสนุนให้มีวิทยาลัยเอกชนซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลอยู่แล้วนั้น ก็ควรดำเนินต่อไป โดยให้เอกชนนั้นวางแผนงานขยายวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยได้ ภายในกรอบแห่งความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ

การที่จะสนับสนุนมหาวิทยาลัยทั้งที่เป็นของรัฐและที่เป็น
ของเอกชน ให้เปิดสอนในสาขาวิชาใดบ้างนั้น ควรคำนึงถึง
ความต้องการกำลังคนของชาติ พยายามให้ผลิตบัณฑิตในสาขาวิชา
ที่มีความต้องการสูง เช่น ครู นักวิทยาศาสตร์ วิศวกร นักเกษตร
พยาบาล เป็นต้น พยายามหลีกเลี่ยงป้องกันมิให้ผลิตบัณฑิตมา
ชนิดที่จะทำให้เกิดปัญหาการว่างงานภายหลัง เฉพาะอย่างยิ่ง
บัณฑิตในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์บางสาขา

ในขณะนี้ ผมเข้าใจว่ามหาวิทยาลัยต่างๆ ในกรุงเทพฯ
พอจะบำบัดความต้องการการศึกษาชั้นสูงของประชาชนได้บ้าง
หลายวิธี เช่น ในกรุงเทพฯ เอง ก็อาจจะเปิดหลักสูตรการอบรม
วิชาชีพบางชนิดได้ในภาคค่ำ เพื่อใช้สถานที่ของมหาวิทยาลัยให้
เป็นประโยชน์เต็มที่ วิชากฎหมาย วิชาบัญชี วิชาบริหารธุรกิจ
วิชาช่างกล คณิตศาสตร์ การธนาคาร ฯลฯ เป็นวิชาที่มีผู้สนใจ
เรียนมิใช่น้อย แต่ในการศึกษานิตนี้ไม่ควรจะหลอกตัวเราเอง
หรือผู้อื่นให้เข้าใจว่าเป็นการศึกษาระบบปริญญา เป็นการศึกษา
เพื่อความรู้เฉพาะอย่าง และผู้ที่มีความรู้เรียนแล้วสอบไล่ได้ ควร
ได้รับประกาศนียบัตรแต่ละวิชาหรือจะรวมหลายๆ วิชาที่สอบไล่ได้
ที่คล้องจองกัน เป็นประกาศนียบัตรพิเศษสำหรับการธนาคาร
สำหรับบริหารรัฐศาสตร์ หรือสำหรับวิชาช่างกล ฯลฯ ก็ย่อมกระทำ
ได้และเป็นประโยชน์ดี

ผมอยากให้เห็นอาจารย์และนักศึกษาชั้นสูง ๆ ของมหาวิทยาลัยในกรุงเทพ ฯ จัดการอีกอย่างหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่น คือรวบรวมกันเป็นคณะในเวลาปีติภาคปลาย กำหนดหลักสูตรให้ดี ให้เหมาะ จัดเป็นหน่วยเคลื่อนที่ไปตามหัวเมือง เพื่อบรรยายวิชาการต่าง ๆ ที่มีผู้สนใจ กราวละ ๒ หรือ ๓ เมือง เลือกเมืองที่ไม่มีมหาวิทยาลัย ถ้ากระทำเช่นนั้นได้ก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคมมิใช่น้อย

ข้อสังเกตท้ายเรื่อง

ก่อนจบบทความ ผมใคร่ขอเรียนชี้แจงว่าการที่ผมได้นำเอาเรื่องอุดมศึกษามาอภิปรายนี้ มิใช่ว่าเรื่องอุดมศึกษาจะเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาการศึกษา แท้จริง ถ้าพูดถึงจำนวนแล้ว ผู้ที่เป็นนักเรียนชั้นอุดมในประเทศเรานี้มีเป็นส่วนน้อย การศึกษาชั้นอื่นๆ มีนักเรียนผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงมากกว่านัก แต่โปรดคำนึงว่าอุดมศึกษาเป็นกุญแจสำหรับความก้าวหน้าของวิชาการในสังคมเรา และการปรับปรุงอุดมศึกษาให้ดีขึ้นนั้น จะมีผลสะท้อนให้การศึกษาในระดับอื่นๆ ได้รับประโยชน์จากความเจริญนั้นด้วยทั้งทางตรงและทางอ้อม

มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย

ประโยชน์ของมหาวิทยาลัย

โบราณท่านเปรียบวิชาว่าเป็นทรัพย์ ถ้าเราเชื่อกันจริงๆ ว่า สังคมที่จะอยู่ได้ด้วยความสุขความเจริญนั้นควรจะมีการกระจายเฉลี่ยทรัพย์ให้ทั่วถึงกัน อย่าให้ใครจนจนเกินไป และอย่าให้ใครมั่งมีจนเกินไปแล้ว สังคมนั้นก็ควรจะมีหน่วยงานการศึกษาให้ประชาชนได้รับวิชาโดยทั่วถึงกัน หรืออีกนัยหนึ่ง การศึกษาประชาบาลชั้นประถมและการศึกษาชั้นมัธยม ย่อมมีความสำคัญมากกว่าการศึกษาชั้นอุดม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย ซึ่งมีคนมีวาสนาได้เรียนชั้นอุดมจำนวนน้อยนัก ไม่ถึงหนึ่งในพันของคนที่เขาเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ข้อนี้ได้รับการยืนยันจาก

หมายเหตุ : บันทึกลงไม่ปรากฏแน่ชัด ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ศูนย์ศึกษา
มิถุนายน ๒๕๑๖

นักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนเพื่อการศึกษาและผลที่ได้รับจากการศึกษาในระดับต่าง ๆ เช่น ศาสตราจารย์มาร์ก เบลา ก็ได้วิเคราะห์เรื่องการศึกษาของไทยสำหรับสถานการณ์แห่งชาติเมื่อ ๓-๔ ปีก่อน และได้แสดงผลของการวิเคราะห์ไว้โดยชัดเจนว่า ผลได้จากการศึกษาชั้นประถมเป็นสูงสุด และผลได้จากการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยต่ำสุด

ที่กล่าวมาข้างต้น มิได้หมายความว่าเลยไปจนถึงจะแนะนำให้สังคมไทยเลิกสนับสนุนหรือลงทุนในการศึกษาชั้นอุดม เพราะแม้ว่าจะได้ผลน้อยกว่าการศึกษาชั้นอื่น ๆ ก็เป็นเรื่องที่สำคัญมากพอที่สังคมจะต้องลงทุนสนับสนุนต่อไป แต่ต้องการจะชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของมหาวิทยาลัยนั้นมิใช่ความสำคัญที่สูงสุด ถ้ามหาวิทยาลัยต้องการให้สังคมลงทุนสนับสนุนต่อไป มหาวิทยาลัยจะต้องพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์กันว่าจะทำประโยชน์ให้สังคมได้จริง ๆ และจะต้องดำเนินการทำประโยชน์ให้แก่สังคมอยู่เสมอ

ประโยชน์ของมหาวิทยาลัยต่อสังคม เป็นประโยชน์ชนิดที่สถาบันประเภทอื่นไม่สามารถทำได้ มีอยู่หลายประการคือ การสอนวิชาชั้นสูง การศึกษาวิจัยเพื่อให้วิชาก้าวหน้าและเป็นวิชาที่สังคมจะนำไปใช้ได้ การปฏิบัติงานและเป็นที่ปรึกษาทางราชการและทางวิสาหกิจเอกชน การเทอดทูนรักษาคูณธรรมในสังคม เป็นต้น ในบทความนี้จะได้ขยายความประโยชน์ต่าง ๆ นี้เป็นลำดับไป

หน้าทสอน

หน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่เห็นได้ชัดคือ สอนนิสิตนักศึกษาให้มีวิชาชั้นสูง ให้มีความรู้ความสามารถสนองความต้องการของสังคม สังคมไทยเป็นสังคมที่ล้าหลังทางเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่า ก้อยพัฒนา เราพยายามพัฒนาเศรษฐกิจและการสังคมด้วยวิธวางแผนพัฒนา ระยะเวลา ๓ ปี ๕ ปี ๖ ปี แล้วแต่กรณี ความต้องการผู้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการเพื่อรับราชการและประกอบธุรกิจเอกชนนั้น ย่อมมีอยู่เป็นอันมากและมีอยู่ทุกแขนงวิชา ประเทศด้อยพัฒนาที่เคยเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่นมาก่อนย่อมขาดแคลนผู้มีความรู้ชั้นสูง เห็นได้ชัดเพราะแต่ก่อนต้องอาศัยคนของชาติที่ครอบครองตนทำหน้าที่เหล่านี้ แม้แต่ประเทศไทยเอง แต่ก่อนก็ต้องอาศัยชาวต่างประเทศเป็นอันมากมาบริหารงานและเป็นที่ปรึกษา แม้ปัจจุบันก็ยังต้องการความช่วยเหลือด้านนี้จากต่างประเทศอยู่ ยังมีแผนพัฒนาลงทุนในเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การคมนาคม การพลังงาน ฯลฯ ตามวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็ย่อมยังจำเป็นต้องผลิตผู้มีความรู้ชั้นสูงมาใช้งานมากขึ้น

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสอนและผลิตบัณฑิตนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องขยายความอีกมาก จะขอยกไปอภิปรายให้ละเอียดยิ่งขึ้นในตอนหลัง

หน้าทวิจย

อาจารย์ (และนักศึกษาชั้นปริญญาสูง) ในมหาวิทยาลัย นอกจากจะทำหน้าที่สอนนักศึกษาแล้ว จำเป็นต้องฝึกฝนวิชาของตนให้ลึกซึ้งกว้างขวางก้าวหน้าให้ทันสมัยอีกด้วย เพราะวิชาในโลกนี้ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องก้าวหน้าอยู่เสมอ ยิ่งสมัยวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์เจริญอย่างรวดเร็ว แตกต่างกับเมื่อ ๑๐-๒๐ ปีก่อนอย่างผิดตา จริงอยู่ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยไทยมีเครื่องมือห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทดลองไม่ได้สมบูรณ์ เพราะประเทศและมหาวิทยาลัยของเราจนกว่าเขา และไทยสมัยใหม่เราก็เริ่มทีหลังเขาที่จะหวังให้อาจารย์ไทยในเมืองไทยคิดค้นอะไรขึ้นใหม่ให้ได้ผลเลิศลายนั้น คงจะหวังได้ยาก (แต่ก็เป็นไปได้เหมือนกัน)

การที่อาจารย์ในมหาวิทยาลัยไทยพยายามฝึกฝนชวนชวชาญอ่านและสลับรับฟัง เพื่อทราบว่ามีวิชาในสาขาของตนนั้นว่าในโลกภายนอกได้ก้าวหน้าไปในลักษณะใด และนำมาถ่ายทอดให้นักศึกษาของตนได้รับทันกาลสมัย ก็นับได้ว่าเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์จริงๆ ได้สถานหนึ่ง แต่ขอบฟ้าของการวิจัยมิใช่จะแคบเพียงเท่านั้น วิชาความรู้ที่ผู้อื่นในประเทศอื่นเขาสามารถคิดค้นใหม่ๆ ได้นั้น ส่วนมากใช้ได้แต่ในประเทศอื่น จะนำมาใช้ในประเทศไทยได้ก็ต้องดัดแปลงเพิ่มเติมในรายละเอียดบ้าง ในสาระสำคัญบ้าง ฉะนั้นงานวิจัยของอาจารย์ไทยที่อาศัยผลงานของผู้อื่น

นำมาดัดแปลงให้ใช้ได้ประโยชน์ในภาวะของเมืองไทย ก็ย่อมเป็นงานวิจัยที่มีคุณค่าต่อสังคมและโลกแห่งวิชาการเป็นอย่างดี ที่กล่าวว่านี้หมายถึงวิชาทุกด้าน วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศิลปและวรรณคดี ฯลฯ

งานวิจัยของทางอาจารย์อาจจะมีคามมุ่งหมายได้หลายอย่างเท่าที่ได้กล่าวมาแล้ว ได้กล่าวถึงงานที่มุ่งหมายผลจากความรู้นเฉพาะสาขาวิชาที่อาจารย์สนัก แต่อาจารย์อาจจะนำความรู้หลาย ๆ สาขาวิชามาผสมผสานกัน เป็นแบบพหุสาขาวิชา (multi-discipline) ข้อนนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก เพื่อจะทำประโยชน์ให้สังคม เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมแท้จริงนั้นมักจะมีสาเหตุสืบเนื่องกันมาหลายทาง เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง ปรัชญาและประวัติศาสตร์ เป็นอาทิ โครงการพัฒนาประเทศจะมุ่งพิจารณาแต่ในแง่เศรษฐศาสตร์ย่อมบกพร่องได้ง่าย เพราะบางทีความเจริญทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและการเมืองได้ ด้วยเหตุฉะนั้น ความรู้แบบพหุสาขาวิชาจึงสำคัญยิ่งนักสำหรับอาจารย์สังคมศาสตร์ ในด้านวิทยาศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน ความรอบรู้ซึ่งเกิดจากงานวิจัยจึงเป็นช่องทางสำคัญที่มหาวิทยาลัยจะบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมได้ ไม่ควรละเลย

ถ้าอาจารย์ทุกคนทำงานวิจัยแต่ในด้านประยุกต์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์โดยตรงและทันทีสำหรับสังคม ผมก็คิดว่าไม่พอ

เพราะไม่ว่าจะเป็นวิชาสาขาใด ก่อนที่จะนำความรู้ไปประยุกต์เป็น
เรื่องจริงจังได้นั้น จำต้องมีความรู้จริงทางทฤษฎีเป็นพื้นฐาน จึง
จะนำไปใช้เป็นคุณหนักแน่นได้ อีกประการหนึ่ง วิชาชั้นสูงใน
โลกนี้ปราศจากขอบเขต ยากที่จะกำหนดแน่นอนแต่ต้นได้ว่า
ทฤษฎีหรือความคิดเบื้องต้นอันใดจะนำไปใช้ได้ผลจริงจังหรือไม่
ฉะนั้นงานวิจัยทางทฤษฎีย่อมมีประโยชน์เสมอ อาจารย์บางคนสน-
ใจทางทฤษฎีมากกว่าวิชาประยุกต์ ก็ควรจะทำการศึกษาตามแนวที่
ตนถนัด งานวิจัยทฤษฎีนี้ต้องอาศัยความสามารถชุดคูปัญหาต่าง ๆ
นานา บางเรื่องก็มีลักษณะเป็นเส้นผมบังภูเขาคือจะต้องอาศัยความ
คิดที่มีแนวแตกต่างไปจากสามัญสำนึก ความสามารถใช้วิจารณ์-
ญาณทั่วถึง ข้อที่มหาชนรับรองกันอยู่เดิมอย่าง ไม่ลืมหูลืมตานัน
เป็นข้อสำคัญในการวิจัยทฤษฎี งานวิจัยชนิดนี้และคุณวุฒิที่ย่อม
ทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้

งานวิจัยดังกล่าวมาข้างต้นนั้น นอกจากอาจารย์จะเป็นผู้
กระทำแล้ว นักศึกษาในชั้นปริญญาโทและเอกก็มีหน้าที่และความ
สามารถกระทำด้วย การเปิดสอนชั้นปริญญาสูง ๆ ในมหาวิทยาลัย
ไทยจึงมีเหตุผลสนับสนุนได้ด้วยเหตุนี้

หน้าที่ปฏิบัติและให้คำปรึกษา

อาจารย์มหาวิทยาลัยอาจทำประโยชน์โดยตรงแก่สังคม โดย

เข้าไปปฏิบัติงานในราชการหรือในองค์การเอกชน ใช้ความรู้สติ-
ปัญญาที่ได้ฝึกฝนแล้วเป็นประโยชน์ได้ ในบางประเทศ เขาใช้
วิธีแลกเปลี่ยนคนทำงานกันระหว่างวิทยาลัยกับหน่วยงานรัฐบาล
เป็นระยะเวลาหนึ่ง เช่นเอาอาจารย์ไปทำงานในกระทรวง ทบวง
กรม และเอาเจ้าหน้าที่ในกระทรวง ทบวง กรม ไปทำงานเป็น
อาจารย์ชั่วคราว จะเป็น ๑ ปีหรือนานกว่านั้นก็ได้ ๑ ปีอาจจะสั้น
ไป ที่เหมาะสมตามสภาพของเมืองไทยควรจะเป็น ๒ หรือ ๓ ปี ใน
ประเทศอเมริกา ประธานาธิบดีแทบทุกสมัยในระยะ ๔๐ ปีที่แล้วมา
มักจะเรียกใช้อาจารย์มหาวิทยาลัยไปช่วยบริหารกิจการ หรือเป็น
ที่ปรึกษารัฐบาลอยู่เนืองๆ ในองค์การระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น
เป็นสหประชาชาติ องค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม องค์-
การแรงงานระหว่างประเทศ ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่าง
ประเทศ องค์การอาหารและเกษตร หรือคณะกรรมการสิทธิมนุษย-
กิจแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขาเชิญอาจารย์ไปปฏิบัติงาน หรือ
ประชุมสัมมนา หรือเป็นที่ปรึกษาทั่วไป หรือพิจารณาปัญหา
เฉพาะเรื่อง หรือให้ร่วมคณะสำรวจเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ

ในบางประเทศ เมื่อจะมีข้อคำวิจารณ์นโยบายใหม่ในเรื่อง
ต่างๆ เขามีธรรมเนียมที่ดี คือตั้งคณะกรรมการพิเศษขึ้นศึกษา
เรื่องแล้วเสนอแนะ คณะกรรมการดังกล่าวในสหราชอาณาจักร
เรียกว่า Regal Commission ในกรณีเช่นนี้ แทบทุกกรรมการ

จะมีอาจารย์เข้าไปแทรกเป็นยาจำเสมอ ในประเทศที่มีเรื่องพิพาทเกี่ยวกับค่าจ้างแรงงานบ่อยๆ เขามักตั้งคณะตุลาการพิเศษขึ้นพิจารณาวินิจฉัยฐานคนกลาง อาจารย์มหาวิทยาลัยก็มักจะได้รับเชิญให้เป็นตุลาการ เพราะเหมาะที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ย

ทางด้านธุรกิจเอกชน บริษัทอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมต่างๆ รวมทั้งสมาคมพ่อค้าและสมาคมนักอุตสาหกรรมในยุโรปและอเมริกา ได้ใช้อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นผู้ทดลองค้นคว้าในห้องปฏิบัติ เป็นที่ปรึกษา เป็นกรรมการหรืออนุกรรมการ ในสมาคมดังกล่าว น่าสังเกตว่าในประเทศเหล่านี้ ในออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ เมืองใดมีการผลิตสินค้าประเภทใด มหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในเมืองนั้นมักจะมีผู้เชี่ยวชาญสันตติในวิชาที่เกี่ยวกับสินค้านั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรมรองเท้า อุตสาหกรรมเหล็ก อุตสาหกรรมไฟฟ้า อุตสาหกรรมสร้างเครื่องบิน ทั้งนี้ก็เพราะนักศึกษาเรียนวิชาเหล่านั้นแล้วก็เข้าทำงานในท้องถิ่นได้เลย และอาจารย์ก็ได้ช่วยงานในท้องถิ่นได้สะดวก วิชาที่แตกฉานได้ง่ายเพราะอยู่ใกล้ของจริง และวิสาห์กิจต่างๆ ก็สนใจสนับสนุนมหาวิทยาลัยที่ทำประโยชน์ให้แก่ตน เป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ได้ผลดีด้วยกันทุกฝ่าย

ในความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยนี้ อาจารย์มหาวิทยาลัยอาจจะได้รับประโยชน์ทางการ

เงินเป็นรายได้เพิ่มเติมจากเงินเดือนประจำ ซึ่งก็เป็นเรื่องสำคัญ
พอใช้สำหรับมหาวิทยาลัย ซึ่งส่วนมากเงินเดือนอาจารย์มักจะต่ำ
กว่าราชการหรือวิสาหกิจเอกชน แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือ วิชาและ
ประสบการณ์ที่อาจารย์จะนำมาสอนศิษย์นั้นเป็นวิชาทันสมัย และ
เกี่ยวข้องกับชุมชน นำไปใช้ได้ทันทีตามความต้องการของชุมชน
มิใช่เป็นการสอนโดยเพียงแต่เปิดตำรา (บางที่ไม่เปิดด้วยซ้ำ)
แล้วสอนไปตามบุญตามกรรม ทางราชการและชุมชนเล่า ก็ได้
ประโยชน์จากอาจารย์ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยงานประจำหรือเพียง
เป็นครั้งคราว เพราะมีโอกาสดูฟังได้รับความคิดเห็นอันเป็น
อิสระ นอกเหนือไปจากความคิดของผู้ที่ทำงานจำเจ เสมือนหนึ่ง
ห้องที่ปิดประตูหน้าต่างไว้จนอากาศอับเฉา ได้เปิดช่องลมให้กระ-
แสสดชื่นระบายอากาศ และบรรยากาศเหมาะสมแก่ความเจริญของ
งานไม่ว่าชนิดใด

หน้าที่ในฐานะปัญญาชน

ทุกวันนี้เรามักจะบ่นเรื่องความเสื่อมของศีลธรรมจรรยา
และคุณค่าทางวัฒนธรรม บ่นว่าคนเราตั้งแต่ผู้น้อยไปถึงผู้ใหญ่
ในราชการมักไม่ตั้งอยู่ในสุจริตธรรม การบ่นเช่นนี้บ่นกันทุกคน
ชาวบ้านร้านตลาดจนถึงผู้ใหญ่อีก บ่น อาจารย์มหาวิทยาลัยก็บ่น
นิสิตนักศึกษาอีก บ่น บางทีการบ่นนั้นก็ไม่นำไปสู่การคิดอ่านแก้ไข

ปัญหาเลย

ในสมัยก่อนๆ เรื่องศีลธรรมเสื่อม ฯลฯ ก็มีอยู่เหมือนกัน แต่อย่างน้อยเมื่อรุ่นผมเด็ก ๆ ก็ยังสามารถมองเห็นว่ามีผู้พยายามดำรงชีวิตให้เป็นตัวอย่างที่ดีได้ เริ่มตั้งแต่ผู้ใหญ่ภายในครอบครัว ครูและอาจารย์ตั้งแต่ชั้นประถมขึ้นไป พระภิกษุสงฆ์ ตั้งแต่ชั้นพระราชคณะลงมา บำเพ็ญพรหมจรรย์ถือศีล มีสมณะให้ชาวบ้านเห็นและถือเป็นบรรทัดฐาน ผู้ใหญ่ในราชการก็มีเรื่องมีติมีร้ายให้ชาวบ้านลือกันบ้าง แต่ไม่บ่อยนัก จะเห็นได้ว่า เรื่องศีลธรรม วัฒนธรรม คุณธรรมแห่งชีวิตและอุดมคติแห่งชุมชนนั้นหาใช่เป็นเรื่องที่จะบ่น หรืออภิปราย หรือสัมมนากันอย่างเดียวไม่ เป็นเรื่องที่จะเทศน์ทูนได้ด้วยความสามารถและการกระทำเป็นเยี่ยงอย่างกันมากกว่า เฉพาะอย่างยิ่ง หน้าที่^{นี้}ควรจะตกหนักอยู่ที่ผู้มีอำนาจและผู้มีปัญญา อาจารย์มหาวิทยาลัยจัดว่าเป็นผู้ทรงปัญญาจึงมีหน้าที่เป็นสำคัญด้วย

ในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง สิ่งที่น่าจะห่วงใยและการประพฤติดของคนย่อมได้แก่ จารีตประเพณี คำสอนและการปฏิบัติของผู้ผู้นำในตำแหน่ง ๆ ผู้นำดังกล่าวอาจจะเป็นผู้อาวุโสทางวัยหรือวุฒิอย่างอื่น เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและเป็นภิกษุหรือสมภาร ประเภทหลัง^{นี้}ควรจะรวมครูและอาจารย์เข้าด้วยตามลักษณะของชุมชนสมัยปัจจุบันในสมัยโบราณ นอกจากภิกษุสงฆ์จะมีหน้าที่ทางศาสนา

หน้าที่เทศนาสั่งสอนชาวบ้านแล้ว วัดียังเป็นโรงเรียนของเด็กและ
ซึ่งได้ความรู้ทางโลกและทางธรรมจากพระภิกษุซึ่งทำหน้าที่เป็นครู
เยาวชนและอาจารย์ ส่วนชาวบ้านก็เคารพนับถือภิกษุสงฆ์ว่าเป็น
ผู้รู้ คงแก่เรียนและทรงศีล ทุกวันนี้เราเรียกคนที่มีความรู้และคง
แก่เรียนว่าปณฺฑิตชน แต่คนที่ชอบให้คนอื่นเรียกตนว่าปณฺฑิตชน
มักจะไม่นับหน้าที่เป็นผู้ทรงศีล สมัยนี้หน้าที่สอน “หนังสือ” ของ
ภิกษุสงฆ์ได้โอนไปให้ครูและอาจารย์เป็นส่วนใหญ่ หน้าที่ในเรื่อง
จริยวัตรของผู้รู้ ผู้คงแก่เรียน จึงควรจะตกมาเป็นของครูและ
อาจารย์ฆราวาสทั้งหลายด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง อาจารย์มหาวิทยาลัย
จะเพิกเฉยต่อหน้าที่ทำเยี่ยงอย่างทางจริยวัตรแก่ชุมชนนั้น หากควร
ไม่

แน่ละ อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นฆราวาส ไม่จำเป็นต้อง
ยึดถือพรหมจรรย์อย่างภิกษุ และอาจารย์มีความรับผิดชอบเรื่อง
ครอบครัวของตน มีความกังวลทางโลกมากกว่าภิกษุ แต่ความ
แตกต่างในหน้าที่รับผิดชอบระหว่างอาจารย์ฆราวาสกับอาจารย์
พระนั้น เป็นความแตกต่างในเรื่องละเอียดปลีกย่อย ในหลักการ
ไม่ควรจะแตกต่างกัน เช่น เรื่องความโลภและความสันโดษ มี
พุทธภาษิตกล่าวไว้ว่า ไม่มีอะไรน่าเกลียดกว่าภิกษุที่ขาดสันโดษ
เป็นหลักการสัจจะฉันทิโก ภาษิตสำหรับอาจารย์ก็เป็นสัจจะฉันทิโก
คือไม่มีอะไรน่าเกลียดกว่าอาจารย์ที่ขาดสันโดษ

บุคคลสามัญในชุมชนย่อมหวังพึ่งผู้คงแก่เรียนหรือปัญญาชนอย่างอาจารย์ ให้เป็นผู้แนะผู้นำในด้านศีลธรรม ความประพฤติ ความมั่นคงซื่อสัตย์ ความสุจริตในหน้าที่ ความวิริยะอุตสาหะ ความเมตตาเอาใจใส่ต่อศิษย์และต่อคนทั่วไป สันโดษ และถ่อมตนเป็นต้น นอกจากนี้ แต่ก่อนเราได้ฟังวัดและภิกษุสงฆ์มากในเรื่องความงามแห่งชีวิต คือ วิจิตรศิลป์ ศิลปะประเภทอื่น และวรรณคดี สมัยนี้หน้าที่ชักนำศิษย์และชุมชนให้ใฝ่และแสวงหาความรื่นรมย์อันชอบธรรมในศิลปะและวรรณคดี ควรจะตกเป็นของอาจารย์ผู้เป็นปัญญาชน และเนื่องจากอาจารย์เป็นฆราวาส วัฒนธรรมประเภทอื่นๆ เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ และกีฬา รวมทั้งกรีฑา ก็เหมาะสมสำหรับอาจารย์จะเป็นผู้ชักนำ ที่กล่าวนี้มีได้หมายความว่าอาจารย์แต่ละคนจะพึงกระทำหน้าที่วัฒนธรรมทุกอย่าง ซึ่งเป็นไปไม่ได้ แต่อาจารย์ทุกคนควรจะถือเป็นหน้าที่ที่จะอยู่ในศีลธรรม ครองชีพอยู่ในจริยธรรม ส่วนด้านวัฒนธรรม คือศิลปะต่างๆ และการกีฬาต่างๆ นั้น ก็ต้องแล้วแต่ความถนัดของแต่ละคน แต่เป็นหน้าที่ส่วนรวมของแต่ละมหาวิทยาลัย

หน้าที่ของชุมชนต่อมหาวิทยาลัย

ในการเรียกร้องให้มหาวิทยาลัยและอาจารย์ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งได้กล่าวมาข้างต้น ชุมชนก็ย่อมมีหน้าที่อำนวยให้มหาวิทยาลัยมี

ลักษณะและวิธีการดำเนินงาน ในแบบที่จะส่งเสริมให้ปฏิบัติหน้าที่
ได้โดยสะดวก ลักษณะและวิธีดำเนินงานมหาวิทยาลัยนี้ จะนำมา
กล่าวในตอนนั้นเท่าที่เห็นเป็นสำคัญ

รูปงานของมหาวิทยาลัยไม่ควรจะเหมือนกับรูปงานหน่วย
ราชการ เพราะมหาวิทยาลัยจะต้องเน้นหนักไปทางศึกษาอบรม
ถ่ายทอดวิชา มีความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์ ศิษย์กับศิษย์
และอาจารย์กับอาจารย์ มีการศึกษาวิจัย และมีการสร้างจริยวัตร
ของปัญญาชน บรรดาบุคคลที่ประกอบขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยนั้น
ไม่ควรจะแยกเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชา แต่ควร
แยกเป็นผู้ต้องการแสวงวิชากับผู้ช่วยให้ผู้อื่นได้วิชา อาจารย์มี
หน้าที่สองหน้าที่คือ ช่วยเหลือศิษย์ได้วิชาและแสวงวิชาของตนเอง
ด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับอาจารย์ควรจะเป็นแบบเกอ-
กุลซึ่งกันและกันให้ได้วิชาเพิ่มขึ้นแต่ละคน ทั้งในวิชาลักษณะ
เดียวกันและวิชาที่มีลักษณะคาบเกี่ยวกัน อาจารย์ทั้งหลายไม่ว่า
อาวุโสหรือไม่ย่อมต้องอยู่ในระเบียบวินัย แต่เป็นระเบียบวินัยต่าง
กับข้าราชการ การสอน การศึกษาและวิจัย จะจำกัดเข้าออกตาม
เวลากำหนดไม่ได้ ต้องยืดหยุ่นให้ตามแต่ละคนและตามความจำ-
เป็นของเรื่อง งานอำนวยการนั้นต้องมีแน่ แต่ก็ไม่ควรเป็นเรื่อง
บังคับบัญชาลำดับชั้นแบบราชการ ควรจะเกิดจากหลักการอยู่ร่วม
กันเรียนและวิจัยร่วมกัน อยู่ในบังคับของมติร่วมกัน แต่ละคนอยู่

ในระเบียบวินัยของมติส่วนรวม เพื่อประโยชน์ทางวิชาการของแต่ละคนและของส่วนรวม ในหมู่คณะอย่างอาจารย์ก็จำต้องมีผู้นำเป็นธรรมตา แต่ใครจะเป็นผู้นำควรจะเป็นไปตามมติของส่วนรวม และผู้นำที่ดีจะต้องสามารถชักจูงคนอื่น ๆ ให้ดำเนินไปในแนวที่ตนเห็นเป็นประโยชน์ถาวรแก่หมู่คณะ และจะต้องได้รับความไว้วางใจเชื่อถือจากส่วนรวม เช่นนี้จึงจะเหมาะสมกับลักษณะของคณะปัญญาชน เปิดโอกาสให้ปัญญาและวิทยาเจริญงอกงามได้อยู่เสมอทั้งในบรรดาอาจารย์และศิษยานุศิษย์

มหาวิทยาลัยจะดำเนินงานและเจริญก้าวหน้าได้ ต้องอาศัยความสนับสนุนทางการเงินและปัจจัยอื่น ๆ จากชุมชน ซึ่งหมายความว่าไม่เฉพาะแต่รัฐบาล รวมถึงศิษย์เก่า และสาธารณชนโดยทั่วไป อาจารย์ควรจะได้รับรายได้และจตปัจจัยพอควรแก่อภัพจะได้ไม่ต้องพะวงไปหากินวิธีอื่น แต่ก็ไม่จำเป็นต้องจับกับเท่าเทียมกับคนอื่นที่ได้รายได้สูงจากบริษัทเอกชนชั้นนำ ผู้ที่มีใจรักเป็นอาจารย์นั้นก็ต้องมีหน้าที่เลี้ยงตนและครอบครัว แต่มักจะไม่ได้ถือเรื่องเงินเป็นสำคัญจนเกินไป ที่สมควรเป็นอาจารย์ก็เพราะรักวิชา รักการเพิ่มพูนวิชา และรักการเผยแพร่วิชาเป็นเบื้องต้น ข้อสำคัญสำหรับอาจารย์คือโอกาสศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ห้องสมุด ห้องทดลองปฏิบัติ เครื่องมือทดลองและบรรณาคาศทางวิชาการเป็นอุปกรณ์สำคัญยิ่ง อาจารย์ควรจะได้มีโอกาสพักจากหน้าที่

สอนเป็นครั้งเป็นคราว เพื่อศึกษาวิจัยเพิ่มเติมความรู้ของตนให้
ทันสมัยอยู่เสมอ ฝรั่งเรียกกันว่า “sabbatical leaves” ผมจะขอ
ยืมคำพระท่านมาใช้เรียกว่า “ไปธุดงค์ศึกษา”

การเงินประเภทหนึ่งซึ่งจำเป็นมาก คือเงินทุนเล่าเรียน
สำหรับนักศึกษาที่มาจากแดนกันดาร และนักศึกษาที่บิดามารดา
ไม่สามารถอุปการะให้เรียนได้ ชุมชนควรจะอุทิศสนับสนุนการ
เงินประเภทนี้ ได้กล่าวมาแล้วว่ามหาวิทยาลัยควรจะเป็นจตุรรวม
ของผู้แสวงวิชา แก่นสารของจตุรรวมนั้นคือการอยู่ร่วมกันและถ้อย-
เทววิชาและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน สังคมไทยเป็นสังคมที่บุคคล
ต่างๆ มีชั้น ทรัพย์สิน และความเป็นอยู่แตกต่างกันมาก ถ้ามหา-
วิทยาลัยมีศิษย์และอาจารย์จำเพาะแต่ที่มาจากพื้นเพแบบเดียวกัน
หมดหรือเป็นส่วนใหญ่ เช่นมาจากกรุงเทพฯ หรือมาจากครอบ-
ครัวข้าราชการ มหาวิทยาลัยนั้นจะเจริญทางความคิดอย่างสมบูรณ์
มิได้ มหาวิทยาลัยควรจะเป็นที่รวมของคนจากระดับต่างๆ ใน
ประเทศ ผู้ที่อยู่ในชนบทกันดาร ผู้มีรายได้น้อย แต่มีวุฒิปัญญา
พอเรียนได้จึงควรได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษ เป็นการเสาะ
แสวงหาช้างเผือกในป่า ทั้งนี้ยังมีได้กล่าวถึงความยุติธรรมแห่ง
สังคม และยังมีได้คำนึงถึงหลักการของประธานาธิบดีรามอน แม็ก-
ไซไซ ที่ว่า “ใครเกิดมามีน้อย กฎหมายบ้านเมืองควรช่วยให้มีมาก”

บรรยากาศวิชาการภายในมหาวิทยาลัยนั้นขึ้นอยู่กับเสรีภาพ

วิชาในโลกนี้ไม่มีขอบเขตจำกัด ทฤษฎีที่เราเห็นเมื่อวานนี้ว่าผิด พรุ่งนี้อาจจะกลายเป็นทฤษฎีที่ใครๆ ยึดถือทั่วไปก็เป็นได้ อาจารย์และศิษย์แต่ละคนควรจะได้ออกาสคิด พูด เขียน และอ่านเรื่องต่างๆ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นเรื่องแปลกๆ ที่ใครๆ ดูหมิ่น และไม่ต้องคำนึงว่าจะทำให้ใครขัดใจหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นภายในมหาวิทยาลัยหรือภายนอกในชุมชน ยกเว้นแต่เมื่อเห็นประจักษ์ว่าการกระทำนั้นๆ เป็นการประทุษร้ายผู้อื่นหรือต่อส่วนรวม (ผมใช้คำว่า “เห็นประจักษ์” เพราะไม่ได้หมายความว่าพอมิใครคนใดคนหนึ่งหรือหลายคน จะเป็นอธิการบดีก็ดี คณบดีก็ดี อาจารย์ด้วยกันก็ดี หรือบุคคลในรัฐบาลก็ดีอ้างว่าเกิดการประทุษร้ายแล้วก็เป็นอันต้องห้าม) การจำกัดเสรีภาพทางวิชาการ เมื่อจะมีขึ้นก็ควรจะมีด้วยมติของคณาจารย์ คืออาจารย์ทั้งหลายเป็นผู้กำหนดโดยส่วนรวม เสรีภาพทางวิชาการดังกล่าวเป็นหลักการสำคัญของมหาวิทยาลัย จะเกิดขึ้นไม่ได้ ตราบใดที่มหาวิทยาลัยยังอยู่ในระบบราชการ

๙.๔ ความหมายของหน้าที่สอนและอบรม

ในตอนต้นได้กล่าวถึงหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ในการอบรมและสอนให้นักศึกษามีวิชาติดตัวไปประกอบอาชีพ และสนองความต้องการของชุมชน ในที่นี้จะขอขยายความเพิ่มเติม

ได้กล่าวมาแล้วว่าในกรอบของการศึกษา การศึกษาชั้น
อุดมแต่ในลำพังของตนเองนั้น มีความสำคัญน้อยกว่าการศึกษาชั้น
ประถมและมัธยม เพราะประโยชน์ตกแก่คนส่วนน้อย แต่การ
ศึกษาชั้นประถมและมัธยมนั้นต้องอาศัยมหาวิทยาลัยอยู่หลายทาง
เช่น ผลิตครูสำหรับสอนตามโรงเรียนต่างๆ การวิจัยการวางแผน
และจัดการการศึกษา การวิจัยหลักสูตร การหาวิธีขยายการศึกษา
ด้วยวิธีใหม่ๆ อันเหมาะแก่กาลเทศะของไทย เป็นต้น ความสัม-
พันธ์ระหว่างอาจารย์ชั้นอุดมกับอาจารย์ชั้นมัธยมในประเทศไทยน่า
จะใกล้ชิด มีการร่วมมือกันมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเพื่อประ-
โยชน์ของนักเรียน การแยกความรับผิดชอบเรื่องนโยบายการศึกษา
ออกไป เป็นหน้าที่ของ ๓ กระทรวงตั้งปัจจุบันของไทย เป็น
อุปสรรคสำคัญในการส่งเสริมและการวางแผนการศึกษา

ทุกวันนี้เราหลงคิดมุ่งไปแต่ว่า มหาวิทยาลัยจะสอนเฉพาะ
นักศึกษาที่เรียนตามหลักสูตรชั้นปริญญา หรือประกาศนียบัตร
ชั้นสูง อย่างอื่นไม่ต้องเกี่ยวข้อง การกระทำเช่นนี้เท่ากับปิดประตู
ไม่ยอมเผยแพร่วิชาให้กว้างขวาง และตัดโอกาสโดยใช่เหตุสำหรับ
คนส่วนมากที่ต้องกำวิชาชั้นสูงโดยไม่พะวงถึงปริญญา มหาวิทยา-
ลัยควรจะเปิดประตูให้กว้างกว่านี้ แต่ไม่ได้หมายความว่าให้เปิด
แบบมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแต่ก่อน และ
มหาวิทยาลัยรามคำแหงสมัยนี้ เพราะล้าสมัยและมีปัญหามาก ถ้า

จะทำแบบมหาวิทยาลัยที่ไม่จำกัดจำนวนนักเรียนกันจริงๆ ก็ควร
 เอาอย่าง Open University ของสหราชอาณาจักร ซึ่งเขาทำโดย
 กิจหลักการและวิธีปฏิบัติไว้อย่างรอบคอบ ใช้เวลาเตรียมงาน ๕ ปี
 จึงเปิดสอน แต่ที่ตั้งใจจะเสนอในที่นี้ก็คือ คำนึงถึงผู้ที่ใฝ่วิชา
 จริงๆ แต่ไม่ใช่วิชาครบชุดตามหลักสูตรปริญญา สนใจเพียงบาง
 วิชา อยากจะเรียน แต่มาเรียนตามปกติไม่ได้ เพราะอายุมากเสีย
 แล้วบ้าง เพราะต้องประกอบอาชีพในเวลาเรียนปกติบ้างหรือ
 เพราะเหตุอื่น มหาวิทยาลัยควรจะจัดหลักสูตรพิเศษภาคค่ำให้ได้
 เข้ามาเรียนเป็นเอกเทศ ใครจะเรียนก็วิชาที่แล้วแต่กำลังและความ
 สนใจของตน ถ้าทำแบบนี้จะเข้าหลักการศึกษาตลอดชีพ (Life
 long education) ซึ่งเป็นที่นิยมกันทั่วโลก เช่น สตรีที่มีบุตรเล็กๆ
 ต้องดูแล อาจจะรอให้ลูกโตสักหน่อย แล้วจึงเข้ามาเรียนวรรณคดี
 ไทย หรือภาษาต่างประเทศ หรือการบัญชี เป็นต้น หรือนัก
 ธุรกิจที่อยากเรียนรู้กฎหมายนิติกรรม หรือกฎหมายภาษีอากร
 หรือคนซ่อมรถยนต์ต้องการเรียนทฤษฎีวิศวกรรม หรือใครก็ตาม
 อยากเรียนคณิตศาสตร์ชั้นสูง เป็นต้น ถ้าทำเช่นนี้มหาวิทยาลัยก็
 จะได้ทำหน้าที่สอน และหน้าที่สนองความต้องการของชุมชนไป
 ด้วยพร้อมกัน

ก่อนจบ ใครจะเสนอประเด็นที่มหาวิทยาลัยมีหน้าที่อบรม
 และสอนนักศึกษาว่ามีความหมายที่แท้จริงอย่างไร ตามความเห็น

ของผม การอบรมการสอนนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่คือ อำนวย
ให้นักศึกษาเป็นบัณฑิตได้ ความเป็นบัณฑิตหมายความว่า (๑) เป็น
มนุษย์ที่ดี (๒) เป็นพลเมืองที่ดี และ (๓) เป็นผู้สามารถประกอบ
อาชีพ ต้องพร้อมสมบูรณ์ทั้ง ๓ ประการ และความสำคัญก็เป็นไป
ตามลำดับ ๑-๒ และ ๓ ข้างต้น บุคคลจะมีประโยชน์ไม่ได้ถ้ามีแต่
ความรู้สำหรับอาชีพอย่างเดียว ต้องเป็นคนดี มีศีลธรรม ถือ
ความสัตย์ รักศิลปะและความงาม รักหมู่คณะ เห็นแก่ประโยชน์
ส่วนรวม บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ฯลฯ ที่สำคัญที่สุดคือ
ไม่ยอมเป็นหุ่นกระบอกให้มือที่สามชักใย หรือกรอกคำพูดใส่ปาก
หรืออีกนัยหนึ่ง เราต้องสอนและอบรมและส่งเสริมให้ศิษย์รู้จักใช้
ความคิดโดยอิสระ ในต่างประเทศทั่วโลก ในอิหร่าน อินโดนีเซีย
ไนจีเรีย เอธิโอเปีย แทนซาเนีย เนปาล เขาสนใจที่จะอบรม
นักศึกษาให้บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่ชุมชน โดยจัดหลักสูตรไว้
เพื่อสำหรับผู้ที่อาสาสมัครไปปฏิบัติงานบูรณะชนบท เป็นการ
อบรมให้เป็นพลเมืองดีให้มีใจเผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์ ผู้ที่กล่าวว่า
“นักเรียนมีหน้าที่เฉพาะแต่การเรียน” นั้น กล่าวถูกและกล่าวผิด
แล้วแต่จะตีความหมายคำว่า “เรียน” กว้างหรือแคบเพียงใด ถ้า
ตีความหมาย “เรียน” อย่างแคบ ก็เป็นมิชนาทิจนุแน่นอน ไม่ว่า
ใครจะเป็นผู้กล่าว ถ้าหมายความว่านักศึกษาจะต้องเรียนโดยเอา
ใจใส่ต่อเหตุการณ์ของชุมชน เรียนโดยสนใจช่วยแก้ปัญหาบ้าน-

เมือง เรียนโดยแสดงความกตเวทิตาโดยอิสระ และใช้วิธีสันติแม้ว่า
จะร่วมกันเป็นหมู่มากก็เป็นความหมายที่ถูกต้อง และครูบาอาจารย์มหาวิทยาลัย
ควรจะมีคามภาคภูมิใจว่าตนได้ทำหน้าที่ถูกต้องแล้ว และ
ได้ช่วยเหลือชุมชน โดยอบรมสั่งสอนศิษย์มาสำเร็จครบถ้วนทุก
ประการ

ภาคสาม
ข้อคิดเสริมการศึกษา

จรรยานักเรียน

ความบกพร่องแห่งสมัยปัจจุบันนี้ ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกสนใจในเรื่องจรรยาของนักเรียน หัวข้อที่ข้าพเจ้าจะพูดในเรื่องนี้แบ่งเป็นสามประการ คือ ขุมปัญญา ลักษณะวิชาและวินัยของนักเรียน

๑. ขุมปัญญาของนักเรียน

ในการที่จะหวังให้รู้ถึงขุมปัญญาของนักเรียนนี้ เราจะต้องไม่พิจารณาแต่เฉพาะความสามารถเบื้องต้นใดบางประการ เช่น ความสามารถทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ได้ด้วยวาจาเท่านั้น เราจะต้องมุ่งหมาย

หมายเหตุ : ถอดความและเรียบเรียงจาก สุนทรพจน์ ณ ดาร์ทมัทคอลเลจ
ของราล์ฟ วัลโด อีเมอร์สัน ประธานาธิบดีชาวอเมริกัน จาก อนุสรณ์
เศรษฐศาสตร์ ๒๕๐๖

ใฝ่เอาความสามารถอันสูงสุด และถ้าจะทำได้ ก็เพียรพยายามด้วย
 จันทรและอุตสาหะนำตนไปสู่สัจจะอันล้ำเลิศ อันปัญญาของมนุษย์
 เรานั้นเติบโตใหญ่ขึ้นโดยทำนองเดียวกันทุกคน กล่าวคืออาจจะเจริญ
 ใฝ่บุญขึ้นด้วยการรองรับเอาวิชามามากขึ้น โดยทั่วไปแล้วบุคคล
 ที่สามารถมักจะมีอารมณ์อันดีและเคารพต่อธรรมะ เพราะเหตุว่า
 บุคคลที่สามารถก็มีโชอื่นไกลเลย เปรียบเสมือนมวลดั้นเลือดลม
 อันดีปลอดโปร่ง เป็นช่องทางให้วิชาแห่งสากลโลกไหลผ่านได้
 โดยสะดวก ฉะนั้น ท่านเหล่านั้นจึงมีธรรมะเป็นทุนอยู่ มิเพียง
 แต่จะเป็นจำนวนมาก แต่หากเป็นทุนชนิดซึ่งไม่รู้จักหมดสิ้น

มนุษย์ทั่วไปย่อมมีใจดี มีธรรมะ แต่ในเฉพาะบุคคลหนึ่งๆ
 นั้นอาจมีกิเลสเข้าแทรกแซง โดยที่หมกมุ่นอยู่แต่ในวิชาซึ่งมี
 ประมาณจำกัดและมีขอบเขตแคบแทนที่จะใส่ใจในสัจจะอันล้ำเลิศ
 สันดานของปुरुชนเรานั้นจะเอออวยอยู่แต่ในหลักแคบๆ ของเราเอง
 และเชื่อฟังอยู่แต่ความคิดชั่วเล่น เฟิกเฉยต่อหลักวิชาอันแท้จริง
 แห่งสากลโลก ท่านวีรชนจะเป็นผู้ประเสริฐได้ก็โดยอาศัยเหตุที่
 ท่านมีธรรมะอันไพศาลเป็นหลักอยู่ ท่านเปิดปากขึ้นเมื่อใด
 ธรรมะนั้นก็กล่าวถ้อยคำแทน หากท่านจำเป็นจะต้องการทำสิ่งใด
 ธรรมะนั้นก็เป็นผู้กระทำแทน

อนึ่ง ถ้อยคำและการกระทำของท่านวีรชนนี้ สามัญชนทั้ง
 มวลก็ย่อมสังเกตเห็นได้ด้วยใจของตนเอง เพราะดวงใจของวีรชน

และสามัญชนก็เป็นดวงใจดวงเดียวกัน แต่สามัญชนก็มีกิเลสกัน
อยู่ทำให้ด้อยปัญญา ความประเสริฐเป็นสิ่งที่ง่ายและชัดแจ้งอย่าง
ที่สุด และแท้จริงความง่ายและชัดแจ้งนั้นแหละคือความประเสริฐ
ปัญญาอันล้ำเลิศนั้น เราจะบรรลุถึงได้ก็แต่เมื่อได้ทอดทิ้งวิธีการ
ใช้ความคิดทบทวนไปมาเปล่าๆ อย่างไม่เข้าเรื่อง แล้วหันมาเปิด
โอกาสให้ปัญญามีโอกาสเจริญทั่วได้เต็มที่ และเมื่อปัญญาได้มี
ช่องทางเป็นอิสระ สติปัญญาก็ย่อมเจริญขึ้นตามกันไป สามัญชน
ย่อมใช้ความคิดวนเวียนอยู่เหมือนใช้โคผูกผูกไม่เดินหมุนบคอยู่
หยอคอะไรเข้าไปก็มีแต่ธาตุชนิดเดียวกันกลับออกมา แต่พอ
มนุษย์ละทิ้งจารีตการใช้ความคิดแบบเก่าเสียได้เมื่อใด หันมาใช้
ความคิดที่เกิดขึ้นจากปัญญา เมื่อนั้นก็จักสามารถนำเอาถ้อยคำ
ไพเราะ การมคมคาย ความหวัง ความดีงาม ความรู้ ตลอดจน
จนเกร็ดนิยายต่าง ๆ มาใช้เป็นเครื่องมือได้

๒. ลักษณะวิชาของนักเรียน

ตอนนี้ข้าพเจ้าจะขอกล่าวถึงงานที่นักเรียนจะต้องทำ อัน
ขุมปัญญาของนักเรียนซึ่งข้าพเจ้าได้กล่าวมาในตอนต้นนั้น ย่อม
เป็นขุมปัญญาอันกว้างใหญ่ไพศาลฉนั้นใด ลักษณะวิชาของนักเรียน
ก็ย่อมมีขอบข่ายกว้างขวางฉนั้นนั้น ส่วนมากเรามักจะไม่สำนึกว่า
ขุมวิชานั้นมีอยู่เอนกอนันต์ และมักจะไม่นำพาต่อการสืบเสาะหา

วิชาเพิ่มเติมเลย คนในประเทศอื่นเขาเรียนกันได้อย่างไร ถ้าเราเรียนเสมอเขาได้หรือเพียงแต่สามารถเขียนหนังสือให้คนอื่นอ่านได้ ก็มักจะเป็นที่พอใจกันแล้ว เรามักจะถือเสียว่าในโลกนี้ไม่มีวิชาอะไรใหม่ บักใจเสียว่าองค์วิชาเท่าที่จะเรียนกันได้ นั้น คนเก่าได้รวบรวมลงในเล่มหนังสือครบถ้วนนานมาแล้ว และถ้าเราจะพูดหรือแต่งอะไรเพิ่มเติม ก็มีแต่จะเป็นส่วนประกอบปลีกย่อยออกไปเท่านั้น ความเข้าใจเช่นนั้นเป็นความคิดซึ่งตื้นมาก ขอให้กลับถือเสียใหม่เถิดว่า บทประพันธ์ต่างๆ ยังมีแต่งขึ้นน้อยนัก และจินตกวีของโลกนั้นเพิ่งจะเริ่มขับบทเพลงกล่อมโลกมาได้ไม่นานเลย ธรรมชาติในตัวเราจะต้องเตือนเราอยู่เป็นนิตย์ว่า “โลกเรานี้ยังใหม่อยู่ ยังไม่มีใครทดลองทำอะไร อย่าได้เชื่อในอดีตนัก ถือเสียว่าโลกของเราในวันนี้ยังคงบริสุทธิ์เปรียบสาวพรหมจารีย์”

ในคำกล่าวข้างต้นนี้ ข้าพเจ้ามิได้มุ่งหมายที่จะกล่าวร้ายติเตียนบทประพันธ์เก่าๆ ทั้งหลายให้เสื่อมค่าลงไป หากได้ ข้าพเจ้าขอกล่าวแต่เพียงว่า ไม่มีศิลปะวรรณคดีชิ้นใดเลยที่กีดกันไว้มิให้เราก็ค้นทดลองประดิษฐ์เรื่องเดียวกันนั้นขึ้นใหม่ เพราะเมื่อดวงวิญญาณของมนุษยชาติฉายเข้าจับศิลปะวรรณคดี ไม่ว่าจะเป็นชั้นเลิศสักเพียงใด ก็ย่อมจะปรากฏเป็นมลทินเสื่อมสลายไป อันบทประพันธ์ต่างๆ นั้น เราจะลำดับชั้นได้ว่าประเสริฐเพียงใดก็โดยที่ได้นำมาเปรียบเทียบกันเท่านั้น แต่เมื่อนำเอาบทประพันธ์

ของมนุษย์ทั้งมวลมาเปรียบกับมหาวิชาอนันต์แล้ว ก็ไม่มีบทบาท
นับได้ว่าประเสริฐเลย แม้แต่บทของท่านโฮเมอร์ หรือมิลตัน
ผู้ยิ่งใหญ่

ฉะนั้นแหละ ทุกกาลสมัย บุคคลทุกคนย่อมได้รับความยุติ-
ธรรมเท่าเทียมกัน สติย่อมสอนมิให้มนุษย์เกลียดชัง กลัว หรือ
เลียนแบบจากบุพพชนของตน และย่อมสอนมิให้มนุษย์ทอดอาลัย
เสีย ประหนึ่งว่าโลกของเรานี้ชราลงเสียเต็มที ประหนึ่งว่าวิชา
ความรู้ต่าง ๆ นั้นได้มีผู้รู้เสียจนสิ้นสุดแล้ว หรือประหนึ่งว่าตน
เกิดมาในท่ามกลางความบำรุงบำเรอจนสุดขีด ไม่ต้องกต้ออ่านทำ
อะไรอีกแล้ว หามิได้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลกย่อมบันดาลให้มี
ดวงปรีชาญาณเกิดขึ้นใหม่เสมอไม่มีวันสิ้นสุด และเมื่อดวงปรีชา-
ญาณนั้นฉายส่องไปจับสิ่งใดเข้า แม้จะเป็นฝุ่นเป็นทราย สิ่งนั้น
ย่อมปรากฏเป็นสิ่งใหม่เยี่ยมซึ่งมีคุณค่าความดีเสมอกับสิ่งอื่นๆ จำนวน
สุกคณา

๓. วินัยของนักเรียน

กฎแห่งความหวังและชีวิตแห่งนักเรียนนั้น ก็อยู่ในหลักข้อ
เดียวกันกับที่ได้บรรยายมาแล้วเกี่ยวกับขุมปัญญา และลักษณะวิชา
นั่นเอง นักเรียนพึงรู้เถิดว่าโลกนี้เป็นสิทธิของตน แต่เราจะ
เข้าครอบครองโลกได้ก็ต่อเมื่อบำเพ็ญตนให้สอดคล้องเหมาะสมกับ

สิ่งประกอบต่าง ๆ ของโลก นักเรียนจะต้องบำเพ็ญตนเป็นผู้รัก
ความสงบ รักษาน มีสันโดษและเมตตากรุณา

นักเรียนทั้งหลาย ฟังถ้อยความเยียบสงบเป็นเจ้าสาวคู่ชีวิต
ของตนเถิด แม้จะเกิดความยินดียินร้ายขึ้นก็เก็บความรู้สึกไว้กับ
ตนเอง ฟังพอใจประมาณความดีของตนด้วยตนเอง และฟังพอใจ
รับความสรรเสริญของตนเองเป็นรางวัล ก็เหตุใดเล่าที่นักเรียนจะ
ต้องอยู่ในความเยียบสงบ เหตุนั้นก็คือ เพื่อจะได้รู้จักคุ้นเคยกับ
ความคิดของตน ผู้ใดอยู่ในที่สงบแต่ใจคึกคักระวนระวาย
ใครจะมาคลุกคลีอยู่กับฝูงชน ก็เท่ากับว่าไม่อยู่ในที่สงบ ใจของ
เขาแท้จริงอยู่ในตลาดจอแจ ไม่สามารถจะเห็น ฟัง หรือคิดอะไร
ได้ แต่เมื่อใดที่ท่านได้ตั้งสมาธิรักษาคดวงจิตของท่าน ห่างเพื่อนห่าง
ฝูง บำเพ็ญชีวิตสงบแล้ว เมื่อนั้นแหละ จิตตานุภาพของท่านก็
จะเจริญงอกงามบริบูรณ์อยู่ภายในเสมือนหนึ่งต้นไม้ในป่าหลวงและ
ดอกไม้ในทุ่ง ท่านจะได้บรรลุถึงผลแห่งวิชา และเมื่อท่านกลับ
ออกมาพบเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ท่านก็อาจจะถ่ายทอดวิชาให้เขาได้
และเขาก็ยินดีรับเอาไป

แต่อย่าได้นำคนสู่ที่สงบแต่เพียงเพื่อจะได้หวนกลับเข้าสู่
สมาคมในบัดเดี๋ยวใจ ความสงบเช่นนี้ไม่นับว่าเป็นความสงบ เป็น
การสงบชนิดฉุนวายเป็นและไม่สดชื่น อันมหาชนนั้นก็มีความรู้ความ
ชำนาญในเชิงสมาคมของเขาอยู่แล้ว เขาต้องการอยู่ แต่ขอให้หนัก

เรียนนำเอาความรู้ความชำนาญอันเกิดขึ้นเป็นส่วนทั่วคือความรู้อันเป็นสัจยจริงและประเสริฐมาเปิดเผย เพราะความรู้ความชำนาญประการหลังนี้มหาชนที่ตั้งเคหสถานอยู่ในท้องถิ่นไม่สามารถก่อให้เกิดขึ้นได้ สิ่งที่เขาต้องการอยากได้จากท่านก็คือ สิ่งประเสริฐอันมาจากความคิดชนิดสูง ชนิดเที่ยงตรงและคู่ควรแก่นุชนุชชาติและความประเสริฐนี้จะหาได้จากความสงบ มิใช่จากความมัวสุมเรื่องนินาได้สำคัญอยู่ที่การพาเอาร่างกายออกไปสู่ที่ใดคนเดียว หากสำคัญอยู่ที่อิสรภาพแห่งจิต ที่สวน กระต้อม ป่าและเขา มีประโยชน์ก็แต่เฉพาะในฐานะเป็นสิ่งอุปการณ์ ก่อให้เกิดความสงบ แม้แต่จิตรกวีที่มีชีวิตอยู่ในมหานครก็ยังบำเพ็ญตนเป็นโยคะได้ เมื่อมีสมาธิแล้วแม้จะอยู่ในที่ใดก็สำรวจความสงบขึ้นจนสำเร็จ

แต่เนละ ข้าพเจ้ามิใช่ว่าจะหลงเชื่อในความสงบอย่างงมงาย หนุมทั้งหลายพึงฝึกฝนตนให้รู้จักใช้ทั้งความสงบและสมาคมเกิด แต่อย่าให้ตกเป็นทาสแก่สิ่งหนึ่งสิ่งใดเลยทั้งสองประการนี้ดวงจิตที่ฉลัดละจากฝูงชนไปก็โดยประสงค์จะได้พบสมาคมอันแท้จริง เท่ากับละจากของเทียมไปเฝ้าของแท้ ท่านจะเรียนทุกสิ่งที่สมาคมสอนท่านได้เพียงชั่วเวลาเล็กน้อย ไม่ต้องไปงานเต้นรำ งานมหรสพ งานกรีทา หรือชมละครกันซ้ำซากจนเป็นงานประจำอย่างโฉดเขลา และสิ่งประเสริฐอันใดเล่าจะปฏิเสธออกมาได้จากชีวิตที่ดำเนินอยู่แบบต้นๆ และในท่ามกลางความลุ่มหลงฉะนี้

นักเรียนที่ติดยอมไม่หลบหลีกจากภาระของตนในวัยต้น ๆ เขาจะต้องพยายามเรียนรู้ถึงข้อเร้นลับแห่งความอดุสาหะและอดทน จะต้องทำให้มือทั้งสองของเขาคุ้นกับแม่พระธรณีที่บ่อนอาหารเลี้ยงเขา และคุ้นกับเหงื่อไคลซึ่งจะต้องผ่านมาก่อนความสบายและความสำราญ นักเรียนทั้งหลายจงใช้หนี้ตอบแทนแผ่นดินของตนเกิด และจงทำประโยชน์ตอบแทนเพื่อนร่วมโลกเยี่ยงผู้ที่มีสัจย์และมีเกียรติ โดยมีได้เพิกเฉยต่อการบูชาเทพยเจ้าผู้ล่อใจเหล่าจินตกวี ให้ได้นำเอาบทเพลงอันไพเราะมาขับกล่อมโลกอยู่อย่างมีวิสัยทัศน์ เมื่อใดนักเรียนประกอบด้วยคุณ ๒ ประการ คือความอดุสาหะและปรีชาญาณ เมื่อถึงนั้นจะนับได้ว่าเป็นผู้สมบูรณ์เพียบพร้อมด้วยกำลัง คุณ ๒ ประการนี้แหละที่ปรากฏอยู่ในนิพนธ์แห่งจอมปราชญ์ทั้งหลาย

นักเรียนทั้งหลายจงดำเนินตามแนวแห่งความสันโดษเกิด ความยั่วยวนมารยามีย่อมมากมายเหลือจะนับได้ แต่นักเรียนควรยึดมั่นในจิตของตน ชื่อเสียงความสำเร็จของเรานั้นเอง เป็นเครื่องนำเอาอันตรายติดมาด้วย สิ่งทีระคายเคืองและเป็นพิษมักจะเกิดขึ้นกับผู้ที่มกติดคิทัพที่เลื่องลือ ด้วยเหตุว่าเมื่อมหาชนได้ลิ้มมธุรสของเขาแล้ว ย่อมจะพยายามเสาะแสวงหาเขาก่อนที่จะคำนึงถึงความยากลำบากอันเป็นต้นเหตุแห่งการมและความคิดนั้น ๆ ต่างก็พยายามแสวงหาผู้ที่มีชื่อเสียงเพื่อจะขอให้นายดวงประทีปส่อง

ปริศนาต่าง ๆ ให้กระจ่างไป โดยคาดคะเนว่าปริศนานั้น ๆ ได้มีคำ
ไขจารึกอยู่บนแนวกำแพงแห่งชีวิตแล้ว แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่
กลับปรากฏว่านักเรียนผู้รู้นั้นแหละมีความโง่เขลาไม่ผิดกับสามัญ-
ชนเลย ไร้เสียซึ่งดวงประทีปอันสามารถส่องแสงออกมาสม่ำเสมอ
อยู่ได้ไม่จำกัดเวลา กลายเป็นแสงความคิดริบหรี่ซึ่งพวยพุ่งออกมา
ได้เพียงบัดใจ แล้วก็กลับมืดมนไป และมีหน้าซ้ำแสงน้อย ๆ นี้ยัง
ไม่สามารถขจัดปัญหาต่าง ๆ ให้ปลาสนาไปได้เลย เมื่อเป็นเช่นนั้น
แล้วก็ย่อมเกิดความโทมนัส เศร้าใจ นักเรียนผู้นั้นอาจหวาดไป
ว่า ตนจะเป็นที่ผิดหวังของมหาชนผู้นิยมตนอยู่ จึงมักตั้งตนเป็น
ผู้ขลัง ประกอบด้วยความรู้สึกกลุ้มหมัดจรรย๋ มักจะเงี้ยวพอง
ปัญหา แล้วนำเอามาเก็บตองถ่วงเวลาไว้ ครั้นแล้วเมื่อไม่สามารถ
ให้คำตอบอันถูกต้องแม่นยำ ก็กล่าวถ้อยคำออกมาเป็นโวหาร ถือ
เอาคำตอบเป็นคำตอบพิสดารไป

เพราะฉะนั้น นักเรียนจึงควรเป็นผู้รู้จักยั้งคิดและรักความ
สัตย์จริง และสามารถอดทนนิ่งเงียบอยู่ได้ในบางโอกาส โดยระลึก
ว่าความจริงนั้นอาจจะทำให้ความเงี้ยวเกิดความไพเราะจับใจได้
ขอให้ยึดมั่นแต่ในความจริงเถิด จงเปิดเผยข้อความจริงแก่ที่ผู้
ซักถามตนแต่โดยซื่อ เมื่อมีผู้มาหาหรือก็พึงแสดงให้เขาทราบ
อย่างสุจริตถึงข้อที่ท่านเคยเรียนรู้มา ตลอดจนวิธีการและเครื่องมือ
มือของท่าน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้วิธีและเครื่องมือเหล่านี้

อย่างเสรี และเมื่อท่านได้บำเพ็ญตนเป็นผู้สุจริตและเมตตาถึงขนาด
 เลิศนี้แล้ว ท่านก็จะสามารถทราบซึ่งถึงข้อเร้นลับแห่งธรรมชาติ
 ของท่านเองด้วย

เมื่อนักเรียนยอมอ่อนน้อมถ่อมตนลงมาด้วยความมั่นใจ
 ประการนี้แล้ว เขาก็จะได้รับรางวัลอันเป็นที่พึงพอใจในดวงจิต
 ของเขาเอง แม้ว่าจะได้ฝ่าฟันอุปสรรคและประสบความสำเร็จ
 มาเป็นเวลานาน หากว่าบังเอิญมีผู้ร่วมงานอื่นไม่ชอบด้วยน้ำใจ
 ก็ขออย่าได้โทมนัสน้อยใจจนเกินควร ลองคำนึงดูเถิดว่าถ้าไม่มี
 อุปสรรคมาขัดขวางหรือไม่มีผู้ยุยวให้เกิดมานะขึ้นแล้ว ถ้อยคำ
 หรือผลงานอันดีนั้น ๆ จะเกิดขึ้นอย่างไร

ความสรุป

ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้บังอาจนำเอาคติเหล่านี้มาเสนอ
 ท่าน ก็เพราะเหตุว่าเมื่อท่านได้ออกไปสู่โลกเพื่อประกอบอาชีพทั้ง
 ในทางราชการและส่วนตัวแล้ว ท่านอาจจะไม่รู้สึกละเลิงว่าท่าน
 ได้เคยฟังคำเตือนในเรื่องหน้าที่เบื้องต้นแห่งผู้ที่ใฝ่เรียน และคำ
 เตือนชนิดนี้ย่อมนักหนาที่ท่านจะได้ยินจากสหายใหม่ ๆ ของท่าน
 ในอนาคต ตรงกันข้าม ทุกคืนทุกวันท่านคงจะได้ยินแต่คติชนิด
 คำ เช่น เขาอาจจะแนะนำท่านว่าหน้าที่ข้อแรกของท่านก็คือ จะ
 ต้องมุ่งหาที่ดิน บ้านเรือน ทรัพย์สินสมบัติ ยศศักดิ์ และชื่อเสียง

เขาจะเยาะเย้ยถามท่านว่า “ไอ้วิชาที่ท่านแสวงอยู่นั้นมันดีสักแค่ไหน และความงามความไพเราะแห่งบทนิพนธ์นั้นเอาไปใช้อะไรได้” แต่ถึงกระนั้นก็ดีหากท่านยังรู้สึกตนว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก ได้เรียกร้องให้ท่านเพ่งเล็งหาความจริง ความงามและความไพเราะแล้วไซ้ร้ ก็จงยึดมั่นในความกล้าความสัจนั้นเถิด ขณะใดที่ท่านกล่าวว่า “ใครเขาประพุดตืออย่างไร เราก็จะประพุดตืออย่างนั้น ข้อที่ไผ่ฝันอยู่แต่ก่อนนั้นขอเลิกกันที เราจะต้องแสวงหาทรัพย์สินเงินทองเสียก่อน วิชาความรู้และความคาดหวังอย่างเพื่อ ๆ เมื่อก่อนนี้ พักไว้เสียทีก่อนจนกว่าจะสบโอกาสเหมาะ” เมื่อใดที่ท่านพูดหรือคิดเช่นนั้น เมื่อนั้นแหละเป็นความคับแค้นจิตของท่าน และข้ออ่อนแห่งศิลป วรรณคดีหรือวิทยาก็จะร่วงโรยอับเฉาไปอีกข้อหนึ่ง ท่านเองเดียวกับที่ได้เคยร่วงโรยอับเฉาไปแล้วนับแสน ขณะใดที่ท่านจะต้องตัดสินใจเลือกเดินทางอย่างนี้ ขณะนั้นเป็นกาลสำคัญแห่งชีวิตของท่าน และจงยึดมั่นเลือกเอาข้างวิชาความรู้เถิด

อันความยั่ววนมารยาแห่งโลกนี้แหละ ที่ทำให้เราเกิดความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมิผู้เกรงในการเรียน เป็นสมณะแห่งวิทยา และผู้รักเรียนนั้นเองก็มีหน้าที่และสิทธิที่จะบังคับโลกเดินตามตน มิใช่ตนเดินตามโลก จงโน้มรับเอาธรรมอันกระจายตลบอยู่แล้วในของทุกสิ่งประกอบขึ้นเป็นธรรมชาติ จงช่วยเป็นต้นให้ธรรมชาติได้กล่าวมรรฐสกล่อมใจมนุษย์ และจงแสดงให้โลก

อันไฉนเล่าเห็นเสียที่ว่าวิชาความรู้ประเสริฐเพียงใด เมื่อเรา
 ได้เห็นอยู่ท่าตาแล้วว่ากาลสมัยของเรามีบาปอยู่หนาแน่น และ
 บ้านเมืองของเรามีความเท็จความชั่วดาษดินอยู่ ก็ขอให้เราทั้ง
 หลายจงเข้าสู่ร่มเย็นแห่งวิชาและแสวงหาความรู้ซึ่งใคร ๆ เขาได้ละ
 เลยเสียแล้ว ถึงแสงแห่งวิชานั้นจะริบหรี่ก็จงพอใจเถิด เพราะถึง
 จะเป็นสิ่งเล็กน้อยก็ยังเป็นของ ๆ เราจริง ๆ จงมุ่งหน้ากันแล้วกัน
 อีกต่อไป อย่าได้ท้อถอย อย่าได้ทงจนถึงกับวางมือจากการค้น-
 คว้าหาความรู้ อย่าเชื่อถือในความคิดของท่านจนมลายและก็อย่า
 หลงลุ่มผู้อื่นโดยไม่พิจารณาถึงเหตุผล ท่านมีสิทธิที่จะเดินทางข้าม
 ทะเลทรายไปสู่วิชา ถึงจะเป็นทะเลทรายก็มีดวงดาราส่องแสงอยู่
 แพรวพราว และเหตุไฉนเล่า ท่านจึงจะสละสิทธินี้ของท่านเสีย
 ไปซึ่งสุกก่อนห่าม โดยเห็นแก่ความสำราญในที่ดินสัก ๑ ไร่ บ้าน
 สัก ๑ หลัง และยุ้งสัก ๑ ยุ้ง วิชาเองก็มีหลังคามีเตียงและมีอาหาร
 ไว้ต้อนรับท่าน

จงบำเพ็ญตนให้เป็นผู้จำเป็นแก่โลก มนุษยชาติก็จะนำ
 อาหารมาสู่ท่านเอง และถึงแม้ว่าจะให้ไม่ถึงยุงถึงฉางแต่ก็เป็น
 บำเหน็จชนิดที่ไม่ลบล้างบุญคุณของท่านที่ทำไว้ต่อมนุษยชาติ ไม่
 ลบล้างความรักใคร่นิยมของคนทั้งหลาย และไม่ลบล้างสิทธิของ
 ท่านที่มีอยู่ต่อศิลป ต่อธรรมชาติ และต่อความหวังของมนุษย์

ขอท่านอย่าได้กริ่งเกรงในข้อที่ข้าพเจ้าแนะนำให้ท่านถือ

เครื่องเป็นโยคีจนเกินไปเลย โปรดอย่าตั้งปัญหาถามว่า “นักเรียนที่
 หลบหลีกถอนตัวจากสมาคมนั้นจะทำประโยชน์ได้อย่างไร?” อย่า
 ถามว่า “ใครเล่าจะได้ประโยชน์จากนักธรรมผู้ช่อนวิชาของตน
 และปกปิดความคิดอ่านของตนจากโลกซึ่งกำลังเร่งเร้ารออยู่?” จะ
 ปกปิดความคิดความรู้ณะหรือ ปกปิดแสงเดือนแสงตะวันเสียจะ
 ง่ายกว่า วิชาความรู้ณะนั้นแหละ เป็นแสงอันเลิศกระจ่างจ้าไปทั่ว
 จักรวาล แม้ว่าท่านจะเกิดเป็นไปเสีย วิชาที่ย่อมเปล่งวาจาออก
 มาได้โดยวิธีอัศจรรย์ของมันเอง วิชาที่ย่อมไหลหลั่งออกมาเองจาก
 การกระทำของท่าน จากลักษณะนิสัยของท่าน และจากดวงหน้า
 ของท่าน วิชาจะนำมิตรภาพมาสู่ท่าน จะเหนี่ยวรั้งท่านไว้มั่นกับ
 ธรรมะด้วยความรักและความคาดหวังของมนุษย์ผู้มีใจเป็นธรรม
 และอาศัยกฎแห่งธรรมะอันเลิศซึ่งแบ่งแยกออกมิได้นี้ วิชาจะประ-
 สติธิผลอันงามพร้อมสมบูรณ์ทุกประการ ภายในดวงจิตแห่ง
 นักเรียนซึ่งเป็นที่รักที่นิยมแห่งฟ้าดิน

ห้องสมุดในทรสนะของข้าพเจ้า

ผมมีความยินดีที่ได้มีโอกาสร่วมในการประชุมประจำปีของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในวันนี้ และขอแสดงความชื่นชมในการที่สมาคมได้เจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นอันมาก มีสมาชิกมากมายและกิจการกว้างขวาง และได้ส่งเอกสารของสมาคมให้ผมได้อ่านอยู่เป็นประจำ (และดูเหมือนไม่เคยเรียกให้บำรุง วิทยนักรเศรษฐกิจ ถ้าเขาไม่ทวง จะเอาเงินไปให้เขา เขาอาจจะหาว่าสบประมาท)

วันนี้คุณรัญจวน อินทรกำแหง คุณจิตตรา ประนิชและ

หมายเหตุ : บรรยาย ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าราชวรดิฐ พระนคร วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๑ (ในการประชุมสามัญประจำปี ๒๕๑๑ ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย)

พวก กะเกณฑ์ให้ผมเอามะพร้าวห้าวมาขายสวน มีอย่างหรือ คน
 ไม่มีความรู้เรื่องบรรณารักษ์ศาสตร์สักนิดเดียว เกณฑ์ให้มาพูด
 เรื่องห้องสมุดกับบรรดาเขียนห้องสมุดทั้งหลาย ผมมีประสบการณ์
 แต่เฉพาะอ่านหนังสือจากห้องสมุด ยืมแล้วคืนบ้างไม่คืนบ้างอ้าง
 ว่าลืม ชื่อหนังสือมาให้คนอื่นยืมแล้วเขาคืนบ้างไม่คืนบ้างก็มี
 กรรมสนองกรรม ไม่นานมานี้ คุณภักดี สมบัติศิริ กลับจากดู
 งานฝึกงานห้องสมุดจากต่างประเทศ มาบอกว่า เกี่ยวกับคติของ
 ห้องสมุดสมัยใหม่เขาว่า “หนังสือหายดีกว่าไม่มีใครยืม” คตินี้
 ก่อนข้างจะเข้าที่ ทำให้คล้ายหิริโศตตปเปเรื่องโกงหนังสือได้บ้าง
 แต่ตามคติสมัยเก่าของผมก็เข้าใจว่า “มีคนยืมหนังสือไปอ่านมากๆ
 แล้วไม่หาย เขากลับมามีตามกำหนดครบถ้วนเป็นดีที่สุด”

เมื่อผมไม่รู้ว่าจะมีมะพร้าวห้าวประเภทไหนมาขายสวน
 ผมก็ขอความกรุณาว่าผมจะขอเตาเอาและคงจะพูดไม่ยืดยาวนัก
 เหลือเวลาไว้แลกมะพร้าวกันดีกว่า ก็ขอพูดก่อนสั้นๆ แล้วขอ
 เชิญท่านทั้งหลายอภิปรายและแสดงทัศนะของท่านบ้าง ถ้าเผอิญมี
 ปัญหาที่ท่านกรรมการหรือสมาชิกประสงค์จะจับตัวผมมาถาม และ
 ผมพอตอบได้ก็เป็นโอกาสของท่านแล้ว

หนังสือช่วยให้คิด-คิดแล้วเป็นมนุษย์

ในทัศนะของผม คนเราขาดห้องสมุดไม่ได้ เพราะหนังสือ-

สื่อเป็นอาหารของสมองและจิตใจ ถ้าคนเราไม่อ่านหนังสือ เขา
 เอาเวลาไปทำอะไรกัน ผู้ชายก็กินเหล้า ผู้หญิงก็เล่นไพ่ ทั้งผู้
 ชายผู้หญิงอาจจะใช้เวลาในทาคนนั้นคนนั้น ปากไม่อยู่สุข ทั้งเด็ก
 และผู้ใหญ่ สมัยนี้ก็ดูโทรทัศน์กัน ภาพเขาบ่อนเข้าตา เสียงเขา
 ยั๊กเข้าหู และถ้าจะจัดรายการโทรทัศน์ให้เป็นที่น่าสนใจกันจริง ๆ
 ต้องทำให้ภาพและเสียงนั้นกระทบประสาทที่ผิวเผิน ลีลาต้องรวดเร็ว
 อย่าให้ผู้ชมมีเวลาคิด เพียงแต่ให้รู้สึกเพลิน ๆ หรือเสียว
 สยอง หรือโกรธ หรือเอาใจช่วยฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ ถ้าให้โอกาสผู้ชม
 คิดนาน ๆ ก็จะเป็นเรื่องจืด เช่นนี้เป็นต้น ฉะนั้นผมสรุปได้ว่า
 ถ้าคนเราอ่านหนังสือ เรามีเวลาคิดไตร่ตรองเรื่องต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้อง
 และไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่อ่าน เพราะทำได้ตามจังหวะและลีลาของตน
 ถ้าไม่อ่านหนังสือ มักจะ去做อย่างอื่นที่ทำให้ไม่มีโอกาสคิดกว้าง-
 ขวาง กินเหล้าก็สมองเสื่อมจะไปคิดอะไรได้ เล่นไพ่อะคิดแต่เพียง
 เจ็บใจมือบนว่ากักไฟ ไปงานคอกเทลก็ต้องทำหน้าทะเล้น พูด
 กับคนรู้จักบ้างไม่รู้จักบ้าง คิดอยู่แต่ว่าเจ้าหมอที่เข้ามาพูดด้วยนั้น
 หน้าคล้ายคล้ายคล้ายคลา ชื่ออะไรหนอ ดูโทรทัศน์ก็ให้เขาจุกจุก
 จุกสมองยั่วประสาทขึ้น ๆ มีที่เทียบได้กับการอ่านหนังสืออยู่อย่าง
 เดียวในเรื่องยั่วให้คิด เปิดโอกาสให้คิด คือการสมาคมสนทนา
 กับคนฉลาด ที่พระท่านว่าจะทำให้เราฉลาดขึ้น คนเราถ้าไม่คิด
 แล้วเกือบไม่แตกต่างกับสัตว์เดรัจฉาน จริงไหมครับ

จากบ้านไปโรงเรียน ไปมหาวิทยาลัย

ในการศึกษาหรือวิจัย ท่านทั้งหลายย่อมตระหนักดีว่าห้องสมุดสำคัญเพียงใดในมหาวิทยาลัยของไทยเรา ทราบใดที่เรายังใช้ระบบยัด คือ ครูพูด นักเรียนฟัง จดบ้างไม่จดบ้าง วิชาย่อมเรียวลงทุกที เราต้องให้นักศึกษาของเราเข้าห้องสมุดอ่านตำราต่าง ๆ จากครูบาอาจารย์ ผู้เขียนวิชาการจากทุก ๆ ประเทศทั่วจักรวาล ให้สมกับที่มหาวิทยาลัยของเราถอดความจากคำอังกฤษ University แปลตามความเห็นของผมว่า เป็นที่ถ่ายความรู้ของจักรวาล ที่นี้นักศึกษาของเรามีนิสัยอ่านตำราจริงหรือเปล่า คำตอบก็ยังน้อย-นักที่อ่านตำราจริง ๆ ตามปรารถนา สาเหตุมีอยู่หลายประการ ผมขอยกขึ้นมา ๓ ประการคือ ๑. ครูผู้สอนออกข้อสอบไล่แต่เฉพาะในข่ายแห่งคำบรรยายของตน ๒. ตำราไทยมีน้อย ตำราฝรั่งมีมาก อ่านภาษาฝรั่งไม่รู้เรื่อง ทั้ง ๒ ประการนี้เราต้องแก้ไขจะได้อย่างไร ผมจะขอถามประธานท่านผู้ฟัง โปรดคิดเอาเอง เพราะมีวิธีหลายวิธีซึ่งต้องใช้วิธีระมัดระวังมากสักหน่อย และเรื่องนี้ผมใคร่จะไม่ขยายความในตอนนี้อยากพูดถึงสาเหตุประการที่ ๓ ที่ทำให้นักศึกษาไม่อ่านตำราคือ เราไม่เคยเพาะนิสัยมา เรื่องนิสัยการอ่านหนังสือนี้คงจะโยนกันไปได้เป็นทอด ๆ มหาวิทยาลัยก็ติโรงเรียนมัธยมว่าไม่เพาะนิสัยเด็กให้อ่าน โรงเรียนมัธยมก็โยนกลงไปให้โรงเรียนประถม โรงเรียนอนุบาลและโรงเรียน

ต่าง ๆ ก็บ๊อคซะไปได้ บอกว่าทางบ้านผู้ปกครองของเราไม่เอาใจใส่ในเรื่องนี้

การโยนความผิดความบกพร่องกันไปเป็นทอด ๆ อย่างที่
ว่านี้ มีทั้งข้อที่ถูกและข้อที่ผิด ความจริงคือทุกฝ่ายทุกระดับต้อง
พยายามเพาะนิสัยเด็กของเราให้รักหนังสือให้อ่านหนังสือ ความ
รับผิดชอบของผู้ปกครอง แต่ละเป็นความรับผิดชอบขั้นพื้นฐาน
เพราะเด็กอยู่บ้านก่อน และมากกว่าเข้าโรงเรียน และการฝึกนิสัย
ต่างๆ ต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัยจริงๆ จึงจะสำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย
คำถามที่ใครจะถามบิดามารดาทุกคนก็คือ (๑) ได้เคยอ่านหนังสือ
ให้เด็กฟังตั้งแต่อายุ ๔ ขวบขึ้นไปหรือไม่ (๒) เมื่อลูกโตได้
สัก ๗-๘ ขวบ ได้เคยเล่นกับเด็กใหม่ ในทำนองที่พ่อแม่อ่าน
ให้ฟังสลับกันที่ สลับกันไป แล้วลูกอ่านให้พ่อแม่ฟังสักห้านาที
(๓) เมื่อลูกโตขึ้นอีกหน่อยลูกของเราได้เห็นเราอ่านหนังสือเอง ไป
ยืมหนังสือห้องสมุดมาให้ลูกอ่าน ชื่อหนังสือที่เหมาะสมเป็นของขวัญ
ให้เด็กในวันเกิด ปีใหม่ ฯลฯ หรือเปล่า ถ้าจะเห็นว่าคำถาม
เหล่านี้วนไปเปล่าๆ เพราะค่าครองชีพสมัยนี้ นักเศรษฐกิจ นัก
การเมืองทำเสียปีนปี ทั้งพ่อทั้งแม่ต้องออกทำงานเลี้ยงชีพจนไม่มี
เวลา ไม่มีสติปัญญาพอที่จะละให้ลูกได้ ถ้าย้อนมาเช่นนี้ คำ
ตอบก็คือเราไปทำงานเพื่อให้ลูกได้กินอาหารกาย เราเลยลืมอาหาร
ใจของลูก อะไรสำคัญกว่ากัน แล้วก็ที่เขาคนอื่นมาดูแลลูกเรานี้

เราให้ความยุติธรรมแก่ลูกเราพอแล้วหรือ

ถ้าไม่เกรงใจก็อยากถามท่านผู้เชี่ยวชาญทางบรรณารักษศาสตร์ที่มาประชุมกันวันนี้ว่า ท่านเคยละเลยการบ่อนอาหารใจสำหรับบุตรของท่าน หลานของท่าน น้องของท่านหรือไม่ เคยทำตัวอย่างที่ดีแก่บุตรหลานของท่านหรือเปล่า

หนังสือในชนบท

ในชนบท ก็เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าบิดามารดาผู้ปกครองของนักเรียนมักจะไม่นสนใจที่จะสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเล่าเรียนให้มากนัก พอพ้นอายุเกณฑ์ หรือพอพ้นประถมปีที่ ๔ ก็ถอนนักเรียนออกจากโรงเรียนเป็นส่วนมาก ครูบาอาจารย์ก็มีน้อยที่มีอยู่ก็เอาใจใส่นักเรียนมากบ้างน้อยบ้างตามบุญตามกรรมผลก็คือนักเรียนส่วนใหญ่เมื่อออกจากโรงเรียน หนังสือไม่แตกฉาน ที่แตกฉานก็ยังมีบ้าง แต่ในไม่ช้าก็ลืมเพราะไม่ได้ฝึกฝนวิชาสืบไป

ในกรณีเช่นนี้ ผมคิดว่าห้องสมุดเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้เด็กวัยรุ่นของเราทั้งที่รู้หนังสือพอควรให้รักษาความรู้นั้นได้ตลอดไป และที่ยังไม่รู้มากพอรู้มากขึ้น ปัญหาที่มีอยู่ว่า หนังสือชนิดใดที่จะช่วยให้เด็กเหล่านี้สนใจอ่าน และบรรณารักษ์ควรจะหาอย่างไรที่จะชวนให้เขารู้สึกถึงคุณค่าให้เข้าห้องสมุด และเมื่อเข้ามาแล้วก็ติดใจอ่านหนังสือ ปัญหาเหล่านี้ท่านทั้งหลายคงจะตอบ

ได้ดีกว่าผมเพราะอาชีพของท่านมีจุดหมายอยู่ที่จะต้องทำให้คนอ่านหนังสือ มะพร้าวหัวที่ผมขอเสนอขายท่านทั้งหลายมีเพียงว่าโปรดหาวิธีให้เหมาะสำหรับดึงดูดใจผู้ที่ท่านต้องการให้อ่านหนังสือ ถ้าเอาคำปราศรัยของนักการเมืองไปล่อใจให้อ่าน หรือถ้าห้องสมุดของท่านมีแต่หนังสือเทศน์ ผมเกรงจะไม่ใช้เครื่องมือที่ดี เรื่องประโลมโลกเป็นอย่างไร เรื่องที่เกี่ยวกับท้องถิ่นของเขาเป็นอย่างไร ใช้ได้ไหม ผมขอเชิญท่านทั้งหลายลองขบคิดพลิกแพลงดู โดยคำนึงว่าหน้าที่ของท่านสำคัญเหลือหลาย เพราะช่วยให้คนเป็นคน คือช่วยให้เขาอ่านได้แล้วก็คิดได้ เป็นการพัฒนาประเทศชั้นยอด

ศีลธรรมในหนังสือ

ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดในเมืองหรือในชนบท ห้องสมุดในมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียน ปัญหาเรื่องศีลธรรมจะต้องมาสู่ท่านวันหนึ่งเป็นแน่ ท่านควรจะเผยแพร่หนังสือประเภทใดและควรระวังหนังสือประเภทใด นี่เป็นปัญหาทางการเมือง การศาสนา และสังคมที่ท่านคงจะประสบไม่วันนี้ก็วันข้างหน้า

ถ้าเป็นหนังสือต่างประเทศ ผมเองเคยแนะนำลูกศิษย์ในมหาวิทยาลัยซึ่งก็อายุมากพอควรว่าให้อ่านไม่อัน เพราะจุดหมายมีอยู่ที่จะให้ภาษาต่างประเทศแตกฉาน และควรจะอ่านด้วยความ

รู้สึกสนุก อย่างที่เราเรียกว่ามีฉันทะ เรื่องตลกโปกฮา เรื่องนักร้อง
ลึกลับ เรื่องความรักหวานฉ่ำ เรื่องวิทยาศาสตร์ประหลาดโลก ใคร
ชอบทางไหนอ่านไปเถิด จะได้อ่านได้มาก แม้แต่เรื่องโป๊ ผมก็
รู้สึกว่าไม่น่าห้าม ถ้าเขาอ่านแล้วชอบก็ควรให้อ่าน ขอบอย่างเดียว
ให้ได้ภาษาดี ๆ และเป็นเรื่องที่มีศิลปะ พுகถึงเรื่องโป๊แล้ว แม้แต่
ในวรรณคดีเอกของไทยก็มีก้านดิน พายุปากอ่าว เรื่องจะลุ่มมิล่มแหล่
มีอยู่ทั้งนั้น ใน พระลอ พระอภัยมณีอิเหนา ขุนช้างขุนแผน
เป็นต้น Lady Chatterley เป็นของใหม่สำหรับฝรั่ง ของไทย
เราเกือบจะเป็นของธรรมดา

แต่แน่ละ ถ้าเป็นเรื่องเขียนขึ้นมีแต่ลามกอนาจารเป็นที่
ตั้ง ก็เป็นหนังสือที่จะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เฉพาะอย่างยิ่ง
สำหรับเด็กที่เริ่มจะรู้ความ

เศรษฐกิจของห้องสมุด

เมื่อห้องสมุดเป็นสิ่งสำคัญยิ่งแล้ว ทำอย่างไรจึงจะหาเงิน
มาบำรุงห้องสมุดให้สมกับความสำคัญนั้น ท่านทั้งหลายคงจะตำหนิ
ผมแน่ ถ้าผมผ่านประเด็นนี้ไป วิธีหาเงินเพื่อกิจการที่สำคัญนั้น
ต้องแล้วแต่กาลและเทศะ ที่มาสำคัญแห่งปัจจุบันนี้คงจะเป็นงบ-
ประมาณแผ่นดินสำหรับท่านทั้งหลายส่วนมาก

ผมคิดว่าสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย คงจะมีวิธีโน้มน-

หัวใจให้ผู้มีอำนาจทางการเงินของแผ่นดินสนใจทำนุบำรุงกิจการ
ห้องสมุดได้ ถ้าเจ้าหน้าที่ของสมาคมพิจารณาหาโอกาสทำการ
ประชาสัมพันธ์ให้มาก ถือว่าเป็นของซื้อของขาย เราอยากให้ท่าน
สนับสนุนกิจการห้องสมุด ก็ต้องพยายามโฆษณาให้เป็นกิจจะ
ลักษณะกระมัง เป็นต้นว่าถ้าเป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัย ท่านก็
คอยจ้องดูว่าเขาจะร่างหลักสูตรอะไรขึ้นใหม่ ท่านก็ควรสอดแทรก
เข้าไปถามว่า แล้วหนังสือตำรามีพอแล้วหรือ เช่นเดียวกับที่สภา
การศึกษามักจะสอบถามว่า ครุมีพอแล้วหรือ การวางโครงการขยาย
การศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับประถม มัธยม หรืออุดม ทุกวันนี้เขา
มักพิจารณากันแต่เฉพาะอาคาร ครูและนักเรียน เจ้าหน้าที่ห้อง
สมุดจะต้องพร้อมใจกันทุกแห่ง เตือนให้พิจารณาหนังสือตำราและ
ห้องสมุดด้วย เวล่านักการเมืองแถลงนโยบายว่าจะสนับสนุนการ
ศึกษาให้คนมีวิชาความรู้อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เป็นโอกาสของพวก
เราชาวห้องสมุดจะถามว่า แล้วห้องสมุดเล่า โดยเฉพาะห้องสมุด
สำหรับผู้ใหญ่ สำหรับประชาชนเล่า ท่านนักการเมืองจะอย่างไร
อย่าปล่อยให้ท่านท่านทั้งหลายโมเม ดีแต่พูดให้เชื่อ แต่เรื่อง
ห้องสมุดและหนังสือไม่นำพา

ผมเกิดความคิดขึ้นได้ข้อหนึ่งเกี่ยวกับปัจจุบันนี้ ก็ประเทศ
ไทยเราจะมีการเลือกตั้งกันใหญ่ในไม่กี่เดือนข้างหน้า ถ้าพวกเรา
เห็นด้วยกันอย่างพร้อมเพรียงว่า กิจการห้องสมุดเป็นเรื่องสำคัญ

ชั้นยอด ทำไมเราไม่ร่วมมือร่วมใจกันเตือนสติผู้สมัครรับเลือก
ทั้งทุกคน โดยระดมกันไปฟังเขาแสดงนโยบายชวนเชื่อให้เลือก
ทั้ง แล้วถามถึงนโยบายการสนับสนุนห้องสมุด ไม่ว่าจะเป็นชนบท
หรือในกรุง ในโรงเรียนหรือในมหาวิทยาลัย ในคำถามนั้น ผม
คิดว่าพวกเราแต่ละคนใช้สิทธิเกริ่น ๆ ได้ว่า ถ้าผู้สมัครผู้ใดไม่
สนับสนุนกิจการห้องสมุด น่ากลัวจะเลือกเข้ามาเป็นผู้แทนในสภา
ไม่ลง อย่างนี้เป็นอย่างไรครับ

ผมรู้สึกว่ที่พูดมานี้ค่อนข้างจะหมดสติปัญญาแล้ว จึงขอ
ยุติเพียงเท่านี้ โดยขออวยพรให้กิจการของสมาคมห้องสมุดแห่ง
ประเทศไทยจงเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ภาคผนวก

การประถมศึกษาในประเทศไทย

คำนำสำหรับวารสารกตส.

เหตุใดจึงนำเรื่องการศึกษามาเสนอในวารสารของคณะกรรมการตรวจสอบภาษีอากร ถ้ามีผู้สงสัยข้อนี้ก็ใครจะเสนอคำตอบว่า ภาษีอากรเป็นบ่อเกิดแห่งรายจ่ายของรัฐบาล และการศึกษาเป็นเรื่องที่รัฐบาลควรจะพยายามเก็บเงินภาษีอากร (และกู้เงิน) มาลงทุนจ่ายเป็นนอ้ายยิ่ง เหตุใดจึงได้ดำริแปลสุนทรพจน์จากภาษาอังกฤษมาเสนอเป็นภาษาไทย ตอบได้ว่า เพราะเมื่อได้แสดงสุนทรพจน์เป็นภาษาอังกฤษไปแล้ว ได้มีผู้นำไปเสนอข่าวเป็น

หมายเหตุ : สุนทรพจน์แสดง (เป็นภาษาอังกฤษ) ต่อที่ประชุมสโมสโรคราวั
แห่งพระนครได้ เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๐๘

ภาษาไทย โดยแปลผิดเพี้ยนกระทรวงความ ควรจะหาโอกาสแก้ไขเสียมิให้เข้าใจผิด

๑. ลักษณะทั่วไปของการศึกษาไทย

ในประเทศไทย การศึกษาก็แบ่งชั้นเหมือนประเทศอื่นๆ ก็มีชั้นประถม มัธยม และอุดมศึกษา การศึกษาชั้นมัธยมตามปกติแบ่งออกเป็น ๒ สาย คือสายสามัญและสายอาชีพ เพื่อความเข้าใจง่าย ในบทความนี้จะไม่กล่าวถึงสายอาชีพศึกษา ทั้งจะไม่นำเรื่องอุดมศึกษาหรือการศึกษานูบาลมาพิจารณาโดยตรงด้วย

ประถมศึกษากับมัธยมศึกษารวมกันมี ๑๒ ชั้น แต่เดิมนั้นแบ่งออกเป็นประถม ๔ ชั้น มัธยม ๖ ชั้น เตรียมอุดม ๒ ชั้น แต่ต่อมาเปลี่ยนเป็น ประถม ๔ ชั้น มัธยม ๘ ชั้น เจียนประถมศึกษามี ๗ ชั้น มัธยมศึกษา ๕ ชั้น

เด็กทุกคนทั่วราชอาณาจักร ต้องบังคับให้เรียนหนังสือชั้นประถม ๑ ถึง ๔ ตั้งแต่อายุย่างเข้าปีที่ ๘ จนถึงย่างเข้าปีที่ ๑๔ จึงจะพ้นเกณฑ์ มีบางตำบลที่รัฐบาลได้เริ่มประกาศบังคับให้เรียนถึงชั้นประถมปีที่ ๗ แล้ว

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับถึงชั้นประถมปีที่ ๗ ให้ทั่วราชอาณาจักรภายในระยะเวลา ๒๐ ปี สืบจากการประชุมเรื่องการศึกษา ที่การาจี เมื่อปี ๒๕๐๓ ซึ่ง

ที่ประชุมการฯ ได้ระบุกำหนดไว้ว่า ควรจะบังคับให้เรียนอย่างน้อยถึงชั้นประถมปีที่ ๗

ในทางปฏิบัติ นักเรียนเป็นจำนวนมากออกจากโรงเรียนไปโดยเด็ดขาดเมื่ออายุพ้นเกณฑ์หรือเมื่อสำเร็จชั้นประถมปีที่ ๔ แล้ว ในจำนวนเด็กที่เริ่มเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ใน พ.ศ. ๒๕๐๑ จำนวน ๑๐๐ คน มีเพียง ๔๕ คนที่เรียนสำเร็จชั้นประถมปีที่ ๔ ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ และเพียง ๑๐ คนในร้อยนั้นเรียนต่อในชั้นประถมปีที่ ๕ ในปีต่อไป ผู้ที่เรียนต่อในชั้นประถมปีที่ ๕ ส่วนมากมักจะพยายามเรียนเรื่อยไปอีก ๖ ปี จนจบชั้น ม.ศ. ๓ (ม. ๖ เดิม) ก็มีเด็กออกจากโรงเรียนเป็นจำนวนมากอีกครั้งหนึ่ง เหลือที่ต่อไปถึงชั้นมัธยมปีที่ ๕ (ม. ๘ เดิม) เพียงส่วนน้อย ซึ่งความจริงก็เป็นจำนวนหลายหมื่น ต่อไปภายหน้าเมื่อได้ขยายการศึกษาภาคบังคับไปจนถึงชั้นประถมปีที่ ๗ แล้ว คาดได้ว่าเด็กจะออกจากโรงเรียนน้อยลงเมื่อสิ้นประถมปีที่ ๔ และคงจะไปออกมาก ๆ เมื่อจบชั้นประถมปีที่ ๗

นักเรียนที่เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา และผู้ปกครองของนักเรียนเหล่านั้น ส่วนใหญ่ใฝ่ฝันที่จะขึ้นสวรรค์ชั้นมหาวิทยาลัย บางคนก็พอจะทำได้ก็หลบหนีไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ คือไปเรียนต่อต่างประเทศ

๒. ปัญหาต่าง ๆ ของการประถมศึกษาภาคบังคับ

ถ้าจะเปรียบเทียบการศึกษาต่าง ๆ เป็นบันไดที่เด็กจะต้องไต่ให้สูงขึ้นไป ปัญหาต่าง ๆ ในการศึกษาก้าวหน้าไปก็อุปมาได้เหมือนงู ซึ่งแสดงเป็นภาพ S ทั้งด้านตรงและด้านกลับไว้ในที่ต่างตลอดบันได ทั้งนี้เปรียบได้กับการเล่นเกมส์ของเด็กที่ฝรั่งเรียกว่า Snakes & Ladder หรืองูพาดบันได ใครเล่นไปถึงขั้นที่ไม่มีงู ก็ขึ้นไปเรื่อย ๆ แต่ถ้าใครเดินมาถึงตรงที่มีงู ก็จะกระเด็นตกหรือออกไปเลย

โรงเรียนชั้นประถมศึกษาภาคบังคับส่วนมากเป็นโรงเรียนประชาบาล ที่รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดำเนินการ จะมีโรงเรียนราษฎร์อยู่บ้างก็เป็นส่วนน้อย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ โรงเรียนประชาบาลต่าง ๆ ในเขตเทศบาล ยกเว้นบางโรงเรียนได้ถูกโอนไปให้เทศบาลต่าง ๆ ดำเนินการ ในปัจจุบันนี้เรื่องที่ประชาชนพากันสนใจอยู่มากคือ เรื่องการโอนโรงเรียนและครูประชาบาลหัวราชอาณาจักร ไปขึ้นแก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด กระทรวงมหาดไทย แสดงเหตุผลว่าเนื่องด้วยการศึกษาประชาบาลเป็นเรื่องของท้องถิ่น ก็ควรที่จะให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดการ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบด้วย และได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณารายละเอียดในการโอนดังกล่าวนี้ และข้าพเจ้าได้ถูกเกณฑ์ให้ทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการนั้น เป็นที่น่าจะกล่าวให้เข้าใจ

เสียแต่ในชั้นนี้ว่า ในขณะที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้นไม่ได้ปกครองโดยประชาชนในท้องถิ่นเอง ไม่มีรายได้จากภาษีอากรของตนเองเพียงพอ และเจ้าหน้าที่ไม่ได้รับการเลือกตั้ง ผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งรัฐบาลแต่งตั้งเป็นผู้บริหารงานชั้นสูงขององค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัดต้องรับเงินอุดหนุนทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดจากงบประมาณแผ่นดิน

บิดามารดา ผู้ปกครองเด็กที่อยู่ในเกณฑ์บังคับ ถ้าไม่นำเด็กเข้าโรงเรียน มีโทษปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท ถ้ายังกระทำผิดซ้ำต่อไปอีกก็อาจจะรับโทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือนหรือปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ สำหรับกรณีที่รัฐบาล หรือเทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นไม่สามารถจัดหาโรงเรียนให้พอกับจำนวนเด็กแล้ว กฎหมายไม่ได้บัญญัติว่ากระไร นับได้ว่าที่เรียกว่า "บังคับ" นั้นเป็นการบังคับฝ่ายเดียว และมีบางคนเห็นไปว่าไม่สุจริตธรรมนัก

ข้อที่ร้ายก็คือ เด็กในเกณฑ์เกิดมีจำนวนมากกว่าจำนวนที่จะพอลงเรียนเข้าได้ พวกเราชาวไทย เมื่อจะเปรียบกับชาติอื่นๆ ในเรื่องลูกมากแล้ว พวกเราไม่แพ้ใคร เฉพาะอย่างยิ่งในท้องไร่ท้องนา และเมื่อที่เรียนเกิดขึ้นไม่ทันกับจำนวนเด็ก การบังคับก็ไร้ผล ในพระนคร ผู้ปกครองมักจะกระตือรือร้นที่จะให้การศึกษาแก่เด็ก เทศบาลบางที่ก็พยายามจัดให้มีการเรียนสองผลัด

แต่มีหลายโอกาสที่เจ้าหน้าที่ใช้วิธีแบบกักขังเสียงโซค คือใช้วิธีจับสลาก ปรากฏว่าเด็กบางคนสามารถจับสลากได้พัน ไม่ต้องเข้าเรียนติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี นี่นับว่าก่อนจะเริ่มขึ้นบันไดขั้นต้นก็พบงูเข้าแล้ว

เมื่อเข้าโรงเรียนได้แล้วเด็กก็ยังเสียงโซคอีก ก็อาจจะไปได้ครูที่ไม่มีคุณวุฒิ และตามชนบทนั้นมักจะพบแต่ครูที่ไร้วุฒิ ในชนบท โรงเรียนมักจะไม่มีการอุปกรณ์การสอนหรือการเรียน หรือมีแต่ไม้พ้อ สมุดหรือหนังสือก็แพงเกินกำลังผู้ปกครอง อาหารกลางวันก็ยากไร้ เครื่องแบบเป็นเรื่องที่ต้องฝันซื้อ และระยะทางระหว่างโรงเรียนกับบ้านบางทีก็เป็นอุปสรรคสำคัญ ในพระนครและเมืองอื่นๆ โรงเรียนอาจจะมีอุปกรณ์ดีกว่า และผู้ปกครองก็ยินดีเสียสละให้เด็กได้รับการศึกษา แต่นักเรียนที่สมัครใจเรียนนั้นก็ยังมีความจำนวนมากที่จับสลากไม่ได้ งูที่บ้านโค่นรู้สึกว่ามีมากเสียจริงๆ

งูใหญ่ประเภทหนึ่งสำหรับเด็กในชนบทได้แก่การขาดเรียน เด็กๆ ปกติชอบวิ่งเล่นอยู่ในที่แจ้ง ไม่ชอบเข้าห้องเรียนอยู่เป็นธรรมดา ผู้ปกครองบางคนสมัครที่จะให้บุตรของตนเลี้ยงควายมากกว่าไปโรงเรียน ฝนตกชื้นเมื่อใดก็เป็นเหตุพอที่จะให้ย่อท้อต่อการเดินไปโรงเรียนเที่ยวละ ๑ กิโลเมตร การตรวจตราสอดส่องให้เด็กไปโรงเรียนนั้น บางทีก็หย่อนไป บางทีก็ไม่มีเอาเสียเลย ตามกฎที่ใช้บังคับอยู่ เด็กคนใดขาดเรียนจนเข้าห้องเรียนไม่ถึง

๖๐ % ของชั่วโมงที่กำหนดให้เรียนจะถูกห้ามไม่ให้เข้าสอบ และผู้ที่สอบตกด้วยเหตุนี้หรือเหตุอื่นจะต้องเรียนซ้ำชั้นในการศึกษาปีต่อไป เด็กที่ซ้ำชั้นก็มักจะเกเร ไม่ยอมเรียนร่วมกับเด็กใหม่ และไม่ยอมอ่อนน้อมต่อข้อบังคับซึ่งเป็นปรับักษ์แก่ตนและซึ่งทำให้ตนขายหน้า ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า มีเด็กตกชั้นประมณปีที่ ๑ มากผิดปกติ ผู้ใหญ่น่าจะถามตนเองว่า เด็กซึ่งจะโตขึ้นโตก็โตไม่ได้สักที ตกช่องงูเสียร่ำไปเช่นนี้ จะควรได้รับการทำนุจิริงๆ หรือ

ในบางโรงเรียนในชนบท ครูทั้งที่มีวุฒิและไม่มี ต้องสอนพร้อมๆ กันคนละหลายชั้น เพราะมีครูไม่พอ เงินเดือนแต่ละคนอาจจะไม่เกิน ๕๐๐ บาท ในลักษณะการณเช่นนี้ จะพุดถึงสมรรถภาพ หรือความเสียสละ หรือความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ยอมปราศจากความหมาย เฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเป็นที่แน่ใจว่าจะไม่มีใครมาตรวจตราว่ากล่าว

การที่เด็กเข้าเรียนชั้นประมณปีที่ ๑ ร้อยคน เรียนต่อประมณปีที่ ๕ เพียงประมาณ ๑๐ คนนี้ แสดงว่าความพยายามจัดการศึกษานั้นเสียผลเป็นอันมาก เพราะเด็กที่ไปโรงเรียนไม่ถึง ๕ ปีนั้น จะหวังให้รู้หนังสือเป็นการถาวรหาได้ไม่

๓. วิธีแก้ปัญหา

ข้อที่เห็นได้ชัดคือเราขาดแคลนโรงเรียน ขาดอุปกรณ์

ชาครุและชาครุวุฒิ ผู้ปกครองและนักเรียนในถิ่นที่ยากแค้น
 ต้องการความช่วยเหลือในด้านสมุด หนังสือ ดินสอ เสื้อผ้า และ
 ในบางกรณี ก็น่าจะช่วยไปถึงอาหารกลางวันและการขนส่ง ทั้ง
 หมก้นแสดงว่ารัฐบาลจะต้องทุ่มเทเงินเพื่อการประถมศึกษาอีกมาก
 แต่การจ่ายเงินโดยชาครุและ ความรอบรู้ย่อมเป็นการจ่ายสูญ ถ้า
 ชาครุวางแผน การตรวจตรา การบังคับให้เด็กไปเรียนจริงๆ
 แล้ว เงินก็สูญเปล่า ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ระบบประถมศึกษา
 บังคับ ๔ ปีนี้ น่าจะปรับปรุงให้ดีเสียก่อนที่จะขยายระบบบังคับ
 ไปถึง ๗ ปี แต่แน่ละ เราจะต้องพยายามใช้ระบบบังคับ ๗ ปีโดย
 เร็วที่สุด เช่นพยายามเริ่มขยายภายใน ๕ ปีเป็นต้น ในระหว่างนี้
 เราจำเป็นต้องส่งเสริมให้เด็กไปโรงเรียน วิธลงโทษโดยให้เข้า
 ชั้นนั้นควรจะเลิกเสีย และหันมาใช้หลักจิตวิทยาเด็กอันถูกต้อง
 ควรจะมีเจ้าหน้าที่คอยช่วยและสนับสนุนให้ครูต่าง ๆ ทำการสอน
 จริงๆ จังๆ และสนับสนุนให้ผู้ปกครองดูแลส่งเด็กของตนไป
 โรงเรียนโดยสม่ำเสมอ เงินเดือนครูก็น่าจะได้พิจารณากันให้ดี
 และควรมีวิธีการอันแยบคายส่งเสริมให้ครูพยายามหาความรู้เพิ่ม
 ขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในชนบท ในระหว่างที่เรายังไม่สามารถขยาย
 การประถมศึกษาภาคบังคับออกไปเป็น ๗ ปีนี้ น่าจะตั้งชุมนุม
 นักอ่านหนังสือและทั้งห้องสมุดขึ้นโดยทั่วไป เพื่อประโยชน์ของผู้
 ที่จำต้องออกจากโรงเรียนไปเพียงชั้นประถมปีที่ ๔

ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาที่เกินความสามารถของมนุษย์ก็จริง แต่ก็ยังเป็นปัญหามืดมิด และเมื่อพิจารณาเทียบกับประเด็นที่ว่าโรงเรียนประชาบาลควรจะโอนไปสังกัดที่ไหนหรือไม่แล้ว จะเห็นว่าประเด็นการโอนนั้นเป็นเรื่องเล็กและไม่ตรงจุด ในสถานการณ์เช่นนี้ เราน่าจะพิจารณาให้ถ่องแท้ว่า อะไรจำเป็นและอะไรไม่จำเป็นนัก อะไรเป็นเรื่องสำคัญแก่ชาติบ้านเมือง และอะไรเป็นเรื่องที่เราอาจจะสำคัญตนว่าสำคัญ

การมัธยมศึกษาในประเทศไทย

๑. ลักษณะทั่วไปของการศึกษาไทย

ประเทศไทยก็เหมือนกับประเทศอื่นทั่วไป ซึ่งแบ่งการศึกษาเป็นภาคประถม มัธยม และอุดมศึกษา ประถมศึกษากับมัธยมศึกษา รวมกันมี ๑๒ ชั้น แต่เดิมนั้นแบ่งออกเป็นประถม ๔ ชั้น มัธยม ๖ ชั้น เตรียมอุดม ๒ ชั้น ต่อมาเปลี่ยนเป็นประถม ๔ ชั้น มัธยม ๘ ชั้น เทียบกับประถมศึกษา ๗ ชั้น มัธยมศึกษา ๕ ชั้น ข้อคิดบางข้อเกี่ยวกับการประถมศึกษา ได้เสนอไว้ในการอภิปรายต่อที่ประชุมสโมสรโรตารีแห่งพระนครไปแล้วเมื่อเดือนมิถุนายน ศกนี้ (และคาดว่าจะได้นำลงเผยแพร่เป็นภาษาไทยใน

หมายเหตุ : สุนทรพจน์แสดงต่อที่ประชุมสโมสรโรตารีแห่งธนบุรี เมื่อวันที่
๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๘

วารสาร ก.ศ.ภ. ในเร็ว ๆ นี้)

วันนี้จะขอล่าวแต่เฉพาะการมัธยมศึกษา แต่เนื่องด้วย การศึกษาภาคบังคับในประเทศไทยยังคงมีอยู่เพียง ๔ ชั้นแรกของ ประถม ในท้องที่ส่วนใหญ่ของราชอาณาจักร และเพิ่งได้ขยาย การบังคับไปถึงประถมปีที่ ๗ ในบางท้องที่เท่านั้น จึงมีความ จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจถึงชั้นประถมตอนปลาย ๕-๖-๗ คือ มัธยม ๑-๒-๓ เติมด้วย

มัธยมศึกษาแบ่งออกเป็นสองสาย คือ สายสามัญ และสาย อาชีวะ มัธยมศึกษาสายสามัญแยกออกเป็น ตอนต้น ๓ ปี (คือ ม.ศ. ๑-๓) และตอนปลาย ๒ ปี (คือ ม.ศ. ๔-๕) มัธยมศึกษา สายอาชีพก็แยกออกเป็นตอนต้น ๓ ปี แต่ตอนปลายมี ๓ ปี ผู้ที่ สำเร็จชั้น ม.ศ. ๖ สายอาชีพ จะได้ประกาศนียบัตรอาชีวะชั้นสูง มัธยมศึกษาสายอาชีพตอนต้นนั้นปรากฏว่าไม่เป็นที่นิยมและไม่ได้ ผลสมความมุ่งหมาย รัฐบาลมีนโยบายที่จะเลิกเสีย โดยจะให้ มี การสอนมัธยมศึกษาตอนต้นเฉพาะสายสามัญเท่านั้น ฉะนั้น นัก- เรียนที่สำเร็จชั้น ม.ศ. ๓ ก็อาจจะเลือกเรียนต่อ (ถ้ามีโรงเรียนรับ และได้รับคัดเลือกให้เรียนต่อได้) ๔ ทางด้วยกัน คือ

ก. เรียนต่อสายสามัญ ๒ ปี ได้ประกาศนียบัตรมัธยม บริบูรณ์ และถ้าจะเรียนต่อไปก็สอบเข้ามหาวิทยาลัย หรือเข้าโรง เรียนเทคนิค หรือโรงเรียนฝึกหัดครู

ข. เรียนต่อสายอาชีพ ๓ ปี เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตร
อาชีวะชั้นสูง และถ้าจะเรียนต่อไปก็เรียนอีก ๒ ปี เพื่อให้ได้
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

ค. เข้าโรงเรียนฝึกหัดครู เรียน ๒ ปี ได้ ป.ก.ศ. อีก
๒ ปี ได้ ป.ก.ศ. สูง และอีก ๒ ปี ได้ปริญญาทางการศึกษา

ง. เข้าโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวะ เรียน ๓ ปี ได้ประกาศ
นียบัตรครูอาชีวะ อีก ๓ ปี ได้ประกาศนียบัตรชั้นสูง เป็นต้น

๒. จำนวนนักเรียน (ดูภาพประกอบจากท้ายบทการศึกษา)

จะเห็นได้ว่า จำนวนนักเรียนในชั้นประถมตอนต้น ๔ ปี
มีถึงสี่ล้านเศษ พอพ้นการศึกษาบังคับ ป. ๔ ไปแล้ว จำนวนของ
นักเรียนลดต่ำลงมาก (เทียบ ป. ๔ จำนวน ๗๗๗,๕๐๐ เหลือ
ป. ๕ เพียง ๑๘๐,๕๐๐) อีกช่วงหนึ่งที่มีนักเรียนออกจากโรงเรียน
มาก คือช่วงระหว่าง ม.ศ. ต้น กับ ม.ศ. ปลาย คือระหว่าง ม.ศ.
ม.ศ. ๓ กับ ม.ศ. ๔ จำนวนนักเรียนที่ออกจากโรงเรียนไปตาม
ชั้นต่าง ๆ ปรากฏในตารางหมายเลข ๒

เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดควรจะกล่าวให้ชัดว่า การ
นักเรียนในชั้น ป. ๑-ป. ๔ มีจำนวนสูงกว่าจำนวนเด็กอายุ ๗ ขวบ
ถึง ๑๐ ขวบ นั้น เป็นเพราะมีเด็กจำนวนมากที่อายุสูงกว่า ๑
ขวบ ยังคงเรียนซ้ำชั้นอยู่ในประถมตอนต้น ความจริงมีเด็กอายุ
๗ ขวบกว่าเป็นอันมากที่หาโรงเรียนเรียนไม่ได้ แม้ว่าจะอยู่ใน

เกณฑ์อายุบังคับแล้วก็ตาม จำนวนนักเรียนในระดับต่าง ๆ และประเภทต่าง ๆ จะดูได้จากภาพที่ ๑ และภาพที่ ๓

เมื่อเทียบกับจำนวนเด็กในหมวดอายุที่ควรจะตรงกับชั้นการศึกษาแล้วจะเห็นได้ว่า ในปี ๒๕๐๗ รุ่น ๑๑ ถึง ๑๓ ขวบอย่างน้อยมี ๑ ล้านคนที่ไม่ได้อยู่ในโรงเรียน รุ่น ๑๔-๑๖ ขวบจะมีประมาณ ๑ ล้าน ๕ แสนคนที่ไม่ไปโรงเรียน และรุ่น ๑๗-๑๘ ขวบประมาณอีก ๑ ล้านคน รวมทั้งแต่อายุ ๑๑-๑๘ ขวบมีเด็กและคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่ไม่ได้เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนถึง ๓ ล้าน ๕ แสนคน ในจำนวนนี้คงจะมีเป็นอันมากที่ทำงานเป็นอาชีพ เช่น ทำนา ทำสวน รับจ้างต่างๆ แต่คงจะมีจำนวนไม่น้อยที่หางานทำไม่ได้ และเมื่อเด็กวัยรุ่นไม่ได้เรียนหนังสือและไม่ได้ทำงาน ช่องทางที่จะเกิดปัญหาเยาวชนหรือปัญหาอันธพาลวัยรุ่นก็ย่อมมีมาก น่ากลัวอันตราย เป็นปัญหาทางสังคม

พิจารณาจากแง่ของตัวเด็กเอง เราต้องการให้เด็กของเราเป็นพลเมืองดี มีความคิด เป็นคนดีทั้งในครอบครัวและในหมู่คณะ ถ้าเราเชื่อว่าการศึกษาส่งเสริมให้เป็นคนดีได้แล้วก็น่าเสียดยิ่งนัก ที่มีเด็กวัยรุ่นอายุ ๑๑ ถึง ๑๖ ปี จำนวนถึง ๒ ล้าน ๕ แสนคนไม่ได้รับการศึกษาถึงขนาด ผลเสียหายในเรื่องนี้มีมาก เช่นการส่งเสริมระบบประชาธิปไตย น่าสงสัยว่าเราวางรัฐธรรมนูญกัน จะได้ผลเพียงใดถ้าประชากรของเรายังขาดการศึกษาอยู่

มาก และการที่เราจะขออ้างว่าคนไทยรู้หนังสือกันมากถึง ๖๐ - ๗๐-๘๐% นั้น จะมีมูลแห่งความจริงเพียงใด

พิจารณาจากแง่เศรษฐกิจประชาคมความจริงก็มีอยู่ว่า คนที่มีการศึกษาย่อมทำงานได้เฉลิยฉลาดและได้ผลดีกว่าคนที่ไร้การศึกษา ฉะนั้น การเพิ่มผลผลิตของชาติไทยย่อมจะประสบผลสำเร็จไม่ได้ในเมื่อคนของเรายังรู้หนังสือแบบงู ๆ ปลา ๆ ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาได้วางเป้าหมายไว้สำหรับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียว่า ถ้ามีเด็กนักเรียนชั้นประถมอยู่ ๑๐๐ คน ก็ควรจะมึ้นนักเรียนชั้นมัธยมประมาณ ๒๖ คน ประเทศญี่ปุ่นเขาสามารถทำการได้ผลสูงกว่าเป้าหมายแล้ว คือไปได้ถึงอัตราส่วน ๑๐๐ : ๒๙ ประเทศไทยเราแม้จะรวม ป. ๕-๖-๗ ไว้ในชั้นมัธยมจนถึง ม.ศ. ๕ ก็ยังได้อัตราส่วนเพียง ๑๐๐ : ๒๐ ถ้าตัด ป. ๕-๗ ออก ถือเป็นชั้นประถม อัตราส่วนจะเหลือเพียง ๑๐๐ : ๘

ข้อเท็จจริงทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลและประชาชนของเรามีหน้าที่ที่ด่วนและสำคัญที่สุดอยู่ข้อหนึ่งคือ พยายามสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาให้เด็กของเราได้เรียนมากยิ่งขึ้นไป เราต้องการทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนเทศบาลและโรงเรียนส่วนท้องถิ่นอื่นๆ เฉพาะอย่างยิ่งเราต้องการครูสำหรับโรงเรียนมัธยมอีกมากหลายเท่าของจำนวนที่เรามีอยู่ในเวลานี้ ถ้าจะมีปัญหาถามว่า ประเทศเราจนอยู่อย่างนี้จะสามารถเจียดเงินมากเพื่อการ

ศึกษาได้พอเพียงหรือ คำตอบก็คือ ถ้าเราไม่สามารถเจียดเงินเพื่อการศึกษา ก็ไม่น่าจะสามารถเจียดเงินไปสำหรับเรื่องอื่น เพราะปัญหาอื่น ๆ เช่น ภัยคอมมิวนิสต์ อันธพาล อาชญากรรม-วัยรุ่น การปกครองประชาธิปไตย หรือแม้แต่ปัญหาเศรษฐกิจและการผลิตต่ำ ปัญหาเหล่านี้จะบ่งกันหรือแก้ไขไม่ได้ ถ้าเราไม่ยอมลงทุนให้คนของเรามีคุณภาพดี

๓. สายสามัญและสายอาชีพ

ถ้าเป็นที่รับรองกันว่า ประเทศไทยทั้งรัฐบาลและประชาชนจะต้องใช้กำลังเงินและกำลังคนลงทุนเพื่อการศึกษาให้มากจริง ๆ แล้ว หลักการที่ควบคุมมากก็จะต้องพยายามใช้กำลังเงินและกำลังคนนั้นให้ได้ผลให้มีสมรรถภาพดีจริง ๆ คำว่าประหยัดในความหมายแท้จริงก็ต้องเป็นคำขำขึง เช่น ก่อนจะสร้างโรงเรียนใดให้มีความสวยงามเป็นพิเศษหรือมีหอประชุมอันหรูหราจะต้องคำนึงถึงปริมาณโรงเรียนที่ควรจะออกเงยขึ้นแทนการสร้างสิ่งหรูหราเหล่านั้น ในเรื่องนี้จะต้องวางแผนการและโครงการระยะยาวให้รอบคอบ เพื่อมิให้เกิดการรวบไหล การเหลวไหล และเพื่อให้สนับสนุนการลงทุนแก้ปัญหาให้ถูกต้องตามลำดับความสำคัญของงานแต่ละสาขา

ในชั้นมัธยมศึกษาชั้นนี้ ควรจะสังเกตได้ว่า เด็กของเรามัก

จะออกจากโรงเรียนไปเป็นจำนวนมากระหว่าง ม.ศ. ๓ กับ ม.ศ. ๔ (ดูตารางหมายเลข ๒) และอีกชั้นหนึ่งออกไปเมื่อจบ ม.ศ. ๕ เด็กที่ออกไปทั้งสองประเภทนี้จะต้องมีวิชาชีพเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต มิใช่จะเรียนรู้แต่ในวิชา “หนังสือ” เท่านั้น จะเห็นได้ว่าเด็กที่สำเร็จ ม.ศ. ๓ หรือ ม.ศ. ๕ สายสามัญนั้น หางานทำได้ยาก แม้แต่ราชการก็ไม่ใคร่อยากรับนอกจากจะมีความรู้ด้านพิมพ์ดีดหรือการบัญชี มองจากแง่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจส่วนรวม ก็ต้องการใช้ผู้มีฝีมือทางการช่างสำหรับทำถนน ก่อสร้าง รั้ววัด ขุดคลอง ทำการอุตสาหกรรม และต้องการผู้มีความรู้เบื้องต้นในวิชาเกษตรกรรม การป่าไม้เป็นอันมาก เมื่องานเหล่านี้เป็นงานที่มีผู้ต้องการหาคนมาทำงาน ในด้านผู้หางานก็ควรจะได้แสวงหาวิชาที่มีผู้ต้องการนี้ จะได้ประโยชน์ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม ฉะนั้นจึงเห็นว่าการศึกษาสายอาชีพะใน ม.ศ. ต้นก็เป็นสิ่งสำคัญสังเกตจากภาพหมายเลข ๓ จะเห็นว่าในชั้นนี้มีผู้เรียนอาชีวศึกษาน้อยเต็มที และรัฐบาลดำริจะเลิกเสีย ถ้าเป็นเช่นนั้นก็น่าเสียดาย เพราะการที่โรงเรียนอาชีวะชั้น ม.ศ. ต้นในอดีตทำการไม่ได้ผลนั้นก็เพราะเหตุหลายประการซึ่งควรจะแก้ไขได้ ฉะนั้น จึงไม่ควรเลิกแต่ควรขยายออกให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้หมดไป เฉพาะอย่างยิ่งในด้านฝึกหัดนักเรียนให้รู้จักใช้มือและเครื่องมือจริงๆ โดยไม่ให้ความหวังที่ผิดๆ ว่า เข้า

มาเรียนแล้วจะสามารถต่อมหาวิทยาลัยได้

ขณะนี้ รัฐบาลมีโครงการปรับปรุงอาชีวศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน โครงการที่กำลังเจรจาอยู่กับธนาคารโลกจะเป็นโครงการ ๓ ปี มีการปรับปรุงและขยายโรงเรียนการช่างอุตสาหกรรม ๑๔ โรงเรียน รับนักเรียนได้ทั้งหมด ๗,๐๐๐ คน ผลิตได้ปีละ ๒,๑๐๐ คน กับปรับปรุงและขยายโรงเรียนเกษตรกรรมชั้น ม.ศ. ปลาย ๙ โรงเรียน รับนักเรียนได้ ๓,๘๐๐ คน ผลิตได้ปีละ ๑,๑๕๐ คน นอกจากนั้นจะมีการปรับปรุงการฝึกครูทั้งทางช่างและทางเกษตร โครงการนี้รวมทั้งการจัดซื้อเครื่องอุปกรณ์การสอนและการฝึก จะต้องใช้เงินประมาณ ๔๕๐ ล้านบาท

รัฐบาลยังมีโครงการอีกโครงการหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กในมัธยมศึกษาตอนต้นได้สามารถเรียนวิชาชีพด้วย เพื่อเตรียมไว้ออกทำงานเมื่อจบ ม.ศ. ๓ โดยจะให้เรียนรวมกับสายสามัญในโรงเรียนผสม ตามโครงการนี้ จะพยายามปรับปรุงขยายโรงเรียนปัจจุบัน ๑๔ โรงเรียน และสร้างใหม่ ๑ โรงเรียน ในท้องที่ต่างๆ กระจายทั่วราชอาณาจักร นักเรียนจะเลือกสายอาชีพในเมื่อจบ ม.ศ. ๑ แล้ว และเมื่อจบม.ศ. ๓ ก็จะมีวิชาชีพซึ่งได้เรียนมาแล้ว ๒ ปี คาดว่าโครงการนี้จะใช้เงินรวมทั้งสิ้นประมาณ ๓๒๐ ล้านบาท เป็นโครงการ ๕ ปี

โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ดี น่าสนับสนุน แต่ท่าน

ทั้งหลายจะเห็นได้ว่าเป็นโครงการที่สิ้นเปลืองเงินมากและได้ผลไม่บริบูรณ์ เป็นเพียงแต่จุดแรกเริ่ม จะต้องดำเนินการต่อไปอีก เพิกเฉยมิได้ และเพื่อจะแก้ปัญหาให้ได้สมบูรณ์จริง ๆ จำเป็นจะต้องส่งเสริมเอกชนให้ตั้งและดำเนินการโรงเรียนราษฎร์ที่ดี เพื่อช่วยรับนักเรียนด้อยให้พอเพียง

โครงการผลิตครูเพื่อสนองความต้องการของโรงเรียนเหล่านี้ ก็ต้องมาก่อนโครงการสร้างโรงเรียนเป็นแน่นอน

๔. คุณภาพการศึกษา

การศึกษาก็เช่นเดียวกับเรื่องอื่น จะคำนึงแต่เฉพาะเรื่องปริมาณมิได้ จะต้องพิจารณาถึงคุณภาพเป็นเรื่องสำคัญ เท่าที่สังเกตและศึกษาจะเห็นได้ว่า วิธีการสอนและวิธีการเรียนของเรา ยังบกพร่องอยู่บ้าง ทางที่จะควรปรับปรุงกล่าวโดยย่อได้ดังนี้

(๑) ควรฝึกฝนให้นักเรียนมีนิสัยในการอ่านและเขียนหนังสือ เรื่องนี้สำคัญมาก เพราะนักเรียนของเรามักจะเรียนด้วยการฟังและท่องจำ จะเพิ่มความรู้ด้วยตนเองก็ไม่ใคร่จะเคยทำ จะคิดอ่านให้กว้างขวางก็ไม่ทราบจะหาวิธีทำอย่างไร

(๒) นักเรียนวิทยาศาสตร์ ควรจะได้รับการฝึกฝนทางทดลองปฏิบัติ เครื่องมือทดลองปฏิบัติเหล่านี้จะต้องลงทุนซื้อ และเมื่อซื้อมาแล้วก็ไม่เก็บไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ ต้องให้นักเรียนฝึกฝนใช้ให้ชำนาญ

(๓) นักเรียนอาชีวะทางการช่างและการเกษตรก็เช่นเดียวกัน ต้องฝึกหัดใช้เครื่องมือเป็นและใช้จนเคยชิน เท่าที่เคยทราบมา นักเรียนที่จะออกมาเป็นครูบางคนยังไม่เคยจับต้องเครื่องมือจริงอยู่ เครื่องมือและวัสดุการปฏิบัติงานนั้นแพง แต่เชื่อว่าถ้ารายการสร้างตึกอาคารหลายๆ ออก เอาเงินมาใช้สำหรับเครื่องมือจะดีกว่าแน่

(๔) ทราบใดที่รัฐบาลยังต้องพึ่งโรงเรียนราษฎร์อยู่ เพื่อรับนักเรียนที่เข้าโรงเรียนรัฐบาลมิได้ รัฐบาลควรสนับสนุนและควบคุมให้คุณภาพของโรงเรียนราษฎร์เป็นไปโดยดี

(๕) การตรวจตรา ควบคุมและแนะแนวแก่ครูตามโรงเรียนต่างๆ ควรจะได้ทำการประจำ เฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่ไกลออกไป เพราะนอกจากจะเป็นการกระตุ้นเตือนให้ครูทำงานเข้มแข็งแล้ว ยังจะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ได้รวดเร็วทันใจด้วย

(๖) กระทรวงศึกษาธิการ ควรจะขอความเห็นและขอความปรึกษาจากนักอุตสาหกรรม พ่อค้า เกษตรกร และบุคคลที่จะเป็นนายจ้างของนักเรียนอาชีวะเหล่านี้ ชักจูงให้ท่านเหล่านั้นมีความสนใจในหลักสูตรการศึกษาสายอาชีวะ สำหรับสายสามัญก็น่าจะได้รับคำปรึกษาหารือจากเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย ที่จะรับนักเรียนไปศึกษาต่อเป็นการประจำด้วย

สนทนากับ ดร. ป๋วย เรื่อง “ปัญหาอุดมศึกษา”

เกษม : การสนทนาในวันนี้เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาระดับ
อุดมศึกษา ผมขอเรียนชี้แจงเหตุผลเสียก่อน อาจารย์ไปอยู่ต่าง-
ประเทศเสียหลายเดือน อาจารย์มีโอกาสดูพิจารณาปัญหาเรื่อง
อุดมศึกษา และอาจารย์ได้มีโอกาสพบเห็นมหาวิทยาลัยชั้นนำใน
ต่างประเทศ แต่อาจารย์เสนอให้กับผมนั้นเป็นฝ่ายที่มัวเมาอยู่ในเข-
วงกตของการศึกษามหาวิทยาลัยในบ้านเรา เพราะฉะนั้น การ
สนทนาวันนี้ผมจึงหวังว่าเราอาจได้ส่วนผสมของความคิดที่แปลกๆ

ปัญหาแรกที่ผมอยากเรียนถามท่านอาจารย์ก็คือว่าใน

หมายเหตุ ผู้ร่วมสนทนา : ป๋วย อึ้งภากรณ์ เกษม ศิริสัมพันธ์ และเสน่ห์
จามริก สนทนาที่ห้องคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์ วันจันทร์ที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๔ เวลา ๑๐.๓๐-๑๒.๐๐ น.

ปัจจุบันนี้ ผมมีความรู้สึกว่าความกระหายในทางด้านการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับอุดมศึกษานั้นขยายตัวมากขึ้น มีความต้องการจากประชาชนหรือเยาวชนมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันผมรู้สึกว่าทรัพยากรของประเทศที่จะแบ่งสรรให้กับการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นมีอยู่จำกัด ผมจึงอยากจะเรียนถามท่านอาจารย์ในฐานะที่เป็นทั้งผู้สนใจกับการศึกษาทั้งระดับอุดมศึกษา และเป็นทั้งนักเศรษฐศาสตร์ด้วยว่า ปัญหาเรื่องการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้นจะเป็นไปได้สักแค่ไหน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเราเทียบเคียงกับความจำเป็นด้านอื่น ๆ ซึ่งก็มีอยู่ เช่นการศึกษาในระดับอื่นก็ดี หรือการบริการสังคมในด้านอื่น ณะครับ เช่น การบริการสังคมในด้านการแพทย์และสาธารณสุข รัฐบาลจะสามารถจัดสรรทรัพยากรให้แก่เราได้สักเพียงใด ในขณะเดียวกันถ้าจัดสรรไม่พอ ความกระหายนี้จะสนองตอบได้อย่างไร อันนี้เป็นปัญหาซึ่งผมอยากจะเรียนถามท่านอาจารย์เสียก่อน

ป๋วย : ตามความเห็นผมนะครับ เรื่องรัฐบาลจัดทรัพยากรได้มากแค่ไหน ข้อแรกทีเดียว จัดให้มากแค่ไหน ๆ ก็ไม่พอกับความต้องการที่ไม่มีขอบเขตจำกัดอย่างที่คุณเกษมได้พูดะก็ ผมว่ามันไม่มีขอบเขตจำกัด แต่ในขณะเดียวกันก็ทั้ง ๆ ที่ทรัพยากรไม่พอนี้ การศึกษาก็ต้องถือว่าเป็นความจำเป็นอันดับแรก แผนพัฒนาที่สามนั้นเขาก็คงถือว่าเป็นความจำเป็นอันดับแรก แต่นั่นก็

ยังถูกตัดไปมาก และที่ผมคิดหวังก็คือไม่ค่อยจะมีอะไรใหม่ขึ้นมา
 นี้พูดถึงทุก ๆ ระดับนะครับ ทั้งระดับประถม มัธยม และอุดม
 อาชีวและสามัญ เท่าที่ดูแผนร่างขึ้นมาตอนต้นนั้นไม่มีอะไรใหม่
 มีแต่ที่ทำแล้วซ้ำ ๆ กัน ถ้าพูดถึงอันดับความสำคัญของการศึกษา
 บอกได้ว่าทั้งหมดนี้สูงมาก แต่ก็อยากจะเลยต่อไปว่าการศึกษา
 อาชีวชั้นมัธยม^{๕๕} น่าจะถือว่าเป็นสูงมากที่สุดอันหนึ่ง โดยเหตุผล
 ที่ว่าถึงอย่างไร ๆ ตามรูปแห่งความเป็นจริงนี้ มีคนเป็นจำนวน
 น้อยที่จะเข้าอุดมศึกษาได้ เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องให้คนที่อายุตั้ง
 แต่ ๑๗ ถึง ๑๙ ปี ซึ่งจะได้ไม่ได้เรียนต่อ ได้สามารถออกไปทำ
 มาหากินได้ ความสำคัญที่สูงอีกอันหนึ่งก็ตามความเห็นของผม
 เอง และเข้าใจว่าทั้งกรรมการบริหารสภาพัฒนา และกรรมการ
 บริหารสภาการศึกษา^{๕๖} ก็เห็นเช่นนี้ ก็คือการศึกษาผู้ใหญ่ (Out-
 of-School Education) ผู้ใหญ่ในที่นี้หมายถึงเด็กอายุ ๑๔-๑๕
 ๑๖ ๑๗-๑๘ ซึ่งเป็นจำนวนใหญ่ที่ออกจากประถมศึกษาไปแล้ว
 พวกนี้ก็ลืมหนังสือหมด หรือไม่ลืมนักเรียนกระท่อนกระแท่นเต็มที
 พวกนี้ก็ไม่สามารถไปทำมาหากินได้ เพราะเหตุว่าวิชาความรู้มีแค่นั้น
 เอง ก็ส่วนมากคงจะไปทำแบบที่พ่อแม่เคยทำมา ซึ่งไม่มีทาง
 ก้าวหน้าเลย แต่การศึกษาผู้ใหญ่ที่ผมว่า^{๕๗} ในเวลานี้ทั่วโลกรู้สึก
 ว่าจะหันเหไปทางด้านที่ยูเนสโกเรียกว่า Functional Literacy ก็คือ
 ไม่ใช่ Literacy เฉย ๆ เหตุก็คือว่าเราได้ลองเรื่องส่งเสริมการอ่าน

ออกเขียนได้เฉย ๆ มากันแล้ว มันไม่ได้ผลเลย กลายเป็นว่าผลสุดท้ายเอาผู้ใหญ่หรือเด็กรุ่นผืนใจมาเรียน ก. ไก่ ข. ไข่ อะไรซึ่งมันไม่ถูกใจกับความสนใจของเขาเป็นพิเศษ Functional Literacy ในที่นี้ถ้าพูดถึงประเทศเกษตรกรรมนี้ ก็หมายความว่าเอามาเข้าชั้นเรียนเพื่อที่จะผลสมการอ่านหนังสือกับการอ่านสลากเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ย เกี่ยวกับการทำดินให้ดีขึ้น เกี่ยวกับการใช้เมล็ดพันธุ์ให้ดีขึ้น เกี่ยวกับการที่จะกำจัดศัตรูพืช และก็เกี่ยวกับการที่จะขยายงานออกไป เช่น ด้านอนามัยหรือทางด้านสัตวบาล ซึ่งรวมถึงการเลี้ยงไก่ เลี้ยงสุกรอะไร ผมว่าเดี๋ยวนี้เขากำลังสนใจมาก ฮามิสัน กับเบรมเบกกับคนอื่นหลายคนในอเมริกาก็ร่วมคิดกันในเรื่องนี้ แล้วก็จะตระเวนมาทำสัมมนาในที่ต่างๆ ทั่วทั้งประเทศไทยด้วย นี่เป็นความสำคัญอันดับที่หนึ่งอีกอันหนึ่งซึ่งผมว่าน่าจะสนับสนุนมาก เมื่อผมไปร่วมพิจารณาเรื่องนี้กับสภาพพัฒนา ในชั้นนี้ก็ขอให้เขาสนใจเรื่องนี้เป็นพิเศษ

ที่นี้สำหรับเรื่องอุดมศึกษานั้น ผมก็คิดว่าสำคัญสูงพอใช้ แต่ความสำคัญอยู่ในวงจำกัด ใจผมเองผมว่าปริมาณควรจะมีจำกัด และคุณภาพควรจะให้สูง เฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงกับความสำคัญสองด้าน ถ้าเห็นด้วยว่าอาชีวศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสำคัญ เราก็ควรที่จะพยายามให้อุดมศึกษารับใช้บ้านเมืองในทางนี้ ในทางด้านการผลิตครูอาชีวะให้มากๆ

เวลาที่ข้าพเจ้ามากที่สุดก็คือครูอาชีวะ และครูศิลปปฏิบัติ และที่
 ข้าพเจ้าอีกด้านหนึ่งก็คือด้านที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเกษตรและการ
 ส่งเสริมการเกษตร ทางแพทย์ทางพยาบาลอะไรนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะเพิก
 เฉย แต่ก็มีมีความจำเป็นจะต้องขยายไปเรื่อย ๆ สงสัยว่าการบริหาร
 เรื่องทางแพทย์และการอนามัยนี้ ไม่ได้เสียหายอยู่ที่การผลิตแพทย์
 และการผลิตพยาบาล อาจจะน้อยไปหน่อยแต่ก็เพิ่มขึ้นได้ มันเสีย
 หายอยู่ที่การจัดการ คือจัดกระจายอย่างไร ให้เงินเขามากแค่ไหน
 ให้เขาครองชีพได้มากน้อยแค่ไหน / นี่ผมว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก
 กว่าในการที่จะผลิต ในตอนนี้ผมขอย้อนกลับมาเรื่องอุดมศึกษา
 อีกนิตหนึ่ง ความเห็นของผมที่เกี่ยวกับอุดมศึกษานี้มีหลักใหญ่อยู่
 สามประการ หน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาคือ หนึ่งสอน สอง
 วิจัยเพื่อให้วิชาความรู้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น และสามบริการให้แก่บ้าน
 เมือง ให้แก่โลกภายนอกของมหาวิทยาลัย สามอย่างนี้ถ้าเรา
 พิจารณาดูแล้วมันขาดทั้งสามอย่าง ในเมืองไทยเรานี้สอนก็ไม่พอ
 สอนก็คุณภาพพระกับส่วนใหญ่ อาจมีข้อยกเว้นบ้าง แต่ส่วนมาก
 ทำเหลือเกิน วิจัยนั้นก็แทบจะพูดว่าไม่มีเลย และการเชื่อมโยง
 ระหว่างแผนพัฒนา กับแผนการศึกษาก็ยังไม่มีชนิดที่สนิทกันถึง
 ขนาด

เสนอ: พอที่อาจารย์พูดถึงความสำคัญของการศึกษาระดับ
 ต่าง ๆ คือตลอดจนกระทั่งในแง่ของประโยชน์ที่จะมีต่อปญฺห

ทรัพยากรกำลังคนของชาติ ที่ฉันอยากจะเรียนถามเสริมต่อจากที่
 อาจารย์เกษมได้ถามมา อาจารย์เกษมพูดถึงความกระหายของ
 นักศึกษาไทยที่จะเข้าศึกษาในชั้นอุดมศึกษา ที่จะเข้ามหาวิทยาลัย
 อาจารย์พูดถึงความต้องการของบ้านเมืองจะต้องได้คนในวิชาความ
 รู้ต่าง ๆ เพราะฉะนั้นฉันอยากจะเรียนถามสองข้อ ข้อหนึ่งความ
 กระหายอันนี้ นอกจากเป็นปัญหาในเรื่องการจัดสรรทรัพยากรแล้ว
 ยังเป็นปัญหาว่า รัฐหรือสังคมจะมีส่วนในการที่จะทำให้ความต้อ
 การของคนที่จะเข้าเฉพาะมหาวิทยาลัย เข้าไปสู่จุดหมายที่ต้อ
 การที่ถูกต้องกว่าที่เป็นอยู่หรือไม่ คือระบบค่านิยมของเรา รู้สึกว่า
 การเข้ามหาวิทยาลัยนั้นเป็นจุดที่ทุกคนต้องการ อันนี้เป็นเหตุทำ
 ให้เกิดการสูญเสียกำลังทรัพยากร ที่ปัญหาที่จะตามมาเป็นปัญหา
 ที่สอง คือปัญหาในด้านการปฏิบัติ ถ้าเรายอมรับกันว่าความ
 กระหายในการเข้ามหาวิทยาลัยนั้นเป็นความกระหายที่ไม่ถูกต้อง
 เสมอไป เป็นการสูญเสียทรัพยากรส่วนหนึ่ง และเป็นการกระทบ
 ถึงเป้าหมายที่อาจารย์ได้พูดถึงว่าจะส่งเสริมคุณภาพ ไม่ใช่ปริมาณ
 ของการศึกษาในชั้นอุดมศึกษา ก็เป็นปัญหาที่รัฐหรือสังคมจะต้อง
 ยอมรับความสำคัญของการศึกษาในระดับอื่นหรือในแขนงอื่น ที่
 ไม่ได้อยู่ในชั้นมหาวิทยาลัยเลย อันนี้ผมคิดว่าเป็นปัญหาควบกัน
 ไปกับปัญหาของอาจารย์เกษม ปัญหาไม่ได้จำกัดเฉพาะการจัดใน
 เรื่องทรัพยากรที่จะแบ่งสรรกัน แต่เป็นปัญหาระบบค่านิยมใน

สังคมไทยตัว

เกษม : ผมขอเพิ่มเติมสักหน่อยนะครับ ผมเห็นด้วยกับ
 อาจารย์เสนอห์ ความกระหายนั้นเป็นเรื่องของค่านิยมอยู่ และอาจ
 เป็นค่านิยมที่ผิดซึ่งจะต้องมีการสร้างให้เกิดค่านิยมว่าควรจะศึกษา
 ในระดับอื่นๆ ซึ่งอาจจะช่วยเหลือประเทศชาติได้ ในขณะเดียวกัน
 ผมมีปัญหากล้ายๆ อย่างเดียวกัน อาจารย์จะได้ตอบรวมกันเสีย
 เลย คือผมรู้สึกที่เรามีความเข้าใจผิดอย่างหนึ่ง ในเรื่องเกี่ยวกับ
 ความกระหายในด้านการศึกษา ปัญหานี้จะพุดกันในทางเศรษฐ
 กิจก็ได้ คือปัญหาว่าเรามิงานให้คนทำหรือเปล่า เป็นปัญหา
 Employment หรือเปล่า ผมชักสงสัย คือว่าเราไม่มิงานให้
 คนทำ คนไม่มิงานจะทำ เพราะฉะนั้นก็ใช้การศึกษาเป็นเครื่อง
 ชำเวลากันไป คนบางคนอาจออกไปทำงานด้านอื่นให้ได้ประ
 โยชน์ ผมเองก็ไม่มีประสบการณ์มากนักในเรื่องอาชีวศึกษา แต่ยก
 เป็นตัวอย่างว่า อาชีวศึกษาอาจเป็นการแบ่งเบาภาระของระดับ
 อุดมศึกษาไป แต่ทว่าขณะเดียวกัน ไม่มิงานจะให้คนสำเร็จ
 อาชีวะทำ เป็นปัญหา Employment ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นการ
 ศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้นกลายเป็นเรื่องกล้ายๆ ว่าทดแทนปัญหา
 เรื่อง Employment ซึ่งกำลังจะเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมที่กำลัง
 พัฒนาอย่างในบ้านเรา ผมคิดว่าอย่างนั้น ปัญหาว่าเราจะสร้างงาน
ให้พอกับคนหรือไม่ และเราจะจัดคนให้ทำงานตามความสามารถ

ของเขาได้หรือไม่ เราจึงจะสามารถที่จะกำหนดปริมาณของการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ อันนี้ผมคิดว่าเป็นปัญหาที่ผูกกัน คือทางอาจารย์เสนอให้พูดถึงค่านิยม ผมพูดถึงปัญหา Employment ผมคิดว่าอาจารย์อาจารย์รวมตอบกันได้

ป๋วย : ค่านิยมของเรานี้สร้างโดยทางราชการและก็โดยประชาชน ในข้อแรกทีเดียว คนส่วนใหญ่ต้องการเป็นข้าราชการ ในเมื่อคนส่วนใหญ่ต้องการเป็นข้าราชการ ก็ขึ้นอยู่กับว่าราชการมีทัศนคติกับคนที่สำเร็จการศึกษาระดับต่าง ๆ อย่างไรบ้าง ในเมืองเราปริญญาสำคัญกว่าประกาศนียบัตรอื่น ๆ ไม่ว่าปริญญาใด ๆ ส่วนมากมักจะเท่ากันหมด เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เท่ากับสังคมไทยในปัจจุบันนี้เรานับถือปริญญามากกว่าอย่างอื่น การที่เราหาคนที่เข้าทำงานก็หนักไปในด้านปริญญา ถ้าพูดไปแล้วมันไม่ใช่ความผิดของประชาชนอย่างเดียว เพราะเหตุว่าลองคิดดูถ้าหากคนใดเข้าไปเรียนทางอาชีวะได้มากเรียนได้ดี ถึงจะทำงานได้ง่ายในทางราชการก็อนาคตก็ไม่แจ่มใสสัก ไปขนาดอย่างได้มาก ๆ จริง ๆ อาจได้ขั้นเอก และก็ได้เงินเดือนสักสามพันสี่พัน ไม่ถึงขนาดยกย่องนับถือกันได้ ค่านิยมอันนี้เราจะต้องแก้ไขสำเร็จประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่งถ้าจะถามว่าเราจ้างให้คนเขาทำหรือไม่ ในเมื่อเขาสำเร็จอาชีวศึกษาชนิดที่ติมาแล้ว เรื่องนี้เราจะไปวัดจากอดีตไม่ได้ ในอดีตนั้นเราจัดอาชีวะอย่างที่ทำไปแกนๆ ไม่ได้ตั้งใจ

ทำกันจริงๆ ที่แล้วมานั้นอาชีวศึกษาไม่มีเป้าหมายจริง ๆ และ
 หลักสูตรในการเรียนนั้นก็เลวเต็มที การสอนการเรียนเลวทุกอย่าง
 หหมด การปฏิบัติงานเลวหมด เพราะฉะนั้นก็ทำให้นายจ้างตีราคา
 ผู้ที่สำเร็จออกมาต่ำ เพราะฉะนั้นจึงหางานยาก ถ้าทำอาชีวศึกษา
 แบบที่คณะกรรมาธิการอาชีวศึกษา กำลังทำตามโครงการเงินกู้ธนาคาร
 โลก ทั้งในด้านเกษตร พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม ทั้งใน
 ด้านวิชาเกี่ยวกับบริหารธุรกิจ กับวิชาที่เกี่ยวกับทางวิทยาศาสตร์
 จริง ๆ ซึ่งนำเอาไปใช้ในทางปฏิบัติได้เช่น งานเชื่อม งานหล่อ
 งานกลึง งานโลหะ งานไม้ อะไรเหล่านี้ ถ้าทำกันจริงๆ แล้ว
 ละก็ พวกนี้จะได้ ทำวันนี้นะเราต้องเปลี่ยนคนไปในการทำงานนี้ ก็
 อะไรที่คนสำเร็จอาชีวศึกษาจะทำได้ เราไปให้คนปริญญาใน
 ประเทศทำ ถ้ามีปริญญาเมืองนอกได้ยิ่งดี ถ้าปริญญาเมืองไทยก็
 ยังได้ หมายความว่าคนที่ทำงานปฏิบัติจริงๆ นั้น ส่วนมากเรา
 ใช้คนชนบทปริญญา แทนที่จะใช้คนที่สำเร็จประกาศนียบัตรอาชีว
 ศึกษา แทนที่เราจะใช้คนปริญญาของเราเองที่สำเร็จจากเมืองนอก
 หรือสำเร็จมาจากในประเทศเราให้ถูกต้อง เรากลับไปใช้ฝรั่ง หรือ
 จีน หรือญี่ปุ่น ที่เชิญกันเข้ามา พูดถึงกำลังคนโดยส่วนรวม
 แล้ว จะเห็นได้ว่า ถ้าเป็นจริงอย่างที่ผมว่า มันขาดอยู่ทั้งนั้น
 แล้วเราหางานให้เขาทำได้ เพียงแต่เราจะจัดระเบียบให้ถูก แต่
 ในขณะเดียวกัน ทางด้าน Demand ทางด้าน Supply ต้องจัดกัน

ให้ดี ผมคิดว่าเป็นอย่างนี้

ที่นี้หวนมาพูดถึงความกระหายในการที่จะเข้ามหาวิทยาลัย-
เพื่อให้ได้ปริญญา^{นี้} ผมว่าเป็นความกระหายที่รัฐบาลหรือมหาวิทยาลัย
ไม่น่าจะสนองโดยไม่มีที่สิ้นสุด ในชั้น^{นี้}การสนองความกระ-
หายแบบมหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้นผิดแน่ๆ ถ้าหากทำแบบ Open
University ของอังกฤษละก็ผมเห็นด้วย แต่ว่าแบบมหาวิทยาลัย
รามคำแหงผมไม่เห็นด้วย เพราะเป็นเหตุจูงใจคนให้ไปเสียเวลา
เปล่า ๆ เสร็จแล้วทีหลังจะเกิดปัญหาขึ้นหลายประการ ประการ
แรก มาตรฐานการศึกษาจะแตกต่างกันไป ในประการที่สอง ผลิต
คนออกมามากๆ ในด้านทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์จะหา
งานยาก ที่นี้ที่ผมพูดมาเมื่อ^{นี้}กันว่า มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ที่สามคือ
บริการให้แก่ประชาชน และบริการให้แก่บ้านเมือง ผมไม่ได้ลืม
เรื่องความกระหายของประชาชน แต่ว่าผมอยากจะแยกเป็นสอง
อย่าง อย่างหนึ่งกระหายอยากจะเข้ามหาวิทยาลัย อีกอย่างหนึ่ง
กระหายเพื่อเรียนต่อ ถ้ากระหายเพื่อเรียนต่อ ผมเห็นว่าถูกต้อง
ถ้ากระหายเพื่อเรียนต่อโดยเจาะจงว่าฉันต้องเข้ามหาวิทยาลัยให้ได้
จะได้ปริญญาบัตรกับเขาบ้าง เช่นนี้เป็นความกระหายที่ผิดแท้ ๆ
ผมเองยังรู้สึกว่เมื่อเราทำการสอนในประเภทปกติให้ได้เรียบร้อย
ก็พอสมควรแล้ว มหาวิทยาลัยเราทั้งหลายนี้น่าจะสนับสนุนให้คน
ที่เข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย แต่ไม่ใช่เพื่อ

ปริญญา เพื่อประกาศนียบัตร เราควรจะมี Extension Service หรือ Extra-mural Courses ขึ้น เป็นภาคกลางวันก็ได้ จะเป็นภาคค่ำก็ได้ เป็นวิชาๆไป อย่างนี้ผมไม่ทราบว่าเคยคุยกันแค่ไหน ผมว่าถ้าใครสำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มาแล้ว เข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้แต่ไปทำงานมาได้ หรือสำเร็จอาชีวศึกษาแต่ไปทำงาน แต่ว่าอยากเรียนต่อ เราสมมุติว่าคนจำพวกนี้ได้เข้าไปทำเป็นเสมียนหรือเป็นอะไรในวงการธนาคาร อันนี้ผมต้องยกมาพูดเป็นตัวอย่าง เพราะเป็นสิ่งที่ผมรู้จัก ถ้าเข้าไปในวงการธนาคารเขาก็อยากเขียนฐานะของเขา มหาวิทยาลัยนี้ก็จัดอย่างที่คุณะพาณิชย์และการบัญชีของธรรมศาสตร์จัดอยู่ในเวลานี้ เพื่อที่จะยกฐานะของเขาขึ้น โดยเปิดวิชาสอน ๓-๔ วิชาที่มันเกี่ยวกับการปฏิบัติงานจริง ๆ แต่ว่าเอาทฤษฎีและวิชาการแทรกเข้าด้วย และเราก็ควรให้ประกาศนียบัตรเขา ซึ่งต่อไปถ้าหากเราสอนได้ดี ก็ควรที่จะเป็นที่ยกย่องนับถือ ถ้าหาก ก.พ. ตามไม่ทันในเรื่องนี้ อย่างน้อยบริษัท ห้างร้าน หรือธนาคารเขาก็จะยอมรับนับถือ เช่น สมมุติว่าเราเอาเด็ก ม.ศ. ๕ มาเรียนพิเศษ มาเรียนถึงเรื่องกฎหมายการธนาคารพาณิชย์ กฎหมายการธนาคารโดยทั่วไป กฎหมายสถาบันการเงิน วิธีปฏิบัติในทางกำนธนาคารพาณิชย์ ซึ่งก็เป็นเรื่องทางวิชาการพอใช้หมายความว่าเรียนรู้ว่าในทางปฏิบัติทำกันอย่างไร รวมถึงวิชาทางกำนการเงินและเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น มีวิชาการบัญชี วิชา

เหล่านี้รวมกันเข้าไปแล้วเรียกว่าเป็นระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง สำหรับที่จะแสดงให้เห็นว่าคน ๆ นี้มีความรู้เลยไปกว่ามัธยมศึกษา แล้วไปถึงชั้นอุดมศึกษา การปฏิบัติเช่นนี้คงจะมีประโยชน์สำหรับ ในด้านอื่นด้วย นอกจากการธนาคาร เช่น ทางด้านการค้า ใน เรื่องการปฏิบัติงานเกี่ยวกับโรงงาน หรือทางด้านอื่น ๆ แล้วแต่ละ คัดกัน รวมทั้งการแพทย์ การพยาบาล ซึ่งอาจจะเป็นผู้ช่วยพยาบาล เป็นผู้ช่วยแพทย์ เป็นช่างเทคนิคแพทย์ขึ้นมาก็ได้ ทางวิศวกรรม ก็เช่นเดียวกัน ผมว่าไปได้เหมือนกัน นี่เป็นบริการที่ผมอยากเห็น ให้มหาวิทยาลัยเราทำ แต่อย่างที่ว่านี้ มหาวิทยาลัยจะทำได้ก็ต้อง สอนเด็กที่มาเข้ามหาวิทยาลัยธรรมดาเสียก่อนให้ตีพอสสมควรแล้วก็ วิจัยได้ตีพอสสมควร แล้วก็ต้องใช้ทรัพยากรอันนี้ให้เป็นประโยชน์ จริงๆ

ขอพูดในทางหลักการอีกอันหนึ่ง ในประเทศไทยเรา นี้ ผมได้กล่าวมาแล้วว่าเด็กอายุ ๑๗-๑๘ ต้องให้มีความรู้ตีพอสสมควร เพื่อไปประกอบอาชีพได้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนคนที่เข้ามหาวิทยาลัย ศึกษาชั้นปริญญาตรีนั้น จะไปถือย่างอเมริกาไม่ได้ว่า ถ้าเรียน ปริญญาตรีละก็ พอมีความรู้ทั่วไปแล้วก็ต้องไปต่อปริญญาโท จึงจะออกไปทำงานได้ประโยชน์จริงๆ สำหรับไทยเราเนี่ยมันใกล้ กับออสเตรเลีย กับอังกฤษมากกว่า คืออาชีวศึกษาชั้นมัธยมหรือ มัธยมสามัญก็มีประโยชน์ที่จะออกไปทำงาน ปริญญาตรีส่วนใหญ่

ก็ไปทำงาน มีส่วนน้อยที่ไปเรียนปริญญาโท ถ้าหากเราทุ่มเท
ทรัพยากรไปในด้านปริญญาโทมาก โดยที่ถือหลักแบบอเมริกา
แล้วละก็ เราจะไม่สามารถบริการให้จำนวนเพียงพอสำหรับปริญญ
ญาตรีด้วย

เสนอ : อาจารย์พูดถึงประเด็นเรื่องการศึกษาชั้นมหา
วิทยาลัย ผมรู้สึกว่ปัญหานี้เป็นปัญหาที่พูดกันมานานแล้ว เรา
เคยได้แสดงความห่วงใยถึงปัญหามาตรฐานคุณภาพของมหาวิทยา
ลัยที่เป็นอยู่ พอมีมหาวิทยาลัยรามคำแหงเปิดขึ้น มหาวิทยาลัย
รามคำแหงก็กลายเป็นคล้าย ๆ กับเป็นแพะรับบาป ทุกคนคิดว่า
รามคำแหงจะเป็นการทำให้กระทบกระเทือนถึงมหาวิทยาลัยอื่น
การที่มองไปที่รามคำแหงอันเดียว บางทีทำให้เราลืมมองดูตัวเรา
เองว่า ภายในมหาวิทยาลัยของเรา ก็กำลังอยู่ในความต้องการ
ปรับปรุงคุณภาพอย่างมาก ผมจึงอยากจะเรียนถามอาจารย์เหมือน
กันว่า อันนี้เป็นปัญหาที่ต้องอาศัยปัจจัยอะไร ที่จะแก้ไขสภาพที่
เป็นอยู่ และอะไรเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไข ผมไม่คิดว่าการที่จะ
เปลี่ยนแปลงสถานะของมหาวิทยาลัยให้เป็นอิสระขึ้น อย่างเช่นเรา
เรียกว่ามหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลนั้น จะแก้ไขปัญหานี้ได้ในตัว
มันเอง นี่เป็นปัญหามหาวิทยาลัยที่เป็นอยู่นะครับ คือจุดสำคัญอยู่
ที่ว่า ถ้าเราไปเน้นเรื่องมหาวิทยาลัยรามคำแหงมากไป บางทีเรา

ลืมมองตัวเอง ผมเกรงว่าจะทำให้เรามองข้ามปัญหาที่เรากำลังเผชิญอยู่จริงๆ

ป๊วย : ผมเห็นด้วยกับอาจารย์เสนอห์ร้อยเปอร์เซ็นต์ ผมยกตัวอย่างเรื่องมหาวิทยาลัยรามคำแหง^๕ก็เพราะเหตุว่ามันจะทำให้เราทรุดต่อไป แต่ว่าในขณะเดียวกันระดับที่เราอยู่ในเวลานี้ก็ไม่ใช่เป็นที่พึงพอใจ การแก้ปัญหารื่องมาตรฐานและคุณภาพการสอนของมหาวิทยาลัยต่างๆ ผมว่าขึ้นอยู่กับหลายปัญหาเหลือเกิน และอุปสรรคที่ว่ามันก็มีมาก การที่พวกเราพยายามจะเอามหาวิทยาลัยออกไปจากการควบคุมหรือออกไปจากระบบราชการนั้น มีเพียงส่วนเดียวที่จะช่วยเรื่องมาตรฐานได้ก็คือ เราจะพยายามที่จะให้มีอิสระมากขึ้นในการวิจัย มีอิสระมากขึ้นที่จะเลือกครูบาอาจารย์ และก็ถ้าหากเราสามารถที่จะเลือกครูบาอาจารย์ได้ และเปลี่ยนระดับอัตราเงินเดือนเฉพาะอย่างยิ่งอัตราเงินเดือนอาจารย์ชั้นผู้น้อยให้ใกล้เคียงทางภาคเอกชนเขาได้บ้าง ผมก็คิดว่าคุณภาพอาจารย์ในมหาวิทยาลัยจะดีขึ้น และจะมีจำนวนเพียงพอกว่านี้ นี่เป็นเพียงส่วนเดียว ไม่ใช่เมื่อทำลงไปแล้วจะเป็นไปตามนี้ มันเป็นการเปิดโอกาสให้เราสามารถได้ปรับปรุงมาตรฐานได้ส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่ประโยชน์ที่มหาวิทยาลัยต่างๆ จะออกจากระบบราชการนั้นยังมีประโยชน์อีกหลายอย่าง ซึ่งไม่จำเป็นต้องกล่าวให้ละเอียดในตอนนี้อย่าง

อุปสรรคอย่างอื่นที่ทำให้มาตรฐานของเราไม่ดีพอก็อยู่ที่ว่า
 มัธยมศึกษาของเรายังอ่อนมาก เท่าที่เราเห็นนี้ นักเรียนที่เข้ามา
 เป็นนิสิตนักศึกษาชั้นนั้นผมเข้าใจว่าจะมีสัก ๑๐ หรือ ๑๕ เปอร์เซ็นต์
 เท่านั้นที่แข็งแรง นอกนั้นก็อ่อนเต็มที และที่ ๑๐ และ ๑๕ เปอร์เซ็นต์
 นั้น ส่วนใหญ่ก็ไปรวมजूอยู่^๕ที่แพทยศาสตร์และวิศวกรรม
 ศาสตร์ ส่วนที่เหลือมาเข้าเรียนทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
 หรือทางแขนงอื่นๆ เช่นเกษตรศาสตร์อย่างนี้เป็นต้น ส่วนใหญ่
 เป็นส่วนที่ถ่วงทางด้านคุณภาพ ที่นั่นถ้าเป็นจริงอย่างที่ผมว่า^๕เรา
 ควรจะอย่างไร ใจผมว่าเราควรจะมีการประสานงานกันให้ใกล้ชิด
 กันยิ่งขึ้น ระหว่างผู้รับผิดชอบทางอุดมศึกษาและผู้ที่มี
 รับผิดชอบทางด้านมัธยมศึกษา เวลานี้รู้สึกว่ามันเป็นการตัดตอนกันไป
 มีประสานใกล้ชิดกันอยู่นิดก็ตอนที่ว่าบางที่เขาเอาอาจารย์มหา
 วิทยาลัยมาออกข้อสอบ ม.ศ. ๕ นี่ก็มีบ้าง แต่ไม่มากพอ แล้วก็
 เวลาสอบเข้ามหาวิทยาลัยก็เอาอาจารย์มหาวิทยาลัยไปออกข้อสอบ
 เข้าเป็นส่วนใหญ่ ใจผมเองนะผมรู้สึกว่าการสอบไล่ทั้งสอง
 ประเภทนั้นถ้าหากยังมีการสอบ ม.ศ. ๕ แล้ว ก็ยังมาสอบเข้ามหา
 วิทยาลัยอีกชั้นหนึ่ง ควรจะรวมกันทั้งอาจารย์มหาวิทยาลัย และ
 อาจารย์ในระดับมัธยมศึกษา และก็หลักสูตรของมัศึกษานี้
 ผมว่าน่าจะให้มหาวิทยาลัยมีส่วนที่ไปช่วยพิจารณาด้วย หลักสูตร
 และเนื้อหาของแต่ละชั้นจนกระทั่งมาถึง ม.ศ. ๕ ในประเทศอเมริกา

และอังกฤษเขามีการประสานงานกันระหว่างสองข้างนี้ ของเรานี้
รู้สึกว่าจะเป็นอาณาจักรซึ่งแยกจากกันไปมากกว่า นี่ก็เป็นปัญหา
เรื่องนักเรียนเข้าใหม่

ทีนี้อีกอันหนึ่งซึ่งสำคัญเหลือเกินคือ หลักสูตรและวิธีการ
สอนในมหาวิทยาลัยที่จะทำให้ปรับปรุงการศึกษาระดับการศึกษา
ให้ดี ผมเข้าใจว่าทุกวันนี้ยังมีช่องทางที่จะปรับปรุงได้อีกเยอะแยะ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เราพยายามทำอยู่ ก็เป็นการดีแต่ก็อยาก
ให้ทำไปเรื่อย ๆ ไม่ใช่ทำแล้วหยุด ทำแล้วหยุด นี่เป็นประการ
หนึ่ง

อีกประการหนึ่งที่สำคัญเหลือเกินสำหรับการศึกษาชั้นอุดม
ศึกษา อันนี้พวกอาจารย์ก็รู้กันอยู่แล้วคือ ตำราเรียนและนิสัยใน
การอ่านตำรา และความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียน เรื่องนี้ผม
อยากจะทำให้เห็นเราเอาจริงเอาจังกันจริง ๆ เท่าที่เป็นอยู่ถึงแม้เรา
จะเปลี่ยนหลักสูตรเปลี่ยนอะไร เราก็คงไม่แก้ปัญหามาจริง ๆ นิสัย
อ่านหนังสือกับนิสัยของเด็กที่อยากรู้อยากซอก ๆ ซาก ๆ แล้วไม่หัน
บางจนเกินไปนักที่จะถามอาจารย์หรือที่จะโต้เถียงระหว่างกันนั้น
ผมไปเมืองนอกมาคราวนี้กลับมาเห็นความแตกต่างกันมากเหลือ
เกิน ที่ในเมืองนอกนี้ ใครไปเมืองนอกก็คงเห็น เด็กเขากลับพูด
กล้าอ่าน กล้าเขียน กล้าอะไร ของเรานี้เด็กตามผู้นำ ตามครูไป
ส่วนใหญ่เอาคำสอนเป็นพระคัมภีร์ แล้วถ้าหากจะมีนอกเหนือไป

กว่าคำสอนนี้เป็นไม่รู้เรื่องแล้ว ถึงแม้ว่าจะใช้ความคิดกันนิดหนึ่ง ก็ไม่ได้ อันนั้นก็เนื่องมาจากเมื่อเวลาเป็นเด็กจริงๆ อยู่ รวมทั้งการอบรมทางบ้านด้วย อบรมให้กลัวผู้ใหญ่ หงอไม่กล้าพูดอะไร เรื่องทั้งหมดนี้เป็นเรื่องใหญ่ทั้งนั้น เราพูดกันง่าย แต่เวลาทำจริงๆ จะเอากันอย่างไร ผมขอเสนออยู่อย่างเดียวกันว่าปัญหาเหล่านี้ต้องแก้ไข แล้วจะแก้ไขกันอย่างไรก็ว่าไป แต่ว่าต้องแก้ไขแน่ๆ

เกษม : คือผมรู้สึกว่าจะประเด็นจะคุยกันมีอีกหลายหัวข้อ แต่ผมอยากจะต่อจากที่อาจารย์เสนอให้พูดเสียก่อน คืออาจารย์เสนอให้เรียนถามถึงเรื่องคุณภาพการศึกษา และเกี่ยวกับเรื่องมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล ผมขอเสริมเรื่องเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลเสียก่อนนะครับ มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลที่อาจารย์พูดว่ามีประโยชน์ในเรื่องความเป็นอิสระ อันนั้นก็เป็นเรื่องอุดมการณ์หรืออุดมคติซึ่งดีแน่ แต่บางทีผมเองออกจะรู้สึกส่วนตัวว่าปัญหามหาวิทยาลัยเป็นอิสระนั้น ไม่ใช่อยู่ที่รูปแบบเสียแล้ว อยู่ที่ว่ามหาวิทยาลัยเองพร้อมที่จะเป็นอิสระหรือเปล่า ถ้าพูดกันตามจริง ผมขอกลับมายกตัวอย่างอย่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้ ถ้าเรามาดูโครงสร้างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันอย่างนี้ก็มิใช่อิสระ ถ้าเราดูตามเป็นจริง ถ้าจะทำให้เป็นอิสระก็ทำได้ตามรูปแบบในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบัน แต่ที่ว่าไม่เป็นอิสระ

เพราะอะไร เป็นเพราะรัฐบาลเขาไม่ให้ความสำคัญหรือว่าอะไร
นอกเสียจากเรื่องการเงินและเรื่องเงินเดือน นี่ก็เป็นปัญหาอยู่นะ
ครับ แต่ที่ผมรู้สึกว่าเป็นขณะเดียวกันนั้น มหาวิทยาลัยขาดพลัง
ในตัวเองที่จะเป็นอิสระหรือเปล่า

ประเด็นที่ผมอยากจะเรียนถามท่านอาจารย์อีกประเด็นหนึ่ง
นั้นเกี่ยวกับเรื่องคุณภาพการศึกษา เผอิญผมได้ไปอ่านนิตยสาร
ฉบับหนึ่งแต่ก้านานมาแล้ว คือนิตยสาร Far Eastern Economic
Review* มีบทความบทหนึ่งเขาพูดถึงเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา โดย
เฉพาะในการศึกษาโดยทั่วไปในเอเชียเลยทีเดียว เขาตั้งข้อสังเกต
ว่า การศึกษาในเอเชียปัจจุบันนั้นตกอยู่ในวัฏจักรของความเสื่อม
ที่เสื่อมเพราะว่าการศึกษาย่ำแย่มากเกินไป รวดเร็วเหลือเกิน
เกินไปเมื่อเทียบกับประสบการณ์ของตะวันตก อีกประการหนึ่งที่
เขาเน้นก็คือว่า ในเอเชียการศึกษาขาดครู ขาดครูทุกระดับ อันนี้
พูดรวมถึงระดับอุดมศึกษาด้วย คือในด้านปริมาณและคุณภาพของ
ครู เรื่องนี้ผมรู้สึกเป็นห่วงอยู่ แม้แต่ครูในมหาวิทยาลัยเอง เมื่อ
เราจะเพิ่มเงินเดือนแล้วเราจะได้ครูที่ดีไหมครับ หรือว่าปัญหาเหล่านี้
จะเป็นปัญหาที่กินตัวของมันเองตลอดเวลา คือว่าครูไม่ดีก็สร้าง
คนไม่ดีต่อมา ซึ่งก็ออกมาเป็นครูต่อไป นี่เป็นประเด็นใหญ่ใน

*Far Eastern Economic Review Vol LXX No. 48 (November
28, 1970) "Education in Asia" pp. 23-30, 59-62

Far Eastern Economic Review ปัญหาเหล่านี้อาจารย์คิดหรือเปล่าว่า มหาวิทยาลัยในเมืองไทยเราไม่ใช่เฉพาะมหาวิทยาลัยหนึ่งวิทยาลัยใด จะแหวกออกจากวัฏจักรนี้ได้อย่างไร อันนี้เป็นปัญหาที่ผมอยากจะเรียนถามท่านอาจารย์

ป๋วย : ปัญหาแรกกับปัญหาสองของอาจารย์เกษมนี้ ผมว่ามันคาบเกี่ยวกัน การที่เราจะหาครูได้ขึ้นนั้นเราต้องมีระบบที่ดีที่ชักจูงคนเขาเข้ามาเป็นครู และก็ครูนั้นต้องมีระบบที่ส่งเสริมให้สนใจในมหาวิทยาลัยของตัว ข้อนี้เป็นข้อหนึ่งซึ่งจากประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ผมรู้สึกว่าเขาดีมาก และผมเชื่อเหลือเกินว่าในทุกมหาวิทยาลัยและเท่าที่สำรวจดู ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัด มหาวิทยาลัยเก่ามหาวิทยาลัยใหม่ รู้สึกว่าเขาในเรื่องการที่จะมีส่วนร่วมอย่างที่อาจารย์เกษมบอกว่า พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ จะเป็นอิสระได้แค่ไหนก็ได้ นั้น ผมไม่เห็นด้วย จริงอยู่ กฎหมายที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เราคิดว่ากฎหมายปัจจุบันนี้ของมหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัย เช่น สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจมากกว่ามหาวิทยาลัยอื่น เพราะว่ามาตรา ๑๕ ระบุไว้ว่าสภามีอำนาจอะไรในกฎหมายนั้น การที่มีคนทักท้วงว่าทำไม ก.ม. ได้ออกกฎหมายแล้วว่าคุณบดีจะต้องเลือกจากอาจารย์ประจำซึ่งไม่เกษียณอายุ แล้วทำไมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงได้ถือตั้งไปเอาอาจารย์ซึ่งเกษียณอายุแล้ว ขัดกับ

กฎก.ม. มาเป็นคณบดี อันนี้เป็นตัวอย่างอันหนึ่งว่ามหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์มีกฎหมายที่สูงกว่ากฎก.ม. ซึ่งสภามหาวิทยาลัยมี
สิทธิที่จะเลือกพิจารณาได้ นี่ก็เป็นอันหนึ่งที่จะเห็นได้ ผมว่ายัง
ไม่หมด มันมีเรื่องสำคัญอยู่ต่งเยอะเยอะ

ในการที่จะถึงตุลาการที่ดี ผมเข้าใจว่าครูที่ดีนั้นนะ หนึ่ง
ต้องชอบในการสอน สองต้องมีความสามารถ มีความถึงจุดใจใน
การที่จะมาทำการวิจัยที่เกี่ยวกับวิชาการ เงินเดือนก็พอสมควร
แต่ถ้าถ้าหากต่ำเกินไปนัก ความจำเป็นในทางบ้านของเขา จะทำ
ให้ถึงแม้ว่าจะรักอาชีพครูแค่ไหนก็ตาม แต่อาจจำเป็นที่จะต้องไป
ทำงานประเภทอื่นที่ทำให้เกิดรายได้สูงกว่า แต่ว่าที่ผมพูดมานี้ไม่
จำเป็นต้องมีเงินเดือนมากเท่ากับที่ไปทำงานในภาคเอกชน ใน
สภาพปัจจุบันนี้เงินเดือนของครูก็ต่ำ ในมหาวิทยาลัย พวกอาจารย์
ไม่ใช่เงินเดือนต่ำอย่างเดียว การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งเป็นไป
ตามราชการทั้งสิ้น ไม่เป็นการส่งเสริมให้คนนึกไปเสียว่าวันนี้เรา
ออกไปเสียหน่อยมาทำงานด้านวิชาการ มาสอนเด็ก วันหลังถึงแม้
จะออกลำบากไปสักนึกก็ยังจะมีหวังได้ประโยชน์ในอนาคตซึ่งไม่
ไกลนัก นี่เป็นสิ่งที่อย่างน้อยเราต้องให้โอกาสแก่คนเขา

การที่รัฐบาลตั้งมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัดมานั้น ก็เป็น
ความคิดที่ถูกต้องดี แต่ในขณะเดียวกันอาจารย์ในต่างจังหวัดนั้นก็
ไม่ได้รับประโยชน์ที่จะทดแทนกับความลำบาก ก็หมายความว่า

คนก็ไม่ค่อยจะไปต่างจังหวัดอยู่แล้ว และก็ไม่มีสิ่งอะไรดึงดูดเป็นพิเศษ ทางด้านวิชาการ ทางด้านการสอน หรือทางด้านการเงิน ถ้าหากมหาวิทยาลัยออกไปนอกกระบบราชการแล้ว ผมเข้าใจว่าจะเปิดช่องทางให้เราทำได้ดีกว่านี้ ในแง่ของอาจารย์ที่จะดึงดูดเข้ามา ผมขออย่าคำว่า “เปิดโอกาส” นะครับ ไม่ใช่ออกไปเสร็จแล้วระบบของเราก็ยังเลวอยู่อย่างนี้ก็ไปไม่ได้

อีกปัญหาหนึ่งซึ่งจะเห็นทุกมหาวิทยาลัยก็คือเรื่องการมีส่วนร่วม (Participation) ที่ผมพูดเมื่อกี้^{๕๕} สภาอาจารย์ก็ไม่มี เราก็บอกว่าวางกฎหมายในระบบนี้ให้เป็นสภาอาจารย์ได้ไหม แต่ผมว่าถ้าตราบไคเรายังอยู่ในระบบราชการ สภาอาจารย์ไม่มีความหมายหรอก ไม่มีความหมายเพราะเหตุว่าผลสุดท้ายมันก็เกี่ยวกับเรื่องการบังคับบัญชา บังคับบัญชาแบบข้าราชการ สภาอาจารย์ก็ไม่มีความหมาย ถ้าหากเราจะสนับสนุนอาจารย์ให้รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน มีความสนใจในเรื่องมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ผู้น้อย อาจารย์ผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่จะได้แก่อาจารย์ใหม่ๆ และอาจารย์ชนิคนั้น ผู้น้อยที่จะมีไอเดียที่จะพูดได้ อย่างนี้ละก็ผมก็คิดว่ามันจะเป็นประโยชน์ขึ้น แต่ในระบบนี้เป็นไปไม่ได้ เป็นไปไม่ได้แน่ๆ ในระบบราชการ วันก่อนนี้มีอาจารย์อาวุโสที่นั่นคนหนึ่ง ขอลาพักหนึ่งวัน เจ้าหน้าที่เขาก็ทำเรื่องมาแล้ว ปรากฏว่าที่จะไปขอลา^{๕๖}ก็คือ ขอลาเลขาธิการ ซึ่งระบบนี้ทุเรศเหลือเกิน ศาสตรา-

จารย์ประจำนี้ต้องไปขออนุญาตเลขาธิการตามระเบียบราชการ เขาบอกว่าเป็นระเบียบราชการ เพราะเหตุว่าเลขาธิการนี้เป็นรองอธิบดี ในกรณีนี้ผมว่าประหลาด แล้วก็การทำงานของอาจารย์นี้ที่หลายคนพูดกันว่าทุกวันนี้ระบบนี้จะต้องเข้ามาเซ็นชื่อ เซ็นชื่อเข้าและเซ็นชื่อเย็น ก็อยากจะให้ยกเว้นกัน ยกเว้นได้เมื่อไรเล่า ถ้าหากยังเป็นระบบราชการนี้ เห็นใหม่ล่ำล่ำปากเหลือเกิน ทำไมผมจึงเอาเรื่องเซ็นชื่อมาเป็นสำคัญ เพราะเหตุว่าในการเซ็นชื่อนี้ ถ้าหากเราปล่อยอาจารย์เขามีอิสระ ให้ใช้เวลาของเขาไปในทางที่ถูกแล้ว เช่นใช้เวลาเพื่อการวิจัย ผมว่าแม้แต่การเซ็นชื่อเล็กๆ น้อยๆ ในตอนเข้ามาทำงานและออกจากที่ทำงานในตอนบ่าย มันก็เป็นอุปสรรคอันหนึ่งเหมือนกัน มันไม่คล่องตัว

เสนอ : รัฐสุภพเป็นเรื่องหลักการมาก ระบบมหาวิทยาลัยที่ดี ก็ต้องอาศัยตัวบุคคล เพราะว่าระบบกับคนหนึ่งกันไม่พ้น

ป๋วย : ผมขอตอบตอนนั้น คนที่ดีและระบบที่ดีนั้นะ ผมก็ว่ามันอยู่ที่ว่า คน ๆ นั้นมีใจผูกพันกับงานของเรามากแค่ไหน เพราะฉะนั้นมันมารวมจุดอยู่ที่การมีส่วนร่วม (Participation)

เสนอ : อันนี้ ประเด็นนี้แหละครับ ผมอยากจะเรียนถามอาจารย์ว่า อุปสรรคในการที่จะส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานของมหาวิทยาลัยนั้น ผมเห็นจากประสบการณ์ที่ผมสอนมานานพอสมควร อุปสรรคนั้นอยู่ที่ตัวเราเอง คือพูดถึงประเด็นที่อาจารย์

เกษมพุท สถาปนกรรยาการในมหาวิทยาลัยในแง่ที่ว่าส่งเสริมทางวิชาการให้มากขึ้นนั้น ผมอยากจะเรียนถามเหมือนกันว่าสภาพบรรยากาศขณะนั้นรู้สึกว่าย่านาจมันมากกว่าเหตุผล เรายังรู้ไม่จกัรับรูรับฟังเรื่องเหตุเรื่องผล ในเรื่องของการความรู้วิชาการ ฉะนั้นในเรื่องอำนาจนี้ ผมคิดว่าจะไม่ใช่เป็นแต่เรื่องอำนาจจากผู้ใหญ่เท่านั้น ก็บางคราวเราจะพูดว่าเป็นอำนาจของผู้หลักผู้ใหญ่นั้น แต่ผมรู้สึกว่ายขณะนั้นเรากำลังตื่นตัวในเรื่องความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัย ตื่นตัวในเรื่องการมีส่วนร่วมของอาจารย์ต่าง ๆ ผมคิดว่าอำนาจบาทใหญ่ที่จะมาอีกทางหนึ่งในอนาคตสำหรับมหาวิทยาลัยในเมืองไทยก็คือ อำนาจของเสียงส่วนใหญ อำนาจของมติมหาชน ซึ่งก็ได้แก่อาจารย์และนักศึกษา ผมรู้สึกว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ผมรู้สึกกังวลต่อปัญหาในอนาคตของมหาวิทยาลัย

ป๋วย : ใช่ครับ และก็มหาวิทยาลัยในอเมริกาก็เป็นเช่นนั้นส่วนใหญ่ แต่ว่าในอเมริกาย่าลืมน่ว่าเขาจะทักันโดยหลักประชาธิปไตยแค่ไหน เขาก็มีห้ามล้อ มีสิ่งที่จะกันเอาไว้ มี Check and balance อยู่เสมอ หัวหน้าแผนกวิชาหรือคณบดีนั้นไม่ใช่จะปราศจากความหมายเสียเลยที่เดียว ไม่ใช่เสียงส่วนใหญ่ว่าอย่างไรก็ไปเช่นนั้น เขายังมีอำนาจ อธิการบดี คณบดีหรือหัวหน้าแผนกวิชา ยังมีอำนาจอยู่บ้างพอสมควร แต่ไม่มากเท่าในประเทศไทย มหาวิทยาลัยประเทศไทยนั้น ผู้ใหญ่มีอำนาจมากเกินไป ผมเห็นว่าถ้า

รวมกันทั้งสองอย่างผสมกัน โดยฟังเสียงกันบ้าง ทางผู้น้อยให้เขา
มีความสนใจขึ้นบ้าง มันเป็นสายกลางจะดี ตามที่ผมประสบมานี้
ในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในอังกฤษ ความจริงผมควรจะรู้มาก
กว่านี้ แต่อยากจะไปศึกษาให้มาก ว่าเขาปกครองส่วนใหญ่เป็น
อย่างไร เท่าที่เห็นมานี้ในอเมริกานั้น คล้าย ๆ กับการปกครอง
วัดในพระพุทธศาสนา การปกครองคณะสงฆ์ คือคณะสงฆ์มีความ
สำคัญพอใช้ แต่เจ้าอาวาสยังมีความสำคัญเพิ่มขึ้นอีกหนึ่ง แล้วก็
เรื่อยขึ้นไปตามหลัก สิทธิอำนาจก็มี แต่เสียงประชาชนก็มี ทำไม
ผมจึงย้ำเรื่องมติประชาชน อันนี้ก็เหมือนกันทั้งในประเทศและใน
มหาวิทยาลัย คือ トラบไต่ที่มติของอาจารย์และมติของนักศึกษา
ถ้าไม่มีความหมายแล้ว จะมีความเห็นขัดแย้งกันระหว่างคนที่ม
ความเห็นรุนแรงอยู่เสมอ หรืออีกส่วนหนึ่งคนที่ไม่มีความเห็น
รุนแรงจะเป็น Silent Majority และก็เพิกเฉยไปเลยทีเดียว ไม่เอา
ใจใส่ว่าอะไรควรอะไรไม่ควร ก็เป็นช่องทางของการขัดแย้งระหว่างผู้
ที่ถูกปกครองและผู้ที่มีอำนาจปกครอง ซึ่งผมเห็นว่ามหาวิทยาลัย
ในเมืองไทยจะคล้อยไปในถันนั้น ถ้าหากไม่แก้ไข ไม่แก้ไขใน
หลักที่ว่าให้เกิดให้มีมติทางอาจารย์ขึ้นมา ผมรู้สึกว่ามันแหละเป็น
ทางแก้

เกษม : เมื่อพูดเรื่องนี้ผมก็เลยขอต่อไปเสียเลยดีกว่าเพราะ
เป็นเรื่องซึ่งผมเคยพูดเมื่อคราวสัมมนาอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรม-

ศาสตร์มาที่หนึ่งแล้ว เพราะอาจารย์เสนอให้อาจจะกลัวสิ่งซึ่งผมขอ
 พุดเป็นศัพท์เสียหน่อยว่า เป็นทรรายชย์ของเสียงส่วนใหญ่ อันนี้
 อาจเป็นการใช้ศัพท์ในทางการเมืองกันมากไป ผมเป็นห่วงว่า
 มหาวิทยาลัยเป็นประชาคมเล็กเหลือเกิน เมื่อเล็กเช่นนั้นจะรับเรา
 เห็นได้จากประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยในต่างประเทศในขณะนี้
 ถ้าวัวฉานกันด้วยความรู้แรงแล้วละก็จะทานไม่อยู่แล้ว จะมอง
 หน้ากันไม่ได้ นอกจากปัญหาแล้วในขณะเดียวกันผมมองดูอีก
 ด้านหนึ่งก็คือมหาวิทยาลัยนั้น ในฐานะที่เป็นองค์การซึ่งมีหน้าที่
 มากมายอย่างที่ท่านอาจารย์กล่าว ก็ต้องการประสิทธิภาพมากขึ้น
 ทุกที ในด้านการบริหารก็ดี ในการดำเนินการศึกษาอย่างหนึ่ง
 อย่างใดก็ดี ถ้ามามีการรวาฉานกันอย่างนี้แล้วหน้าที่ของมหาวิทยา
 ลัยจริงๆ จะปฏิบัติได้อย่างนี้หรือ ผมเองก็ยินดีในเรื่องการมีส่วน
 ร่วม แต่อย่างที่ท่านอาจารย์เสนอให้อาจต้องการพุดกระมัง ผมก็ไม่ทราบ
 และก็เคาเอาเองว่าการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องอยู่ในบนรากฐานของ
 ความมีเหตุมีผล และด้วยหลักความสัจจะต่อผลประโยชน์ส่วนรวม
 ของมหาวิทยาลัย อันนี้ผมว่าอาจจะมีสำคัญอยู่มาก ผมมี
 ความคิดเห็นอย่างนี้ เผื่ออาจารย์จะมีความคิดเห็นอะไรหรือไม่
 หรือว่าอย่างไรครับ

ป๊วย : ความจริงที่อาจารย์เกษมพุดตรงกับผมทุกอย่าง
 เป็นสิ่งที่ผมไม่ได้พุดถึง แต่ว่าคิดว่าข้อสมมุติฐานก็เป็นเช่นนั้น

ไม่ว่าการปกครองจะเป็นอย่างไร ๆ ก็ตาม แม้แต่จะปกครองแบบ
 ปัจจุบัน ถ้าหากมีความมีเหตุมีผล มีการคิดเหตุเกิดผลก็ยังเป็นการ
 ช่วยให้มันดีขึ้น แต่ว่าโอกาสไม่มีมากเท่าที่จะเปลี่ยนระบบ ผมขอ
 ย้ำในข้อนี้ว่าไม่ใช่ผมเห็นว่าถ้าหากเปลี่ยนระบบแล้วไม่มีปัญหาหะ
 ครับ ยังมีปัญหาอยู่ ผลสุดท้ายมันขึ้นอยู่ที่สันดานคน ถ้าหากว่า
 สันดานพวกเราส่วนใหญ่ยังเป็นไปในทางลบแล้ว ยังหวังพึ่งคนอื่น
 หรือเอาเปรียบคนอื่น หรือเฉยๆ หากความสนุก สะดวกสบายไป
 มันก็ไม่ใช่เป็นผลนะครับ แต่ว่าที่พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขนี้
 หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ในเมื่อเรามีโอกาส แต่ละคนมีความคิดความ
 เห็นให้เกิดเป็นมติมหาชนขึ้นมาขึ้นมาก็จะได้เป็นการช่วยๆ ให้สันดานนั้น
 เปลี่ยนลงไปบ้าง ลองคิดดูว่า ถ้าหากว่าเราพูดถึงประชาธิปไตยนี้
 ทั้งประเทศไทยเราขึ้น ทุกคนก็อยากจะได้ประชาธิปไตย คงไม่มีใคร
 จะอยากได้แบบเผด็จการ หรือแม้จะกลับไปเป็นสมบูรณาญาสิทธิ
 ราชย์แบบเก่า ก็คงแทบจะไม่มีใครเลยที่จะอยากได้ แต่ปัญหาก็มี
 อยู่อย่างเดียวกันทีเดียว คือ หนึ่งถ้ามีประชาธิปไตยจะมีการร่ำ-
 วุ่นแน่ๆ เพราะเหตุพรรคการเมืองต้องมีร่ำวุ่น และสองก็อยู่
 ที่คนเรา ว่าคนเราจะทำอะไรๆ หรือไม่ ผมเอาเรื่องการปกครอง
 ประเทศกับหลักประชาธิปไตยมาใช้สำหรับมหาวิทยาลัย ซึ่งผมคิด
 ว่าใช้ได้ แต่ว่าอาจจะผิดก็ได้ อันนี้เรื่องจะต้องแย้งจะต้องโต้กัน
 ต่อไป

เกษม : ขอพับกรบเดี่ยวครับ

ป๊าย : โอเค

เกษม : คราวนี้ขอตั้งต้นคุยกันใหม่ล่ะครับ ผมอยากจะ
เรียนเปลี่ยนแปลงประเด็นเสียสักหน่อย คือ มาพิจารณาถึงปัญหาการวาง
แผนและการประสานงานการศึกษา มองกันในระดับชาติกันสักครั้ง
เมื่อตะกี้เรามองในระดับมหาวิทยาลัย คือผมรู้สึกว่าการขยายตัวใน
ทางการศึกษาที่เราพูดกันถึงเรื่องความกระหายในการศึกษาก็คือ และ
อาจารย์พูดถึงปัญหาการศึกษาที่เรียกว่าการศึกษาเสื่อมเนื่องกิต্ত ที่จะ
ปรับปรุงคุณภาพของบุคคลทุกฝ่ายกิต্ত แต่ผมรู้สึกว่าในบ้านเราถ้า
พูดถึงความเห็นส่วนตัวของผม เรายังขาดอยู่ในการที่จะมองการณ์
ไกลไปข้างหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องนโยบายในระดับชาติ
เกี่ยวกับระดับอุดมศึกษา ทางอาจารย์คงจะทราบดี ถ้าเปรียบ
เทียบอย่างของอังกฤษเป็นตัวอย่าง อย่างเขามีรายงานของ Lord
Robbins* ซึ่งเป็นต้นเค้าของการตั้ง New Universities และเมื่อ
ผมไปอังกฤษเมื่อปีที่แล้ว เขาข้ามขั้นนั้นไปแล้ว อาจารย์คงทราบ
ดีกว่าผม เขามาเน้นหลังจากที่ตั้ง New Universities ขึ้นแล้ว ว่า
เขาจะต้องขยายการศึกษาด้านเทคนิค เขาเน้นในเรื่อง Technical

*Committee on Higher Education, Higher Education, Report
of the Higher Education Appointed by the Prime Minister
under the Chairmanship of Lord Robbins 1961 - 1963.
(London: Her Majesty's Stationary office reprinted 1965)

Universities คือไปอีกระดับหนึ่ง ที่ผมเห็นของอังกฤษเขามองไปไกล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอย่างที่อาจารย์พูด เราเองควรได้ประสบการณ์จากอังกฤษหลายอย่าง เพราะเราต่างเป็นประเทศเล็กตัวกัน เราจะไปเอาอย่างอเมริกันนักเห็นจะไม่ได้ อเมริกันเขามีทรัพยากรมหาศาลที่จะทำอะไรได้ ที่นี้ทำไมในบ้านเรา ผมอยากจะเรียนอย่างหนึ่งซึ่งผมพิศวงอยู่ตลอดเวลา เราขาดการมองไกลไปข้างหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับอุดมศึกษา และเราขาดการประสานงานระหว่างแหล่งต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาน้อย่างมากมาย ยกตัวอย่างอันหนึ่งซึ่งผมได้ยินได้ฟังมานานแล้ว ซึ่งปัญหาเรื่องวิทยาลัยท้องถิ่น (Community College) นี่เป็นปัญหาซึ่งอาจช่วยสนองความต้องการของการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และการศึกษาของประเทศ ตลอดจนนโยบายเศรษฐกิจของสังคมที่จะเกี่ยวกับเรื่องการบูรณะชนบทอะไรต่าง ๆ นานาได้อีกมากทีเดียว แต่จนบัดนี้ก็ยังไม่มีการริเริ่มอะไรเกิดขึ้น ผมมองดูอย่างหนึ่งเท่าที่ผมเดินทางไปในต่างจังหวัด ในเวลานี้เรามีรากฐานอยู่แล้ว อย่างพวกวิทยาลัยครู วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยเกษตรเกือบจะทุกภาคทุกจังหวัด แล้วทำไมจึงไม่ส่งเสริมวิทยาลัยเหล่านี้ให้สอนให้ถึงขั้นให้ปริญญาในทางอื่นนอกจากทางการศึกษา และวิทยาลัยเหล่านี้ก็มีครูบาอาจารย์อยู่ไม่ใช่น้อย แต่มันติดขัดเพราะอะไร ผมรู้สึกติดขัดเพราะวิทยาลัยเหล่านี้เป็นของกระทรวงศึกษาธิการ แต่มหา-

วิทยาลัยต่าง ๆ อยู่ที่สำนักนายกรัฐมนตรี และสภาการศึกษากับกระทรวงศึกษาธิการก็อาจจะมีอะไรกันก็แล้วแต่ นี่ผมก็เรียนตรงไปตรงมา ที่การศึกษาที่ตกกลางอยู่อย่างนี้ อันนี้เป็นข้อที่ผมคิดว่าทำอย่างไรเราจึงจะสามารถมองการณ์ไกลได้ และสามารถที่จะใช้ทรัพยากรของเราด้วยความประหยัด และสามารถให้เกิดผลแก่การศึกษาได้ ผมเชื่อว่าปัญหาการศึกษาไม่ว่าระดับอุดมศึกษาหรือชั้นไหนก็ตาม ก็ไม่ใช่ปัญหาระยะสั้นเท่านั้น ต้องมองกันให้ยาวที่ผมเป็นห่วงอยู่คือ เรามองสั้น อันนี้ไม่ทราบท่านอาจารย์จะมีความเห็น หรืออาจารย์เสนอแนะจะมีอะไรพูดเสียก่อนก็ได้

เสนอ : ผมมีความเห็นอย่างเดียวกับอาจารย์เกษม ผมสังเกตอย่างนั้นเหมือนกัน พวกวิทยาลัยเทคนิค พวกวิทยาลัยเกษตร เป็นต้น เวลาผมได้ยินเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบที่สภาการศึกษาพูดถึง Community College ซึ่งอาจารย์เกษมใช้คำว่า วิทยาลัยท้องถิ่น ผมรู้สึกว่าเขาพูดในลักษณะเป็นการตั้งของใหม่ทั้งดุ้น แต่ผมเองนั้นผมมองในทางที่ว่าจะประสานการตั้งใหม่กับการปรับปรุงของเก่า ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมงานทั้งในชั้นนโยบายและในชั้นปฏิบัติ ได้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

ป๋วย : ที่พูดมาน่ะผมเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ เกี่ยวกับเรื่องว่าอะไรที่เราที่มีอยู่ในขณะนี้เราประสานกันเสียให้มันเป็นกิจลักษณะเราจะได้ไม่ต้องใช้ทรัพยากรใหม่มากจนเหลือหลาย ไม่เห็นด้วยก็

อยู่ที่ ถ้าหากว่าที่เรียกว่า Community College หรือวิทยาลัยท้องถิ่นนั้นจะเป็นสิ่งที่ตั้งขึ้นใหม่เพื่อทำหน้าที่แบบที่ในอเมริกาเรียกว่า Junior College อย่างนั้นผมไม่เห็นด้วย เวลานี้เรามีศูนย์ฝึกเครื่องกลของกรมชลประทานหรือของกรมทาง นี่เทคนิคอย่างดีที่สุดทีเดียว ที่ควรจะเชื่อมกับมหาวิทยาลัย ควรจะเชื่อมกับวิทยาลัยเทคนิค และเราควรจะเชื่อมกัน ทางด้านเกษตรก็เช่นเดียวกัน เราก็มีนักเกษตรที่จะไปเปิดตั้งศูนย์ขึ้นมา แม้ว่าจะอยู่ระหว่างขอนแก่นกับท่าพระ ซึ่งระยะทางไม่กี่กิโลเนื้มนั้นน่าจะเชื่อมกันได้ดี เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ขอนแก่นก็จะได้ประโยชน์ และก็ทางท่าพระก็จะได้ประโยชน์ ถ้าหากว่าการที่เราจะพยายามประสานงานระหว่างกระทรวงศึกษาธิการกับชั้นมหาวิทยาลัยนี้ให้ได้ดีแล้วละก็ ผมรู้สึกว่าจะเป็นประโยชน์มาก แต่ที่ปัญหาอยู่ที่เรื่องครู จะทำอย่างไรให้ครูไปมาก ๆ ในท้องถิ่น ข้อนี้ผมว่าถ้าทราบไ้ยังอยู่ในระบบราชการนี้ ไม่มีหวังจะพิจารณาให้ความแตกต่างระหว่างอาจารย์ในท้องถิ่นกับอาจารย์ในกรุงเทพฯ แต่ถึงจะออกจากระบบราชการไปแล้ว และก็มีการพิจารณาให้ความแตกต่างก็ตาม ผมก็ว่าบางที่ปัญหายังเหลืออยู่ไม่หมดนะครับ ในกรณีเช่นนี้จะทำอย่างไร ผมก็คิดว่าทางกรุงเทพฯ เราก็ระดมสร้างครูขึ้นไป ในขณะที่เดียวกันถ้าหากทางท้องถิ่นไม่ว่าที่ไ้ยังขาดครูอยู่ชั่วคราว มหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ควรจะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้ ไม่ใช่ส่งครูออกไปให้ยืม

แล้วบินไปสอนบินกลับมา แต่ว่าส่งพี่เลี้ยงไปสองอย่าง อย่างที่หนึ่งก็คือว่าที่โตมิมมหาวิทยาลัยและยังขาดครูแล้วเรามีครูมากพออีก เอาครูของเราไปเป็นทีม แล้วไปอยู่ที่นั่นอย่างน้อยหนึ่งเทอม ถ้าอยู่ได้ทั้งปียิ่งดีแต่ยังสังกัดอยู่ทางนี้ แล้วในขณะเดียวกันเราก็คิดค่าบริการพอสมควรจากมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น

ที่พูดมานี้ที่เห็นด้วยกันมากที่สุดก็คือว่า เราน่าจะมีการประสานกัน สำรวจไปแต่ละแห่ง มหาสารคามหรือว่าที่ใดที่ใหม่ที่เหมาะสม เราก็ส่งเสริมให้เป็นการศึกษาชั้นอุดมศึกษา โดยมีการประสานให้สนองกันตามความต้องการของคนที่ยากจะเรียนและความต้องการของประเทศที่ยากจะใช้คน นี่เห็นพ้องต้องกันหมด ผมไม่เห็นด้วยกับเรื่อง Junior College เพราะเหตุว่ารู้สึกว่าจะไม่มีประโยชน์สำหรับประเทศไทย เรามีวิธีทำได้มากกว่านี้

เมื่อก่อนผมพูดถึงใช้อาจารย์ในกรุงเทพฯ ไปช่วยอาจารย์ในต่างจังหวัด ซึ่งก็คล้ายๆ กับที่อังกฤษสมัยผมไปเรียนหนังสือเวลาเขากำลัง University College (ซึ่งยังไม่ถึงขนาดมหาวิทยาลัย) ขึ้นตามที่ต่าง ๆ นั้น เขาก็ใช้มหาวิทยาลัยเก่าเป็นพี่เลี้ยงอยู่เสมอ นี่เราก็น่าจะทำ ที่ผมพูดลืมนึกไปอย่างหนึ่ง เมื่อก่อนเคยพูดว่ามหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ อาจจะช่วยมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นได้สองอย่าง อย่างหนึ่งคือส่งครูไปเป็นทีม อีกวิธีหนึ่ง ผมรู้สึกว่าเมื่อครูบาอาจารย์ในกรุงเทพฯ นั้นมากพอสมควร ก็คงมีบ้างบางคน

หรือที่ไม่จำเป็นต้องสอนภาคฤดูร้อน อยากจะจัดเป็นหมู่เป็นคณะไป แล้วกว้างหลักสูตรกันให้ดีแล้วก็ไปตามมหาวิทยาลัย อย่างเดียวกับที่กระทรวงศึกษาธิการเขาเคยทำในชั้นมัธยมศึกษาสำหรับอบรมครู ที่นี้เราไม่ใช่อบรมครู เราก็จัดทีมไป แล้ววางโปรแกรมว่าในปีนี้จะไปที่สถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ ประมาณสองสัปดาห์ แล้วก็ไปเลคเชอร์เรื่องนั้น แล้วก็ทิ้งหนังสือให้เขาอ่าน อย่างนี้ผมว่าจะเป็นประโยชน์ที่ทำให้การศึกษาดีขึ้น

ที่นี้กลับมาถึงจุดสำคัญที่คุณเกษมพูดเมื่อตอนต้นที่บอกว่าเขามีรายงานของ Lord Robbins ทำไมเราไม่มี ข้อนี้ผมคิดว่า ในเวลานี้เรายังไม่มุ่งเรื่องการศึกษาจริง ๆ ถ้าพูดกันจริง ๆ แล้วรู้สึกรัฐบาลนี้เห็นความสำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษา แต่ไม่อยากจะสำรวจถึงความบกพร่องของตัวจึงไม่ได้ตั้งคณะกรรมการทำนอง Robbin's Commission ที่จริงควรจะมี แล้วก็เคยตั้งมาแล้ว ผมคิดว่าคณะกรรมการทำนองนี้ ในเมืองไทยควรจะมีมาสักเมื่อ ๗-๘ ปีที่แล้วด้วยซ้ำ เวลานั้นก็ร้าย ๆ อยู่ เพราะเหตุว่าไปได้นายเบลมเบก ที่เคยพูดถึงก็มาเมื่อครั้งนั้น ยูซอมเขาก็ส่งมา ทั้งกระทรวงศึกษาธิการและสภากาชาดก็สนใจ มหาวิทยาลัยต่างๆ ก็สนใจ แต่ว่าเมื่อออกรายงานมาแล้วบางฉบับก็ไม่มีการปฏิบัติ ในบางฉบับแทนที่จะใช้รายงานเหล่านั้นเป็นบันไดเบื้องล่างสำหรับที่จะไปสำรวจให้มันมากกว่านี้ ก็ไม่ได้ทำกัน ประเทศอังกฤษที่อาจารย์เกษม

กล่าวนั้น Robbins' Report สำคัญจริง แต่ว่าเป็นรายงานอันหนึ่ง
เท่านั้น ในอังกฤษซึ่งแท้จริงมีรายงานอีกเยอะแยะเขียวครับ เขา
ตั้งกันเกือบทุกห้าปี มีการสำรวจเรื่อยเขียว ชั้นอุดมศึกษา ชั้น
มัธยมศึกษา และชั้นประถมศึกษา รวมทั้งการศึกษาทางเทคนิค
เมืองไทยเราน่าจะจัดหาใครที่มีงานน้อยพอสมควร หรือเป็นข้าราชการ
บำนาญซึ่งเข้มแข็งที่จะทำเรื่องนี้ขึ้นมา ที่จะเป็นผู้ที่จะมา
สำรวจแล้วกว้างแผนให้ อันนี้ผมรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของสภากา
รศึกษาแห่งชาติที่จะต้องคิด แล้วผมว่าควรจะมีแต่ไม่ใช่เฉพาะอุดม
ศึกษา

เกษม : มีปัญหาอีกนะครับอาจารย์ อาจารย์อาจจะมีประ
สพการณ์มากกว่าผม เพราะว่าอยู่ในวงการบริหารชั้นสูงต่าง ๆ
ของประเทศ อาจารย์คงจะได้ประสบมา เป็นอุปสรรคใหญ่ทีเดียว
ในการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐบาล คือปัญหาเรื่องการขาดการ
ประสานงาน การประสานงานนี้คนไทยเราไม่ชอบ แต่ละหน่วยงาน
เป็นอาณาจักรของตัวเองกันไปเสียหมด เราจะแก้กันได้อย่างไร
ไม่ใช่แต่เรื่องเฉพาะการศึกษาเท่านั้นแต่ทุกด้านทีเดียว เพราะเรา
ขาดการประสาน จึงก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจสังคมการเมืองอะไร
ต่าง ๆ นานาอีกเยอะแยะ จนในปัจจุบันนี้ผมวิตกเหลือเกิน ถ้าหาก
เราประสานกันไม่ได้ในเรื่องระดับอุดมศึกษา หรือในด้านการ

ศึกษาอื่นจะมีช่องว่างเกิดขึ้นมากอีกอย่างหนึ่ง ก็จะกลายเป็นปัญหาใหญ่ในเมืองไทย

อาจารย์พูดถึง Robbins' Report ผมก็คิดว่าในบ้านเมืองเราจริง ๆ ก็มีรายงานมามากมาย ตั้งแต่รายงานของ Sir Charles Darwin* เก่าแก่จนเกือบ ๒๐ ปีแล้ว แต่เมืองไทยเราอยู่ที่ว่ามีรายงาน แต่การที่จะพิจารณาดำเนินการจริง ๆ จัง ๆ ตามข้อเสนอแนะนั้นไม่มี อันนี้ที่ผมวิตกเหลือเกินในเรื่องการศึกษา เรามีแต่คนพูด แต่คนทำนั้นจะหายากเข้าทุกที อันนี้เป็นปัญหาที่ผมอยากจะฝากอาจารย์ว่าจะแก้ไขกันอย่างไร และในขณะเดียวกันไม่แก้ไขไม่ได้ จะกลายเป็นปัญหาดินพอกหางหมู หนาขึ้นทุกที ๆ แล้วปัญหาจะทับตัวเรา ตัวปัญหามากขึ้นจนไม่มีทางแก้ อันนี้เป็นข้อซึ่งผมอยากจะเรียนกับอาจารย์

ที่นี้มาถึงปัญหาอีกเรื่องหนึ่งในเรื่องการศึกษาครูในต่างจังหวัด ผมก็ไม่ทราบดีนักเพราะผมเองก็ขาดประสบการณ์ แต่ผมก็เห็นว่าเป็นของแปลกอย่างทางกระทรวงศึกษาธิการนี้ พวกวิทยาลัยครูก็ยังหาครูได้ดี ๆ ทำไม่เขาทำได้ ผมเห็นว่าอย่างที่ว่าวิทยาลัยครูมหาสารคามก็ดี หรือวิทยาลัยครูที่สงขลาที่ดี และวิทยาลัยครูต่าง ๆ นี้อันนี้ครูได้มากมาย หรืออย่างที่ว่าวิทยาลัยเทคนิคก็เหมือนกัน

* Report of Sir Charles Darwin to UNESCO on Science in Thailand and Notes on Universities in Thailand (1954)

แต่ในขณะเดียวกันอย่างที่เราจะมาถึงของใหม่ขึ้น
 ๕
 ตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ขึ้นแล้วหาครูไม่ได้ และนั่นเขาก็อยู่ในระบบ
 ๕
 ราชการ นี่ผมก็อาจจะแย้งอาจารย์อีกนะครับ แล้วทำไมเขาหาได้
 ๕
 ละครับ ของเราทำไมไม่เป็นเพราะอะไร อันนี้เป็นข้อซึ่งบางที่ผมไม่
 ๕
 เรียนถามเฉพาะอาจารย์ อาจารย์เสนอให้มีความรู้สึกอย่างไร ว่าจะ
 ๕
 เอาอย่างไร มันแปลกก็อยู่เหมือนกัน

เสนอ : ผมเลยขอต่อคำถามเสียเลย ผมรู้สึกว่าคำถามแรก
 ๕
 ของอาจารย์เกษม อาจารย์พูดว่ารู้สึกว่ามีปัญหาการประสานงานอย่าง
 ๕
 ที่เราเห็นในวิทยาลัยต่าง ๆ กระทรวงเกษตรก็มีของตัวเอง ชลประ
 ๕
 ทานก็มีอะไรต่าง ๆ ผมว่ามันเป็นภาพที่สะท้อนไปจากส่วนกลาง
 ๕
 เพราะฉะนั้นผมคิดว่าการที่จะแก้ไขการประสานงาน ผมเข้าใจว่า
 ๕
 จะต้องรวมไปถึงการยกเครื่องระบบบริหารงานของรัฐบาลทั้งหมด
 ๕
 เลย ไม่เฉพาะในเรื่องการศึกษา ในเรื่องด้านอื่น ๆ ด้วย ซึ่งผม
 ๕
 สงสัยว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก

ปัญหาที่สองก็คือว่า ถึงแม้ว่าการศึกษาจะเป็นกิจการซึ่ง
 ๕
 อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐไปอีกนานสำหรับเมืองไทย แต่ผม
 ๕
 คิดว่าปัญหาวิทยาลัยเอกชนที่จะเปิดโอกาสให้เขาได้ส่งเสริมการ
 ๕
 ศึกษากันอย่างแท้จริง ให้ทางภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมขึ้น ไม่ใช่
 ๕
 รวมเฉพาะในกรุงเทพฯ เท่านั้น แต่จะอย่างไรจึงจะส่งเสริมเขา

ให้ทำได้ในต่างจังหวัด นี่ผมว่าน่าจะเป็นอีกประเด็นหนึ่งเหมือนกัน ที่จะแบ่งเบาภาระในเรื่องปัญหาการศึกษา

ป๋วย : ก็เห็นด้วยเหมือนกันสำหรับเรื่องประเด็นสุดท้าย วิทยาลัยเอกชน แต่ผมเข้าใจว่าเรื่องประสานงานหรือการปฏิบัติตามนโยบายนั้นขึ้นอยู่กับระบบการเมือง ตั้งแต่สิบปีที่แล้วมานั้นเป็นเรื่องระบบการเมืองการปกครองที่จะแยกกัน ไม่ได้มารวมกัน จะเห็นได้ว่าการตั้งกระทรวงพัฒนาขึ้นมาก็เพราะเกิดปัญหาในเรื่องการแยกกันขึ้นมา และการที่ถอนเอามหาวิทยาลัยจากกระทรวงศึกษาธิการมาขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรีนี้ก็เช่นเดียวกัน เป็นเรื่องระบบการเมือง ถึงเวลาแล้วและเลยเวลามานานแล้วที่จะเปลี่ยนนโยบายในรูปนี้ เมื่อเวลาที่นายกรัฐมนตรีที่เริ่มเรื่องเหล่านี้ ท่านเริ่มโดยที่มีนักปราชญ์ทางรัฐประศาสนศาสตร์เสนอเรื่องให้ทำแบบนั้น ถ้าทำแบบนี้ละก็นายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้ที่เรียกกันว่า Strong Prime Minister ผมไม่เห็นด้วยเลยกับการทำแบบนี้ เพราะเหตุว่าเป็นการแบ่งแยกเครื่องมือของนายกรัฐมนตรีออกไปและก็เป็น การถอนอำนาจออกจากผู้ที่ควรจะได้รับผิดชอบในเบื้องต้น กล่าวคือรัฐมนตรีแต่ละกระทรวงแต่ละหน้าที่ผมได้เห็นมาตั้งแต่ต้นแล้วว่าเป็นหลักการที่ใช้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นมันเป็นเวลาที่เลยมานานแล้วที่เราจะต้องเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ การที่จะทำได้อย่างไรนั้นมันก็ต้องสำคัญอยู่ที่ว่าพวกเราพูดกันมากขึ้นๆ ให้เปลี่ยนแปลง บางทีรัฐบาล

ใดรัฐบาลหนึ่งที่เคยทำอย่างนี้มานานแล้วคงจะเปลี่ยนยาก ก็ต้อง
หาโอกาสในการที่เวลาที่มีเปลี่ยนแปลงรัฐบาลขึ้นมาเมื่อใด จะเป็น
นายกรัฐมนตรีคนเดียวกันก็ยังได้ที่จะพยายามที่จะขอให้ยกเรื่อง
ขึ้นมาเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องที่อาจารย์เกษมพูดว่าไม่มีการประสาน
งานกันและมีการแบ่งแยกกันนี้ เป็นเรื่องที่สำคัญมากทางด้าน
เกษตรและทางด้านคมนาคม และก็สำคัญทุกอย่าง

ที่นี้ที่สำคัญในเมืองอังกฤษหรืออเมริกาเขามีรายงานนี้มา
แล้ว และมีข้อเสนอมาแล้วๆ เขาทำ ทำหรือไม่ทำต้องบอกกัน
ให้กระจ่างออกมาเลย นั่นก็เพราะเหตุว่าระบบรัฐสภาของเขาทำ
งานได้ผล กล่าวคือเมื่อตั้ง Royal Commission อย่างใดก็ตาม เขา
เอาเคล็ดอย่างหนึ่งคือว่ารัฐบาลตั้งเองก็ได้ แต่บอกรัฐสภาให้รู้
ว่ากำลังตั้งคณะกรรมการเรื่องนี้อยู่ เมื่อเสร็จแล้วก็พิมพ์รายงาน
แล้วก็เอารายงานแต่ละอันนั้นไปวาง (Table) ที่รัฐสภา เสร็จแล้ว
ก็ต้องมีการแถลงในรัฐสภา นี่ผมพูดถึงอังกฤษนะครับ อเมริกา
ผมไม่รู้แน่ ถ้ารัฐบาลชักช้าในการที่จะแถลงว่าจะรับหรือไม่รับ
รัฐสภาเขาก็รู้ รุ้อยู่เรื่อย ผมอยากให้เมืองไทยเรามีรัฐสภาทำ
หน้าที่นี้ ไม่ใช่ทำหน้าที่อย่างที่เราู้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ คือหมาย
ความว่า คอยตำรารัฐมนตรีนี้ หรือว่าคอยบดแข้งบดขา กัน ซึ่งเป็น
สิ่งที่น่าเสียดายมาก ถ้าสมาชิกสภาเราทำหน้าที่อย่างนี้แล้วต่างคน
ต่างมีความชำนาญพิเศษในเรื่องต่างๆ เช่นการศึกษาก็สนใจ การ

คมนาคมก็สนใจ ผมก็ว่าการที่ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแล้วก็ดำเนิน
ไปจะเป็นประโยชน์มาก อันนี้ไม่ใช่ไปลอกแบบอังกฤษมาเฉยๆ
ถ้าหากว่าเราจะทำวิธีใดก็ตามเถอะขอให้มันเกิดผลขึ้นมาอย่างนี้ก็ได้
ผมไม่สนใจวิธีการเท่าไร อยากจะลองดูก็ได้ สงสัยว่าบางทีอาจจะ
ต้องเริ่มที่รัฐบาลเสนอสภาว่าจะตั้งคณะกรรมการนั้นกรรมการนั้น
แล้วก็สนใจต่อไป แล้วก็จะได้มีการปฏิบัติกันบ้าง รัฐบาล
อาจจะโยนรายงานทั้งทั้งอันก็ได้ แม้แต่ Robbins' Report เอง
รัฐบาลก็ไม่ได้ทำทุกอย่างตามรายงานนั้น แต่ว่าอย่างไรก็ตาม มัน
รู้ซำๆ รู้คำกันไม่ช้า ลองคิดดูซิว่า ทำไมเขาเอาสภามาเกี่ยวข้อง
คำตอบก็คือว่าเงิน สภาจะมาตั้งแต่ตอนต้นแล้ว แล้วสภาอภิปราย
กันแล้ว เงินงบประมาณก็จะตามมา อันนี้ตรงเผงทีเดียว เมื่อ
อาจารย์เกษมพูดอย่างหนึ่ง อาจารย์เสนอให้พูดมาอย่างหนึ่ง ผมเข้าใจ
ว่าผมวิจารณ์หมดแล้ว แต่อาจจะมีอะไรเหลืออยู่บ้างก็ไม่รู้

เกษม : มีอยู่อีกนิดครับ ไม่ใช่เป็นคำถามใหม่เลยทีเดียว
ครับ คือถ้าเราพูดถึงเรื่องประสานกันแล้ว กลับมาพูดถึงการศึกษา
อาจารย์คิดใหม่ว่าเราควรจะรวมมหาวิทยาลัยไว้ในที่เดียวกันกับ
การศึกษาทั้งหมดของประเทศ คือ แทนที่จะอยู่ที่สำนักนายกรัฐมนตรี
มาเป็นกระทรวงศึกษาธิการ อาจารย์คิดว่าจะรวมที่กระ
ทรวงศึกษาฯ หรือไม่ หรือว่าจะทำอย่างไร อันนี้มาพูดกันสำหรับ
อนาคตที่ควรจะเป็นหรือเปลี่ยนแปลงปฏิรูปอย่างไร การที่แยก

มหาวิทยาลัยมาอยู่ที่สำนักนายกก็ดี เราจะกลับมาที่กระทรวง
ศึกษาฯ จะมีผลที่ผลเสียอย่างไรครับ อันนี้ขอเรียนถามเสียเลย

ป๋วย : อ้อ เรื่องใหญ่ แต่พูดได้สั้นเหมือนกันแหละ รัฐ-
มนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการต้องรับผิดชอบเรื่องการศึกษา
ทุกระดับไม่มีปัญหา รับผิดชอบในการที่จะสนับสนุนการที่จะทำ
ให้การดำเนินการไปโดยดีทุกอย่างทุกประการ เอาตั้งแต่เบื้องสูงลง
มาเบื้องต่ำ สำหรับมหาวิทยาลัยนั้นผมอยากจะเห็นมหาวิทยาลัยเป็น
อิสระ แต่ว่าอยู่ในกำกับของรัฐมนตรีศึกษาธิการ เวลาที่มีผู้แทน
ราษฎรตั้งกระทู้ถามเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ศึกษาธิการเป็นผู้ตอบ ไม่ใช่มหาวิทยาลัยเป็นผู้ตอบ แต่ว่าความ
หมายของข้อนี้ อยู่ที่ว่าจะต้องกำกับไม่ใช่ปล่อยให้ขาดลอยไป
เพราะฉะนั้น ต้องมีสื่อสัมพันธ์ระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ศึกษาธิการกับมหาวิทยาลัย ถึงแม้ว่ามหาวิทยาลัยอยู่นอกราชการ
แล้วก็ตาม ก็ยังมีสื่ออยู่ ที่นี้มาถึงขั้นอื่น มัชฌิมและประตมนี้ ความ
เห็นของผมจริงๆ นั้นนะ อยากให้อยู่ในความกำกับรัฐมนตรีกระ-
หวรงศึกษาธิการเหมือนกัน และให้ความสนับสนุนในด้านวิชาการ
และในด้านอื่นๆ แต่อยากจะให้ท้องถิ่นเป็นเจ้าของ เป็นเจ้าของ
โรงเรียน เป็นผู้ดำเนินการ และที่นี้ทำไมผมไม่เห็นด้วย การ
โอนประตมศึกษาอยู่กับท้องถิ่น คำตอบก็คือว่าโอนการศึกษา

ประชาบาลไม่ได้ไปอยู่กับท้องถิ่นจริงๆ ไปอยู่กระทรวงมหาดไทย
 จะเห็นได้ชัดๆ ที่เดียว ว่าอะไรๆ นะ เนื่องจากกระทรวงมหาด
 ไทยทั้งนั้น ไม่ได้อยู่ในท้องถิ่น ที่นี้ก็เลยต่อไปว่า ที่ผมบอกว่า
 อยากจะให้อยู่กับท้องถิ่นนั้นนะ จะต้องทำอะไรบ้าง ผมเองก็รู้สึก
 ว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในประเทศไทยนี้ คือการปกครองท้องถิ่น
 การปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นให้มันถูกต้องเสียก่อน แล้วจึงจะเอา
 เรื่องการศึกษา เรื่องตำรวจ เรื่องสุขภาพ โยธา ไปอยู่กับท้องถิ่น
 ทั้งหมด โดยรัฐบาลกลางกำกับควบคุมดูแลเท่านั้น แต่ที่จะทำอย่าง
 นั้นได้ต้องแก้กฎหมายท้องถิ่น และต้องเปลี่ยนระบบการปกครอง
 ทุกวันนี้ให้มันกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นจริงๆ ที่นี้ก็มีคนบอกว่า
 ก็เราเคยทำมาแล้ว ก็การเลือกตั้งเทศมนตรีในท้องถิ่นโลๆ เลๆ
 ได้คนไม่ดีอย่างนั้น คำตอบของผมก็คือว่าต้องเสี่ยงกันบ้าง ผมรู้
 อย่างเดียวว่าตราบใดที่ไม่มีอิสระสำหรับท้องถิ่นนี้ผิดแน่ๆ แล้วก็
 ไม่ต้องเสี่ยงหรอกครับ มันผิดแน่ ไม่มีเสี่ยงว่าจะถูกตัวซ้ำๆ ทำ
 ให้ทุกสิ่งทุกอย่างพิการไปหมด ใช้ไม่ได้ทั้งสิ้น ที่นี้จะทำตาม
 อุดมคติที่ผมว่านี้จะเสียเวลานาน ผมก็มีข้อเสนออยู่สามประการใน
 ตอนนี้ หนึ่งกระทรวงศึกษาธิการก็ยังดำเนินการโรงเรียนรัฐบาล
 ไปตามเดิมก่อนในตอนนี้ ที่ไปประชาบาลแล้วก็ไปมหาดไทย ถ้า
 ย้ายกลับมากระทรวงศึกษาธิการได้ก็ยิ่งดี แต่ถ้าเห็นไม่ควรย้ายก็
 ปลดปล่อยไปไว้ นี่เป็นระยะสั้น จนกว่าท้องถิ่นจะเรียบร้อย อีกประ-

การหนึ่ง เราเริ่มทำเสียที่กรุงเทพ ฯ นี้ กรุงเทพ ฯ ไม่มีข้อแก้ตัวว่า
 ท้องถิ่นไม่พร้อม เงินไม่พอ ประชาชนไร้การศึกษา ไม่มีเหตุผล
 อะไรเลย กรุงเทพ ฯ นี้มีประชากรมากพอสมควร มีทรัพยากร
 พอสมควร จะเก็บภาษีอากรก็ได้พอสมควร ระดับการศึกษาใน
 กรุงเทพ ฯ ดีกว่าประเทศในยุโรปหลายประเทศ คนอ่านออก
 เขียนได้เฉพาะในกรุงเทพ ฯ นี้แหละ ระดับสูงกว่าในยุโรปหลาย
 ประเทศทีเดียว ผมไม่รู้ว่าจะสูงกว่าอเมริกาทั้งประเทศหรือไม่ แต่
 ว่าสูงแน่ ๆ เพราะฉะนั้นไม่มีเหตุผลอะไรที่จะไม่มีประชาธิปไตย
 ท้องถิ่นที่กรุงเทพ ฯ เพราะฉะนั้นอยากจะให้เริ่มที่กรุงเทพ ฯ ซึ่ง
 เป็นกรณีทดลองแล้วก็กระจายออกไป เรื่องนี้ในทัศนะของผม
 อยากจะฝากไว้เป็นเรื่องสำคัญ แล้วทราบใดเราไม่มีการปกครอง
 ท้องถิ่นแท้ ๆ นี้ ไม่มีหวังครับ ทั้งประชาธิปไตยและในการที่จะ
 ให้มีประสิทธิภาพในการปกครอง

เกษม : อันนี้ผมเห็นด้วยเป็นอย่างมากกับอาจารย์ทีเดียว
 เกี่ยวกับเรื่องกระจายอำนาจ ผมรู้สึกว่าจะไม่ใช่การกระจายอำนาจ
 เวลาที่เรารวมความรับผิดชอบมาไว้ส่วนกลางมากเกินไป เช่นใน
 เรื่องการศึกษา รัฐหรือการปกครองส่วนกลางไม่สามารถสนอง
 ความต้องการของประชาชนได้แล้ว ผมเห็นด้วยว่าเราจะต้องมีการ
 กระจายอำนาจไปสู่การปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ เป็น

หัวข้อสนทนาได้หัวข้อหนึ่งเลยก็เดียว ต่อไปวันหลังหากมีโอกาส
อาจมาสนทนาเรื่องนี้กันอีกก็ยังได้นะครับ

ป๊วย : ถ้าให้ตีหลังจากผมกลับจากอังกฤษ ที่ผมไปนั้นก็ไป
ดูเรื่องการปกครองท้องถิ่น อยากจะไปดูเอง บางแห่งดี บางแห่ง
ไม่ดี มันผิดกันอย่างไร อำนาจและบทบาทของกระทรวงศึกษาธิ-
การเหมือนกันอย่างไร รวมทั้งเรื่อง Grant - in - aid อันนี้ผมอยากรู้

เกษม : คราวนี้มีอีกเรื่องผมอยากจะถาม อันนี้เป็นปัญหา
ย่อยๆ แต่ที่จริงเป็นปัญหาเกี่ยวกับในธรรมศาสตร์อยู่เหมือนกัน
คือปัญหาที่เกี่ยวกับกระทรวงศึกษาธิการ อยากจะเรียนถามท่าน
อาจารย์ คือปัญหาเราขาดครูอย่างระดับมัธยม แต่ทำไมกระทรวง
ศึกษาธิการจึงไปฝึกครูเองโดยเฉพาะแต่ผู้รู้แต่วิชาครู ผมยังมอง
อย่างธรรมศาสตร์เราเองผู้ที่สำเร็จอย่างรัฐศาสตร์บัณฑิต เศรษฐ-
ศาสตร์บัณฑิต นิติศาสตร์บัณฑิต นี่เราสอนหนังสือได้นะครับ
แล้วเวลานั้กระทรวงศึกษาธิการก็ร้องเหลือเกินว่าขาดครูๆ หรือ
ศิลปศาสตร์บัณฑิต เวลานี้ศิลปศาสตร์บัณฑิตก็ได้

ป๊วย : ยอมแล้ว

เกษม : ยอมแล้ว แต่ว่าสังคมวิทยาอะไรนี้ วารสารศาสตร์
ก็ได้เช่นกัน ที่จะไปสอนหนังสืออะไร อย่างน้อยที่สุด สอนหน้าที่
พลเมืองบ้าง สอนภาษาไทยอะไรนี้ก็พอจะไหว เรื่องครูสภาอะไร
นี้ จะทำอย่างไรให้เกิดความรู้สึกที่ว่า เราจะระดมสรรพกำลังทุก

ส่วนไปเพื่อการสร้างครู ไม่ใช่ส่วนหนึ่งส่วนใดอย่างที่เป็นมาอย่าง
นี้ นี่ผมก็อยากเรียนถาม

ป๋วย : ผมเห็นด้วยร้อยเปอร์เซ็นต์ วันนั้นวันที่ ๓ พฤษภาคม
ซึ่งที่ธนาคารชาติหยุดทดแทนวันเมย์เดย์ วันที่ ๑ พฤษภาคม แล้ว
ท่านนายกท่านปรารภว่าที่หลังจะต้องมี Labor Union แต่ว่าเรื่อง
ครูนี้ไม่ต้องเป็นห่วงครับ เขามี Trade Union อยู่แล้ว คือที่
คุรุสภาและเป็น Trade Union ชนิดที่จำกัดสิทธิของคนอื่นหมดเลย
จะชอบใจเปิดให้ก็เปิดให้แค่นี้ ไม่ชอบบอกชอบใจนั้นก็ไม่ได้เปิดให้
ไม่เห็นกับประโยชน์ส่วนรวมเลย อย่างที่คุณว่าครูชั้นมัธยมศึกษา
ขาดมาก ก็ในกรณีนี้เห็นได้ชัดทีเดียว ที่นี้ผมก็พิสูจน์ให้อันหนึ่ง
แล้ว - ไม่รู้ว่าเขาจะเห็นหรือไม่ บันทึกอาสาสมัครของเรา โครงการ
การบันทึกอาสาสมัครก็ส่งไปสอนหนังสือ ไม่เคยได้วิชาครูเลย
เว้นแต่อบรมให้เพียงระยะสั้น เสร็จแล้วก็อาจารย์ทุกคน รายงาน
เข้ามาบอกว่าดี สอนได้เป็นประโยชน์ สอนด้านพลศึกษา สอน
ภูมิศาสตร์ สอนประวัติศาสตร์ สอนคณิตศาสตร์ สอนภาษาไทย
สอนภาษาอังกฤษสอนได้ทั้งนั้น นี่แล้วก็ไม่ใช่ว่าเขียนมาแต่เฉพาะ
บอกว่าดีเท่านั้นนะครับ ยังชวนไปสอนโรงเรียนเขาอีก เมื่อกลับ
มาแล้วยังชวนไปอีกอย่างน้อย ๓๐-๔๐ เปอร์เซนต์ แล้วที่พวกนี้
ไม่ได้มาจากศิลปศาสตร์เท่านั้น มาจากสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มา
จากรัฐศาสตร์ มาจากเศรษฐศาสตร์ มาจากพาณิชยบัณฑิต สอนได้

ทั้งนั้น แน่ใจเหลือเกิน อันนี้พิสูจน์ให้เห็นได้เลยว่าทำได้ ที่นี้พวกนี้ก็ไปสอบ สอบ พ.ม. ไซ้ไหมครับ พ.ม. ก็สอบได้ สอบได้หลายคน สอบก็ได้ไม่สอบก็ได้ แต่ว่าพิสูจน์ให้เห็นอย่างที่ผมว่า คุรุสภาพอย่างรุนแรงเมื่อก่อนว่าเป็นความจริง เป็น Labor Union ชนิกจํากัดและผูกขาด

เกษม : ตอนนั้นผมคิดว่าได้ประโยชน์ชอบเข้าธรรมศาสตร์ กันบ้างนิดหน่อย วันนี้เราคุยและสนทนากันมานานพอสมควรแล้ว ผมก็ขอจบเรื่อง ขอขอบคุณอาจารย์ ที่เราตั้งปัญหาถามอาจารย์ ไม่ใช่ยังปัญหาถามอาจารย์อย่างเดียว แต่ก็คิดว่าเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะกันนะครับ ขอขอบคุณครับ

ป๊วย : ขอขอบคุณครับ

สนทนากับ ดร. ป๋วย “ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ”

เสนอ : สำหรับในการสนทนาคราวนี้คิดว่า ก็จะได้ขยาย
วงถึงปัญหาที่เกี่ยวกับคนส่วนใหญ่มากขึ้น ปัญหาของบ้านเมือง
ซึ่งผมอยากจะจำกัดหรือมุ่งไปที่ปัญหาในทางสังคมและเศรษฐกิจ
ผมคิดว่าอาจจะเป็นประโยชน์ที่จะได้วิเคราะห์ลักษณะหรือแนวโน้ม
ของการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมไทยเสียก่อน การเปลี่ยนแปลง
อาจเกิดจากพลังกดดันภายนอก แต่ผมคิดว่าความเปลี่ยนแปลงภายใน
สังคมนั้น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งซึ่งจะต้องพยายาม
มองกันให้ชัดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิด

หมายเหตุ : ผู้ร่วมสนทนา ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เสน่ห์ จามริก เกษม ศิริสัมพันธ์
สนทนาที่ห้องคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วันศุกร์ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๔

จากการพัฒนาในทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้สังคมไทยนั้น เป็นสังคมที่ไม่อยู่คงที่ เป็นสังคมที่ก่อให้เกิดการขยายตัวการเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจ ซึ่งหมายความว่า เป็นการเจริญเติบโตอันทำให้เกิดกลุ่มชนที่มีความนึกคิด มีความเห็น มีผลประโยชน์ใหม่ๆ ขึ้นมา เพราะฉะนั้นสังคมไทยจึงเป็นสังคมที่อยู่ในระยะของการเปลี่ยนรูป ซึ่งผมอยากจะเรียกว่าเป็นวิกฤตของการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่น่าปัญหาให้กับบ้านเมืองมาก ผมอยากจะเรียนถามเป็นข้อสังเกตจากอาจารย์ว่า ลักษณะแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงซึ่งผมสังเกตดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักธุรกิจซึ่งมีผลประโยชน์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นมาจากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จะทำให้สังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น หรือว่าจะก่อให้เกิดการขัดแย้งในทางสังคมที่จะเป็นโทษแก่สังคมในอนาคต ผมอยากจะเริ่มอันนี้เสียก่อน เป็นจุดตั้งต้นของปัญหา

ป๋วย : ผมเองคิดว่า ถ้าเราปล่อยให้สังคมของเรา คือประเทศไทยของเรานี้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยถากรรมอย่างที่เป็นไปอยู่ก่อนนี้ ผมเกรงว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดที่เราอาจจะไม่อาจเห็นให้เกิดขึ้น เช่น เรื่องที่เราจะพูดกันในภายหลัง คืออาจจะเกิดความไม่ยุติธรรมในสังคมมากขึ้นทุกที การที่รัฐบาลมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจอยู่นี้เป็นไปในทำนองที่ว่าจะปล่อยให้ใครที่ฉลาด

พอถือประโยชน์ได้ก็ถือประโยชน์เอา คนที่โง่หรือคนที่ไม่มีความรู้ พอหรือไม่เฉลียวฉลาดพอ ก็ไม่อาจจะถือประโยชน์จากแผนพัฒนา อย่างที่เรากระทำมาในแผนพัฒนาสองระยะอย่างที่แล้วมานี้ ก็ยังจะทำให้เกิดเป็นปัญหภายในสังคมมากขึ้น อีกประการหนึ่ง ถึงแม้ว่าเราจะก้าวหน้าไปด้วยกันทุกฝ่ายก็ตามแต่ผลสุดท้ายมีนักสังคมศาสตร์ทำนายว่า การพัฒนาของประเทศไทยเราเป็นการพัฒนาด้านวัตถุ ไม่มีการพัฒนาด้านวัฒนธรรม หรือไม่มีการพัฒนาในทางนามธรรมหรือในทางค่านิยมหรือคุณธรรม นั่นก็เป็นความจริง ซึ่งอาจจะทำให้เกิดเป็นปัญหาของสังคมได้ในภายหลัง ที่นี้ถ้าหากว่าเราจะปล่อยให้ไปเป็นไปตามยถากรรมอย่างที่ผมว่ามานี้ก็จะได้ผลไม่ดี ครั้นจะไม่ปล่อยให้ไปเป็นไปตามยถากรรมเราก็ต้องตั้งเข็มให้ถูก เราต้องวางเป้าหมายและวางนโยบายของการพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อไปสู่อุดมคติซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยเราที่มีความคิดความเห็นอยากจะให้เป็นไป

แต่ถ้าหากว่าเราจะมีมาตรการอะไรต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายอันเป็นอุดมคติของเรา เราจะสามารถทำได้ดีต่อเมื่อบ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย ถ้าหากว่าบ้านเมืองไม่มีความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอก มีภัยที่คุกคามมาทางด้านภายนอก แล้วก็ในขณะเดียวกันภายในก็ไม่ปกติไม่มีความสงบสุข ความไม่สงบสุขอาจจะเป็นตัวทางด้านการเมืองก็เป็นได้หรือแม้แต่ด้าน

การปกครอง ถ้าหากว่าเราปกครองไม่ดีทำให้เกิดโจรผู้ร้ายมากขึ้น ในเมื่อมีความไม่สงบภายในและก็มีภัยคุกคามที่เรียกว่าจะเกิดขึ้น จากภายนอก การเปลี่ยนแปลงที่เราอยากจะทำให้เห็นจะทำได้ยากขึ้น และถ้าหากว่าภายในประเทศเรื่องความวระส่ำระสายมีมากขึ้นทุกที ๆ จนกระทั่งเครื่องมือของรัฐที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทาง ที่ดีได้นั้นไม่สามารถจะกระทำอะไรได้เสียแล้ว ในกรณีเช่นนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เราอยากจะทำให้เห็นเกิดขึ้นนี้ก็ไม่สามารถทำได้ หรือจะทำได้ยากเต็มที เพราะฉะนั้นในระยะนี้ในประเทศเรา นี้ ผมเป็นห่วงมากกว่าอย่างอื่นในเรื่องความสงบเรียบร้อยของประชา- ชนและความมั่นคงของประเทศ ถ้าหากว่าเรามีความมั่นคงแล้ว ปัญหาต่าง ๆ เราก็จะแก้ไขได้ง่ายขึ้น

เกษม : ผมอยากจะเสริมตอนนี้เสียหน่อยนะครับว่า สรุป ที่อาจารย์พูดมานี้อาจารย์รู้สึกว่าจะกลัวในเรื่องความวระส่ำระสาย ซึ่งผมเองก็มีความวิตกอย่างเดียวกันกับอาจารย์เหมือนกัน คือ ปัญหาที่ผมมองดูในรูปที่ว่า การพัฒนาที่เราทำมานั้นจะเรียก ว่าในทางวัตถุหรืออะไรก็ตาม หรือยังขาดในทางนามธรรมอย่าง ที่ท่านอาจารย์ว่าก็จริง แต่ผลอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องที่น่าวิตก การ พัฒนาทำให้คนรวยยิ่งรวยขึ้น คนจนยิ่งจนลงนะครับ นี่เองผมว่า จะเป็นสาเหตุของความวระส่ำระสาย และความวระส่ำระสายอย่างนี้ เฉพาะอย่างยิ่งถ้าเราดูสถานการณ์ในแหลมอินโดจีน หรือใน

เอเชียเกือบจะทั้งหมด ผมมองดูว่าเป็นลักษณะของความระส่ำระสายในชนบท เพราะชนบทนั้นในระยะที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลงในลักษณะอย่างนั้น ชนบทจะต้องปวดร้าวที่สุด เมื่อปวดร้าวที่สุดและตึงเครียดที่สุด ความระส่ำระสายจึงเกิดขึ้นในรูปของความรุนแรงอย่างที่เราเห็น เป็นผู้ก่อการร้าย เป็นพวกเวียดกง เป็นอะไรต่ออะไรผมดูว่าเป็นสาเหตุจากนั้น

คราวนี้ปัญหามีอยู่ซึ่งผมอยากจะใช้คำว่า จะทำอะไรได้ในสังคมไทยเรานั้นเกิดความเป็นธรรมในทางสังคมขึ้น และผมอยากจะพูดในลักษณะความยุติธรรมทางสังคมกันเสียที ทำอย่างไรจึงจะเกิดความยุติธรรมขึ้น ให้เกิดความผาสุกซึ่งจะเท่าเทียมกันหรือให้ปริมาณของความผาสุกมีมากที่สุด ในจำนวนคนที่มากที่สุดได้ อันนี้จะทำอะไร จะมีมาตรการใดในทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างใด ผมมองปัญหาในรูปนี้ ผมไม่ทราบว่าอาจารย์เสนอที่จะคิดในรูปนี้หรือเปล่าครับ

เสนอ : ผมขอเสริมข้อความนี้สักนิดนะครับ ผมคิดว่าปัญหาความสงบภายในเป็นปัญหาซึ่งไม่ใช่เกี่ยวกับปัญหาโจรผู้ร้ายอย่างเดียว ผมมองในทางที่ว่าความไม่สงบสุขเกิดขึ้นจากการเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจและสังคม คือหมายความว่าคนส่วนใหญ่อยู่ในชนบท เป็นชนกลุ่มใหญ่ซึ่งไม่สามารถจะวิ่งตามการเจริญเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ แต่คนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนกลุ่มที่ผม

อยากจะเรียกว่าส่วนที่ทันสมัย (Modern Sector) ของสังคมไทย
 ผมมีความรู้สึกว่าคุณกลุ่มนี้ไม่น่าเป็นห่วง พวกนักธุรกิจนักวิสาห-
 กิจพวกนี้เขาเริ่มมีปากมีเสียงที่อยู่ในชั้นเรียกว่าอาจจะร่วมมือกับ
 กลุ่มชนชั้นปกครองได้ แต่ว่าคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่
 ของประเทศเป็นชนชั้นที่ไม่มีปากมีเสียง อันนี้ผมเห็นว่าทำให้เกิด
 ผลลัพธ์ที่เลื่อมล้ำและถกกัน ความถกกันทำให้เกิดการเอารัด
 เอาเปรียบ ในปัญหาการพัฒนาผมไม่ค่อยเป็นห่วงโยนกันอย่างที่พูด
 กัน แต่ว่าเป็นห่วงโยนในเรื่องความตื่นตัวในเชิงผลประโยชน์ ผลัก
 การเป็นปากเป็นเสียงของกลุ่มชนส่วนใหญ่ พวกชาวไร่ชาวนาซึ่ง
 ผมคิดว่าช่องว่างนี้เองที่ทำให้ขาดความเข้าใจหรือความสัมพันธ์กัน
 ผมเห็นอาจารย์ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์เมื่อวันที่
 ๒๘ เมษายนนี้ บอกว่าปัญหาความมั่นคงของประเทศชาติจะเป็น
 ปัญหาสำคัญที่สุดสำหรับในระยะสามสี่ข้างหน้า แต่ปัญหานี้จะ
 แก้ได้ก็โดยอาศัยความร่วมมือของทุกกลุ่มทุกฝ่าย อันนี้ผมเห็นด้วย
 แต่ที่พลังของกลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมอย่างที่ผมว่าไว้มันขัดเทียม
 กัน อย่างนี้จะทำให้เกิดพลังที่ไม่อยู่ในฐานะที่จะร่วมมือกันอย่าง
 เคียงบ่าเคียงไหล่ อย่างผู้ที่เสมอเท่าเทียมกันได้ แต่จะกลายเป็น
 ความร่วมมือซึ่งฝ่ายหนึ่งนั้นตกตวงผลประโยชน์เอารัดเอาเปรียบ
 กลุ่มชนอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างจะเรียกเป็นความร่วมมือที่แท้จริงไม่ได้

ป๊วย : อ้า... ผมว่าต้องแก่นิดนะครับ ไม่ใช่สัมภาษณ์ใน
บางกอกโพสต์ เป็นบทความของผมลงในสังคมศาสตร์ปริทัศน์*
และบางกอกโพสต์เก็บความเอาไป ไม่รู้จะถูกต้องสมบูรณ์นัก

ความเห็นก็ตรงกันละครับ ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ที่
ผมพูดถึงเรื่องความสามัคคีร่วมมือกันในชาติของเรา นี่ผมหมายถึง
ระยะเวลาสั้นในปัจจุบันนี้ ในเมื่อมีภัยต่อความมั่นคงของประเทศ
ไม่ว่าจะยากก็ตามก็ต้องร่วมมือกันละ เอาชาติให้รอดไปสักพักหนึ่ง
ก่อน ที่ผมเรียกว่าชาติให้รอดไปนี้ ไม่ได้หมายความว่าชาติเราจะ
เสียเอกราชนะครับ เพราะเหตุว่าภัยนั้นอาจไม่ใช่ภัยมาจากต่าง-
ประเทศก็ได้ แต่เป็นภัยภายในประเทศของเรา พุทกัณง่าย ๆ อย่าง
ที่เราไปพบในชนบทต่าง ๆ มานี้ ทุกวันนี้ในพระนครและธนบุรีมี
โจรผู้ร้ายชุกชุม ในชนบทก็มีโจรผู้ร้ายชุกชุม แล้วที่ร้ายไปกว่าที่
มีโจรผู้ร้ายชุกชุมก็คือว่าทางเจ้าหน้าที่นั้นไม่สามารถจะป้องกันและ
ปราบปรามได้ โดยทั่วไปราษฎรก็ไม่เอาเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง
เป็นทีพึ่ง ตั้งศาลเตี้ยชำระกันบ้าง หรือว่าเมื่อสู้กับภัยทางบ้านเมือง
ไม่ไหวก็หนีจากบ้านเมืองไปกลายเป็นโจรผู้ร้ายไป เรื่องนี้ผมเห็น
ว่าเป็นเรื่องที่ผสมกันกับที่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ซึ่งก็มีบ้าง ทำให้
รู้สึกที่บ้านเมืองเราจะไม่รู้จะปลอดภัยนักในระยะนี้ และนับวันรู้สึก

* ป๊วย อังภากรณ์ “ข้อคิดจากสหรัฐอเมริกา” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับ
ที่ ๔ ปีที่ ๘ (มีนาคม-พฤษภาคม ๒๕๑๔), หน้า ๖-๑๔

อาจจะยิ่งมีมากขึ้น ข้อนี้ผมเกรงมาก ถ้าหากว่าไม่มีความสงบเรียบร้อยแล้วละก็ แผนระยะยาวที่เราจะสามารถสร้างสังคมไทยให้มีความยุติธรรมขึ้นนั้นเราจะทำได้ยากมาก ข้อนี้เป็นข้อที่ผมอยากจะขยายความ

ทีนี้เราจะทำอย่างไรให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมขึ้น ผมก็ว่ามันมีสองระยะหรือสามระยะ จะแบ่งเป็นระยะสั้นระยะยาวหรือมีระยะกลางเข้ามาแทรกด้วยก็ได้แล้วแต่ แต่ว่าระยะสั้นมีแน่ มีความจำเป็นอย่างยิ่ง จึงเห็นว่าแทนที่ทุกวันนี้เรามีสภาผู้แทนราษฎรขึ้นมาแล้วก็พยายามเอาเรื่องส่วนตัวมาพูดกัน เอาเรื่องพรรคมาพูดกัน น่าจะเอาเรื่องของชาติมาร่วมกันพูดกัน เพื่อที่จะร่วมกันคิดหาทางแก้ไข ไม่ใช่ติดอย่างเดียว ให้มันมีการก่อกันบ้าง ให้ประสานกันถึงผมได้เสนอไว้ในบทความที่ผมได้พูดไว้ว่า ควรจะมีความสมานสามัคคีกัน แต่การที่จะมีความสมานสามัคคีกันได้นั้น ผมก็คิดว่าจำเป็นที่จะมีการผ่อนสั้นผ่อนยาวซึ่งกันและกัน ไม่คิดเขาคิดเราจนเกินไปนัก แต่ทว่าทุกวันนี้แม้แต่ภายในพรรคเท่าที่เห็นก็แตกแยกกัน ไม่ว่าจะเป็นพรรคฝ่ายรัฐบาลหรือพรรคฝ่ายค้าน เกิดแตกแยกกัน แล้วที่น่าเสียดายคือเป็นเรื่องส่วนตัวมากกว่า และก็เป็นเรื่องที่จะหักล้างกันมากกว่า แทนที่จะต่างคนต่างมาช่วยกัน นี่เป็นเรื่องที่ผมเห็นว่าอยากจะให้พวกเราช่วยกันกำลังกันเพื่อที่จะให้ฝ่ายปกครองได้ปกครองประเทศด้วยดีให้ความเป็นธรรม ฝ่ายที่จะปราบปราม

เช่นตำรวจก็ให้จับผู้ร้ายจริง ๆ ไม่ใช่ทำสิ่งที่เป็นโทษแก่ประชาชน
ขึ้นมาทุกฝ่าย เราร่วมมือกันเช่นนี้ ผมรู้สึกว่าจะเป็นประโยชน์มาก
กว่า สำหรับเรื่องระยะยาวนี้ไม่ทราบว่ายากจะพูดกันในตอนนี้
หรือเปล่า หรือจะเอาไว้ในตอนหลัง ผมเองผมเห็นว่า การที่จะ
สร้างความเป็นธรรมแก่สังคมให้ได้นั้นผมไม่ชอบที่จะเปลี่ยนระบบ
เป็นรัฐระบบสังคมนิยมชนิดที่เป็น Dictatorship of Proletariat
ไม่ต้องการเช่นนั้น เพราะเหตุว่ารู้สึกว่ามันจะก่อให้เกิดปัญหาขึ้น
ผมอยากจะให้สังคมไทยเราเป็นสังคมที่เสรีภาพอยู่เสมอ เพราะ
ฉะนั้น ในระยะไกลเราจะต้องแก้ไขความลำบากต่าง ๆ และตัว
สำคัญที่เราจะแก้ไขในเรื่องนี้ ที่จะให้ชนบทที่อุดมสมบูรณ์เมื่อ^{๕๕}
หรือผู้น้อยผู้ที่มีรายได้^{๕๖}น้อยที่คุณเสนอให้พูดถึง ก็ตรงกันแหละ ให้
เขาช่วยตัวเขาเองได้ เรื่องนี้ก็สำคัญอยู่ที่การศึกษา ต้องระดมการ
ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ศึกษาในชนบทนะครับ ไม่ใช่
ศึกษาอย่างที่เรากันทุกวันนี้ คือเฟื่องเลี้ยงให้การศึกษาโดยเฉพาะ
เน้นมาช่วยอยู่แต่ภายในกรุงภายในเมืองภายในตัวจังหวัดเท่านั้นไม่
พอ ต้องให้การศึกษาชนิดที่เหมาะสมแก่ชาวชนบท ในกรณีเช่น
นี้ผมคิดว่าแผนระยะไกลพอจะช่วยได้ แต่การศึกษานี้กินเวลานาน
ส่วนระยะใกล้นี้เรายังมีทางจะทำอีกเยอะแยะ เช่น ระบบภาษี
อากรก็ควรปรับปรุง อันนี้ผมอยากจะขยายความภายหลัง ระบบ
ภาษีอากรและงบประมาณแผ่นดินชนิดที่จะช่วยการพัฒนาที่แท้จริง

ในชนบท หลักการทั้งหลายเรารู้กันทั้งนั้น จะเห็นได้จากการที่
รัฐบาลที่ทั้งกรมต่าง ๆ ขึ้นมา กรมส่งเสริมเกษตร กรมพัฒนา
ชุมชน และหน่วยราชการอื่น ๆ ก็มีทั้งนั้นแหละ แต่การบริหาร
ราชการแผ่นดินของเรายังไม่ประสานกันให้สมบูรณ์ให้เป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน เราไม่ต้องไปเปลี่ยนระบบของสังคมอย่างรุนแรง เรา
ก็ทำได้ และขอให้ทำให้ได้ดีจริง ๆ เกอะ ตั้งใจทำกันจริง ๆ แล้ว
ผมคิดว่ามันจะสำเร็จ ระยะสั้นต้องใช้ระบบภาษีอากรและงบประมาณ
และการบริหารราชการแผ่นดินให้ถูกต้อง ส่วนระยะไกลนั้น
ต้องเริ่มทำเรื่องการพัฒนาการศึกษาโดยเน้นหนักสำหรับชาวชนบท
เสียตั้งแต่เดี๋ยวนี้จะได้เกิดผลระยะไกลก็ได้

เสนอที่ : ผมขอย้อนอีกสักนิดนะครับ ไปถึงเรื่องลักษณะ
แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงที่ผมรู้สึกมีความกังวลสนใจตามที่พูด
มาในตอนแรก ในแง่ที่ว่าเวลาที่เรากำลังพูด ปัญหาผู้ก่อการร้ายก็ดีหรือ
ว่าการเปลี่ยนแปลงแบบรุนแรงที่จะไปสู่แบบเผด็จการของชนกรร-
มาชีพแบบนั้น ถ้าผมเข้าใจประวัติศาสตร์ เข้าใจประสบการณ์สังคม
อื่นๆ ที่กำลังอยู่ภายใต้ระบบนี้ถูกต้อง ผมเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น
ในสังคมที่เกิดช่องว่าง ถ้าเรามัวเน้นไปที่เรื่องปราบผู้ก่อการร้าย
อันเป็นเรื่องพื้นผิวแล้ว จะทำให้เรามองข้ามปัญหาไปมากทีเดียว
ปัญหาช่องว่างนี้ที่ผมคิดนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุที่ว่า ในขณะที่เดียวกับ
ที่เราพัฒนาอะไรไปนี้ คนกลุ่มใหญ่ไม่สามารถจะดีขึ้นหรือเติบโต-

โตได้ทันอัตราการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง อันนี้เป็นอันตรายอย่างยิ่ง

ที่นี้ก็กลับไปสู่ปัญหาความยุติธรรมในสังคม อย่างที่อาจารย์เกษมและอาจารย์ได้พูดถึงว่า เราจะสร้างได้อย่างไร อาจารย์พูดถึงการสร้างในระยะสั้นระยะยาวในการแก้ปัญหา ผมคิดว่าไม่ว่าจะเป็นในระยะสั้นหรือระยะยาว ปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมในอนาคตขึ้นอยู่กับใครเป็นคนวางเป้าหมาย เวลาที่เรามองว่าบ้านเมืองจะเป็นไปอย่างไรนั้น เรามักจะมองที่แผน แต่ตัวคนที่วางแผนนี้สิครับ เป็นตัวที่เป็นจักรกลสำคัญอย่างยิ่งของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แผนที่ทำ ๆ มาเนี่ยทำมาจากระบบของราชการ ซึ่งมักไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของคนส่วนใหญ่ นี่ผมเองก็จนปัญญาครับ หาทางออกไม่ได้เหมือนกันว่าเราจะแหวกออกจากระบบของการวางแผนพัฒนา เพื่อให้ได้ส่วนสัมพันธ์กับความต้องการและผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ได้หรือไม่ หรือว่าจะปล่อยให้มันเป็นแผนที่เกิดจากจินตนาการของนักวิชาการ หรือว่าผู้เชี่ยวชาญต่างๆ ในระบบราชการกันอยู่อย่างนี้ต่อไป อันนี้ผมคิดว่าเป็นปัญหาที่ผมเองก็จนปัญญาเหมือนกัน

เกษม : ผมก็อยากจะแสดงความคิดเห็นบ้าง คือที่เรื่องที่อาจารย์ป่วยพูดถึงระยะสั้นระยะยาวนั้น และอาจารย์เน้นในบทความสังคมศาสตร์ปริทัศน์ อาจารย์เน้นในเรื่องความสามัคคีของ

ทุกฝ่าย นี่เองเป็นข้อที่ผมไม่แน่ใจ ความสามัคคีกันนี้ดีแน่ แต่จะเกิดขึ้นจริงไหม ผมย้อนคิดถึงนี่ จะเป็นด้วยเหตุใดก็ตาม ในปัจจุบันนี้สถานการณ์เกิดรัดตัวกันขึ้นมา เกิดตึงกันขึ้นมา ก็มีอาการสำคัญคือตกใจ เมื่อตกอกตกใจกันขึ้นมาแล้ว ก็เหมือนกับคนตื่นไฟ แทนที่จะกอดคอกันดับไฟ จะเถียงกันเสียมากกว่า บรรยากาศอย่างนี้ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ความร่วมมือกันทุกฝ่ายอันนี้แหละเป็นของดีแน่ถ้าเราทำได้ อันนี้แหละผมคิดว่าจะเป็นไปไม่ได้ ผมเองก็ยังหนักใจ

ที่อีกทางหนึ่งที่ผมอยากจะเรียนถาม ผมว่าปัญหาในระยะสั้นในปัจจุบันนี้ จักรกลการบริหารประเทศนั้นจำเป็นต้องมีการปฏิรูป ถ้าไม่มีการปฏิรูป จักรกลจะหลุดหมดแล้ว ผมมองไปทางไหนมันหลวมไปหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปราบโจรผู้ร้าย ไม่ว่าจะเป็นช่วยชาวนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดๆก็ตาม จนในที่สุดปัญหาจราจรในกรุงนี้ก็ได้ จักรกลมันหลวมหมด ผมคิดว่าจะต้องแก้ไขปรับปรุงจักรกลการบริหารของประเทศทั้งหมด นี่คือการที่ผมจะต้องทำโดยเร็วที่สุด จักรกลเหล่านี้คิดว่า เป็นระบบราชการก็ได้ เพราะว่าระบบราชการแย่ เมื่อระบบราชการทุกสิ่งทุกอย่างแย่ มันแย่หมด อาจารย์เสนอที่อาจมองไปในแง่ว่าระบบราชการเป็นภัย แต่ผมว่าเป็นภัยเพราะว่าระบบนี้ขาดประสิทธิภาพ คราวนี้จะต้องแก้กันอย่างไร ถ้าไม่แก้จักรกลหลวม

ต่าง ๆ เหล่านี้จะก่อให้เกิดปัญหาขึ้น อันนี้ผมอยากเรียนถามเหลือเกิน ผมคิดว่าจะต้องมีการปฏิรูปปรับปรุงประสิทธิภาพของราชการนี้ให้ดีขึ้น พอที่จะทำอะไรได้ให้เกิดผลจริงจัง ให้เกิดความผาสุกแก่ประชาชนได้ นี่เป็นความเห็นของผม

ป๋วย : ผมว่าได้ ๓ เรื่องที่เราพูดถึงกันอยู่นี้ เรื่องหนึ่งคือ จักรกถการบริหาร เรื่องที่สอง คือมีแผนแล้วเราจะบริหารให้เป็นไปตามแผนได้อย่างไร ในเมื่อแผนนั้นดีเหลือเกินอย่างที่อาจารย์เกษมพูด และอาจารย์เสนอให้ก็บอกว่าแผนนี้อาจจะเกิดมาจากจินตนาการของนักวิชาการ อาจจะไม่เป็นแผนที่ประชาชนต้องการด้วยซ้ำ เราจะทำอย่างไรให้เกิดมีแผนของประชาชนขึ้น และอีกข้อหนึ่ง ก็พูดถึงเรื่องความสามัคคีในหมู่ชนผู้นำในด้านการเมืองของเรา

ผมคิดว่าในเรื่องจักรกถการบริหาร จริงตามที่อาจารย์เกษมพูดทุกประการ ไม่ว่าเราจะดูเรื่องไหน จะดูเรื่องการเกษตร การอุตสาหกรรม จะดูเรื่องการสังคมสงเคราะห์ จะดูเรื่องการพัฒนาชุมชน จะดูเรื่องการศึกษาก็เหมือนกัน รู้สึกว่ามีการแตกแยก มีการเกี่ยงงานกันทำ สับสนกัน เพราะฉะนั้นการบริหารราชการแผ่นดินนี้จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงแน่ ๆ จะเป็นรัฐบาลชนิดไหนจะเป็นรัฐบาลปัจจุบันก็ดี จะเป็นรัฐบาลที่ฝ่ายค้านอาจจะขึ้นมาในวันหนึ่งตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญก็เป็นไปได้ ไม่ว่าจะเป็น

รัฐบาลใดก็ตามเถอะ จักรกลการบริหารจำเป็นจะต้องแก้ไข เวลา
 นี้รู้สึกวาทาณะรัฐมนตรีก็พยายามเสนอเรื่องให้แก้ไข แต่ตัว
 จักรกลที่ไปแก้ไขจักรกลก็ยิ่งร้ายใหญ่ ยิ่งซ้ำใหญ่ จักรกลที่จะไป
 แก้ไขจักรกลนี้หลวมตัวกันทั้งคู้ เพราะฉะนั้นจึงลำบาก ผมเห็นว่า
 เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญอย่างยวดยิ่ง

แต่ผมยังอดนึกไม่ได้ว่า สมมุติว่ารัฐบาลนี้ไม่ลำบากใน
 การที่จะไปคิดว่า ฝ่ายค้านเขาจะว่าอย่างไร ฝ่ายโน้นจะว่ายังไง
 เผอิญเกิดเป็นรัฐบาลผสมขึ้นมา ไม่ต้องให้เอ่ยชื่อหรือก เพราะ
 หัวหน้าพรรคการเมืองที่เข้าไปนั่งในสภาทั้งหลายท่านที่เดียว ถ้าเรา
 จีบรวม ๆ กันเข้ามาแล้วหลายท่านที่เดียวที่มีปัญญา มีความรู้ มีความ
 รักชาติ เราอย่าไปดูข้อเสียของคนบางคนในสภา หลายคนที่เดียว
 ที่เป็นหัวหน้าพรรคการเมือง ท่านมีความสามารถ ท่านทั้งหลาย
 เหล่านี้เข้ามาร่วมกันขึ้นมาแล้วก็ตั้งรัฐบาลผสมขึ้นลองดูสักพักหนึ่ง
 สักสามสี่ปี บอกว่าบ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์ทางด้านการเมืองก็
 ลำบาก ต่างประเทศก็ลำบาก ทางเศรษฐกิจก็ลำบาก ไหนเราลองมา
 ร่วมมือกันสักทีซี อย่าเพิ่งนึกเขานึกเราเลย ก็แล้วแต่จำนวนสมาชิก
 ในสภาของแต่ละพรรคในเวลานี้ก็ได้ ไม่ต้องไปยุบสภาแล้วเลือก
 กันขึ้นใหม่ สภานี้มีออกมาเป็นก็ส่วนก็มีคณะรัฐมนตรีรวมเข้าไป
 เอาฝ่ายค้านเข้าไปร่วมกันเป็นคณะรัฐมนตรีผสม แต่นั่นอาจจะเป็น
 จินตนาการของผมก็ได้ ซึ่งมันอาจจะเป็นไปได้ แต่ผมอยากเห็น

จริง ๆ บางทีไอ้เรื่องจักรกลนี้อาจจะแก้ไขได้ด้วยซ้ำ เพราะเหตุว่ามีหลายความคิด รัฐบาลปัจจุบันหน้าเก่า ๆ และก็จำเจมาสิบกว่าปีแล้ว อย่าว่าแต่รัฐบาลเลย แม้แต่ที่ธนาคารชาติเองหน้าเก่ามาตั้งสิบกว่าปีแล้ว รู้แก่ตัวเอง อย่างในธนาคารชาติผมเองก็ชักคิดไปในร่องเดิมอยู่หลายเรื่อง จึงควรลองเปลี่ยนหาวิธีใหม่ซิ บางทีมันอาจจะดีขึ้น ผมถึงว่าความสามัคคีเป็นเรื่องที่สำคัญ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม จะเป็นรัฐบาลผสมหรือไม่ใช่เป็นรัฐบาลผสมก็ตาม แม้รัฐบาลปัจจุบันนี้ก็น่าจะคิดเรื่องจักรกลให้มันมากหน่อย และไม่ใช่ได้แต่คิดอย่างเดียว ต้องแก้ไขให้เรียบร้อย

สำหรับเรื่องที่อาจารย์เสนอให้เป็นห่วงเรื่องแผนพัฒนาประเทศจะเป็นทางตันสังคมก็ดี เศรษฐกิจก็ดี ว่าจะเหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในชนบท ในท้องถิ่นและในกรุงมากแค่ไหน ผมเห็นด้วย แต่อย่าลืมว่าจำเป็นที่เราจะต้องเป็นฝ่ายนำอยู่นั่นเอง เราหมายความว่ารัฐบาลและนักวิชาการ ซึ่งอันนี้ก็ไม่ได้ยกย่องตัวเองว่าจะวิเศษกว่าคนอื่น แต่ว่าเรามีหน้าที่ที่จะคิดจะวางแผน แต่ในขณะเดียวกันเราก็จำเป็นที่จะต้องดูความต้องการของประชาชนในชนบทจริง ๆ ทั้งคนยากคนจน อันนี้สิครับที่ผมว่าเป็นเรื่องที่น่าจะคิด และถ้าหากว่าสภาผู้แทนมีประสิทธิผลจริง ๆ ไม่ได้คิดถึงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนตัวจุก ๆ จิก ๆ มีความสามารถที่จะคิดถึงเรื่องที่จะว่าราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ที่ตั้ง ส.ส.

ขึ้นมาเนี่ย อาจจะมีความเห็นในเรื่องแผนบางอย่าง และก็มาอภิปรายกันในสภาผู้แทน ผมว่าอาจจะเป็นประโยชน์ขึ้น ถ้าเราเอาแผนนี้ให้เป็นประชาธิปไตยจริง ๆ แต่ว่าแต่ละครัวรัฐบาลจะต้องรับผิดชอบ ที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามความเห็นของแต่ละแห่งไม่ได้ แต่ว่าต้องเอาความเห็นของทุกฝ่ายมาประกอบการพิจารณา แต่ที่ผมพูดนี้พูดแต่เพียงด้านเดียว แม้ว่าแผนพัฒนากับจักรกลบริหารจะเป็นไปตามทางที่ถูกก็ต้องทำตาม ซึ่งทุกวันนี้เราห่างไกลไปจากที่ถูกที่ต้องมากเหลือเกิน

แม้ว่าเราจะได้แผนที่ดีที่สุดที่จะทำได้ซึ่งวางขึ้นมาแล้ว แล้วก็แม้ว่าการบริหารของเราดีขึ้น เราก็ต้องพิจารณากันในด้านการคลังของรัฐบาล นี่มองจากด้านในแง่ของงบประมาณนะครับ เฉพาะอย่างยิ่งรายได้ของรัฐบาล ซึ่งแท้จริงมีเรื่องอื่นแอบแฝงอยู่ ทุกวันนี้ประชาชนและรัฐบาลไทยยังเข้าใจว่าการเก็บภาษีอากรนั้นเป็นการหารายได้ฝ่ายรัฐบาลอย่างเดียว และเป็นการที่จะทำให้ราษฎรต้องถูกบีบบังคับด้านภาษีอากรอย่างเดียว เรื่องนี้เป็นความจริงส่วนหนึ่ง ทุกวันนี้เราเก็บเฉพาะภาษีทางอ้อมมาเสมอ เพื่อเป็นรายได้ของประเทศ ภาษีศุลกากรก็เก็บเพื่อรายได้ จะมียกเว้นอยู่ก็ที่ผมเคยพูดมาแล้วเมื่อกรกฎาคมที่แล้ว คราวนั้นเราขึ้นภาษีไม่ใช้เพื่อรายได้ และแท้ที่จริงก็ขึ้นภาษีเพื่อให้ลดรายได้ลงด้วยกัน และผลก็เป็นจริงตามนั้น แต่ว่าทางด้านนโยบายการคลังและการ

ภาษีอากรนั้น ยังเป็นเรื่องที่บังคับให้สังคมอยู่ในความชอบธรรม ด้วยซ้ำไป จะเห็นได้ง่ายๆ อยู่ข้อหนึ่งซึ่งไม่รู้ว่าจะเห็นด้วยกันหรือไม่เล่า ถ้าเรามีการเก็บภาษีที่ดิน แทนที่จะทำให้ที่ดินมันแพงขึ้น กลับจะทำให้ที่ดินถูกลง นี่เป็นปริศนาซึ่งผมเข้าใจว่าแม้แต่บุคคลสำคัญๆ ในรัฐบาลและในกระทรวงการคลังก็ยังมองไม่ถึง ข้อไข ของปริศนาที่ผมพูดเมื่อตะกี้ก็มีอยู่อย่างเดียว ทุกวันนี้มีการซื้อที่ดิน เฉพาะอย่างยิ่งในพระนครและธนบุรี และในเมืองใหญ่ และตามสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ตากอากาศ คนชาวกругไปกว้านซื้อที่ดินไว้ ส่วนมากเป็นการซื้อที่ดินที่เราเรียกกันว่าเก็งกำไร ข้อไข อยู่ตรงนี้ ถ้าหากว่าการเก็งกำไรมีน้อยลง ราคาที่ดินก็ลดลง การเก็บภาษีที่ดินนั้น ถ้าหากว่าคนที่เก็งกำไรมากถูกเก็บภาษีมาก ก็เก็งกำไรน้อยลง

นโยบายภาษีอากรส่วนใหญ่ นั้น เป็นมาตรการที่จะทำให้นักคนทำอย่างหนึ่งหรือไม่ทำอีกอย่างหนึ่ง ถ้าพูดไปแล้ว ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนบางคน ซึ่งให้ความเห็นในหน้าหนังสือพิมพ์ซึ่งตรงกับหลักวิชาการทุกประการ คือท่านว่าเมื่อคนไปท่องเที่ยวในต่างประเทศมากนัก ก็ควรจะเก็บภาษีการท่องเที่ยว อันนี้เห็นได้ชัดทีเดียว ไม่ใช่เก็บเพื่อรายได้นะ เก็บเพื่อบังคับจำกัดให้คนไปท่องเที่ยวต่างประเทศน้อยลง อันเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องนโยบายการคลังซึ่งควรกระทำ ที่นี้จะอะไรที่เกี่ยวกับภาษีอากรที่จะทำให้เกิด

ความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น ก็พุง่าย ๆ ใครมีเงินมาก มีทรัพย์สินมาก เพื่อความเป็นธรรมในสังคม เราก็ให้เขาเฉลี่ยออกมาโดยผ่านรัฐ เพื่อไปสู่การพัฒนาให้คนที่มียาได้น้อยให้มีความสามารถมียาได้มากขึ้น ในกรณีเช่นนี้มาตรงกันกับหลักที่ว่า จะต้องเก็บภาษีทางตรง ไม่ใช่เก็บภาษีทางอ้อม ไม่ใช่เก็บภาษีศุลกากร ไม่ใช่เก็บภาษีสรรพสามิต แต่ต้องเก็บภาษีทรัพย์สิน เก็บภาษีเงินได้ให้ดีขึ้น แล้วก็เอาเงินที่ได้มานั้นก็เอาไปใช้จ่ายในเรื่องแผนพัฒนา ในเรื่องการบริหารให้มันดีขึ้น นี่เป็นสิ่งที่ผมเห็นว่าจำเป็นเหลือเกินที่จะให้เกิดผลทันทีในปีสองปี ให้รู้ทีเดียวว่าได้ทำอะไรเกิดขึ้นแล้ว ที่ผมพูดเมื่อกี้สัมผัสกล่าวถึงเรื่องภาษีมรดก ซึ่งได้มีกันมาครั้งหนึ่งนานมาแล้ว แต่รัฐบาลปัจจุบันยังไม่ยอมรับในเรื่องนี้ เพราะฉะนั้นผมจึงเห็นว่าระบบภาษีอากรนี้เป็นเครื่องมืออันดีของรัฐบาลที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นธรรมในสังคม และอีกนัยหนึ่งถ้าไม่ใช้ระบบภาษีอากรอย่างที่ผมว่าเมื่อกี้ แต่ใช้ภาษีอากรไปในการทำงานอื่นละก็ ก็อาจจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมมากขึ้นด้วยซ้ำ

เสนอ : ปัญหาที่อาจารย์พูดมาคือว่า จักรกลที่ไปแก้จักรกลกันเองนั้นต่างหลวมตัวกันจะทำได้ยังไง มาตรการทางการคลังการภาษีอากรอย่างที่อาจารย์พูดถึงนี้ ก็ต้องอาศัยฐานะของผู้นำทางการเมือง เพราะเป็นมาตรการทางการเมืองอันหนึ่งที่ต้องอาศัย

พลังสนับสนุนที่สำคัญมาก หมายถึงพลังสนับสนุนที่เกิดจากประชาชนส่วนใหญ่ แต่มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นย่อมขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของรัฐบาลหรือนำทางการเมือง เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของบรรดากลุ่มชนที่จะต้องถูกเก็บภาษี ที่จะต้องถูกอยู่ภายใต้มาตรการอย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าเราจะพูดกันอย่างไทย ๆ ว่าขอให้เสียสละขอให้สามัคคี ซึ่งผมคิดว่าเป็นการพูดที่ง่ายเกินไป เพราะว่าทุกอย่างในทางสังคมทางการเมือง ผมเชื่อว่าเกิดจากลักษณะฐานะของพลังที่สามารถต่อรองกันได้ ถ้าหากว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายที่ไม่สามารถจะต่อรองได้แล้ว ผมคิดว่าก็ย่อมไม่สามารถที่จะทำให้มาตรการเหล่านั้นเป็นจริงเป็นจังขึ้นมาได้

ที่อาจารย์พูดถึงว่าทางออกของเมืองไทยนี้น่าจะเป็นไปในรูปของรัฐบาลผสมเพื่อรวมมันสมองปัญญาของคนนั้น ผมรู้สึกออกจะไม่แน่ใจเหมือนกัน ผมคิดว่าสังคมไทยเรานี้ไม่ได้ขาดสมอง ไม่ได้ขาดปัญญาแน่ ยิ่งดูวุฒิวิทย์ฐานะคนที่อยู่ในวงราชการหรือในส่วนเอกชนเดี๋ยวนี้แล้ว แน่ใจว่าเราไม่ได้ขาดสมองเลย แต่ปัญหาอยู่ที่ว่า ทิศทางของการใช้สมองใช้ปัญญาว่าจะเป็นไปในทางที่ถูกที่ควรหรือไม่ ที่นี้พอพูดอย่างนี้ไม่ใช่หมายความว่า จะเป็นเรื่องที่เกิดจากความรู้สึกหรือความเห็นที่อิงวิชาการอย่างเดียว แต่เป็นความเห็นที่ว่าเราจะต้องอาศัยพลังของประชาชนที่จะได้รับผลของการบริหาร ของการตัดสินใจนโยบายให้ได้มีส่วนในการดำรง

ประชาชนต้องมีพลังพอ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าปัญหาของสังคมไทยเวลานี้ไม่ได้เป็นสังคมที่ขาดสมอง แต่เป็นสังคมที่ขาดพลังที่จะตั้งรับสมองของบ้านเมืองให้มีความรับผิดชอบ คือเราไม่มีหลักความรับผิดชอบต่อฝ่ายบริหารกับฝ่ายที่จะได้รับผล ทั้งทางที่ดีและเสียของการบริหารบ้านเมือง

คราวนี้กลับไปหาปัญหาเก่าอีกที่ว่า จะปล่อยให้ระบบราชการแก้ไขตนเองปฏิรูปตนเอง หรือจะริเริ่มใช้มาตรการใหม่ๆ เช่น การเก็บภาษีอากรเพื่อให้คนมีเงินเสียสละอะไรต่างๆ นี้ ผมเองก็ไม่เห็นทางออก ผมคิดว่าในโครงสร้างของอำนาจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่เห็นทางจะเป็นไปได้ แต่ถ้าผู้นำทางการเมืองไม่สนใจในปัญหาข้อนี้แล้ว จะเป็นอันตราย ประชาชนจะไม่มีทางออก นอกเสียจากว่าจะหันเหไปในด้านของผู้ก่อการร้าย หรือไม่ก็หาทางแก้หรือทางออกแบบรุนแรง ผมกลัวอันนี้ ถ้าหากว่าผู้ที่อยู่ในฐานะผู้นำทางการเมืองอยู่ขณะนั้นไม่สำนึกถึงความสำคัญของปัญหานี้ ผมเกรงว่าจะทำให้การเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปของบ้านเมืองไม่สามารถที่จะฟื้นความรุนแรงได้ในอนาคต เพราะฉะนั้นผมเห็นว่าความมีปรีชาญาณของผู้นำทางการเมือง ย่อมมีส่วนอยู่มากทีเดียวที่จะช่วยให้การเปลี่ยนแปลงนั้นคลี่คลายไปในทางที่สงบราบรื่นได้

เกษม : ผมขอเสริมอาจารย์เสน่ห์ และขอชักอาจารย์เสน่ห์บ้าง หลายข้อด้วยกัน ข้อแรกนั้นผมเห็นจะต้องพูดถึงเรื่องที่

ท่านอาจารย์ป่วยกล่าวเสียก่อน อาจารย์เคยให้ศีลให้พรผมว่าผมเป็นคนที่มีมองโลกในแง่ร้าย นับว่าเป็นศีลเป็นพรที่เป็นสิริมงคลแก่ผมอยู่ อาจารย์พูดถึงรัฐบาลผสม ผมฟังตุ๊กไฟเราะดี แต่ผมเป็นคนมองโลกในแง่ดีไม่ได้ จะผสมไปได้ยังไง คืออาจารย์จะให้ผสมอะไรกับอะไร ผมมองดูในปัจจุบันนี้เราขาดความเป็นผู้นำที่มีปรีชาญาณ (Enlightenment of Leadership) ของที่ทันตัวกัน มาผสมกันก็ทันกันอีก ผมมองดูอย่างนี้ เราจะเอาอะไรผสมกับอะไรมันก็เท่าเท่า ผมกลัวว่าจะเป็นอย่างนั้น และในขณะเดียวกันความต้องการทางสังคมกำลังเรียกร้องความเปลี่ยนแปลงอยู่ แต่เราขาดพลังความเป็นผู้นำที่จะนำการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่จะสร้างความเป็นธรรมของสังคมต่างๆ นานา คราวนี้เรามองหาความเป็นผู้นำชนิดนั้นไม่เห็น แล้วเราจะทำกันอย่างไร เรื่องนี้อาจารย์จะว่าผมมองโลกในแง่ร้ายก็ได้ครับ

ตอนนั้นมาถึงอาจารย์เสนอให้ ผมอยากจะให้อาจารย์เสนอให้ตอบผมบ้าง ผมก็งงเหมือนกัน อาจารย์เสนอว่าเมืองไทยไม่ขาดปัญญา ยังมีสมองอีกเยอะ แต่ว่าสมองใช้กันไปไม่ถูกทาง อาจารย์เสนอให้จึงว่าต้องหาพลังที่จะดึงรั้งสมองเหล่านี้ คราวนี้จะดึงรั้งกันอย่างไร ผมเกิดความสงสัย อาจารย์เสนอว่าสมองผิด จะล้างสมองกันหรือยังไหม หรือจะทุบสมองทิ้งไปเลย อาจารย์เสนอให้จะให้พลังอะไรคอยดึงรั้งสมองเหล่านี้ ผมพอเข้าใจเหมือนกันว่า สมองอาจจะ

ใช้ไปในทางที่ผิด เอาละมีปัญญา แต่ปัญญามันผิด ทำยังไงจะให้
ปัญญามันถูก จะเอาอะไรถึงรู้ จะถึงรู้ตามคัลลองระบอบประ-
ชาธิปไตยแบบรัฐสภาหรืออย่างไรงั้น เวลานี้ก็มีสภาผู้แทนแล้ว
ถึงรู้ไหวไหม ผมอยากให้อาจารย์เสนอให้ตอบผมก่อน และก็ทำ
อาจารย์ตอบทีหลังก็ได้ครับ

เสนอ: ผมขอย้อนที่อาจารย์เกษมพูดแต่ต้น ที่อาจารย์
เกษมบอกว่าผมเห็นระบบราชการเป็นภัย ผมไม่ได้คิดว่าเป็นภัย
เสียทั้งหมด แต่คิดว่าระบบราชการเป็นภัยในแง่ที่ว่า เป็นระบบ
ที่มองจากด้านของกลุ่มผู้รู้แต่ด้านเดียว อันนี้ที่จะเป็นภัย เพราะ
ฉะนั้นด้วยเหตุนี้ทำให้ผมคิดว่า เราไม่ขาดปัญญาแน่ ในทางระบบ
ราชการนั้น เราะระดมบรรจุคนที่มีความรู้มากมายเหลือเกิน เพราะ
ฉะนั้นในแง่ของเทคนิคในการที่จะดำเนินงานต่าง ๆ เราไม่ขาดใน
แง่ นั้น แต่เราขาดในแง่ของนโยบาย และขาดในแง่ของทิศทาง
ผมไม่เคยเชื่อเลยว่าการบริหารงานที่ถูกที่ต้อ่งนั้นเป็นการบริหาร
งานที่ถูกต้อ่งจากทัศนะของผู้รู้แต่ฝ่ายเดียว การบริหารงานที่ดี
ต้องอยู่ภายใต้หลักการของความรับผิดชอบ คือจะต้องมีความรับ
ผิดชอบต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ทีนี้เมื่ออาจารย์เกษมมาถามถึงความรับผิดชอบจะเป็น
ไปในรูประบบรัฐสภาหรือยัง ใจนี้ซัดรับที่ผมรู้สึกเป็นกังวล
เพราะว่าระบบรัฐสภาแบบผู้แทนที่เราได้มีประสบการณ์มาตั้งแต่

ปี ๒๔๗๕ มันเป็นระบบที่ยังไม่ได้สร้างความตื่นตัวของสังคม ที่จะให้รับกับความรับผิดชอบที่จะมีมาในระบบรัฐสภานี้คล้าย ๆ กับ เป็นปัญหาเขาวงกตที่เราไม่สามารถจะหาทางออกได้ เราบอกว่า เราต้องมี ส.ส. ที่ดี แต่ ส.ส. ที่ดีนั้นจะต้องได้ผู้เลือกตั้งที่ฉลาดพอสมควร มีความรู้พอสมควร แต่เราขาดในสิ่งเหล่านี้ เพราะฉะนั้น ในเมื่อระบบการเมืองในรูปของผู้แทนที่เป็นอยู่ในขณะนี้ไม่ใช่เป็น ทางออกของประชาชนอย่างแท้จริงตามความหมายที่ผมได้กล่าวมา ข้างต้น ผมจึงมีความรู้สึกที่ไม่ดีนักในอนาคตของบ้านเมืองในแง่ที่ว่า ผลที่สุดแล้วคนที่อยู่ในฐานะของการเสียเปรียบจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมก็จะหันไปหาผู้นำจากที่อื่น ไม่ใช่เป็นผู้นำในที่ซึ่ง คิดว่าจะเป็นผู้ธำรงรักษาไว้ซึ่งในความต่อเนื่องของบ้านเมืองได้ เพราะฉะนั้นถ้าถูกหันเหไปในทางอื่นเสียแล้วผมกลัวเหลือเกินว่า ปัญหาผู้ก่อการร้าย ที่กระจัดกระจายอยู่ทุกวันนี้จะกลายเป็นขบวนการใหญ่ขึ้นมา เพราะว่าในระบบผู้แทน ระบบรัฐสภาและผู้นำทางการเมืองในขณะนี้ ก็ไม่สามารถทำหน้าที่ในฐานะที่จะสมานผล ประโยชน์หรือความนึกคิดของประชาชนอย่างแท้จริง ผมเองรู้สึก ว่าถ้าผมเป็นราษฎรคนหนึ่ง เป็นชาวนาคนหนึ่ง ผมจะมองดูในแง่ที่ว่า ผมไม่มีทางออกเลย และจะไม่รู้สึกว่าผู้ก่อการร้ายนั้นเป็น สาเหตุสำคัญของความปั่นป่วนต่าง ๆ แต่ความปั่นป่วนนั้นเกิดขึ้น เพราะว่าไม่มีจักรกลอะไรหรือว่าผู้นำอะไรที่จะตอบสนองความรู้สึก

หรือความต้องการของราษฎรอย่างแท้จริง ข้าพเจ้าจึงได้แต่มีความ
หวังในปรีชาญาณ (Enlightenment) ของความเป็นผู้นำ ที่สิ่งนี้
เราจะหวังได้แค่ไหน เพราะฉะนั้นผมจึงคิดว่าย่อมมอง ไม่ว่าจะมอง
ไปทางไหน ระบบรัฐสภาที่ดี ผู้แทนที่ดี ผู้นำทางการเมืองที่ดี
ทำให้รู้สึกว่าย่อมเมืองไทยเรานี้อยู่ในสภาพที่มองไม่ออกว่าจะสามารถ
ผ่านพ้นวิกฤตของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างราบรื่นได้แค่ไหน
ผมถึงกลัวว่าความรุนแรงจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ถ้าหากว่า
สภาพของผู้นำและสถาบันในทางการเมืองยังคงเป็นอยู่อย่างที่เป็น
อยู่ในขณะนี้ รวมทั้งระบบราชการบริหารด้วย ไม่ทราบว่าคุณตอบ
คำถามของอาจารย์เกษมได้ครบถ้วนหรือไม่

ป๋วย : การเปลี่ยนแปลงชนิดรุนแรงนี้ ผมคิดว่าไม่อยู่ใน
ข่ายที่เราจะพูดกัน ไม่ใช่เพราะเหตุที่เราไม่อยากพูดถึง แต่เป็น
เพราะเหตุว่าไม่อยากให้เกิดเหตุขึ้น เราจึงพยายามหาวิธีที่จะให้เกิด
การเปลี่ยนแปลงชนิดที่ไม่รุนแรงเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยสันติ
ให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง ผมเข้าใจว่าอาจารย์ทั้งสองคงเห็น
ด้วยกับผมที่ว่า ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดที่รุนแรงขึ้นแล้วละก็
มันไม่มีทางที่จะสิ้นสุด แล้วก็มันจะรุนแรงขึ้นไปเรื่อย ๆ และผล
สุดท้ายความเป็นธรรมในสังคมหรือจะเป็นอย่างอื่น ๆ ก็คงจะไม่
เกิดขึ้น การรุนแรงไม่ใช่เป็นวิธีที่จะแก้ปัญหากันได้ เพราะฉะนั้น
เราจึงลองมาคิดกันดูว่า ด้วยทุนที่เรามีอยู่อย่างนี้ เราจะทำให้เกิด

การเปลี่ยนแปลงที่ไม่รุนแรง ไปในทำนองที่ดีที่ควรประการใดบ้าง ที่เรามีอยู่เรามีสมองมากแค่ไหน คือหมายความว่ามีความปัญญามากแค่ไหน อันนี้ผมว่าต้องแบ่งออกเป็นสองข้อ ข้อหนึ่งคือปัญญาของข้าราชการประจำ ผมว่าข้อนี้เห็นจะไม่บกพร่อง มีมากจริงแต่ที่ผมอยากจะขมวดเสียใจหนึ่ง ที่บอกว่าปัญญาเรามีมากนั้น ถ้าเรานับคนหนุ่ม ๆ สาว ๆ ซึ่งทำหน้าที่ในชั้นกลางด้วยละก็มีมากจริง ถ้าหากว่าไปเอาแต่เฉพาะปัญญาของผู้ที่ทำงานมาแล้ว ๒๐-๓๐-๔๐ ปี หรือใกล้จะปลดเกษียณอย่างเดียวกันกับปัญญาเหล่านั้นอาจจะไม่ทุกคน แล้วก็ส่วนมากมักจะเสื่อมไปมากกว่า แต่ว่าถ้าเราคำนึงถึงคนที่เข้ามาใหม่ ๆ แล้วก็มีปัญญามากในทางด้านข้าราชการประจำรู้สึกจะมีมาก มากพออย่างที่อาจารย์เสนอแล้วกับปัญหาก็มีอยู่ว่าเราใช้เขาให้ถูกต้องหรือไม่ ถ้าใช้ได้ถูกต้องก็จะเป็นประโยชน์ คืออย่างมาก คำว่าเราจะใช้เขา ใครเป็นผู้ใช้ คำตอบก็คือว่ารัฐบาลต้องเป็นผู้ใช้ ที่นี้ก็ภายในวงรัฐบาลนี้มีปัญญาหรือไม่ ก็คงจะมีหรือก เพราะเหตุว่าถ้าไม่มีปัญญาท่านจะมาเป็นรัฐบาลได้อย่างไร แต่ว่าผมอยากจะเรียนว่าไม่ว่าจะเปลี่ยนหน้ากันมาเป็นรัฐบาลอย่างไรก็ตามเถอะ ในสิบปีที่แล้วมานี้ เราปกครองด้วยวิธีการอย่างเดียวกัน ด้วยระบบอย่างเดียวกัน คล้าย ๆ กับว่าใช่เอาจานเสียงขึ้นแทน แล้วก็ใช่ไปตามเสียงนั้นจนจำเจ เรายังไม่ได้ขยายฐานทางการเมือง ผมเองผมอยากจะได้ฐานอันกว้างยิ่งขึ้น

ทุกวันนี้ นอกจากว่าตัวจักรกลที่เราพูดกันเมื่อกันจะยึดยาคืออีกอาจ
 จริงๆ แต่ถ้าหากว่ารัฐบาลมีฐานกว้างขึ้นแล้วอาจจะมีเป็นตัวจักรกล
 ได้ดีขึ้นประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งการที่รัฐมนตรีแต่ละท่านจำ-
 เป็นที่จะต้องไปเอาใจใส่หรือไปเอาใจพรรครัฐบาล อีกท่านหนึ่งจะ
 ต้องคอยป้องกันและต่อสู้กับฝ่ายพรรคตรงกันข้าม ทำให้ราชการ
 แผ่นดินชักเข้าไปเหมือนกัน ไม่คล่อง จนกระทั่งมีคนบอกว่า ถ้าไม่
 มีสถาบันที่ราชการแผ่นดินจะทะมัดทะแมงยิ่งกว่านี้ อันนี้อาจจะ
 เป็นจริง แต่ว่าผมไม่เห็นด้วย ทะมัดทะแมงอย่างเดียวไม่พอ จริง
 อย่างที่อาจารย์เสนอให้พูด จำเป็นที่จะต้องให้ราชการแผ่นดินมีความ
 คิดเห็นของผู้ที่ถูกปกครองเข้ามาร่วมด้วย ในกรณีเช่นนี้อยากให้ม
 ิสภา ผมถึงได้สนับสนุนว่าควรที่จะมีความสามัคคีและมีรัฐบาลผสม
 สิ่งที่จะได้จากเรื่องนี้คือ นอกจากจะตั้งแต่เฉพาะพรรค ส.ป.ท. ซึ่ง
 ก็เป็นพรรครัฐบาลปัจจุบันเข้ามาเป็นรัฐบาลแล้ว เรายังสามารถที่
 จะไปเอาปัญญาจากพรรคฝ่ายค้านเข้ามาร่วมด้วย ไม่ต้องออกช้อก
 ได้แต่ว่าลองนึกดูก็ได้ว่าพรรคฝ่ายค้าน ก็มีผู้มีสติปัญญาดีและมี
 ความรักชาติ และผมเชื่อว่าถ้าหากว่ามารวมกับสมองพรรครัฐบาล
 ขึ้นมาแล้ว งานเสี่ยงที่เราขึ้นแท่นและก็เล่นไปตามร่องจนจำเจ
 นั้น บางทีอาจจะเปลี่ยนเป็นงานเสี่ยงชนิดเสี่ยงแจ้วขึ้นมาอีกก็ได้
 ข้อนี้จะเรียกว่าความแตกต่างระหว่างการมองโลกในแง่ร้าย และ
 การมองโลกในแง่ดีก็แล้วแต่ แต่ว่ารู้สึกว่าเป็นทางออกทางหนึ่ง

ถ้ามีช่องทางที่จะทำได้แล้วก็เห็นว่าควรจะทำ บางที่เราอาจจะ
เรียกร้องเอาความรักชาติของพวกท่านผู้นำทั้งหลาย ที่จะทำให้
เกิดมีการปกครองแผ่นดินแบบ^{นี้}ขึ้นมา ก็คงจะเป็นไปได้ อย่าง
น้อยก็ลองดูสักพักหนึ่ง จะเป็นยังไง ที่ไม่อย่าลองก็เพราะอาจจะ
มีสิ่งที่จะทำให้เกิดความแตกสามัคคีกันขึ้นโดยมีการก่อการรัฐประ-
หาร หรือเปลี่ยนรัฐบาลโดยวิธีอื่นที่ไม่ใช่สันติ ถ้าเกิดกรณีเช่น
นั้นขึ้นก็จะนำเสียดายอย่างยิ่ง เราจะเสียหายไปมากในทางจิตใจ
และทางด้านการปกครอง

ถ้าผมจะเลยพูดออกไปอีกสักนิดหนึ่งถึงเรื่องการบริหารราช-
การแผ่นดินชนิดที่จะทำให้ราษฎรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ไม่ว่า
จะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจหรือสังคมก็ดี ผมยังติดใจที่อาจารย์
เสนอให้พูดเมื่อ^{นี้}ตะกัณว่า ควรที่จะมีฝ่ายที่เป็นประชาชนจริง ๆ เข้ามา
อันนี้ผมก็ได้ตอบไปข้อหนึ่งแล้วว่าถ้าหากจะให้ ส.ส. ทำหน้าที่โดย
แท้จริงแล้วให้เขามาติชมแผนพัฒนา และให้มีข้อเสนอในสภา
ผู้แทน ชนิดที่จะเป็นปากเป็นเสียงให้แก่ประชาชนท้องถิ่นได้ ก็
จะเป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งที่ผมคิดว่าในวงการบริหารนำ
จะมีการวางระบบสนับสนุนสหกรณ์ให้เป็นจริงเป็นจังสัก ที่สหกรณ์
และการรวมกลุ่มไม่ว่าจะเป็นยังไง อย่าไปทำหลาย ๆ อย่าง เช่นสมา-
คมชลประทานบ้าง สหกรณ์สมาคมผู้ใช้น้ำหรืออะไร เอาเป็นหลัก
กันสักอย่างหนึ่งให้ดำเนินการให้เป็นความร่วมมือของประชาชนจริงๆ

การรูปสหกรณ์ ผมว่าจะเป็นประโยชน์มาก นี่มองจากแง่ของเศรษฐกิจและมองจากแง่สังคม

เมื่อตอนต้นที่เดียวผมได้พูดถึงเรื่องการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมและจิตใจ และผมยังขอยืนยันว่าเป็นความจำเป็น คือไม่ใช่ที่เราเห็นแต่เฉพาะเรื่องทรัพย์สินเรื่องวัตถุ เรื่องการผลิตให้ดีขึ้นเสมอ เรามองอย่างนั้นไม่พอ เราต้องมองไปถึงสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น เมื่อเราผลิตน้ำมันออกมาได้แล้ว น้ำมันไปทำให้ทะเลเปื้อนหรือเปล่า และแม่น้ำเปื้อนหรือเปล่า ปลาตายหรือเปล่า นี่เป็นสิ่งที่เรียกว่ายังไม่ถึงขั้นวัฒนธรรมหรอก แต่ก็สิ่งแวดล้อมซึ่งยังมีความสำคัญอยู่มาก และต่อไปเราก็น่าจะคิดถึง วัฒนธรรม ศิลป นาฏศิลป์และดนตรีของเรา ซึ่งเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตให้สูงขึ้น ให้เกิดมีชีวิตที่ดีขึ้น ผมหมายถึงทั้งในเมืองและในชนบทนะครับ ไม่ใช่แต่ในเมืองเท่านั้น เราได้ส่งเสริมให้ชีวิตมีคุณภาพดีมากขึ้น แก่ไหน ที่นี้สูงขึ้นไปอีกหน่อย ส่วนมากสำหรับพวกที่เป็นนักศึกษา นักเรียนเป็นพวกใช้ปัญญา สำหรับส่วนนี้ผมว่าเรื่องอิสรภาพนี่เป็นเรื่องที่สำคัญเหลือเกิน เสรีภาพและอิสรภาพเราสนับสนุนแก่ไหน การพัฒนาไม่ใช่เฉพาะการผลิตเท่านั้น เราต้องผลิตทั้งรูปธรรมและนามธรรมอย่างที่ผมได้เรียนไว้ตอนต้น ผมจึงอยากจะขยายความในแง่ที่ว่าความเป็นธรรมในสังคมก็มีความสำคัญอยู่มาก แต่่นอกจากความเป็นธรรมแล้ว มันก็ยังมีสิ่งบางสิ่งที่มาประกอบ

ทำให้ชีวิตในสังคมและชีวิตของปัจเจกชนในสังคมนั้น มีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งเราจะละทิ้งไม่ได้ นี่แหละที่ผมว่าเป็นเรื่องที่พัฒนาจริงๆ ถ้าคุณไม่อยากจะพูดเรื่องนี้จะเอาไว้พูดในวันหลังก็ยังได้ แต่วันนี้จะเอาเรื่องความเป็นธรรมในสังคมก็ยังได้ แต่อยากพูดให้สมบูรณ์

เกษม : ผมมีความเห็นบางอย่างที่เกี่ยวกับอาจารย์พูด ปัญหาเรื่องอนาคตทางการเมืองของประเทศเรา ที่ผมเห็นว่าสำคัญที่สุดในปัจจุบัน ผมคิดว่าเราเห็นจะต้องพยายามรักษาระบบรัฐสภาไว้ ถึงแม้ว่าจะมีเสียงทำนิตติเตียนว่า ส.ส.ไม่ดี การเลือกตั้งไม่ดี หรือระบบรัฐสภาทำให้การบริหารประเทศล่าช้า อย่างไรก็ตาม ผมคิดว่าจำเป็นจะต้องรักษาระบบรัฐสภาไว้ และผมคิดอย่างเดียวกับท่านอาจารย์เหมือนกันว่า เราไม่ควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางการรุนแรง เห็นจะต้องเลิกกันเสียทีหนึ่ง ทำไมสภาหรือรัฐสภาของเราจึงทำงานไม่ได้ผลดีนักเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ก็เพราะว่าเราไม่มีประสบการณ์ อนาคตที่สำคัญที่สุดนั้นจะอยู่ที่ว่า ถ้าเราให้มีการเลือกตั้งได้อีก เลือกตั้งอีกสักครั้งหนึ่ง และสักสี่ปีต่อจากนั้นก็มีการเลือกตั้งอีกครั้ง บทเรียนต่างๆ ทั้งผู้เลือกและผู้รับเลือกตั้งตลอดจนหน้าที่ของสภานั้น จะค่อยๆ สร้างสมขึ้นมา แต่ผมก็เป็นห่วงเหลือเกินว่าเวลาจะมีไหม และเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ความวุ่นวาย และความตกอกตกใจนั้นจะรวบรัดกันทำลายระบบรัฐสภาเสียหมด ข้อนี้ผมก็เป็นห่วงอยู่

ทีนี้มาอีกข้อหนึ่งที่อาจารย์กล่าวถึงคือ ถ้าเราจะพัฒนากันให้แท้จริงเราจะต้องคิดถึงสิ่งแวดล้อม ผมรู้สึกว่าการพัฒนาไม่ใช่เพียงแต่ทางวัตถุเท่านั้น ไหน ๆ เราจะเลียนแบบตะวันตก เราก็เลียนแบบของเขาให้ตลอด ในปัจจุบันนี้ตะวันตกเขากำลังชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาในทางวัตถุที่เปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติมากขึ้น ไม่นำความสุขมาให้แก่นมนุษย์อย่างแท้จริง ตะวันตกเขากำลังพิสูจน์ให้ประจักษ์ในปัญหาต่างกล่าวนี้นี้ เราจะต้องตามเขาให้ทัน เราจะเรียนจากเขาทั้งที่เราจะต้องเรียนลัด เราอย่าไปเสียเวลาเดินตามชั้นอย่างของเขา เราต้องรีบกัน รีบแก้ปัญหาน้ำเน่าหรือสิ่งปฏิกูลอันเป็นผลจากการขยายตัวทางอุตสาหกรรม เรายังพอแก้ไขได้ เราก็ควรจะต้องแก้ต้องรีบป้องกันเสียบ้าง และในขณะเดียวกันไม่แต่เรื่องน้ำเน่า ไม่ใช่แต่เรื่อง Pollution อย่างเดียว แต่ปัญหาว่าในเรื่องของความผาสุกของมนุษย์ด้วยกันเองนะครับ การพัฒนาย่อมทำให้ลักษณะของปัจเจกชนเสื่อมหายไป สิ่งเหล่านี้เราก็ต้องคิดกันอยู่เหมือนกัน ที่อาจารย์เสนอให้ก็ชมเชยว่าเมืองเรามีปัญญามาก เราก็ควรจะต้องใช้ปัญญาแก้กันเสียก่อน เพราะว่าถ้ายิ่งนานไปเราก็กึ่งหลงทางมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่คนอื่นเคยหลงกันมาแล้ว เราก็ไม่ควรจะหลงไปกับเขา

ทีนี้มาอีกข้อหนึ่งคือเรื่องการรวมกลุ่ม อาจารย์พูดถึงเรื่องสหกรณ์ อาจารย์เสนอให้ตั้งท่าจะถาม ผมก็ต้องชิงถามเสียก่อน

เอาชนะอาจารย์เสน่ห์เสียหน่อย กลุ่มต่าง ๆ ที่ทำกันมาและมีกันขึ้นมา
มานี้ ผมว่าไม่ใช่กลุ่มของชาวบ้าน เป็นกลุ่มของทางราชการไป
จัดให้มีขึ้น ผมก็เคยตามอาจารย์เสน่ห์ไปวิจัยในชนบทครั้งหนึ่ง
ถามถึงเรื่องกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ ชาวบ้านเองก็หัวเราะ เช่น บางที
ในท้องที่เดียวกันมีทั้งกลุ่มชลประทานราษฎร์ มีทั้งกลุ่มสหกรณ์
มีทั้งกลุ่มชาวนา ชาวบ้านก็หัวเราะ และเอาประโยชน์จากทุกกลุ่ม
เพราะว่ากลุ่มเหล่านี้ไม่เป็นกลุ่มของชาวบ้านเขา คราวนี้จะทำอย่างไร
จึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มในระดับชาวบ้านจริง ๆ เรื่องนี้เป็นเรื่อง
ซึ่งอาจารย์เสน่ห์อาจจะมิข้อสังเกตอะไรบ้างก็ได้

เสน่ห์ : ผมเห็นว่าระบบสหกรณ์เป็นทางออก แต่ผมไม่
ได้มองดูระบบสหกรณ์ในรูปที่เข้าใจกันอย่างธรรมดา แต่ผมเน้น
ไปในทางที่ระบบสหกรณ์เป็นการส่งเสริมให้เกิดการปกครองตนเอง
ของคนในท้องถิ่น ระบบสหกรณ์จะเป็นระบบซึ่งจะทำให้คนมีส่วน
ร่วมเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เพราะระบบสหกรณ์จะเป็นใน
รูปผู้ผลิตผู้บริโภคอะไรก็ตาม ผมรู้สึกว่าเป็นการที่ชาวบ้านจะเข้าไป
ควบคุมกิจกรรมและผลผลิตของตนเองได้อย่างเต็มที่ ระบบสห
กรณ์ควรเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของแต่ละคน
เพราะฉะนั้น ผมจึงมองระบบสหกรณ์ไม่ใช่มีประโยชน์เฉพาะใน
รูปที่จะก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเท่านั้น แต่จะทำให้ชาวบ้านมีความ
รับผิดชอบอย่างเต็มที่ เป็นการฝึกหัด เป็นการเริ่มต้นของการ

เปลี่ยนแปลงในรูปการปกครองท้องถิ่นที่ดียิ่ง นี่ผมคิดว่าเป็นคำตอบ แต่จะเป็นคำตอบซึ่งมองผลระยะยาว แต่ปัญหาระบบสหกรณ์เท่าที่เป็นอยู่ไม่ใช่เป็นระบบสหกรณ์อิสระที่แท้จริง หากเป็นเพียงความริเริ่มของกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ซึ่งก็ออกไปจากระบบราชการนั่นเอง เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าผู้นำในทางการเมืองมองเห็นการณ์ไกลพอแล้ว ก็น่าจะทำให้ระบบสหกรณ์เป็นระบบที่อิสระขึ้น แทนที่จะไปสอนวิธีการประชาธิปไตยอะไรต่างๆ หรือทำงานพัฒนาชุมชนกันอย่างทุกวันนี้ ผมคิดว่าเราควรสอนให้คนเข้าควบคุมรับผิดชอบตนเอง อันนี้เป็นวิธีการที่จะฝึกอบรมให้คนรู้จักรับผิดชอบในเรื่องของตนเองมากขึ้น ในผลประโยชน์ของแต่ละคนมากขึ้น ดีกว่าที่จะให้ไปฝึกหัดการปกครองท้องถิ่นโดยวิธีการเลือกตั้งเทศบาล เลือกผู้ใหญ่หรืออะไรทำนองนี้ ระบบสหกรณ์จะทำให้คนรู้จักเข้ามาร่วมกันเองด้วยความสมัครใจและก็มีอิสระที่จะทำอะไรได้อย่างแท้จริง และรัฐบาลกลางก็ให้เงินทุนอุดหนุน เราก็รู้อยู่แล้วว่าท้องถิ่นในเมืองไทยนั้นเป็นท้องถิ่นที่ขาดพลังสนับสนุนทางการเมือง เพราะฉะนั้นผมจึงคิดว่าการส่งเสริมระบบสหกรณ์ จะทำให้ระบบรัฐสภาที่อาจารย์เกษมว่าควรจะคงไว้นั้น สมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริงในอนาคต ผมว่าจะต้องมีฐานที่ใหม่ที่ท้องถิ่นนี้ และผมคิดว่าฐานที่ท้องถิ่นนี้จะต้องเริ่มต้นจากการปรับปรุงระบบสหกรณ์ให้เป็นในรูปการปกครองท้องถิ่น ไม่ใช่รูป

การรวมเพื่อประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ คิดว่าจะเป็น
ในรูปอเนกประสงค์มากกว่า

ป๊วย : อเนกประสงค์หรือไม่อเนกประสงค์ สำคัญอยู่ที่
หลักการ ที่อาจารย์เสนอและอาจารย์เกษมพุดนั้น คือการส่งเสริม
ให้สมาชิกสหกรณ์ปกครองตัวเอง ข้อนี้เป็นข้อสำคัญในหลักการ
เรื่องนี้ เลยขออนุญาตโฆษณาสั้นก้านิดหน่อยในตอนนั้น หลักการ
อันนี้เป็นหลักการหนึ่งในสี่ของมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย
ซึ่งเราไปทำที่จังหวัดชัยนาท เวลานั้นมีอยู่ ๑๓ หมู่บ้าน เรา
ถือเรื่องการปกครองตนเองนี้เป็นสำคัญ คือให้ชาวบ้านเขามา
ปรึกษารื้อกันในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับหมู่บ้านของเขา รวมตลอด
ถึงความปลอดภัยของเขา อเนกประสงค์จริงๆ คือไม่ใช่เฉพาะ
เรื่องค้าขาย รวมตลอดถึงเรื่องความปลอดภัยหรือเรื่องอะไรต่างๆ
มีปัญหา ก็ให้เขาแก้ไขของเขาเอง ในหมู่บ้านที่เราไปประสบกันนี้
ที่ใดโคกระบือหายมาก ๆ มีโจรผู้ร้ายมาก ๆ ผู้ชายไม่ค่อยเดือดร้อน
เพราะเหตุว่าผู้ชายนอนหลับไปสบาย แต่ผู้หญิงเป็นโรคเส้นประ-
สาททุกแห่งหมด เพราะเหตุว่ากลางคืนนอนไม่หลับ เป็นห่วงวิตก
เป็นทุกข์เรื่องขโมยเรื่องขโจร ที่นี้ในหมู่บ้านที่มูลนิธิไปทำนี้ เรา
ก็แนะนำกันก็จัดยามชิว เป็นเวรกันละ ๒ คน ถือเป็นออกตรวจกัน
ก็ออกตรวจกัน เขาก็ทำกันด้วยปกครองตัวเอง ผลสุดท้ายโจร
ผู้ร้ายก็น้อยลง โรคเส้นประสาทของผู้หญิงในหมู่บ้านก็หายไปด้วย

เช่นเดียวกัน

สหกรณ์ในประเทศไทยตั้งมาเมื่อไรนี้ ผมจำได้แม่น เพราะเหตุว่าตั้งมาพร้อม ๆ กับผมเกิด อายุ ๕๕ ปีแล้ว ถ้าพูดถึงว่าผมเกิดมา ๕๕ ปี ดีขึ้นแค่ไหน ผมชั่วหรือดีอย่างไรก็ตามเถอะ อย่างน้อยความก้าวหน้าในชีวิตของผมมีมากกว่าความก้าวหน้าของระบบสหกรณ์ในประเทศไทย และความผิดอยู่ที่ไหน ผมก็ว่าความผิดมีอยู่อย่างที่เราว่ากัน อันนี้ไม่ใช่ว่ารัฐบาลไปตั้งแล้วเสียหายอาจจะไม่เสียหาย แต่ที่นี้รัฐบาลไปตั้งไว้แล้วรัฐบาลยังไปเป็นผู้จัดการให้เขาด้วย เป็นผู้ทำบัญชีด้วย เป็นผู้ตรวจบัญชีด้วย ในเมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านก็จะมีเสียงอะไร ในเมื่อข้าราชการไปเป็นผู้จัดการสหกรณ์ ให้ไปช่วยเขาทำ เจ้าก็เจ้าการไปทำบัญชีให้เขาเสร็จโดยที่หวังประโยชน์ส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ในการที่จะได้เบียดเบียนอะไรมากขึ้น ในเมื่อเป็นสหกรณ์ที่ใหญ่พอสมควรแล้วควรจะมียุติหน้าที่ประจำของสหกรณ์ขึ้นเป็นผู้จัดการสหกรณ์ ผู้จัดการจะต้องดำเนินการภายใต้การควบคุมของหมู่ราษฎรที่เป็นสมาชิกซึ่งเขาอาจจะตั้งเป็นกรรมการบริหารมีประชุมกันทุกอาทิตย์ก็ได้เพื่อที่จะควบคุมดูว่าการที่จัดการนี้ดีแค่ไหน และก็เป็นที่ต้องการหรือไม่ และส่วนการที่จะประชุมสมาชิกทั้งหมดเลยก็เดือนละครั้งหรือสองเดือนครั้งเพื่อที่จะคุมกรรมการอีกที ที่นี้ก็เป็นได้ส่วนรัฐบาลก็ไปสอบบัญชี อย่างนี้ถูกต้อง แต่เราไม่ได้ทำอย่างนี้

มีสหกรณ์บางแห่งที่เจริญอย่างเช่นที่ไกล่ ๆ นครราชสีมา นั้นก็
 เพราะว่าเผอิญมีผู้นำเป็นคนที่มีความรู้ได้รับการศึกษา เขาก็ทำได้
 เจริญ เพราะฉะนั้นผมรู้สึกว่ระบบสหกรณ์ควรจะเปลี่ยนและ
 เปลี่ยนไปตามหลักการที่อาจารย์ทั้งสองได้กล่าวมาแล้ว คือส่ง
 เสริมชาวบ้านปกครองตนเองและก็ไม่ใช่ว่าหมายความว่ารัฐบาลได้
 ดำเนินงานให้ ต้องให้เขาจ้างคนที่จะไปดำเนินงานให้เขา เพราะ-
 ฉะนั้นก็เลยมาถึงว่า สหกรณ์นี้จะต้องเป็นสหกรณ์ใหญ่ และจุด
 ประสงค์ของสหกรณ์นี้จะต้องเป็นอเนกประสงค์อย่างที่ว่าอาจารย์
 เสนอไว้ว่า ที่นี้ก็มาถึงข้อที่ว่าเราก้อยู่ในมหาวิทยาลัย เราเคยไหม
 ในพวกเรานี้ที่เคยคิดกันว่าเราจะผลิตคนที่จะออกไปเป็นผู้จัดการ
 สหกรณ์ให้ชาวบ้านเขาใช้ แม้เรามีปริญญาตรีปริญญาโททาง
 บริหารธุรกิจส่วนมากเราไปคิดถึงห้างร้านทั้งนั้น แต่ว่า นักเรียน
 ของเราที่จะออกไปเป็นผู้บริหารสหกรณ์ซึ่งผมว่าจะทำประโยชน์ได้
 เหลือเกินทีเดียว เรายังไม่ได้คิดทำ อาจจะเป็นข้อบกพร่องของ
 พวกมหาวิทยาลัยเราที่ไม่ได้คิดในเรื่องนี้

เกษม : ผมมีอีกเรื่องหนึ่งอยากจะเรียนถามอาจารย์ ใน
 ตอนต้นอาจารย์พูดถึงเรื่องปัญหาที่ดิน อาจารย์พูดในทำนองการ
 กว้างซื้อที่ดินในเมือง เพื่อหวังผลกำไร เพราะฉะนั้นจึงต้องเก็บ
 ภาษีที่ดินกันบ้าง แต่ผมอยากจะมองให้กว้างออกไปผมรู้สึกเป็น
 ห่วงเหลือเกินว่า ปัญหาที่ดินนั้นเป็นปัญหาใหญ่ในปัจจุบัน ผม

เคยไปภาคอีสาน จังหวัดเลย เข้าไปในป่า ไปพบกับคนซึ่งไปหัก
 ร้างทางพงในป่าซึ่งเป็นการผิดกฎหมาย ผมลองแวะสอบถามเขาดู
 ปรากฏว่าเป็นคนมาจากถิ่นอื่น มาจากสิงห์บุรี อ่างทอง ขึ้นไปหัก
 ร้างทางป่าถึงจังหวัดเลย หนีนี่มา หนีนี่มาแล้วก็ต้องไปหาที่ทำ
 กินใหม่ในป่า ข้อนี้ผมสะดุ้งใจ ผมสะดุ้งใจว่าทำไมหนีสินชานาไป
 ถึงอย่างนั้นแล้ว และการยึดครองที่ดินของชาวนาทุกวันนี้เป็นอยู่
 อย่างไร และธรรมดานี้ความระส่ำระสายในชนบทมักจะมาจาก
 ปัญหาเรื่องที่ดิน นี่ผมพูดจากประสบการณ์จากในสังคมอื่น ๆ ใน
 บ้านเรานี้เราเคยภูมิใจกันมาเมื่อสิบกว่าปีก่อนว่า เรามีตัวเลขสูง
 ในเรื่องชาวนาเป็นเจ้าของที่ดินเอง เรื่องนี้จะลวงตาในปัจจุบัน
 หรือเปล่าหรือผมผิด ข้อนี้เราจะทำยังไง แล้วจำเป็นหรือไม่ที่เราจะ
 ต้องให้มีมาตรการปฏิรูปที่ดิน มีนโยบายเกี่ยวกับที่ดิน เฉพาะอย่าง
 ยิ่งเกี่ยวกับที่ทำกินหรือไม่ เวลานี้มีข่าวเรื่อยมาถึงเรื่องแย่งที่ทำกิน
 กัน บุกเข้าไปในป่าสงวนบ้าง นี่เป็นความเดือดร้อนทั้งนั้น ความ
 จริงเป็นอย่างไรแค่ไหนอาจารย์อาจจะรู้ดี แต่ผมนั้นดูเป็นอาการ
 ผิดปกติอยู่ ความจริงในทางเศรษฐกิจเป็นอยู่อย่างไรผมอยากจะ
 ทราบนะครับ

ป๋วย : เรื่องชาวนามีกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือไม่นี้ เรารู้แล้ว
 ว่าราษฎรในท้องถิ่นบางแห่งเดือดร้อน ไม่ต้องย้อนไปไกลหรอก
 ครับ ย้อนไปสองสามปีที่แล้วเมื่อฝนแล้ง ปรากฏว่ามีชาวนาขาย

ที่ดินของตัวหรือว่าถ่ายหนี้ด้วยการมอบให้ที่ดินหลุดจำนองจำนำไปได้ และมาป็นข้าวดูกองมาก ก็จะเกิดปัญหานี้มากขึ้น นี่เป็นข้อเท็จจริงที่คงจะไม่มีใครโต้แย้งได้ แต่เราไม่รู้ว่าเป็นอย่างไรและแค่ไหน แต่เรารู้ว่ามีปัญหาแน่ ประเด็นต่อมาถึงแม้ว่าจะไม่ใช่เรื่องหนี้สินกันก็ตามเถอะ แต่พลเมืองของเรามันเพิ่มขึ้นทุกที และในธรรมเนียมของไทยเราและกฎหมายไทยเรา มรดกตกทอดในเรื่องที่ดินนี้แยกออกไปตามจำนวนบุตร มีกี่คนก็แบ่งกันไปทำกัน ทำให้ที่ทำมาหากินเล็กลง ๆ จนกระทั่งไม่คุ้มกับที่จะไปทำนาทำไร่ ที่เชียงใหม่จะถูกหรือผิดไม่ทราบ เฉลี่ยแล้วชาวนาทำเพียงห้าไร่ต่อหนึ่งครว นี่ต่ำจริง ๆ สมมุติว่าเป็นสิบไร่ก็ยังต่ำ ข้อนั้นเป็นข้อที่เราควรจะคำนึงถึง มีบางอย่างที่เราทำไปแล้ว บางอย่างที่เรายังไม่ได้ทำก็มี

ในประการแรกผมคิดว่าถึงเวลาแล้วรัฐบาลจะทำการสำรวจการยึดครองที่ดินและการมีกรรมสิทธิ์ที่ดินอย่างใหญ่ทั่วประเทศในตอนนั้น เพื่อให้เรารู้ว่าปัญหาเรื่องนี้มีอย่างไร แล้วก็จะได้หาทางแก้ปัญหานั้นได้ ข้อสองเป็นสิ่งที่สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้เริ่มเสนอรัฐบาล และรัฐบาลได้เห็นชอบด้วยแล้ว กล่าวคือเราต้องยอมรับสภาพว่าราษฎรเรานี้มีมากขึ้น และการที่เราได้สงวนป่าไว้มาก ๆ นั้นเป็นการลวงตามากกว่า หมายความว่าเราสงวนป่าไว้มากเกินไป และก็ควบคุมดูแลไม่ได้ด้วย อย่างที่เห็น

อยู่ทุกวันนี้ว่า ป่าสงวนนั้นถูกราษฎรบุกเข้าไปถางเป็นที่ทำกินกัน
 อยู่มากมาย โดยที่ฝ่ายปกครองก็ไม่สามารถห้ามปรามได้ ในกรณี
 เช่นนี้สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้เสนอว่าเราควรจะยอม
 รับความเป็นจริง คือสงวนป่าให้น้อยลงและให้ชาวบ้านเขาเข้าไป
 ยึดครองได้บ้างมากขึ้น ถ้าเป็นเช่นนั้นผมก็ว่าจะแก้ปัญหานี้ปัจจุบัน
 ได้ ส่วนการสำรวจนั้นสำหรับการแก้ปัญหาในระยะยาว เช่น อาจจะ
 มีการปฏิรูปที่ดินในบางท้องถิ่น อาจจะไม่ใช้ทุกท้องถิ่นไป ในภาค
 กลางแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา รัฐบาลกำลังทำ Land Consolidation
 กล่าวคือปรับปรุงพื้นที่นาให้พอที่จะใช้เครื่องมือจักรกลทำไร่นา
 แทนที่จะให้ที่นาเว้าไปเว้ามา เขาก็พยายามที่จะให้เจ้าของแลกเปลี่ยนกัน
 เพื่อที่จะให้ที่ทางตรงกันหมด เหมาะสมสำหรับที่จะทำไร่นา
 ได้ดีขึ้น เป็น Land Consolidation และก็เป็นประโยชน์ใน
 แง่การใช้น้ำเพื่อการเกษตรด้วย แต่ยังไม่ใช้ปฏิรูปที่ดิน เรื่อง
 ปฏิรูปที่ดินนั้นเราต้องทำเมื่อเราได้ข้อเท็จจริงกันขึ้นมาจริง ๆ แล้ว
 เราก็จะรู้ปัญหาว่าที่ไหนควรจะปฏิรูป และที่ไหนไม่จำเป็นต้อง
 ปฏิรูป ถ้าเราทำได้ทั้งสองอย่างนี้ คือทางด้านป่าสงวนก็สงวนกัน
 จริง ๆ สงวนน้อยหน่อย ป่านั้นต้องสงวนแน่ ทุกวันนี้ผมเห็น
 ว่าเมื่อเทียบกับจำนวนราษฎรแล้ว เราสงวนป่ามากเกินไป เรา
 จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนเข้าไปทำมาหากินบ้าง ถ้าเราไม่ยอม
 ให้เขาเข้าไปทำมาหากินโดยถูกกฎหมาย เขาก็เข้าไปโดยไม่ถูก

กฎหมายเราก็ป้องกันไม่ได้ ปราบปรามไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องยอมรับสภาพความเป็นจริงเสียดีกว่า

เสนอ : ปัญหาที่ดินเป็นปัญหาที่อาจจะไม่ใช่คำตอบที่แท้จริง ผมไม่แน่ใจว่าอาชีพการเกษตรจะเหมาะสมในอนาคตหรือไม่ รัฐบาลควรจะจัดให้คนไปสู่งานอาชีพที่มีอนาคตดีขึ้นกว่าหรือไม่ ผมเห็นว่าการที่คนอพยพจากท้องที่หนึ่งไปยังอีกท้องที่หนึ่งอย่างที่อาจารย์เกษมพูดเป็นเรื่องเราปล่อยให้ไปตามยถากรรมกันมา ผมเห็นเหมือนกันแถบนครสวรรค์ ถึงเวลาหน้าน้ำก็เร่ร่อนออกไปเป็นลูกนาเขา ปัญหาเรื่องแรงงานในชนบทเป็นแรงงานที่ยังไม่ได้ประโยชน์เต็มที่ เพราะว่าเทคนิคในการลงทุนในด้านการเกษตรของเรายังอยู่ในขั้นที่เรียกว่าไม่ก้าวหน้าพอสมควร ข้อนี้ผมไม่ทราบว่ารัฐบาลควรมีนโยบายที่จะจัดนำคนเหล่านี้ให้ได้รับการฝึกอบรมศึกษา ที่จะทำให้นักเหล่านี้สามารถหางานอาชีพที่ดี พอที่จะหางานในเมืองหรือท้องที่ที่จะทำให้อนาคตเจริญรุ่งเรือง แทนที่จะปล่อยให้ไปตามยถากรรมอย่างนั้น

ป๋วย : ผมคิดว่าเป็นใจผม ผมอยากจะให้ราษฎรส่วนใหญ่ของเราดำเนินการเกษตรต่อไป ผมยังรู้สึกที่เราพัฒนาเพื่อทำให้คุณภาพของชีวิตประชาชนดีขึ้น และผมรู้สึกว่าเกษตรกรรมมีสิ่งที่จะช่วยให้ชีวิตมีคุณภาพที่อยู่หลายประการ ผมยังรู้สึกว่าอยากให้ประเทศไทยเราเป็นประเทศเกษตรกรรมอยู่ต่อไป ที่ผมพูดเช่นนั้น

เกิดจากความคิดในแง่ที่ว่า ทำไมหนอประเทศไทยเรานี้ ถึงแม้
 ราษฎรมีรายได้ต่ำ ถ้าไปเทียบกับต่างประเทศแล้วต่ำกว่าเขา ง่ายๆ
 เทียบกับมาเลเซียก็ยังต่ำกว่าเขา แต่ราษฎรของเราในชนบทใน
 ประเทศไทยเรานี้กับชนบทของมาเลเซีย ทำไมถึงดูทำทางพวกเรา
 นี้มีความสุขมากกว่า ผมก็รู้สึกว่าการวัดความสุขนี้ไม่ได้อยู่ที่ตัว
 เงินอย่างเดียว มันอยู่ที่ระบบสังคม วิถีของการดำรงชีวิต การที่มี
 อากาศดีๆ มีเวลาว่างมาก มีอะไรที่ดีๆ เหล่านี้ทำให้ชีวิตของชาว
 บ้านเรามีคุณภาพดี เพราะฉะนั้นผมจึงขอยึดการเกษตรไว้ก่อน
 และอีกประการหนึ่งก็ยังไม่ได้พิสูจน์ว่าเกษตรกรรมจะสิ้นค่าจริงๆ
 การที่รายได้ของผู้ประกอบอาชีพทางเกษตรต่ำเพราะเหตุว่าเรายัง
 ไม่ได้ใช้วิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยเหลือการเกษตรของเราอย่างจริงๆ
 จังๆ ถ้าเมื่อใดข้าวที่เราปลูกได้ไร่ละ ๔๐ ถึง เพิ่มขึ้นมาเป็นไร
 ละ ๑๐๐ ถึง โดยไม่ต้องลงทุนมากนัก ก็นับว่านั่นเป็นสิ่งที่น่า
 สรรเสริญ ถ้าเมื่อใดชาวนาและชาวไร่ของเรา ยังไม่เคยปลูกถั่ว
 ปลูกผักในฤดูที่ไม่ได้ทำนาแล้ว เราส่งเสริมให้เขาทำขึ้น นั่นก็ทำ
 ให้เขาเกิดมีรายได้มากขึ้น ถ้าเมื่อใดชาวนาของเราไม่เคยเลี้ยงไก่
 เลี้ยงสุกรหรือเลี้ยงโคกระบือชนิดที่เอาไปเป็นประโยชน์ในการที่จะ
 ขายต่อไป แล้วเราก็กส่งเสริมให้เขาทำขึ้นมา รายได้ก็จะสูงขึ้น นี่
 เป็นทางที่จะพัฒนาทางเกษตรให้มากขึ้น

ที่ผมบอกว่าวิทยาศาสตร์จะทำให้การเกษตรก้าวหน้า ต้อง

ขอชี้แจงเพิ่มเติมอีกหน่อยนะครับ ผมไม่ได้หมายความว่าจำเป็นจะต้องใช้เครื่องจักรเครื่องกลเสมอไป เพราะเหตุว่าบ้านเมืองเรานี้ก็มีเยอะ เพราะฉะนั้นควรจะใช้หลักที่เรียกว่า Labor Intensive ซึ่งจะทำให้ต้นทุนเกษตรกรรมของเราเกิดรายได้สูงถ้าเราทำให้เกษตรกรรมมีรายได้สูงขึ้น ไม่ต้องเป็นห่วงหรอกครับว่าเขาจะทิ้งนามาทำอุตสาหกรรม เพราะทุกวันนี้ในประเทศไทยเรายังไม่ได้พิสูจน์ได้แน่นอนว่า คนที่ไปทำอุตสาหกรรมนั้นจะมีรายได้สูงและแน่นอนกว่าคนที่ทำการเกษตร และถึงแม้ว่าจะมีรายได้สูงเป็นตัวเงิน แต่การอยู่ในตัวเมืองจะมีความสุขมากกว่าอยู่ทางด้านการเกษตรก็ไม่จริงเสมอไป ชีวิตในชนบทยังบ่กว่รื่องเพราะขาดการศึกษาและขาดสิ่งที่เป็นสาธารณูปโภคที่สำคัญ โดยเฉพาะน้ำ ไฟฟ้ามาที่หลังไม่จำเป็นนักเพราะเหตุว่าแพง น้ำนี่ซิเป็นข้อที่สำคัญ และถนนหนทาง เพราะฉะนั้นผมเองยังรู้สึกว่าการทำเกษตรนี้เรายังมีช่องทางที่จะทำให้ก้าวหน้าไปอีกเยอะ ยังไม่ต้องคิดอ่านไปถึงเรื่องอุตสาหกรรมให้แน่นอนลงไป อุตสาหกรรมเราก็ทำไปเท่าที่เราจะทำได้เท่าที่เราส่งเสริมอุตสาหกรรมมา เราก็ได้ส่งเสริมสิ่งที่ไม่เหมาะสมหลายอย่าง ผลสุดท้ายอุตสาหกรรมที่เราส่งเสริมกันมากก็มีปัญหาหลายอย่างขึ้นมาเหมือนกัน

เกษม : ผมใคร่จะต่อประเด็นนี้เสียหน่อย อาจารย์ได้พูดถึงเรื่องการเกษตรขึ้นมา ผมเห็นด้วยว่าเกษตรควรจะเป็นงานหลัก

ของประเทศต่อไป ที่เวลานี้ปัญหาข้าวล้นตลาด อันที่จริงปัญหานี้เราควรจะรู้จักและหาทางแก้กันมานานแล้ว ตั้งแต่ข้าวพันธุ์วิเศษ (Miracle Rice) ออกมา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ในเอเชีย แต่เราก็ปล่อยให้เรื่องลวงเลยมาจนเป็นปัญหาว่าข้าวของเราล้นตลาด ขายไม่ออก ตกอกตกใจกันไปทั้งเมือง เพราะฉะนั้นถ้าเราจะอยู่กับงานเกษตรกรรมกันต่อไป ผมคิดว่าเราควรจะต้องหันเหออกไปหาพืชทางอื่นดูบ้าง ต้องใช้การประสานงานกันอีก ต้องประสานกันทั้งฝ่ายผู้ผลิต ผู้หาตลาด ผมคิดว่าถ้าเราจะเอาแต่ข้าวอย่างเดียวเห็นจะไม่ไหว ข้าวโพดที่เคยทำกันมาครั้งหนึ่งคงจะไม่พอแล้ว ผมมานั่งคิดของผมเอง คนเราเมื่อมีข้าวรับประทานกันมากแล้ว อาจจะเป็นข้าว IR8 อะไรก็ได้แต่ครับ เราก็เลี้ยงหมู ส่งเนื้อหมูไปขายเขาเสียบ้าง ผักเราก็ส่งออกไป ซึ่งเราก็ทำได้ ผมว่าตลาดในต่างประเทศก็ยังมีอย่างพวกเนื้อสัตว์ ผักผลไม้ต่าง ๆ นานา คนในเอเชียมี Green Revolution จะรับประทานแต่ข้าวอย่างเดียวจะดีหรือ เราก็ส่งผักส่งเนื้อให้เขารับประทานกันบ้าง เราต้องมี Diversification ในทางการเกษตรของเรา เราเคยติดกับเกษตรกรรมแบบผลิตข้าวอย่างเดียวในระยะ ๗๐-๘๐ ปีที่แล้วมา บัดนี้เรากำลังจะต้องเปลี่ยน ข้อนี้ผมเห็นเป็นประเด็นเหมือนกันว่า เราต้องปรับสังคมในชนบทของเราให้ทัน

กับความเปลี่ยนแปลงภายนอก เฉพาะอย่างยิ่งในทันตลาตของ
ผลิตผลทางเกษตรกรรม

ป๋วย : แต่ว่าเรื่องนี้ก็ลำบาก สำหรับทุ้งราบภาคกลางนี้
เรามาพิจารณาดูแล้วมีน้อยแห่งเหลือเกินที่จะย้ายไปปลูกพืชอื่นได้
สมมุติเอาว่าทุ้งราบภาคกลางนี้เราปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ ฤดูที่สอง
ของเราจะปลูกอย่างอื่นได้ แต่ที่ว่าในที่อื่นอย่างในภาคอีสานอาจ
ปลูกข้าวกันต่อไป แต่ว่าเขาก็เปลี่ยนจากข้าวเหนียวมาเป็นข้าว
เจ้าบ้าง แล้วก็ถ้าเราส่งเสริมเลี้ยงปศุสัตว์ทางภาคอีสานได้ก็จะดี
ส่วนทางภาคเหนือก็เริ่มปลูกอย่างอื่นเช่น ฝ้าย ยาสูบ ก็เป็นประ-
โยชน์ทั้งนั้น

เสน่ห์ : ผมขอพูดอีกนิด อาจารย์เกษมพูดถึงจะส่งเสริม
พืชอื่นๆ ในรูปของ Diversification ผมอ่านตำราเศรษฐกิจของ
ฝรั่งมาว่า เรื่องนี้ถ้าจะทำให้ได้ผลขึ้นจะต้องส่งเสริมการวิจัยทาง
เกษตรด้วยเป็นหลัก เพราะว่าศูนย์วิจัยเป็นส่วนที่จะทำให้สามารถ
ชักชวนและส่งเสริมให้มีการทดลองได้ และหมายถึงว่าจะเป็นทาง
ชักนำให้ปลูกพืชผลต่างๆ กันมากขึ้น ที่ผมพูดอย่างนี้หมายถึงหน้า
ที่ของสถาบันการเกษตร ทุกวันนี้อย่างกระทรวงเกษตร หรือ
มหาวิทยาลัยเกษตรเป็นต้น ไม่ทราบว่าเป็นความเห็นของอาจารย์
สถาบันเหล่านี้ได้ทำหน้าที่ในเรื่องนี้เต็มทีแค่ไหนหรือไม่

ป๊วย : เท่าที่ผมทราบ และเคยพบมาหลายแห่ง การวิจัยของเรานี้ไม่ค่อยเลย ดีมาก ที่ทำพระกิติ ชัยนาทกิติ ดีทีเดียว ที่ที่เราไม่ได้เอาสิ่งที่วิจัยแล้วมาประมวลขึ้น เอาไปเผยแพร่ส่งเสริมในทางที่ถูก เราก็ค่อยว่าเมื่อไรจะมีปริญาตรีทางเกษตรศาสตร์ที่จะมาสมัครทำหน้าที่เป็น นักส่งเสริมทางเกษตรเพียงพอเวลานี้มีมากพอใช้สำหรับปริญาตรีนี้ แต่ว่าก็ปี ๆ ก็ไม่พอที่จะส่งเสริมเผยแพร่ทางเกษตร ที่ไต้หวันมีวิธีอีกอย่างหนึ่งว่า เขาไม่ต้องการใช้ผู้ที่ได้ปริญญามาทำหน้าที่ส่งเสริมเผยแพร่การเกษตร เขาต้องการใช้ขนาดประกาศนียบัตรทางเกษตรเฉย ๆ หรืออาชีวะชั้นสูงทางเกษตร แล้วก็พวกนี้ได้เรียนมาพอสมควร แต่ว่าเวลาจะไปทำงานเขามีคู่มือรายละเอียดให้แต่ละคน แล้วก็คู่มือนั้นแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ถ้าเรื่องไหนนักเผยแพร่ไปตอบไม่ได้ เขาก็ไม่ได้ขาดลอยเลย เขาก็วิ่งไปหาศูนย์เกษตรของเขา ในเขตในแขวงของเขา เขตแขวงตอบไม่ได้ เขาก็วิ่งมากรมอย่างนี้ละ ก็มีความสัมพันธ์กันเรื่อย ๆ ที่ผมพูดนี้ไม่ได้พูดเฉพาะแต่เรื่องพืชอย่างเดียว รวมทั้งสัตว์บาล รวมทั้งเรื่องประมง เรื่องป่าไม้เรื่องอะไรต่าง ๆ ทั้งนั้นทุกอย่างหมด วันก่อนนี้มีประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตร กระทรวงพัฒนา สถาพัฒนา ก็ตกลงกันว่าจะลองดูแบบของไต้หวัน ทำที่ทางเหนือของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จะทำคู่มืออย่างของเขาแล้วก็ลองดูว่าจะร่วมมือกันได้แค่ไหน ทุกฝ่ายรับหมดว่าจะทำ คนที่ไป

ประชุมกันสรุปว่า ถ้าหากถ้าทำได้จริง ๆ จะเป็นตัวอย่าง สรุปความ
 ว่าที่อาจารย์เสนอให้ขึงใจว่าการวิจัยมีมากแค่ไหน ผมเข้าใจว่าการ
 วิจัยมีมาก วันหลังอยากจะชวนกันไป เดือนกรกฎาคมนี้นผมจะไป
 ทำพระ ผมจะไปดูเขาทำ ถ้ามีเวลาว่างไปด้วยกันสัก ๒-๓ วัน
 จะได้เห็นว่าเขามีความรู้มากทีเดียว รวมทั้งพืชที่ใช้ให้คนกิน หรือ
 สำหรับพืชที่จะเอามาเป็นอาหารสัตว์ แต่ว่าเรายังไม่ได้เอาผลของ
 การวิจัยมาใช้

เสนอ : เชิญชวนาเข้ามารับการอบรมกันเองก็ได้เนะ
 ครับ คือแทนที่จะมองในแง่ของการศึกษาในโรงเรียนอย่างเดียว
 น่าจะมองในแง่การศึกษาผู้ใหญ่ได้เหมือนกัน

ป๊วย : ถูกใจผมในข้อนี้ ทั้งการศึกษาในโรงเรียนและ
 นอกโรงเรียนต้องต่อกันไปเรื่อย ๆ ทางด้านการศึกษาในโรงเรียน
 ความเห็นของผมเราจะไปตั้งโรงเรียนเกษตรกันที่ไหน ควรจะไป
 ตั้งที่ใกล้ที่เขามีการวิจัยศูนย์ ไม่ใช่จะไปหาที่ดินมาได้ที่ไหน ฉันก็
 ไปเอาที่นั่น กระทรวงศึกษาก็ไม่รู้ว่าการกระทรวงเกษตรเขาอยู่กันที่
 ไหน จะต้องไปตั้งใกล้ ๆ กับที่เขามีศูนย์วิจัยทางเกษตร นักเรียน
 ของเราจะได้ไปเป็นลูกมือในการวิจัย และครูของศูนย์ก็จะได้มา
 ช่วย นี่พูดถึงการศึกษาในโรงเรียนพูดอย่างสั้น ๆ ส่วนการ
 ศึกษาออกโรงเรียนนั้นก็เช่นเดียวกัน กรมส่งเสริมการเกษตรกับ
 กองการศึกษาผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษา ต้องมารวมกันที่จะช่วย

กันต่อไป เวลาที่ธนาคารโลกสนใจเรื่องนี้เป็นพิเศษ เอาเกษตร
กับการศึกษามารวมกัน ไม่ใช่โดยเฉพาะโรงเรียนเกษตรเท่านั้น
สำหรับชาวนาชาบบ้านธรรมดาด้วย ได้ข่าวมาว่าธนาคารโลกเขา
จ้าง International Council for Educational Development ทำ
การสำรวจปัญหาเรื่อง^{นี้}รวม ๖ ประเทศ และเข้าใจว่าประเทศ
ไทยเราจะอยู่ในโครงการ^{นี้}ด้วย เรื่อง^{นี้}หวังว่าทางประเทศไทย
เราจะร่วมกับเขา จะให้ประโยชน์แก่ประเทศเราเอง

เสนอ^{นี้} : ผมคิดว่าการพูดในสิ่งเหล่านี้ อย่างน้อยที่สุดก็
คงจะทำให้ได้มองเห็นปัญหาหรือแนวทางซึ่งอาจจะมีผู้เห็นด้วย
หรือไม่เห็นด้วย แต่ก็เป็นอาหารของความคิดที่จะให้เราสำนึกกัน
ถึงปัญหาว่า มีอะไรบ้าง และมีแนวทางที่จะแก้ไขอย่างไร ถ้าเป็น
อย่างนั้นแล้ว ปัญหาที่ผมเรียกตอนต้นว่าวิกฤตของการเปลี่ยนแปลง
นั้นคงจะไม่ถึงกับประสบกับความยุ่งยากจนเกินแก้สำหรับ
อนาคตของสังคมไทย ผมหวังว่าอย่างนั้น และขอขอบพระคุณ
อาจารย์ที่สละเวลามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันครั้งนี้ ขอพระ-
คุณครับ

ป๋วย : ขอบคุณครับ
